

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา
ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
AN APPLICATION OF FOUR IDDHIPĀDA IN TEACHING THE SOCIAL STUDIES
COURSE FOR WAT SRISUPAN MUNICIPAL SCHOOL IN CHIANGMAI PROVINCE

พระเกรียงศักดิ์ กम्मสุโข (ดิกิตติ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา
ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

พระเกรียงศักดิ์ กมมสุโข (ตีกิตติ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

An Application of Four Iddhipāda in Teaching the Social Studies
Course for Wat Srisupan Municipal School in Chiangmai Province

Phra Krengsuk Kammasuddho (Deekitti)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย เรื่อง
“แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบรูณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร)

กรรมการ

(ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม)

กรรมการ

(พระครูสิริปริยัตยานุศาสตร์, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูสิริปริยัตยานุศาสตร์, ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระเกรียงศักดิ์ กम्मสุทโธ)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอน
วิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัย : พระเกรียงศักดิ์ กम्मสุทฺโธ (ตีกิตติ)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร., ป.ธ.๕, พธ.บ. (ศาสนา),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

: ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.ม. (ปรัชญา),
Ph.D. (Buddhist Studies)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๙ มกราคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาหลักอิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาบริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (๓) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า

อิทธิบาท ๔ ในพุทธศาสนาเถรวาทนั้นเป็นหลักธรรมที่จะนำพาผู้ปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จ อิทธิบาท ๔ เป็นธรรมที่มีอุปการะแก่งานทุกชนิด ตั้งแต่งานของผู้ครองเรือนจนถึงงานของผู้บำเพ็ญสมณวิปัสสนากรรมฐาน เป็นธรรมสำหรับความสำเร็จซึ่งต้องใช้ในการทำงานและเป็นธรรมที่ให้ถึงอิทธิ (ฤทธิ์) หรือความสำเร็จ แปลง่ายๆ ว่าเป็นหนทางแห่งความสำเร็จ มี ๔ อย่าง คือ ฉันทะ (พอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง) โดยสรุปก็คือ มีใจรัก พากเพียร ทำ เอาจิตฝึกฝน และใช้ปัญญาสอบสวน ทั้งหมดนับเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนเองปรารถนาต้องการ

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีพุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยจัดการศึกษากลุ่มวิชาสังคมศึกษา ๘๐ ชั่วโมง ต่อปีการศึกษา ประกอบด้วย ๕ สารวิชา คือ ศาสนา ศีลธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ โดยมีการ

นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาปรับใช้ในบริบทการจัดการเรียนการสอน มีการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ด้วยการสอดแทรกเข้าไปในกระบวนการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านกระบวนการเรียนรู้ ๒) ด้านสื่อการเรียนรู้ ๓) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ๔) ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งหลักอริยบท ๔ นี้ เป็นธรรมะที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนจึงให้ความสำคัญ และส่งเสริมความรู้ในด้านอริยบท ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่นำไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ

การประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ พบว่านักเรียนใช้หลักอริยบท ๔ เพื่อเป็นแนวทางการเรียนให้ประสบความสำเร็จ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาครูผู้สอนและบิดามารดาคือต้นแบบในการผลักดันให้นักเรียนใช้หลักธรรมข้อนี้มาเป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งทางผู้บริหารสถานศึกษาได้มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนใช้หลักอริยบท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปบูรณาการ ในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาด้วยการประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนทั้ง ๔ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านกระบวนการเรียนรู้ ๒) ด้านสื่อการเรียนรู้ ๓) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ๔) ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งนี้ครูผู้สอนได้มีการนำเอาหลักอริยบท ๔ มาใช้ทบทวนความรู้ในชั้นนำการสอนเพื่อชี้ให้นักเรียนพบกับความสำเร็จด้านการเรียนและการทำงาน รวมทั้งคุณลักษณะด้านจริยธรรมของนักเรียนสามารถพัฒนาได้สูงขึ้นและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

Thesis Title : An Application of four Iddhipāda in Teaching the Social Studies Course for Wat Srisupan Municipal School in Chiang Mai Province

Researcher : Phra Krengsuk Kammasuddho (Deekitti)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakrusiripariyatyanusath, Dr., Pali V, B.A. (Religions), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Asst. Prof. Dr. Phoonchai Punthiya, B.A. (Religions), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : January 29, 2019

Abstract

The thesis entitled “An Application of four Iddhipāda in Teaching the Social Studies Course for Wat Srisupan Municipal School in Chiang Mai Province” is of three objectives: 1) to study the doctrines of four Iddhipāda in Buddhism, 2) to study the context of learning management of social studies for grade 4 - 6 students of Wat Srisupan Municipal School in Chiang Mai Province and 3) to study the guidelines for applying the four Iddhipāda principles for learning management of social studies for grade 4-6 students of Wat Srisupan Municipal School in Chiang Mai Province.

The results revealed that the doctrines of four Iddhipāda are considered as the path of accomplishment or basis for success to all kinds of works from the work of the householder until the work of the practitioners of the meditation. It is a principle for success that must be used in the work and is a principle that gives rise to the power or success, easily translated as a means of success. It consists of four doctrines as 1) Chanda: aspiration, 2) Viriya: energy or effort, 3) Citta: thoughtfulness and 4) Vimamsā: investigation. In summary, there is a love, diligence, mindfulness, and use interrogative intelligence. It is all that makes a person successful in what they want.

Wat Srisuphan Municipality School had prepared a teaching program based on the 2008 Basic Education Curriculum by organizing 80 hours of social studies. It was

composed of 5 subjects, namely religion, morality, civics, economics, geography and history, with the adoption of Buddhist principles in the context of teaching and learning. The teacher has applied principles of Iddhipāda into the teaching and learning process of social studies in 4 areas: 1) learning process 2) learning media 3) learning activities 4) measurement and evaluation of learning. It is a dharma that makes it successful for administrators, schools and teachers. Therefore, they promote knowledge of this principle.

The application of four Iddhipāda, it was found that students developed the principles to be their guideline for success. The school administrators, teachers and parents were the model for pushing students to use this principle as guidelines in education. However, the school administrators have encouraged teachers to use the four Iddhipāda principles or Buddhist principles to integrate in the field of social studies in 4 areas viz. 1) learning process 2) learning media 3) learning activities 4) measurement and evaluation of learning. In this regard, the teachers have introduced four Iddhipāda principles to review the knowledge in the instructional process in order to point out to students the success of learning and work, including the ethical characteristics of students to be able to develop higher and more effectively.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พูนชัย ปันธิยะ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำด้วยดีมาตลอด

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ รองศาสตราจารย์ สนิท สัตโยภาส และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์ ที่ได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์คณะพุทธศาสตร์ทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ในด้านต่างๆ แก่ผู้วิจัยตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณในความเมตตาของหลวงพ่ พระครูปฏิภาณ ธรรมะพิสิฐ เจ้าอาวาส วัดพวกแต้ม เจ้าคณะตำบลพระสิงห์ เขต ๑ ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ให้ที่พักอาศัย สนับสนุนด้านการศึกษาคอยดูแลให้ความเอาใจใส่และให้กำลังใจเสมอมา

ขออนุโมทนาขอบคุณมายัง นางน้อยนภา สุจริต ผู้อำนวยการโรงเรียน นางณัฐนันท์ ลังการัตน์ รองผู้อำนวยการโรงเรียน นางมนต์เชียร พัฒนวงศ์ ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในช่วงชั้นที่ ๒ และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทุกๆ ท่านที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลการวิจัย

ขออนุโมทนาขอบคุณมายัง เจ้าหน้าที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ที่ได้เอื้ออำนวยในการสืบค้นข้อมูลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ รวมถึงเจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา ที่คอยติดตาม แนะนำในกระบวนการ ขั้นตอนต่างๆ ในการวิจัย

ขอขอบพระคุณ นายคำอ้าย ดีกิตติ นางศรีวรรณ ดีกิตติ บิดามารดาของผู้วิจัย ที่ให้ความรักความเมตตา ขอบคุณครอบครัวที่ให้การสนับสนุนให้กำลังใจในด้านการศึกษาและการวิจัย ประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแต่บิดามารดา อุปัชฌาย์ ครู อาจารย์ทุกท่าน และขอมอบความรู้จากการทำวิทยานิพนธ์นี้ให้เป็นข้อมูลในการค้นคว้าวิจัยต่อไป

พระเกรียงศักดิ์ กम्मสุโท (ดีกิตติ)

๒๙ มกราคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญแผนภาพ	ฏ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฐ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๔
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๖
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๖
บทที่ ๒ หลักอิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๘
๒.๑ อิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๘
๒.๑.๑ ความเป็นมาของหลักอิทธิบาท ๔	๑๘
๒.๑.๒ ความหมายของอิทธิบาท ๔	๒๒
๒.๑.๓ ความสำคัญของอิทธิบาท ๔	๒๘
๒.๑.๔ ลักษณะของอิทธิบาท ๔	๓๐
๒.๒ องค์ประกอบของหลักอิทธิบาท ๔	๓๒
๒.๒.๑ ฉันทะ (Aspiration)	๓๒

๒.๒.๒ วิริยะ (Exertion)	๓๔
๒.๒.๓ จิตตะ (Thoughtfulness)	๓๗
๒.๒.๔ วิมังสา (Investigation)	๓๙
๒.๓ หลักธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับหลักอิทธิบาท ๔	๔๒
๒.๓.๑ หลักไตรสิกขา	๔๒
๒.๓.๒ หลักอริยสัจ ๔	๔๔
๒.๓.๓ หลักอนุปปากิณ	๔๕
๒.๓.๔ หลักพละ ๕	๔๗
๒.๔ อานิสงส์ของอิทธิบาท ๔	๕๒
บทที่ ๓ บริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ	๕๗
๓.๑ บริบทของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ	๕๗
๓.๑.๑ ประวัติโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ	๕๗
๓.๑.๒ ลักษณะที่ตั้ง	๖๒
๓.๑.๓ บุคลากร	๖๒
๓.๒ การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ	๖๙
๓.๒.๑ เนื้อหาสาระของวิชาสังคมศึกษา	๖๙
๓.๒.๑.๑ ความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา	๖๙
๓.๒.๑.๒ เนื้อหาสาระของวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน	๗๑
๓.๒.๒ การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทศบาล วัดศรีสุพรรณ	๗๖
๓.๒.๒.๑ ด้านกระบวนการเรียนรู้	๗๖
๓.๒.๒.๒ ด้านสื่อการเรียนรู้	๗๙
๓.๒.๒.๓ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	๘๐
๓.๒.๒.๔ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้	๘๒
๓.๓ ปัญหาและอุปสรรคในการสอนวิชาสังคมศึกษา	๘๓
๓.๔ อิทธิบาท ๔ กับการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา	๘๕
๓.๔.๑ การใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชา สังคมศึกษา	๘๕

๓.๔.๒ การประยุกต์ใช้หลักอทิบาท ๔ ให้สำเร็จในการเรียนวิชาสังคมศึกษา	๘๘
๓.๔.๓ ผลที่เกิดจากการประยุกต์ใช้หลักอทิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษา	๘๙
๓.๔.๔ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักอทิบาท ๔	๙๐
๓.๔.๕ สาเหตุของการขาดหลักอทิบาท ๔ ของนักเรียนชั้น ป. ๔ - ๖	๙๓

บทที่ ๔ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอทิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอน

วิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ	๙๖
๔.๑ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอทิบาท ๔	๙๖
๔.๑.๑ ด้านกระบวนการเรียนรู้	๙๖
๔.๑.๒ ด้านสื่อการเรียนรู้	๙๗
๔.๑.๓ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	๙๙
๔.๑.๔ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้	๑๐๐
๔.๒ ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักอทิบาท ๔ เพื่อพัฒนาศักยภาพ ของนักเรียนในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา	๑๐๒
๔.๓ ผลการประยุกต์ใช้หลักอทิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียน	๑๑๔
๔.๓.๑ ด้านฉันทะ	๑๑๔
๔.๓.๒ ด้านวิริยะ	๑๑๕
๔.๓.๓ ด้านจิตตะ	๑๑๕
๔.๓.๔ ด้านวิมังสา	๑๑๖

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๙
๕.๑.๑ หลักอทิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๑๙
๕.๑.๒ บริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ	๑๒๐
๕.๑.๓ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอทิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษา	๑๒๒
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๒๖
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป	๑๒๖
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	๑๒๖

บรรณานุกรม	๑๒๘
ภาคผนวก	๑๓๗
ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัย	๑๓๘
ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัย	๑๔๐
ค แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	๑๔๔
ง หนังสือขออนุญาตแจกแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๔๘
จ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๕๐
ฉ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (The original data)	๑๗๑
ช ภาพประกอบการสัมภาษณ์ในการลงพื้นที่ภาคสนาม	๑๘๙
ประวัติผู้วิจัย	๑๙๗

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ ๑ สรุปหลักธรรมที่เกื้อกูลกับหลักอิทธิบาท ๔	๕๐
ตารางที่ ๒ จำนวนนักเรียนระดับชั้นอนุบาลและระดับชั้นประถมศึกษา ปี พ.ศ. ๒๕๖๐	๖๔
ตารางที่ ๓ แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน	๖๕
ตารางที่ ๔ สรุปแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษา	๑๑๑
ตารางที่ ๕ สรุปผลการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียน	๑๑๖

สารบัญแผนภาพ

เรื่อง	หน้า
แผนภาพที่ ๑ PDCA เทียบกับอิทธิบาท ๔ มันคือเรื่องเดียวกันอย่างแนบคาย	๒๗
แผนภาพที่ ๒ โครงสร้างการบริหารของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ	๖๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม ข้อ หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ดังตัวอย่าง เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๕. หมายถึง ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๓๑๖ หน้า ๓๐๕

๒. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
-------	-------	---	-------------------	-----------

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง อฎฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฎฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง ดิก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)
--------	-------	---	---------------------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาของชาติมีเป้าหมายในการพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข โดยการพัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัยพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ตรงตามความต้องการทั้งในด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ ให้มีกำลังกายและกำลังใจที่สมบูรณ์ มีความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิตและพัฒนาสังคม มีทักษะการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองรักที่จะเรียนรู้ สามารถปรับตัวได้ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมีทักษะทางสังคมมีความรับผิดชอบมีคุณธรรมมีจิตสาธารณะ และจิตสำนึกในเกียรติภูมิของความเป็นไทย รักแผ่นดินไทยเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและพลเมืองของโลก มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านคุณภาพผู้เรียนระบุตัวบ่งชี้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดีคนเก่งและมีความสุข^๑

โรงเรียนเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่เกิดขึ้นจากความต้องการของสังคม เพื่อทำหน้าที่หลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่สมาชิกของสังคม โดยให้การศึกษาและอบรมสั่งสอนเพื่อพัฒนาบุคคลให้เจริญงอกงาม มีความรู้ความสามารถมีคุณธรรมศีลธรรมวัฒนธรรมอันดีงาม มีความซื่อสัตย์สุจริตเสียสละและพอใจที่จะฝึกฝนร่วมกัน กระทำภารกิจต่างๆ เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม การศึกษาจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นแก่ทุกชีวิตและยังเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรม ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการเบ็ดเสร็จที่บุคคลนำมาพัฒนาความสามารถทั้งทางด้านทัศนคติและพฤติกรรมตามค่านิยมของสังคม รวมทั้งเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทั้งสายสามัญและอาชีพศีลธรรมและวัฒนธรรม ที่สำคัญคือเป็นเครื่องชี้แนวทางให้ประพฤติปฏิบัติและใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมโดยรวม อันเป็นเจตคติที่ดีงามทางด้านความมีน้ำใจ ซึ่งการปฏิบัติต่อส่วนรวมในทางที่ดีก่อให้เกิดทักษะความคล่องความชำนาญในการปฏิบัติตามในแนวทางที่เหมาะสม ตามขอบเขตศีลธรรมทั้งความประพฤติภายนอกและคุณธรรมภายใน

^๑ สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), มาตรฐานตัวบ่งชี้และเกณฑ์การพิจารณาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๕๙ - ๒๕๕๓), (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, ๒๕๕๙), หน้า ๒ - ๔.

โรงเรียนจึงเป็นสถาบันทางการศึกษา ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการหล่อหลอมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนเพื่อไปเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพ^๒

สถานการณ์การจัดการศึกษาบางช่วงเวลาในอดีตที่ผ่านมามีปัญหาอุปสรรคหลายด้าน เช่น ครูผู้สอนผู้เรียนและการบริหารจัดการไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร ปัจจุบันสถาบันการศึกษาในระดับต่างๆ ได้พยายามคิดค้นแสวงหาศาสตร์ใหม่ๆ เพื่อพัฒนาวิชาการให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ที่สำคัญได้มีนักวิชาการกลุ่มหนึ่งให้ความสนใจที่จะย้อนกลับมาดูคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระไตรปิฎกซึ่งเปรียบเสมือนมหานทีแห่งความรู้ที่ได้ซึมลึกเข้าไปสู่วิญญาณของคนเอเชีย ทั้งทางด้านความคิดและอุดมการณ์ของคนไทยที่ทุกอย่างล้วนแล้วแต่มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ในสถานศึกษาก็เช่นกันโรงเรียนระบบปกติทั่วไปได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เพื่อไปสู่แนวทางแห่งความสำเร็จจะต้องมีหลักการหรือหลักยึดแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน โดยใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตร เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักของพุทธธรรม อย่างบูรณาการที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรม ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสมด้วยสติสัมปชัญญะเป็นไปตามคุณค่าแท้ ด้านการเรียนการสอนบูรณาการพุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้ชัดเจน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์เอื้ออาทรเป็นกัลยาณมิตรต่อกันส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตาและวัฒนธรรมแสวงปัญญา เป็นต้น^๓

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ เกิดขึ้นในช่วงที่สังคมไทยวิกฤตทางศีลธรรม ในขณะที่คนไทยกำลังแสวงหากระบวนการเรียนรู้แบบใหม่วิธีคิดใหม่ที่มีประสิทธิภาพยิ่งกว่า เพื่อพลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรมและวัฒนธรรมของสังคมไทยซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา หลักสูตรดังกล่าวมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่ง ดี และมีวิจรรณญาณ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์และคฤหัสถ์ได้พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน กำหนดแนวทางการจัดสาระการเรียนรู้ให้ถูกต้องเหมาะสมและชัดเจน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงในพระรัตนตรัย มุ่งนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ ขับเคลื่อนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธีนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต^๔

^๒ ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^๓ สุมณ อมรวิวัฒน์, **หลักบูรณาการทางการศึกษาตามแนวพุทธธรรม**, โครงการกิตติเมธีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๕๔.

^๔ สุมณ อมรวิวัฒน์, **การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์, ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

ในอดีตจนถึงปัจจุบันมีผู้รู้จำนวนมากพยายามเสนอแนะด้วยความหวังดีเพื่อให้นักเรียนเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักการนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักเรียนในการเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ นั้นต้องอาศัยการฟัง (อ่าน) ฟังแล้วนำมาคิด ถ้าหากไม่เข้าใจก็ต้องถามหรือค้นคว้าหาคำตอบที่ถูกต้อง และท้ายสุดต้องบันทึกไว้เพื่อให้จดจำได้ หลักการข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างที่ผู้รู้เสนอแนะเพื่อให้นักเรียนเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศจำนวนมากให้ความสนใจในเรื่องวิธีการเรียนให้มีประสิทธิภาพ จึงได้รวบรวมวิธีการและกลวิธีในการเรียนและเขียนเผยแพร่กันอย่างกว้างขวาง ซึ่งหากประมวลแล้วอาจสรุปได้ว่าการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพนั้น นักเรียนควรปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นแนวทางการเรียนการทำงาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงสดับไว้อย่างแยบคาย ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ ๔ ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ทั้ง ๔ ข้อต่อเนื่องหนุนเสริมกันจะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้จึงจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง ประการสำคัญ “หลักอิทธิบาท ๔” ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวจากหลักธรรมข้ออื่นๆ อันเป็นองค์รวมและเชื่อมโยงถึงกัน เพียงแต่อธิบายคนละบทบาทเท่านั้น สิ่งสำคัญเราได้ใคร่ครวญในเรื่องเหล่านี้มาน้อยเพียงใด เพื่อจะเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมที่ก่อกำเนิดการพัฒนาค่จุดเริ่มต้นของตนเองอย่างแท้จริง

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโรงเรียนขนาดกลางมีศิษย์เก่าที่มีชื่อเสียงและความก้าวหน้ามากมาย ปัจจุบันได้รับความศรัทธาจากประชาชนนำบุตรหลานเข้ามาเรียนเป็นจำนวนมากนับได้ว่าเป็นสถานศึกษาที่รู้จักของคนทั่วไป ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตวัดศรีสุพรรณ ถึงแม้ว่าไม่ได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธแต่ก็ไม่ต่างกับโรงเรียนวิถีพุทธ เพราะจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนา มีการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในวันอาทิตย์ มีการส่งเสริมด้านคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักเรียนตลอดจนถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญตามหลักสูตรสำหรับนักเรียนในทุกชั้นปี

จากการสังเกตของผู้วิจัยในฐานะที่เคยเป็นพระนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และจากการสอบถามครูผู้สอนประจำรายวิชาสังคมศึกษา พบว่าเด็กนักเรียนส่วนใหญ่ยังมีคะแนนที่ต่ำกว่าเกณฑ์ขาดความรับผิดชอบในหลายๆ ด้านด้วยกัน ได้แก่ การเข้าเรียนไม่ตรงเวลา การที่เอางานอื่นขึ้นมาทำในขณะที่ครูกำลังทำการสอน นักเรียนส่งงานไม่ทันภายในเวลาที่กำหนด ขอบพูดคุยกันเวลาครูสอน การไม่ติดตามงานและแก้ไขงานให้ถูกต้อง พฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อนักเรียนเป็นอย่างมาก ทำให้นักเรียนมีผลการเรียนที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน และทำให้เกิดปัญหาตามมาไม่ว่าจะเป็นปัญหาต่อตนเอง คือเรียนไม่บรรลุผลสำเร็จตามที่ตนเองได้มุ่งหวังเอาไว้ และยังเป็นปัญหาในครอบครัวอีกด้วย^๕ ผู้วิจัยเห็นว่าหลักธรรมทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะหลักอิทธิบาท ๔ นี้ สามารถ

^๕ สัมภาษณ์ นางมนต์เจียร พัฒนาวงค์, ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

นำมาพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายได้ หลักธรรมที่มีความเหมาะสมก็คือหลักอริยบท ๔ เพราะเป็นธรรมะที่ทำให้ประสบความสำเร็จ

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาหาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ เพื่อให้เกิดการพัฒนาตามหลักอริยบท ๔ ซึ่งประกอบด้วย ๑) ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) ๒) วิริยะ (ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น) ๓) จิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น) ๔) วิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้บริหารครูผู้สอนผู้ปกครองและนักเรียน โดยผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการสอนพร้อมกับสัมภาษณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านต่างๆ เพื่อให้ได้แนวทางการประยุกต์หลักอริยบท ๔ เป็นพื้นฐานอันจะเป็นประโยชน์ต่อตัวนิสิตเพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอน อีกทั้งจะเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาและครูผู้สอนในการนำไปประยุกต์ใช้เป็นลำดับต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักอริยบท ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ หลักอริยบท ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีอะไรบ้าง ?

๑.๓.๒ บริบทในการนำเอาหลักอริยบท ๔ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษานี้เป็นอย่างไร ?

๑.๓.๓ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษามีลักษณะอย่างไร ?

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยจะศึกษาเนื้อหาของหลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง

จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาบริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเอกสารที่ใช้ในการศึกษานั้นประกอบไปด้วย พระไตรปิฎกที่เป็นหลักพุทธธรรม ตลอดจนอรรถกถาและคัมภีร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักอริยบท ๔ ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา นอกจากนี้ยังมีตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ และหนังสือการสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียนระดับประถมศึกษา

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ คือ ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน ๒ คน ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษาและรองผู้อำนวยการสถานศึกษา ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ จำนวน ๑ คน ผู้ปกครองนักเรียนชั้นเรียนละ ๓ คน รวม ๙ คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนในสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย ชั้นเรียนละ ๑๐ คน รวม ๓๐ คน รวมประชากรและกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น ๔๒ คน ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ และความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงกับการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ หมายถึง การนำเอาหลักธรรมอริยบท ๔ คือ

๑) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒) วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น ๔) วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น ซึ่งเป็นบาทฐานแห่งความสำเร็จมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ทั้ง ๔ ด้านต่อไปนี้ ๑. ด้านกระบวนการเรียนรู้ ๒. ด้านสื่อการเรียนรู้ ๓. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ๔. ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

๑.๕.๒ บริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ได้แก่ เนื้อหาสาระของวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านสื่อการเรียนรู้ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ปัญหาและอุปสรรคในการสอนวิชาสังคมศึกษา และการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ตลอดจนการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ถูกกำหนดเป็นแผนการเรียน

๑.๕.๓ วิชาสังคมศึกษา หมายถึง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย รายวิชา ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตในสังคม เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนเอกสารพบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ได้อธิบายไว้ว่า อิทธิบาท หมายถึงความเจริญ ความงอกงาม ความสำเร็จ บาท หมายถึง ทาง เส้นทางอุปายเครื่องบรรลु รวมเป็นอิทธิบาท หมายถึง ทางหรืออุปายเป็นเครื่องบรรลุความรุ่งเรืองหรือความสำเร็จ^๖

สารานุกรมพระพุทธศาสนา ได้อธิบายว่า อิทธิบาท คือ คุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์มี ๔ อย่างคือ (๑) ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น (๒) วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น (๓) จิตตะ การเอาใจฝักใฝ่สิ่งนั้นไม่วางธุระ (๔) วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น คุณ ๔ อย่างนี้มีบริบูรณ์แล้วอาจชักนำบุคคลให้ถึงสิ่งที่ต้องประสงค์ซึ่งไม่เหลือวิสัย^๗

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายว่า อิทธิบาท แยกเป็น “อิทธิ” แปลว่า ความสำเร็จ “บาท” แปลว่า ฐาน เชิงรอง ดังนั้น อิทธิบาท จึงแปลว่า รากฐานแห่งความสำเร็จ ซึ่งมีอยู่ ๔ อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา^๘

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๗๓.

^๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖๙.

^๘ พุทธทาสภิกขุ, ขรวาสธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๗), หน้า ๙๐.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้อธิบายว่า อธิธิปาท ๔ นอกจากจะเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในงานที่ทำแล้ว อธิธิปาทยังเป็นอายุวัฒนธรรมคือ ธรรมเป็นเหตุให้คนมีอายุยืนยาวอีกด้วย ดังที่มีพุทธดำรัสรับรองไว้ในมหาปรินิพพานสูตรว่า “ยสฺส กสฺสจฺจานนฺท จตฺตาโร อธิธิปาทา” เป็นต้น แปลความว่า “อานนทฺธิธิปาท ๔ บุคคลใดเจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นพื้นฐานตั้งไว้อบรม เริ่มไว้ดีแล้ว บุคคลนั้นเมื่อปรารณาก็พึงดำรงชีวิตอยู่ตลอดกัปหรือเกินกว่ากัป” พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า การเจริญอธิธิปาท ๔ นั้นทำให้คนมีชีวิตอยู่ตลอดอายุกับหมายถึงมีชีวิตอยู่ได้จนครบเกณฑ์อายุขัยประมาณได้ ๑๐๐ ปีหรือมากกว่านั้น^๙

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงอธิธิปาทว่า ธรรมที่ให้ถึงอธิธิ (ฤทธิ์) หรือความสำเร็จ หรือธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดความสำเร็จหรือแปลง่ายๆ ว่าทางแห่งความสำเร็จ มี ๔ อย่าง คือ ฉันทะ (พอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง) โดยสรุปก็คือ มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝักใฝ่ และใช้ปัญญาสอบสวน ทั้งหมดนับเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนเองปรารถนาต้องการ อธิธิปาทจึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักที่ทำให้ถึงความสำเร็จ เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย กล่าวคือ หลักธรรมเหล่านี้เป็นปัจจัยสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ความพอใจอย่างพอเพียงอย่างเดียวก็ไม่สร้างเหตุแห่งการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องมีความพอใจแล้วพยายามขวนขวายหาความรู้บ่อยๆ โดยไม่เลิกกลางคัน พิจารณาหาข้อบกพร่องในการเรียนแล้วปฏิบัติสิ่งที่เกื้อกูลต่อการเรียนเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน^{๑๐}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงอธิธิปาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึงสิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่เรียกว่าอธิธิปาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ

๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
๒. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น
๓. จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น
๔. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

ธรรม ๔ อย่างนี้ ย่อมเนื่องกัน แต่ละอย่างๆ มีหน้าที่เฉพาะของตน ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ตนถือว่าดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะได้ ข้อนี้เป็นกำลังใจอันแรกที่ทำให้เกิดคุณธรรมข้อต่อไปทุกข้อ วิริยะ คือ ความพากเพียร หมายถึงการกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอนเป็นระยะยาวจน

^๙ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “อธิธิปาทกถา” พุทธจักร โลกธรรมเฝ้าดับเชื้อได้ด้วยศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๘๔๒.

ประสบความสำเร็จ คำนี้มีความหมายของความกล้าหาญเจืออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง จิตตะ หมายถึง ความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้เด่นชัดอยู่ในใจเสมอ คำนี้รวมความหมายของคำว่าสมาธิอยู่ด้วยอย่างเต็มที่ วิมังสา หมายถึงความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้รวมความหมายของคำว่าปัญญาไว้อย่างเต็มที่^{๑๑}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) ได้กล่าวอธิบายไว้ในหนังสือคู่มือการบริหารวัดว่า อธิธำมา ๔ คุณเครื่องให้ให้ถึงความสำเร็จ คือ ฉันทะ ความพอใจ วิริยะ ความเพียร จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ วิมังสา ความไตร่ตรองคือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผล^{๑๒}

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) ได้กล่าวไว้ในหนังสือคู่มือปฏิบัติธรรมวันพระและวันอาทิตย์ว่า อธิธำมา ๔ ทางแห่งความสำเร็จ หมายถึงคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ มี ๔ ประการ คือ ฉันทะ ความพอใจ วิริยะ ความเพียร จิตตะ ความมีจิตมุ่งมั่น วิมังสา ความไตร่ตรอง อธิธำมา ๔ ประการนี้เป็นคุณธรรมสนับสนุนให้การทำงานทุกอย่างสำเร็จรวมทั้งการปฏิบัติธรรมด้วย เพราะฉะนั้น จะทำให้คนเราเกิดความต้องการที่จะทำงานอยู่เสมอและปรารถนาจะให้ได้ดียิ่งขึ้นไป วิริยะ จะทำให้คนเราลงมือทำและทำด้วยความพยายามอย่างต่อเนื่อง จิตตะ จะทำให้คนเราซึ่งกำลังลงมือทำอยู่นั้นมีจิตมุ่งมั่นไม่เลือนลอยไม่ฟุ้งซ่าน วิมังสา จะทำให้คนเรารู้จักรอบคอบรู้จักใคร่ครวญหาเหตุผลและวิธีการต่างๆ ในการทำงาน^{๑๓}

สุชีพ ปุญญานุภาพ กล่าวว่า อธิธำมา ๔ คือ คุณเครื่องให้บรรลุความสำเร็จ ๔ อย่างด้วยกัน ได้แก่ ๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒. วิริยะ ความเพียร ๓. จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ ๔. วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวนแล้วแสดงความต่างกันเพียงฝ่ายพระอธิธรรมเจริญโลกุตตรฌาน ประกอบด้วยอธิธำมา^{๑๔}

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ) กล่าวว่า อธิธำมา ๔ คือ คุณธรรมที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนประสงค์ซึ่งต้องไม่เหลือวิสัย คือสิ่งที่ตนประสงค์นั้น

^{๑๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ทำอย่างไรจึงจะเรียนเก่ง*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๙.

^{๑๒} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), *การบริหารวัด*, (นครปฐม: บริษัทเพชรเกษมการพิมพ์จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๙.

^{๑๓} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), *คู่มือปฏิบัติธรรมวันพระและวันอาทิตย์*, วัดมหาพฤฒาราม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอพริ้นท์ แอนด์ แพ็ค จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๖๙.

^{๑๔} สุชีพ ปุญญานุภาพ, *พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๖๗๖.

ต้องอยู่ในวิสัยที่อาจใช้ความเพียรพยายามทำให้เกิดขึ้นได้ มิใช่เป็นความเพ้อฝันที่ไม่มีโอกาสจะประสบความสำเร็จได้ คุณธรรมกลุ่มนี้ทรงเรียกว่า อิทธิบาท ๔^{๑๕}

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ได้กล่าวว่า โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการหล่อหลอมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนเพื่อเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณภาพเพื่อออกไปพัฒนาในอนาคต เด็กจึงเป็นทั้งทรัพยากรและผู้ใช้ทรัพยากร ตามแนวคิด ๔ ประการ คือ

๑. เด็กเป็นเป้าหมายของการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งมีจุดประสงค์ที่เปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปตามแนวทางที่ปรารถนา ถ้าปราศจากเด็กแล้วโรงเรียนก็ไม่ต้องมีหรืออยู่ไม่ได้ โรงเรียนจะมีแต่ผู้บริหารครูและอาคารเรียนสถานที่ได้อย่างไร เด็กจึงเป็นทรัพยากรป้อนกระบวนการของโรงเรียน

๒. เด็กเป็นจุดเริ่มต้นของสังคม โรงเรียนต้องจำลองสังคมเพื่อให้เด็กมีโอกาสฝึกฝนลักษณะนิสัยตามแนวทางที่สังคมปรารถนา โรงเรียนที่พัฒนาทรัพยากรคือเด็ก เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด ชุมชนหรือสังคมจะเกิดหรือตายอยู่ที่คุณภาพของเด็กที่จะเติบโตเป็นสมาชิกของสังคมในอนาคต

๓. เด็กในฐานะทรัพยากรมีลักษณะแตกต่างจากทรัพยากรในรูปแบบอื่นตรงที่ว่าเด็กจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ผลิตและใช้ทรัพยากรในรูปแบบอื่นโรงเรียนจึงต้องพัฒนาเด็กให้เป็นผู้สามารถใช้ทรัพยากรอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. เด็กจะใช้ทรัพยากรที่มีค่าได้ต่อเมื่อเด็กมีคุณภาพ โรงเรียนจึงมีหน้าที่พัฒนาเด็กให้มีคุณภาพทั้งความรู้เจตคติและทักษะความชำนาญ^{๑๖}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ตามลำดับได้ดังต่อไปนี้

ไพบุลย์ ตั้งใจ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา บริษัทแอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ” พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก (= ๔.๑๘) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าพนักงานบริษัท แอมพาสอินดัสตรีจำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

^{๑๕} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตาโณ), *ความสำเร็จหลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

^{๑๖} ชัยยงค์ พรหมวงศ์, *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการพัฒนาเด็กพฤติกรรม*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๗), หน้า ๑๒.

ตามหลักอิทธิบาท ๔ ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (= ๔.๒๗) ในด้านจิตตะ (การเอาใจใส่ในการปฏิบัติงาน) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (= ๔.๐๙) ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน) การเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท แอมพาสอนด์สตรีจำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักอิทธิบาท ๔ จำแนกตามเพศอายุ ระดับการศึกษารายได้ฝ่ายที่สังกัดและประสบการณ์ทำงาน พบว่าปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีผลทำให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัทแอมพาสอนด์สตรีจำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักอิทธิบาท ๔ ไม่แตกต่างกัน จึงไม่ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่รายได้ยังไม่เพียงพอ สภาพแวดล้อมยังไม่ค่อยสะอาด สวัสดิการยังไม่ครอบคลุม เทคโนโลยีในด้านงานเอกสารยังไม่ดีพอ สถานที่จอดรถน้อยและยังต้องเสียค่าที่จอดรถ ความล่าช้าด้านเอกสาร การให้คำปรึกษากับลูกค้ายังไม่ดีเท่าที่ควรและเจ้าหน้าที่ยังไม่เพียงพอ^{๑๗}

เสกสันต์ บุญยะ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การใช้อิทธิบาท ๔ ในการบริหารบุคคลของผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๔” พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีพฤติกรรมการใช้อิทธิบาท ๔ ดังนี้

ด้านฉันทะ มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุดในเรื่องมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการบริหารบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในเรื่องมีอัธยาศัยและมีน้ำใจที่ดีต่อทุกคนและมีการใช้ที่อยู่ในระดับปานกลาง ในเรื่องการใช้คำพูดที่เหมาะสมในการตักเตือนผู้ร่วมงานทุกคน มีความห่วงใยในผู้ร่วมงานทุกคน และเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารงานในสถานศึกษา

ด้านวิริยะ มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุดในเรื่องไม่ใช้อำนาจหน้าที่บังคับให้ทำงานเกินกำลังความสามารถ และมีการใช้อยู่ในระดับดีมากในเรื่อง ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษา

นำเอาหลักพุทธธรรมไปใช้ในการบริหารงาน เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษา และส่งเสริมในการให้ความรู้แก่บุคลากร ผู้ปกครองและนักเรียนให้เห็นคุณค่าของการใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาชีวิต

ด้านจิตตะ มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุดในเรื่องเป็นมิตรกับผู้ร่วมงานทุกคนและรักษาความลับของทางราชการและของผู้ร่วมงาน และมีการใช้อยู่ในระดับดีมากในเรื่องชื่นชมผลงานการปฏิบัติงานของบุคลากรด้วยความบริสุทธิ์ใจ เอาใจใส่ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้ผู้ร่วมงานเสมอ ส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน

^{๑๗} ไพบุลย์ ตั้งใจ, “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน ตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษาบริษัท แอมพาสอนด์สตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (การบริหารจัดการ คณะสงฆ์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๓ - ๑๑๔.

ด้านวิมังสา มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุดในเรื่องปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและมีการใช้อยู่ในระดับดีมากในเรื่องอดทนต่อปัญหาต่างๆ ในที่ทำงาน อุทิศเวลาในการทำงานอย่างเต็มที่และข่มใจรักษาอารมณ์ของตนเองได้อย่างมั่นคง^{๑๘}

นางสาวณิชาภัทร เงินจตุรัส ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ใช้ในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนวรรณรัตน์ศึกษา อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน และเพื่อวิเคราะห์ผลประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนวรรณรัตน์ศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) นำผลวิเคราะห์ประกอบวิทยานิพนธ์ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจการศึกษาการประยุกต์หลักธรรมอิทธิบาท ๔ ใช้ในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนวรรณรัตน์ศึกษา ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นครูสอนประจำที่โรงเรียนดังกล่าวโดยต้องการทราบว่ามิกลไกใดบ้างที่ส่งเสริมการเรียนรู้ และผู้บริหารโรงเรียนจึงจำเป็นต้องนำเอาหลักธรรมที่จะทำให้การบริหารจัดการศึกษา ประสบผลสำเร็จมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน และหลักอิทธิบาท ๔ คือหลักธรรมหนึ่งที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๙}

พระจิรศักดิ์ บุญฤทธิ์ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่๓” ผลการวิจัยพบว่า

๑. ได้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ๒. หลังการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน นักเรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนมากกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๒๐}

^{๑๘} เสกสันต์ บุญยะ, “การใช้อิทธิบาท ๔ ในการบริหารบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๔”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า ๗๓ - ๗๔.

^{๑๙} นางสาวณิชาภัทร เงินจตุรัส, “การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ใช้ในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนวรรณรัตน์ศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๕.

^{๒๐} พระจิรศักดิ์ บุญฤทธิ์, “ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า ๗๓ - ๗๔.

พระดณัย อนาวิโล (บุญสาร) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสถานศึกษา : กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาจังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักการบริหารงานภายในสถานศึกษา ประกอบด้วยหลักสัปปุริสธรรม ๗ ว่าด้วยการครองตน เป็นธรรมของสัปปุริสชน คือ คนดี ประกอบด้วย รู้หลักการ รู้จุดหมาย รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล หลักสังคหวัตถุ ๔ ว่าด้วยการครองคน เป็นธรรมยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้สามัคคี ประกอบด้วย ทาน คือ การให้ ปิยวาจา คือ วาจาอันเป็นที่รัก อตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์และสมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอหรือทำตนเสมอดันเสมอปลาย และหลักอิทธิบาท ๔ ว่าด้วยการครองงานเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะ คือ ความเพียร จิตตะ คือ ความคิดมุ่งไป และวิมังสา คือ ความไตร่ตรอง ซึ่งผู้บริหารการศึกษาควรยึดหลักธรรมทั้ง ๓ นี้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารงานของสถานศึกษา^{๒๑}

บุญมี บุญเอี่ยม จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “ศึกษาการนำอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานของพนักงานศูนย์ควบคุมการบินภูเก็ต จังหวัดสงขลา” คือ จากการสังเกตพบว่า พนักงานมีการใช้อิทธิบาท ๔ โดยไม่รู้ตัว เป็นการทำงานเพื่อการทำงานให้ประสบผลสำเร็จตามสามัญสำนึก โดยการใช้อิทธิบาท ๔ จะถูกนำมาใช้มากขึ้น เมื่องานที่ทำได้มีความยุ่งยากหรือความสำคัญมาก และจากการสังเกตยังพบอีกว่า พนักงานจะมีความกระตือรือร้น มีความตั้งใจในการทำงาน และอยากทำงานมากขึ้นถ้าได้มาทำงานในวันหยุด ซึ่งจะได้ค่าจ้างล่วงเวลา (Over time)^{๒๒}

พระมหาสมคิด โครธา ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” พบว่า การใช้อิทธิบาท ๔ ของพระนิสิตโดยรวมและที่เป็นรายด้าน ๔ ด้าน คือ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตของมหาวิทยาลัยชั้นปีที่ ๑ ถึง ชั้นปีที่ ๔ จำนวน ๓๘๔ รูป พระนิสิตมีการใช้หลักอิทธิบาท ๔ อยู่ในระดับ

^{๒๑} พระดณัย อนาวิโล, “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสถานศึกษา : กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาจังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๗ - ๖๐.

^{๒๒} บุญมี บุญเอี่ยม, “ศึกษาการนำอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานของพนักงานศูนย์ควบคุมการบินภูเก็ต” *บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๖ - ๖๐.

มาก พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีการใช้หลักอภิปา ๔ ในการเรียนโดยรวมต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^{๒๓}

ฉัตรกร วรรณโก ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้ ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนราชวินิตเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณาเป็นรายด้านตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ

ด้านหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ในด้านหลักสูตรอยู่ในระดับมากทุกข้อ เพราะเนื้อหาของรายวิชาสังคมศึกษาเป็นการบูรณาการในหลายๆ เรื่องเข้าด้วยกัน เช่น ศาสนาวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

ด้านการเรียนการสอน พบว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นมากที่สุด ได้แก่ ครูมีการทบทวนบทเรียนที่สอนไปแล้ว รองลงมาได้แก่ครูดำเนินการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม

ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า สื่อการเรียนการสอนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นมากที่สุด ได้แก่ ครูมีความรู้ความสามารถในการใช้สื่อและสื่อที่นำมาใช้ตรงกับเนื้อหาสาระที่สอน

ด้านบรรยากาศการเรียนการสอน พบว่า ด้านบรรยากาศการเรียนการสอนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นมากที่สุด ได้แก่ มีความเป็นกันเองระหว่างนักเรียนกับนักเรียน

ด้านวัดและประเมินผล พบว่า ด้านวัดและประเมินผลในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นมากที่สุด ได้แก่ ครูมีการวัดผลและประเมินผลนักเรียนแต่ละคนตามสภาพความเป็นจริงอย่างยุติธรรม^{๒๔}

^{๒๓} พระมหาสมคิด โครธา, “การใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (การอุดมศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗), หน้า ๖๖.

^{๒๔} ฉัตรกร วรรณโก, “ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๙๒ - ๙๓.

สรุปได้ว่า จากการศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาทั้งหมดนี้ มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาเล่าเรียนด้านอาชีพการงานของแต่ละคน โดยอาศัยหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งนั่นก็คือหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนหรือการทำงานด้วยหัวใจและทุ่มเทให้กับงาน ย่อมพบกับความสำเร็จของงานนั้นๆ และมีความสุขกับการทำงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความเจริญและสันติสุขในบ้านเมืองที่มีแต่เยาวชนที่ดีมีความประพฤติดี ปฏิบัติชอบมีหลักในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมเป็นนักเรียนที่ดีของสังคม และเป็นประชาชนที่ดีของประเทศไทย แต่ยังไม่見ผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ ไปประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาซึ่งเป็นวิชาที่มีความสำคัญมากวิชาหนึ่ง ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์ดำรงชีวิตได้อย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องของการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัย ดังนั้นแล้วผู้วิจัยจึงได้มีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เพราะเป็นความรู้ที่แปลกใหม่และยังไม่มีใครได้ทำการศึกษาวิจัย

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ในการศึกษาหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้ออกแบบการวิจัยดังนี้

ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

๑) กำหนดขอบเขตของเนื้อหาหลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๒) ศึกษาค้นคว้าหลักอิทธิบาท ๔ ที่สอดคล้องกับหลักการสอนในพระไตรปิฎก อรรถกถาและคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องในบริบทคำสอนของพระพุทธศาสนา และศึกษาหลักในการประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ทั้งในด้านการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓) การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการหลักในการให้ได้มาซึ่งข้อมูล ประกอบด้วย การลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งกระบวนการทั้ง ๓ กระบวนการนี้จะทำควบคู่ไปตลอดระยะเวลาการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

๔) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบเครื่องมือดังนี้คือ

๔.๑ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาเนื้อหาและโครงสร้างตรวจสอบความถูกต้อง เทียบตรง ก่อนที่จะนำไปสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง

๔.๒ เครื่องบันทึกเสียง

๔.๓ สมุดจดบันทึก

๔.๔ ผู้ช่วยเก็บข้อมูล จำนวน ๑ คน

๕) กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาวิจัย

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

- ผู้บริหารโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ จำนวน ๒ คน
- ครูสอนกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน ๑ คน
- ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ จำนวน ๙ คน
- นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๑๐ คน แบ่งเป็น ชาย ๕ คน หญิง ๕ คน
- นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๑๐ คน แบ่งเป็น ชาย ๕ คน หญิง ๕ คน
- นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๐ คน แบ่งเป็น ชาย ๕ คน หญิง ๕ คน

รวมกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาทั้งสิ้น ๔๒ คน

การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) ในกลุ่มของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนประจำรายวิชาสังคมศึกษา ส่วนผู้ปกครองนักเรียนและนักเรียน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยการจับสลากรายชื่อให้ครบตามจำนวนที่ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดเอาไว้

๖) จัดธรรมบรรยาย เรื่อง “อิทธิบาท ๔ แนวทางการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ” โดยเน้นการประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ โดยนิมนต์พระสงฆ์แสดงธรรมบรรยายเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ มากยิ่งขึ้น และผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วม

๗) ดำเนินการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ด้วยการทำแบบสัมภาษณ์ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ผู้ปกครองและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นในการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

ตอนที่ ๓ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๘) นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในปีต่อๆ ไป

๙) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลที่สัมภาษณ์ โดยการนำเอาข้อมูลที่ได้นั้น มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา แล้วจึงนำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะเพื่อประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งต่อไป

๑๐) สรุปผลการวิจัย

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้มีการออกแบบแนวทางการศึกษาในภาคทฤษฎีเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ที่สอดคล้องกับการประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เพื่อให้ได้แนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาภาคสนาม โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้อำนวยการโรงเรียน ครูประจำชั้นหรือครูผู้สอนผู้ปกครองนักเรียนและนักเรียน ในการใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๙.๑ ทำให้ทราบถึงหลักอิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๙.๒ ทำให้ทราบถึงบริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๙.๓ ทำให้ได้แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๑.๙.๔ ทำให้ได้องค์ความรู้เรื่องอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานำไปบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคมตามหลักปรัชญาของทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๙.๕ ทำให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏอยู่เป็นหมวดๆ ที่เป็นปัจจัยเชื่อมโยงถึงกันมาปรับใช้โดยสอดคล้องเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาได้

๑.๙.๖ งานวิจัยเล่มนี้สามารถนำไปเป็นคู่มือในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ และเป็นคู่มือสำหรับนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ตลอดจนถึงผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้าได้

บทที่ ๒

หลักอิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงหลักอิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา บทความ เอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. อิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. องค์ประกอบของหลักอิทธิบาท ๔
๓. หลักธรรมที่เกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔
๔. อานิสงส์ของอิทธิบาท ๔

๒.๑ อิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๑.๑ ความเป็นมาของหลักอิทธิบาท ๔

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างหนักมาตลอดจนถึง ๔๕ พรรษา ท่ามกลางความเชื่อที่หลากหลายในประเทศอินเดีย ทำให้พระพุทธองค์ทรงประชวรอย่างหนัก อีกทั้งพระชนมายุของพระพุทธองค์ก็ย่างเข้าสู่ปีที่ ๘๐ ซึ่งนับว่าทรงพระชรามากแล้ว แต่พระพุทธองค์ก็ทรงใช้ความอดทนต่อความเจ็บป่วย และยังทรงทำหน้าที่ของบรมครูสืบต่อไปจนถึงวินาทีสุดท้ายของลมหายใจ ในพรรษานี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสด็จออกจากกรุงราชคฤห์ เพื่อประทับอยู่ที่หมู่บ้านเวฬุคามเมืองเวสาลีแคว้นวัชชี หลังจากนั้นพระพุทธองค์เสด็จไปประทับที่ป่าวาลเจดีย์โดยมีพระอานนตติดตามไปด้วย ในที่นี้พระพุทธองค์ได้ทรงทำนิมิตโอภาสเพื่อเปิดโอกาสให้พระอานนตได้ทูลอาราธนาให้ดำรงพระชนม์อยู่ต่อไปว่า^๑ “อานนตกรุงเวสาลีนารีนรมย์ อุเทนเจดีย์นารีนรมย์ โคตมกเจดีย์นารีนรมย์ สัตตัมพเจดีย์นารีนรมย์ พหุปัตตเจดีย์นารีนรมย์ สารันทพเจดีย์นารีนรมย์ ปาวาลเจดีย์นารีนรมย์ อิทธิบาท ๔ ผู้ใดผู้หนึ่งเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจขยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมแล้ว ปรารภดีแล้ว ผู้นั้นเมื่อมุ่งหวัง พึงดำรงอยู่ได้ ๑ กับ หรือเกินกว่า ๑ กับ อิทธิบาท ๔ ตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจขยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตเมื่อมุ่งหวัง พึงดำรงอยู่ได้ ๑ กับ หรือเกินกว่า ๑

^๑ ความรู้พระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาตนเอง, ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=9719 [๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑].

กับ” เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทำนิมิตที่ชัดเจน ทรงทำโอภาสที่ชัดเจนแม้อย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็ไม่อาจจะรู้ทันจึงไม่กราบทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดดำรงพระชนมชีพอยู่ตลอดกับ ขอพระสุตโปรดดำรงพระชนชีพอยู่ตลอดกับ เพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” ทั้งนี้เป็นเพราะท่านพระอานนท์ถูกมารดลใจ แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสกับพระอานนท์ดังนี้ว่า “อานนท์กรูเสาสีนาเร็นรมย์ อุเทนเจตียนาเร็นรมย์ โคตมเจตียนาเร็นรมย์ สัตตัมพเจตียนาเร็นรมย์ พหุปัตตเจตียนาเร็นรมย์ สารันทเจตียนาเร็นรมย์ ปาวาลเจตียนาเร็นรมย์ อิทธิบาท ๔ ผู้ใดผู้หนึ่งเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สัมสมแล้ว บรรลบดีแล้ว ผู้นั้นเมื่อมุ่งหวัง พึงดำรงอยู่ได้ ๑ กับ หรือเกินกว่า ๑ กับ อิทธิบาท ๔ ตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สัมสมแล้ว บรรลบดีแล้ว ตถาคตเมื่อมุ่งหวัง พึงดำรงอยู่ได้ ๑ กับ หรือเกินกว่า ๑ กับ” เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทำนิมิตที่ชัดเจน ทรงทำโอภาสที่ชัดเจนแม้อย่างนี้ ท่านพระอานนท์ก็ไม่อาจจะรู้ทันจึงไม่กราบทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดดำรงพระชนชีพอยู่ตลอดกับ ขอพระสุตโปรดดำรงพระชนชีพอยู่ตลอดกับ เพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพราะท่านพระอานนท์ถูกมารดลใจ จากนั้นพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ไปเถิดอานนท์เธอจงกำหนดเวลาที่สมควร บัดนี้เถิด” ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้วลุกจากอาสนะถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วนั่งที่โคนไม้แห่งหนึ่งในที่ไม่ไกล^๒

อิทธิบาท ๔ ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทนั้นคือหลักธรรมที่จะนำพาผู้ปฏิบัตินั้นไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนานั้นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาถึงอิทธิบาท ๔ ประการ คือ ภูมิทุกขทั้งหลายเธอทั้งหลายจงประพฤติธรรมอันเป็นโคจร ซึ่งเป็นวิสัยอันสืบเนื่องมาจากบิดาของตน เมื่อเธอทั้งหลายประพฤติธรรมอันเป็นโคจร ซึ่งเป็นวิสัยอันสืบเนื่องมาจากบิดาของตน จักเจริญด้วยอายุบ้าง จักเจริญด้วยวรรณะบ้าง จักเจริญด้วยสุขะบ้าง จักเจริญด้วยโภคะบ้าง จักเจริญด้วยพละบ้าง ในเรื่องอายุของภูมิ มีคำอธิบายอย่างไรคือ ภูมิในธรรมวินัยนี้ ๑. เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรสร้างสรรค์) ๒. เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์) ๓. เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์) ๔. เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่

^๒ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๗/๑๑๒.

เกิดจากวิมิงสาและความเพียรสร้างสรรค์) เพราะเจริญทำอิทธิบาท ๔ ประการนี้ให้มาก เมื่อมุ่งหวัง เธอจะพึงดำรงอยู่ได้ ๑ กัป หรือเกินกว่า ๑ กัป^๓

อีกประการหนึ่ง เราได้บอกข้อปฏิบัติแก่สาวกทั้งหลาย สาวกทั้งหลายของเราผู้ปฏิบัติ ตามเจริญสัมมัตตปธาน ๔ ประการคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑. สร้างฉันทะ พยายาม พารวณความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ๒. สร้างฉันทะ พยายาม พารวณความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๓. สร้างฉันทะ พยายาม พารวณความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ๔. สร้างฉันทะ พยายาม พารวณความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิกษุโยภาว ไพบูลย์ เจริญเต็มที แห่ง กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

เพราะเจริญสัมมัตตปธาน ๔ ประการนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุที่สุดแห่ง อภิญญาและอภิญญาบารมีอยู่^๔

อีกประการหนึ่ง เราได้บอกข้อปฏิบัติแก่สาวกทั้งหลาย สาวกทั้งหลายของเราผู้ปฏิบัติตาม เจริญอิทธิบาท ๔ ประการคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธาน สังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรสร้างสรรค์) ๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิ ปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์) ๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์) ๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วย วิมิงสาสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมิงสาและความเพียรสร้างสรรค์)

เพราะเจริญอิทธิบาท ๔ ประการนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุที่สุดแห่ง อภิญญาและอภิญญาบารมีอยู่^๕

นอกจากนี้ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึง อิทธิบาท ซึ่งได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก ดังนี้

อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

- ๑) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร
- ๒) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร
- ๓) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร
- ๔) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมิงสาสมาธิและปธานสังขาร^๖

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๐/๘๐.

^๔ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๙๑.

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๙๒.

^๖ อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑/๓๔๒.

คำว่า อธิธิ มีอธิบายว่า ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี กิริยาที่สำเร็จ กิริยาที่สำเร็จด้วยดี ความดี ความดีเฉพาะ ความถึง ความถึงด้วยดีความถูกต้อง การทำให้แจ้ง ความเข้าถึงธรรมเหล่านั้น คำว่าอธิธิบาทมีอธิบายว่า เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ และวิญญาณขันธของบุคคลผู้เป็นอย่างนั้นคำว่า เจริญอธิธิบาทมีอธิบายว่า ภิกษุเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่งธรรมเหล่านั้น เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่าเจริญอธิธิบาท^๗

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงบำเพ็ญบารมีมามาก ยอมสละทุกอย่างก็เพื่อให้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อที่จะได้ช่วยสั่งสอนให้พ้นทุกข์ไปสู่ฝั่งพระนิพพาน พระองค์ได้ตรัสว่าด้วยเหตุที่ทำให้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะการเจริญอธิธิบาทไว้ใน พุทธสูตร และ ญาณสูตร ดังนี้

พุทธสูตร ว่าด้วยเหตุที่ทำให้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า^๘ พระองค์ได้ทรงตรัสดังนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย อธิธิบาท ๔ ประการนี้ อธิธิบาท ๔ ประการอะไรบ้างคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑. เจริญอธิธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร ๒. เจริญอธิธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร ๓. เจริญอธิธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร ๔. เจริญอธิธิบาทที่ประกอบด้วยวิมิงาสสมาธิปธานสังขาร อธิธิบาท ๔ ประการนี้ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตอันบัณฑิตเรียกว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะอธิธิบาท ๔ ประการนี้ที่ตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว”

ญาณสูตร ว่าด้วยญาณเกิดขึ้นเพราะเจริญอธิธิบาท^๙ พระองค์ได้ทรงตรัสดังนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “นี่เป็นอธิธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร” จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “ก็อธิธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขารนี้ควรเจริญ” จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “อธิธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขารนี้เราได้เจริญแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “นี่เป็นอธิธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร” จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “ก็อธิธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขารนี้ควรเจริญ” จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสง

^๗ อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๔๓/๓๔๗.

^๘ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๒๐/๓๘๓.

^๙ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๒๑/๓๘๔.

สว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “อิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปานสังขารนี้ได้เจริญแล้ว”

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “นี้เป็นอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปานสังขาร” จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “ก็อิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปานสังขารนี้ควรเจริญ” จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “อิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปานสังขารนี้เราได้เจริญแล้ว”

ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “นี้เป็นอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมิงสาสมาธิปานสังขาร” จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “อิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมิงสาสมาธิปานสังขารนี้ควรเจริญ” จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า “อิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมิงสาสมาธิปานสังขารนี้เราได้เจริญแล้ว”

๒.๑.๒ ความหมายของอิทธิบาท ๔

จากการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกข้อมูลปฐมภูมิ และทบทวนเอกสารพบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดและทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับหลักของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวถึง อิทธิบาทวิมิงค์ สุตตันตภาษณีย์ ดังนี้ คำว่า อิทธิ มีอธิบายว่า ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี กิริยาที่สำเร็จ กิริยาที่สำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้เฉพาะ ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง การทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ธรรมเหล่านั้น คำว่า อิทธิบาท มีอธิบายว่า เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ และวิญญาณขันธของบุคคลผู้เป็นอย่างนั้น (ผู้ได้ธรรมที่มีฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมิงสา) คำว่า เจริญอิทธิบาท มีอธิบายว่า ภิกษุเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่งธรรมเหล่านั้น เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามประสบความสำเร็จ ๔ ประการ ดังนี้^{๑๐}

๑. ฉันทอิทธิบาท ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปานสังขารเป็นอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญฉันทสมาธิที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวิภวทุกข์ ให้ถึงนิพพานเพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุมรรคเป็นเบื้องต้น สัจจจากาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นทุกขาปฏิบัติทาหัตถาภิญาณ

^{๑๐} อภ.วิ (ไทย) ๓๕/๔๓๗/๓๔๕.

อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ภิกษุชื่อว่าเจริญอุทติบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร บรรดา สภาวธรรมเหล่านั้น ฉันทะ เป็นไฉน ความพอใจ การทำความพอใจ ความเป็นผู้ประสงค์จะทำความฉลาด ความพอใจในธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะสมาธิ เป็นไฉน ความตั้งมั่นแห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรคนับเนื่องในมรรค นี้เรียกว่า สมาธิปธานสังขาร เป็นไฉน การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ วิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค นี้เรียกว่า ปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้^{๑๑}

๒. วิริยอุทติบาท ภิกษุเจริญอุทติบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขารเป็นอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สัจจจากาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นทุกขาปฏิบัติทาทัณธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ภิกษุชื่อว่าเจริญอุทติบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร บรรดา สภาวธรรมเหล่านั้น วิริยะ เป็นไฉน การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ วิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค นี้เรียกว่า วิริยะสมาธิ เป็นไฉน ความตั้งมั่นแห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค นี้เรียกว่า สมาธิปธานสังขาร เป็นไฉน การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ วิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค นี้เรียกว่า ปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้^{๑๒}

๓. จิตตอุทติบาท ภิกษุเจริญอุทติบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขารเป็นอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สัจจจากาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌานที่เป็นทุกขาปฏิบัติทาทัณธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ภิกษุชื่อว่าเจริญอุทติบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร บรรดา สภาวธรรมเหล่านั้น จิต เป็นไฉน จิต มโน มานัส ฯลฯ มโนวิญญานธาตุที่เหมาะสมกัน นี้เรียกว่า จิต สมาธิ เป็นไฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค นี้เรียกว่า สมาธิ ปธานสังขาร เป็นไฉน การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ วิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค นี้เรียกว่า ปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้^{๑๓}

๔. วิมังสีอุทติบาท ภิกษุเจริญอุทติบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร เป็นอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญฌานที่เป็นโลกุตตระซึ่งเป็นเหตุนำออกจากวัฏฏทุกข์ ให้ถึงนิพพาน เพื่อละทิฐิ เพื่อบรรลุมิเบื่องตัน สัจจจากาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ที่เป็นทุกขาปฏิบัติทา ทัณธาภิญญา อยู่ในสมัยใด ในสมัยนั้น ภิกษุชื่อว่าเจริญอุทติบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร บรรดา สภาวธรรมเหล่านั้น วิมังสา เป็นไฉน ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความ

^{๑๑} อภ.วิ (ไทย) ๓๕/๔๔๕ - ๔๔๖/๓๔๘.

^{๑๒} อภ.วิ (ไทย) ๓๕/๔๔๘ - ๔๔๙/๓๔๙.

^{๑๓} อภ.วิ (ไทย) ๓๕/๔๕๑ - ๔๕๒/๓๕๐.

เลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฐิ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค นี้เรียกว่า วิมังสาสมาธิ เป็นไฉน ความตั้งมั่นแห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค นี้เรียกว่า สมาธิ ด้วยประการฉะนี้^{๑๔}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายเกี่ยวกับอิทธิบาท ๔ ว่าเป็นหลักธรรมที่ไม่เคยล้าสมัย หรือหลักธรรมอันเป็นหลักแห่งความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ ๔ ประการ จะเห็นได้ว่าหลักธรรมอายุ ๒ พันกว่าปีนี้ ไม่มีใครหาได้ที่จะเรียกว่าล้าสมัย

หลักความสำเร็จปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการที่เรียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ^{๑๕}

๑. ฉันทะ รักงาน (การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ) คือ มีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือ เพียงเพราะอย่างได้รางวัลหรือผลกำไร

๒. วิริยะ สู้งาน (ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ ขยัน) คือ พากเพียรทำ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำให้เป็นผลสำเร็จด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

๓. จิตตะ ใส่ใจงาน (ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริงจัง) คือ เอาจิตฝึกฝน ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

๔. วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา (ไตร่ตรอง พิสูจน์ ทดสอบ ตรวจสอบ ตรวจสอบแก้ไข) ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายว่า อิทธิบาท ๔ ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จมี ๔ อย่าง คือ ฉันทะ มีความพอใจ มีใจรัก คือ พอใจที่จะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจกรรมหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอย่างได้รางวัลหรือผลกำไร วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่น ประกอบหมั่น กระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้งไม่ทอดถอย จิตตะ เอาใจฝึกฝน คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย

^{๑๔} อภ.วิ (ไทย) ๓๕/๔๕๔ - ๔๕๕/๓๕๑.

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมานุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๐.

บกพร่องขัดข้อง เป็นต้น แปลให้ง่ายตามลำดับว่า “มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝึกฝนใช้ปัญญา สอบสวน”^{๑๖}

อิทธิบาท มาจากคำ ๒ คำ คือ อิทธิ หมายถึง ความสำเร็จ ความสัมฤทธิ์ การบรรลุผล และ บาท หมายถึง วิธีทาง เป็นรากฐานที่นำไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น อิทธิบาท หมายถึง วิธีทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ เป็นหลักในการสร้างความสำเร็จให้แก่ตนเอง เป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ในการประกอบกิจ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จโดยความหมายของความสำเร็จนั้น ควรเป็นความสำเร็จในทางที่ดี ทางสร้างสรรค์มากกว่าความชั่วทางทำลาย หลักธรรมนี้เรียกอีกอย่างว่าธรรมสามัคคีเป็นหลักธรรมที่การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกัน ผู้กระทำจะต้องร่วมกันกระทำทั้ง ๔ ข้อ ถึงจะไปถึงความสำเร็จที่หวังไว้ จะทำเพียงข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้

อิทธิ แปลว่า ความยิ่งใหญ่ บาท แปลว่า ทางเดิน อิทธิบาท จึงแปลว่า ทางเดินที่จะนำไปสู่ความยิ่งใหญ่ นั่นเอง ถ้าเราปรารถนาจะประสบความสำเร็จในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการงานที่ดี การศึกษาก็ดี หรือ กิจการงานใดๆ ก็ตามเราต้องใช้อิทธิบาท ๔

ภคิน อรรถโยธิน กล่าวว่า อิทธิบาท ๔ เป็นคุณ ๔ อย่าง ถ้ามีบริบูรณ์แล้วจะชักนำให้บุคคลถึงสิ่งที่ต้องการซึ่งไม่เหลือวิสัย จนกล่าวได้ว่าอิทธิบาท ๔ เป็นธรรมะที่เป็นธรรมมีอุปการะแก่งานทุกชนิด ตั้งแต่งานของผู้ครองเรือนจนถึงงานของผู้บำเพ็ญสมณวิปัสสนา^{๑๗} อิทธิบาท ๔ เป็นธรรมสำหรับความสำเร็จ ซึ่งต้องใช้ในการทำงานและเป็นทางเดียวที่จะปฏิบัติเพื่อนำไปสู่นิพพานได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย ย่อมเจริญด้วยอิทธิบาทเป็นเรื่องปรุ้งสมาธิอันประกอบด้วย ฉันทะเป็นประธาน ด้วยวิริยะเป็นประธาน ด้วยจิตตะเป็นประธาน ด้วยวิมังสาเป็นประธาน”

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายอิทธิบาท ๔ ว่า คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายมี ๔ อย่าง คือ^{๑๘}

๑. ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิกจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๘๔๒.

^{๑๗} วิเชียร พกเพียร, “การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท ๔ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๐), หน้า ๖๔ - ๖๕.

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖๐/๒๓๑.

๒. วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่น ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง

๓. จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำในสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิต ผักไฟไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลือนลหายไป อุทิศตัวอุทิศใจให้สิ่งที่ทำ

๔. วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหา เหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ วิเคราะห์แก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

ปริญญ์ จงวัฒนา กล่าวว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณธรรม ๔ ประการที่เป็นฐานนำไปสู่ ความสำเร็จ^{๑๙} ดังนี้

๑. ฉันทะ คือ ความพอใจ ความพึงใจที่จะกระทำการใดๆ เพื่อที่ได้รับผลสำเร็จตาม ปรารถนา

๒. วิริยะ คือ ความเพียร มีความขยันหมั่นเพียรที่จะกระทำการใดๆ ที่ได้ตั้งปรารถนาไว้

๓. จิตตะ คือ จิตจดจ่อ มีสติ มีสมาธิในการที่จะทำการใดๆ ที่ตั้งปรารถนาไว้แล้ว มีความ พื่อใจ พึงใจต่อกิจกรรมนั้นแล้ว ได้ใช้ความเพียรพยายามแล้ว ก็ต้องใช้กำลังใจ กำลังความคิด กำลังสติปัญญา และสมาธิไม่หันเหไปทางอื่น กระทำกิจนั้นๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามปรารถนา

๔. วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง ทดสอบ ทดลอง พินิจพิจารณา เมื่อกระทำการนั้นๆ แล้ว ย่อมประสบปัญหาใหญ่บ้างเล็กบ้าง ก็ต้องใช้การใคร่ครวญพิจารณาถึงปัญหาต่างๆ เหล่านั้นด้วยอุบาย ปัญญา ตั้งข้อสมมติฐานเป็นเหตุ เพื่อที่จะหาปัจจัยองค์ประกอบในสิ่งที่ตนรู้มาเป็นข้อเปรียบเทียบ เพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ และทำการทดลองสามารถให้ผลได้จริงตามที่ตั้งข้อสมมติ หรือไม่ก็ทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนมีความแน่ใจ จนสามารถประสบกับความสำเร็จได้ตามปรารถนาตั้งใจ

อิทธิบาท ๔ มาตรฐานแห่งความสำเร็จ เมื่อนำ PDCA. มาเทียบกับอิทธิบาท ๔ มันคือ เรื่องเดียวกัน^{๒๐}

อิทธิบาท แปลว่า มาตรฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้สู่ถึง ความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใดต้องทำตนให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ

๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

๒. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น

๓. จิตตะ ความเอาใจใส่ผักไฟในสิ่งนั้น

^{๑๙} ปริญญ์ จงวัฒนา, **พุทธธรรมเพื่อกัลยาณมิตร**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ บจก. ศิลป์สยามบรรจ ภัณฑ์และการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๔ - ๑๔๕.

^{๒๐} อิทธิบาท ๔, **มาตรฐานแห่งความสำเร็จ**, เมื่อนำ PDCA. มาเทียบกับอิทธิบาท ๔ มันคือเรื่องเดียวกัน [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/431477> [๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑].

๔. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

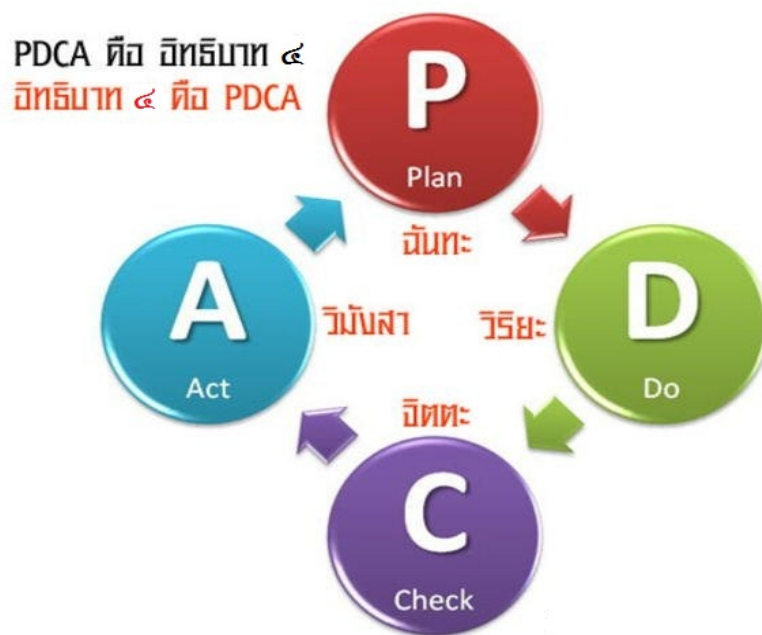
ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ตนถือว่าดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะได้ ถือเป็นกำลังใจเริ่มแรกที่ทำให้เกิดคุณธรรม ขั้วต่อไปทุกข้อ

วิริยะ คือความพากเพียร หมายถึง การกระทำที่ติดต่อกันไม่ขาดตอนเป็นระยะยาวจนประสบความสำเร็จ คำนี้ มีความหมายของ ความกล้าหาญเจออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง

จิตตะ หมายถึง ความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้เด่นชัดอยู่ในใจเสมอ คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า สมาธิ อยู่ด้วยอย่างเต็มที่

วิมังสา หมายถึง ความสอดส่องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดเวลา คำนี้ รวมความหมายของคำว่า ปัญญา ไว้อย่างเต็มที่

เมื่อนำ PDCA มาเทียบกับอิทธิบาท ๔ มันคือเรื่องเดียวกันอย่างแยกกาย คือ

P-(Plan) คือ การวางแผนโดยมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนงาน/กระบวนการ/วิธีการ ระยะเวลา บุคลากรทรัพยากร/อุปกรณ์/เครื่องมือ และงบประมาณทุกการวางแผนล้วนแต่ต้องเริ่มมาจาก ฉันทะความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

D- (Do) คือ การปฏิบัติงานมีความเข้าใจและทำตามแผนงานที่วางไว้ ลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องหรือเรียกว่าต้องมี วิริยะ คือความพากเพียร

C- (Check) คือ การตรวจสอบมีการติดตามผลและความก้าวหน้าของงานเก็บสถิติเพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินและเปรียบเทียบกับแผนงานที่วางไว้หรือ จิตตะ อันหมายถึง ความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว

A- (Act) คือ การดำเนินการนำผลของการปฏิบัติงานพร้อมข้อมูลทางสถิติมาประเมินหรือวิม้งสา หมายถึง ความสอดคล้องในเหตุและผลแห่งความสำเร็จเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปตลอดเวลานั่นเอง

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเกี่ยวกับการศึกษาอยู่จำนวนมาก หลักคำสอนเหล่านี้หากนำมาศึกษาวิเคราะห์อธิบาย และตีความจัดทำเป็นหลักวิชาการบูรณาการให้เข้ากับยุคสมัยแล้ว ก็น่าจะสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการศึกษา และพัฒนามนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกทางหนึ่งด้วย

๒.๑.๓ ความสำคัญของอิทธิบาท ๔

จากการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกข้อมูลปฐมภูมิ และทบทวนเอกสารพบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดและทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับสำคัญของหลักของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต) ได้กล่าวว่า หลักอิทธิบาท ๔ นั้นนอกจากจะเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในงานที่ทำแล้วอิทธิบาทยังเป็นอายุวัฒนธรรมคือ ธรรมเป็นเหตุให้คนมีอายุยืนยาวอีกด้วย ดังที่มีพุทธดำรัสรับรองไว้ในมหาปริณิพพานสูตรว่า “ยสฺส กสฺสจฺจ อานนทจตฺตารอ อิทธิปาทา” เป็นต้น แปลความว่า “อานนท อิทธิบาท ๔ บุคคลใดเจริญทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นพื้นฐานตั้งไว้ อบรม เริ่มไว้ดีแล้ว บุคคลนั้นเมื่อปรารถนา ก็พึงดำรงชีวิตอยู่ตลอดกับหรือเกินกว่ากับ” พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า การเจริญอิทธิบาททำให้คนมีชีวิตอยู่ตลอดอายุกับหมายถึงมีชีวิตอยู่ได้จนครบเกณฑ์อายุขัยประมาณได้ ๑๐๐ ปีหรือมากกว่านั้น^{๒๑}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความสำคัญของหลักอิทธิบาท ๔ ไว้ว่า อิทธิบาท ๔ นี้ มีความสำคัญต่อการเรียนรู้และเป็นปัจจัยสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ความพอใจอย่างเดียวก็นำไปสร้างผลแห่งความสำเร็จของการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องมีความพอใจแล้วพยายามขวนขวายหาความรู้บ่อยๆ โดยไม่เลิกกลางคัน มีความเพียร พิจารณาหาข้อบกพร่องในการเรียน แล้วปฏิบัติสิ่งที่เกื้อกูลต่อการเรียน ลด ละ เลิก สิ่งที่ไม่เกื้อกูลต่อการเรียน เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนของตนเอง^{๒๒}

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย ได้เขียนไว้ว่า อิทธิบาท ๔ นั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ก็เพราะว่าการฝึกหัดคนให้มีคุณธรรมตามหลักของอิทธิบาท ๔ นี้จัดเป็นการใช้ปัญญาในการพิจารณาหาเหตุผลและกระบวนการทำงาน โดยวิม้งสาเป็นผลของจิตตะ คือเมื่อตรวจตราดูแล้วเห็นว่าการ

^{๒๑} พระเมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมมจิตโต), “อิทธิปาทกถา”, พุทธจักร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๓.

ทำงานของตนยังบกพร่องอยู่หรือผิดวัตถุประสงค์ อีกอย่างหนึ่งคือพิจารณาหาเหตุผลในการทำงานตามขั้นตอน งานที่ลงมือทำแล้วนั้นได้ผลเป็นขั้นๆ อย่างไร เป็นการทบทวนผลว่าเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่ ถ้าได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจหรือได้ผลที่ไม่พึงปรารถนา ก็จัดการแก้ไขหรือปรับปรุงตามกระบวนการของหลักอิทธิบาท ๔ นั้น^{๒๓}

ปิ่น มุทุกันต์ พ.อ. ได้กล่าวว่าปัญหาหรืออุปสรรคที่จะขัดขวางให้การทำงานนั้นล้มเหลวหรือไม่ประสบความสำเร็จนั้นมีหลายทางคือ เกิดจากตัวเองก็มี เกิดจากการเหตุการณ์แวดล้อมก็มี เกิดจากเนื้องานที่ทำนั้นเองก็มี แต่อุปสรรคที่สำคัญอย่างยิ่งที่เกิดจากตัวเราที่ทำงานให้ล้มเหลวมี ๔ อย่าง คือ ความเบื่อหน่าย ความเกียจคร้าน ความทอดธุระ ความโง่เขลา ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงสอนวิธีการทำงานไว้มี ๔ ข้อ เรียกว่า อิทธิบาท แปลว่าทางแห่งความสำเร็จ คือฉันทะ ความพอใจวิริยะ ความเพียร จิตตะ ความใส่ใจ วิมังสา ความคิดค้น ถ้ามีอิทธิบาท ๔ นี้ครบแล้ว ย่อมบรรลุถึงความสำเร็จได้สมประสงค์หากสิ่งนั้นไม่เหลือวิสัยของเรา^{๒๔}

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา ได้พรรณนาเอาไว้ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเพราะมีการวางเงื่อนไข และการที่พฤติกรรมใดจะมีความเข้มข้นรุนแรงนั้น มิใช่เป็นเพราะรางวัลหรือการเสริมแรงอย่างเดียว แต่เป็นเพราะการเชื่อมโยงเกี่ยวพันกับสิ่งเร้า คือ สิ่งกระตุ้นให้นักเรียนมีความต้องการเรียนรู้ มีอิทธิบาทสมบูรณ์ก็เพราะสิ่งเร้าทั้งภายในและภายนอกที่ทำให้นักเรียนมีแรงกระตุ้นที่จะเรียนรู้ มีสิ่งกระตุ้นที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ แรงจูงใจที่อยากจะเรียน ภาษาทางพระพุทธศาสนาว่า ฉันทะ ความพอใจหรือความต้องการ มีความสัมพันธ์กับความเพียรพยายาม (วิริยะ) สนใจในการเรียนรู้โดยมิเห็นแก่ความยากลำบาก คือ ตั้งใจเรียนรู้ (จิตตะ) และการหาวิธีการหรือการพิจารณา (วิมังสา) สิ่งที่เกี่ยวข้องต่อการเรียนรู้ละสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องต่อการเรียนรู้ ทำให้ตนเองประสบความสำเร็จการศึกษาได้ เพราะมีสิ่งเร้า^{๒๕}

จากการศึกษาเอกสารและตำราดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าอิทธิบาท ๔ นั้นมีความสำคัญต่อการศึกษาล่าเรียนเป็นอย่างมาก เพราะถ้าหากว่าขาดหลักอิทธิบาท ๔ แล้ว ย่อมที่จะทำให้บุคคลนั้นไม่ประสบความสำเร็จในการศึกษาล่าเรียน เพราะอิทธิบาท ๔ จะทำให้บุคคลที่นำไปปฏิบัตินั้นเกิดความพึงพอใจในการที่จะศึกษาล่าเรียน สนใจในการเรียนรู้โดยมิเห็นแก่ความยากลำบาก คือ ตั้งใจเรียนรู้ สร้างความพอใจในหน้าที่การงานของตนเอง มีความขยันหมั่นเพียร เอาใจใส่ในหน้าที่ของตนเอง รู้จักพิจารณาหาเหตุผลในการทำงานตามขั้นตอนว่างานที่ลงมือทำแล้วนั้นได้ผลเป็นขั้นๆ

^{๒๓} สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓๙.

^{๒๔} ปิ่น มุทุกันต์ พ.อ., **ปฏิบัติตามธรรมะประสบความสำเร็จ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มงคลสาร, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

^{๒๕} พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, **พฤติกรรมกลุ่ม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๒), หน้า ๙๒.

อย่างไร และกลับมาทบทวนไตร่ตรองหาข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น แล้วจึงนำข้อผิดพลาดนั้นไปแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นเป็นลำดับต่อไป จนสามารถพัฒนาตนเองให้ทำงานสิ่งใดก็ประสบความสำเร็จ

๒.๑.๔ ลักษณะของอิทธิบาท ๔

จากการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกข้อมูลปฐมภูมิ และทบทวนเอกสารพบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดและทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของหลักของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้

ลักษณะของหลักอิทธิบาท ๔ นั้นเป็นคุณธรรมที่มีความสัมพันธ์และมีผลต่อกัน หมายความว่า ผู้ที่ปฏิบัติงานหรือทำหน้าที่โดยมีคุณธรรมด้านใดด้านหนึ่งเด่นหรือสูงมาก จะส่งผลให้คุณธรรมด้านอื่นๆ สูงตามไปด้วย การประกอบกิจอันใดที่ปราศจากแรงจูงใจและความต้องการที่อยากจะทำในสิ่งที่ตนหวัง ย่อมหาความสำเร็จในการประกอบกิจนั้นๆ ได้ยากนัก จะต้องประกอบด้วย ความพยายามใส่ใจในสิ่งนั้นและการนำไปปฏิบัติสืบต่อไป ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ในลักษณะของหลักอิทธิบาท ๔ โดยมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า อิทธิบาท ๔ ความจริงอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ เกื้อหนุนกันและมกมาด้วยกัน เช่น เกิดฉันทะมีใจรักแล้ว ก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียรก็เอาใจใส่อยู่เสมอ และเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองแต่ที่แยกพิจารณาแต่ละข้อก็ด้วยถือเอาภาวะที่เด่นเป็นใหญ่เป็นตัวนำเป็นตัวชักจูงข้ออื่นๆ ในแต่ละกรณีเช่นเมื่อฟังธรรมด้วยกันคนหนึ่งชอบศึกษาธรรมฟังด้วยความรักความพอใจในธรรมอยากรู้อยากเข้าใจในธรรมให้ยิ่งๆ ขึ้นไป จึงฟังด้วยจิตแน่วแน่มกมีฉันทะเป็นตัวเด่นชักนำสมาธิและกุศลธรรมข้ออื่นๆ อีกคนหนึ่งมีนิสัยหรือความรู้สึกเกิดขึ้นในขณะนั้นว่า เมื่อพบอะไรที่ฟังทำก็ต้องสู้ต้องเอาชนะต้องเข้าเผชิญและทำให้สำเร็จจึงฟังด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายจะต้องพยายามเข้าใจให้ได้ก็มีวิริยะเป็นธรรมเด่น อีกคนหนึ่งมีนิสัยเอาใจใส่รับผิดชอบไม่ว่าอะไรที่ตนเกี่ยวข้องก็ต้องใส่ใจเอาจิตจดจ่อติดตามจึงตั้งใจฟังเอาจิตติดตามเนื้อความไปก็มีจิตตะเป็นใหญ่ อีกคนหนึ่งคิดจะตรวจสอบว่าธรรมที่แสดงนั้นเป็นจริงหรือไม่ดีหรือไม่หรือจะค้นหาเหตุผลในธรรมที่ฟัง ฟังไปก็คิดใคร่ครวญพิจารณาสอบสวนไปใจจึงแน่วแน่อยู่มากกับธรรมที่ฟังก็มีวิมังสาเป็นใหญ่ ด้วยเหตุนี้บางแห่งบางท่านจึงเรียกอิทธิบาท ๔ นี้ว่าเป็นอิทธิบดีหรืออิทธิปัตย ๔ โดยกำหนดเอาภาวะที่เป็นใหญ่เป็นหัวหน้าในกรณีนั้นๆ ด้วยเหตุนี้ลักษณะคุณธรรมอิทธิบาท ๔ ของแต่ละบุคคลจึงมีลักษณะเด่นหรือสูงในแต่ละด้านแตกต่างกันได้และอาจมีคุณธรรมเป็นลักษณะเด่นหรือสูงมากกว่าหนึ่งด้านก็ได้^{๒๖}

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๔๕ - ๘๔๖.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้แบ่งลักษณะของอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย

๑. ฉันทะ ความพอใจในสิ่งที่ทำ
๒. วิริยะ ความพากเพียรไม่ท้อถอยในสิ่งที่ทำ
๓. จิตตะ ความเอาใจใส่จดจ่อต่อสิ่งที่ทำ
๔. วิมังสา ความไตร่ตรองในสิ่งที่ทำไปแล้ว

ตามพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ ๔ ประการ ดังนี้

๑. ความรู้ในด้านอิทธิบาท ๔ ถือว่าเป็นลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งใช้เป็นหลักธรรมนำไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนนักศึกษาให้เหมาะสมตามหลักจริยธรรม หลักจริยธรรมนั้นเป็นข้อปฏิบัติที่นักศึกษาจะเลือกหลักธรรมไปใช้ประกอบในการศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้เกิดผลสำเร็จมีประสิทธิภาพสูง

๒. นักเรียนนักศึกษามีความรู้สึกรู้สึกมั่นใจที่จะนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาศึกษาเล่าเรียนโดยหลักธรรมดังกล่าวนั้นหากนำไปใช้ในการศึกษาดังกล่าวแล้วจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ก็น้อยเพียงใดนั้น ต้องขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักศึกษาจะต้องสอดคล้องกับหลักอิทธิบาท ๔ ขอบข่ายของหลักอิทธิบาทมีความหมายกว้างขวาง นักเรียนนักศึกษาต้องมีวิจยญาณและปัญญาหาเหตุผลกลั่นกรองที่จะนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนเป็นกรณีหนึ่งซึ่งจะบอกถึงความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนตามเป้าหมายที่ตนเองกำหนดไว้

๓. เหตุผลทางจริยธรรมก็เป็นส่วนประกอบอีกอย่างหนึ่งในการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้เกิดผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพสูงสุดจริยธรรมเป็นเครื่องจูงใจและเป็นปัจจัยที่จะผลักดันให้นักเรียนนักศึกษาได้นำหลักอิทธิบาท ๔ ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาเล่าเรียนอย่างถูกต้องและเหมาะสม

๔. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกันที่จะทำให้นักศึกษามีความนิยมชมชอบที่จะนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปประกอบใช้ในการศึกษาเล่าเรียน จริยธรรมเชิงพฤติกรรมก็เป็นค่านิยมในการศึกษาที่จะทำให้นักศึกษานิยมชอบพอใจ มีความเพียร มีจิตมั่น มีการไตร่ตรอง ในการศึกษาเล่าเรียนเป็นอย่างดีเลิศ

การศึกษาหลักธรรมจริยธรรมเป็นองค์ประกอบในการเลือกสรรหลักอิทธิบาท ๔ จะทำให้ทราบว่าบุคคลมีพฤติกรรมเหมาะสมที่จะนำหลักอิทธิบาท ๔ เป็นเครื่องมือในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนนักศึกษาถ้านักเรียนนักศึกษาดำเนินหลักจริยธรรมก็จะมีหลักเกณฑ์ในการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนหลักจริยธรรมและอิทธิบาท ๔ จะต้องใช้ควบคู่กันไปเสมอมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด วิธีทางในการนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ปฏิบัติจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องอาศัยหลักจริยธรรมเป็นข้อนำทาง

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปว่า ลักษณะของอิทธิบาท ๔ นั้นเป็นหลักแห่งการประกอบการทำงานทุกอย่างให้ประสบความสำเร็จประกอบด้วย ฉันทะ คือ มีความพอใจและรักที่จะทำงานนั้นๆ วิริยะ คือ ความเพียรในการทำงาน อย่างไม่ย่อท้อจนงานนั้นสำเร็จ จิตตะ คือ การตั้งใจทำงานและหมั่นตรวจตรางานอยู่เสมอเอาใจใส่ในสิ่งที่ทำไม่เอาใจไปคิดในเรื่องอื่นๆ วิมังสา คือ การคิดไตร่ตรองเกี่ยวกับงานที่ทำโดยใช้สติปัญญาคิดใคร่ครวญข้อดีข้อเสียและปรับแก้อย่างมีเหตุผล โดยหลักอิทธิบาท ๔ จะมีความสอดคล้องกัน คือ เมื่อมีฉันทะ พอใจที่จะเรียนรู้ในสิ่งใดแล้ว ก็ก่อให้เกิดความเพียรพยายามขึ้นเพราะหวังที่จะเรียนรู้ให้ได้ผลดีตามที่ตนเองปรารถนา เมื่อขณะที่เรียนก็มีความเอาใจใส่เชื่อฟังตามที่ครูอาจารย์สอน ไม่หยอกล้อเล่นกับเพื่อน ไม่ละทิ้งงานที่ได้รับมอบหมายจากครูอาจารย์ เมื่อส่งครูแล้วเห็นความบกพร่องหรือผิดพลาดเกิดขึ้นก็พิจารณาหาข้อผิดพลาดนั้น แล้วก็แก้ไขเพื่อที่จะทำให้งานนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

๒.๒ องค์ประกอบของหลักอิทธิบาท ๔

องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ในความหมายของทางพุทธศาสนานั้นได้มีการกล่าวเอาไว้อย่างมากมาย แต่หลักๆ แล้วจะมีความหมายที่เป็นแก่นแท้ในการปฏิบัติเพื่อให้เห็นขอบเพียง ๔ อย่างได้กล่าวถึงดังนี้คือ^{๒๗}

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทะสมาธิและปธานสังขาร
๒. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยะสมาธิและปธานสังขาร
๓. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร
๔. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร

๒.๒.๑. ฉันทะ (Aspiration)

บรรดาธรรมเหล่านั้น ฉันทะ เป็นไฉน ฉันทะ คือ ความพอใจ การทำความพอใจ ความเป็นผู้ประสงค์จะทำความฉลาด ความพอใจในธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะ

สมาธิ เป็นไฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า สมาธิ

ปธานสังขาร เป็นไฉน การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความขวนขวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่น อย่างไม่ทอดทิ้ง ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งวิริยะ ความเอาใจใส่วิริยะ วิริยะนทรีย์ วิริยะพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขาร

^{๒๗} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑ - ๔๔๓/๓๔๒ - ๓๔๗.

ภิกษุผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดีเข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปรานสังขารนี้ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วยฉันทสมาธิปรานสังขาร

จากการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิข้อมูลทุติยภูมิตลอดจนถึงเอกสารตำราต่างๆ และจากข้อความข้างต้นได้มีผู้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของ ฉันทะ ไว้ดังนี้

ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายเกี่ยวกับ ฉันทะว่า ฉันทะ มีใจรัก คือ พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจการงานที่ทำ มิใช่สักว่าทำเพื่อให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร^{๒๘}

ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายเกี่ยวกับ ฉันทะไว้ว่าดังนี้^{๒๙} ฉันทะ ได้แก่ ความพอใจรักในสิ่งที่ทำและพอใจฝึกฝนในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นบรรลุถึงจุดหมาย พุดง่ายๆ ว่ารักงานและจุดหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปทางธรรมว่า ความรักความใส่ใจปรารถนาต่อภาวะที่ดียิ่งงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นจุดหมายของสิ่งที่กระทำหรือซึ่งจะเข้าถึงด้วยการกระทำนั้นๆอยากให้อะไรๆ นั้น เข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ดีทั้งดงามที่ประณีตที่สมบูรณ์ที่สุดของมัน หรืออยากให้ภาวะที่ดียิ่งงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นๆ เกิดมีจริงขึ้นอยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดียิ่งงามนั้น ความอยากที่เป็นฉันทะนี้เป็นคนละอย่างกับ ความอยากได้ในสิ่งนั้นๆ มาเสพเสวยหรือเอามาเพื่อตัวตนในรูปใดรูปหนึ่งซึ่งเรียกว่าตัณหา ความอยากของฉันทะนั้นให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่งนั้นๆ งานนั้นๆ บรรลุความสำเร็จเข้าถึงความสมบูรณ์อยู่ในภาวะอันดีงามของมันหรือพูดแยกออกไปว่า ขณะเมื่อสิ่งนั้นกำลังเดินทางไปสู่จุดหมายที่เกิดปิติเป็นความอิ่มเอิบใจครั้งหนึ่งหรืองานที่ทำบรรลุจุดหมายก็ได้รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจ ที่พร้อมไปด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต ส่วนความอยากของตัณหาให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อได้สิ่งนั้นมาเสพเสวยรสร้อยหรือปรนเปรอความยิ่งใหญ่พองขยายของตัวตน เป็นความฉ่ำชื่นใจที่เศร้าหมองหมกหมักตัวกีดกันกักตนไว้ในความคับแคบ และมักติดตามมาด้วยความหวงแหนห่วงกังวลเศร้าเสียตายและหวั่นกลัวหวาดระแวง

^{๒๘} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๓๕.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๒.

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย กล่าวว่า ฉันทะ คือ ความรัก ความชอบ ความสนใจในสิ่งที่กระทำ หรือหมายถึงการมีความรักและความรับผิดชอบต่องาน ต่อหน้าที่ของตน^{๓๐}

บุญมี แท่นแก้ว กล่าวว่า ฉันทะคือ ความพึงพอใจหรือต้องการที่จะทำหรือใฝ่ใจจะทำ สิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๓๑}

๒.๒.๒ วิริยะ (Exertion)

บรรดาธรรมเหล่านั้น วิริยะ เป็นไฉน วิริยะ คือ การปรารภความเพียรทางใจ ความพอใจ การทำความพอใจความเป็นผู้ประสงค์จะทำความฉลาด สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า วิริยะ

สมาธิ เป็นไฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมณะ สมาธิทริย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า สมาธิ

สังขาร เป็นไฉน การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความชวนชวาย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่น อย่างไม่ทอดอ้อย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะวิริยีนทริย์ วิริยะพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ภิกษุผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดีเข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขารนี้ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร

จากการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิข้อมูลทุติยภูมิตลอดจนถึงเอกสารตำราต่างๆ และจากข้อความข้างต้นได้มีผู้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของ วิริยะ ไว้ดังนี้

วิริยะ ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิริยะไว้ดังนี้วิริยะ ความเพียร ได้แก่ ความอาจหาญแกลั้วกล้าบากบั่น ก้าวไปด้วยใจสู้ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้วแม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนักมีอุปสรรคมาก หรืออาจให้เวลายาวเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ไม่ทอดอ้อย กับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ ส่วนผู้ที่ขาดความเพียรอยากบรรลุความสำเร็จเหมือนกันแต่พอได้ยินว่าต้องใช้เวลาเป็นปีก็หมดแรงถอยหลัง คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุนเวลาทำงานหรือ

^{๓๐} สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, หน้า ๒๓๘.

^{๓๑} บุญมี แท่นแก้ว, จริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔๑.

ปฏิบัติธรรมก็ตามจิตใจจะแน่วแน่นมั่นคงพุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าวิริยสมาธิพร้อมทั้งมีประธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน^{๓๒}

นอกจากนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิริยะ ไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมว่า วิริยะ ความพากเพียร คือขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อุตุนเอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ^{๓๓}

พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ ได้อธิบายว่า วิริยะต้องมีความเพียรหมั่น คือ เมื่อมีกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญแล้ว ต่อไปก็มีความมั่นในความเพียร ภาษาบาลีเรียกว่า วิริยะ พระพุทธภาษิตที่ว่า วิริเยน ทุกขมจเจติ คนที่จะพ้นทุกข์ได้เพราะความเพียร หรือว่าคำที่พระมหาชนก กล่าวว่า วายเมเถว บุริโส ยาว อุตถสส นิปปทา เกิดเป็นคนต้องทำเรื่อยไป จนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง^{๓๔}

บุคคลผู้ที่มีความเพียรนั้นย่อมไม่กลัวต่ออุปสรรค ไม่กลัวต่อความลำบาก ไม่กลัวต่ออะไรทั้งสิ้น เมื่อเราจะไปแล้วก็ไปให้ถึงตามจุดที่เราได้ตั้งใจเอาไว้ แต่ขอให้ตั้งจุดหมายในทางที่ตรงไม่ตั้งจุดหมายที่เกิดความเดือดร้อนแก่ใคร และความเพียรนั้นต้องเพียรสม่ำเสมอ ไม่ใช่เพียรชั่วคราว ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตักเตือนว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอยังไม่ถึงจุดหมายที่เธอต้องการ อย่าละความเพียรเป็นอันขาด”

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าวิริยะคือความเพียรที่จะกล้าบากบั่นมีความหมายเป็น ความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ความพยายาม ความไม่ยอมหยุด ความไม่ถอยหลังและความก้าวไปข้างหน้า ความหมายมากมายเหล่านี้ล้วนเป็นชื่อของความเพียรซึ่งสามารถใช้แทนกันได้ รวมไปถึงคำว่า พระราชาหรือกษัตริย์ก็มีความหมายเดียวกันดังประโยคที่ว่า เกิดมาเป็นบุรุษต้องเพียรไปจนกว่าจะพบความสำเร็จ การทำงานด้วยวิริยะมีความพากเพียรพยายามเป็นธรรมอย่างหนึ่ง วิริยะชนิดที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “วิริเยน ทุกข มจเจติ” (คนล่วงทุกข์เสียได้ด้วยเพราะมีวิริยะ) ส่วนที่เป็นข้าศึกหรือเป็นปฏิปักษ์ของความเพียร คือความเกียจคร้าน ตามศัพท์ว่า โกสขข ความนอนจมเมื่อกำจัดความเกียจคร้านได้แล้วจึงจะมีความเพียรขึ้นได้ และความเพียรจะหายไปเมื่อความเกียจคร้านเกิดขึ้นมากลักษณะของความทรงตัวอยู่อย่างเข้มแข็งของความเพียรเรียกว่าธาตุกำหนดเป็น ๓ วาระคือเริ่มต้น (อารมภธาตุ) ดำเนิน

^{๓๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๓.

^{๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๓๕.

^{๓๔} พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ, **คุณธรรมของชีวิตที่ดำรง**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗๘ - ๑๘๒.

(นิกกมธาดุ) ก้าวไปข้างหน้า (ปรกมธาดุ) ส่วนเหตุของความเกียจคร้านที่ควรละมีหลายอย่างเช่น ความติดสุขความสุขสบาย ความกลัวลำบากตรากตรำ ความมั่งง่าย ความผัดวันประกันพรุ่ง เป็นต้น^{๓๕}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้ตรัสถึงคำว่า วิริยะ (ความเพียร) ว่า ท่านใดถึงพร้อมด้วยความพยายามโดยธรรม ไม่จมลงในห้วงมหรณพซึ่งประมาณมิได้เห็นปานนี้ ด้วยกิจคือความพากเพียรของบุรุษ ท่านนั้นจงไปในสถานที่ที่ใจของท่านยินดีนั้นเถิด และว่าบุคคลเมื่อกระทำความเพียรแม้จะตายก็ไม่เชื่อว่าเป็นหนี้ในระหว่างหมู่ญาติเทวดาและบิดามารดา อนึ่งบุคคลเมื่อทำกิจของผู้ชายย่อมไม่เดือดร้อนในภายหลัง^{๓๖}

พ. สุวรรณ ได้อธิบายว่า วิริยะหรือความเพียรนี้เป็นคุณค่าที่ก่อให้เกิดพลังงานในการทำกิจต่างๆ มีลักษณะแสดงให้เห็นว่าคนๆ นั้นเป็นคนรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานไม่ทอดทิ้งกิจการงานนั้น ดำเนินการงานที่คิดว่าจะทำนั้นว่าเป็นผู้ไม่เบื่องาน เมื่อมีงานมาถึงก็รีบทำโดยไม่ชักช้ามีความกระตือรือร้นในการทำงานไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ผู้มีลักษณะทั้งหมดที่กล่าวมานี้ย่อมได้ชื่อว่ามีวิริยะหรือมีความเพียรซึ่งสามารถประสบความสำเร็จในทุกกิจการ ส่วนคนที่มีนิสัยเกียจคร้านหนักไม่เอาเบ้าไม่สู้ชอบผัดวันประกันพรุ่งมักหาเหตุมาอ้างแก้ตัวเพื่อไม่ต้องทำงานจนติดเป็นนิสัย ย่อมเจอกับใครลำบากอาชีพการงานย่อมย่ำอยู่กับที่ตั่งฐานไม่ได้^{๓๗}

ทศปารมี ทศพิธราชธรรม ได้อธิบายคำว่า วิริยะ หมายความว่าความพยายามที่เรียกว่า วิริยะ แปลว่า ความเพียร อันจัดเป็นพระบารมีข้อหนึ่งขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงบำเพ็ญเป็นลำดับ คำว่า วิริยะ หรือความเพียรตามศัพท์ แปลว่า ความเป็น วีระคือ คนกล้า หมายความว่า กล้าทั้งในทางไม่ทำทั้งในทางที่ทำจึงยังเป็นคำกลางๆ ซึ่งพุทธทาสภิกขุได้อธิบายเพิ่มเติมเอาไว้ว่า วิริยะ คือความเพียรที่จะกล้าบากบั่น มีความหมายเป็นความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ความพยายาม ความไม่ยอมหยุด ความไม่ถอยหลัง และความก้าวไปข้างหน้า ซึ่งความหมายมากมายเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นชื่อของความเพียร ซึ่งสามารถใช้แทนกันได้^{๓๘}

วสิน อินทสระ ได้ให้ความหมายของ วิริยะ แปลตามตัวอักษรว่าความเป็นผู้กล้า คือ แก่กล้าในกิจที่ทำไม่ย่อท้อ ย่อหย่อน ทำกิจด้วยกำลังทั้งหมด มีความบากบั่นมั่นคง (ทพฺพปรกมโม) ไม่ทอดทิ้งธุระกลางคัน หรือละทิ้งงานเสียกลางคัน (อนิกขิตตโร) มีความเพียรอยู่เสมอไม่จับจด หรือ

^{๓๕} พุทธทาสภิกขุ, **กามารมณและชีวิตคู่ตามหลักพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๑๗), หน้า ๙๐.

^{๓๖} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, **พระมหาชนก**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๔ - ๒๖.

^{๓๗} พ. สุวรรณ, **โพชนงค์ พุทธศาสด์อาอายุ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้อยทอง, ๒๕๓๑), หน้า ๖๐ - ๖๑.

^{๓๘} พุทธทาสภิกขุ, **สญญตา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๑๘), หน้า ๙๐.

หยุดงานเสีย ทำจนกว่าจะถึงจุดมุ่งหมายนั้นๆ (อารทวิริโย) ชื่อว่าความเพียร สัตว์ทั้งหลายควรทำ (วิริย นามेत สดเตหิ กตตพพ) ความเพียรเป็นสิ่งที่นักปราชญ์สรรเสริญ เมื่อบุคคลได้ทำความเพียรอย่างเต็มกำลังของตนแล้วถึงไม่สำเร็จใครเล่าจะตำหนิได้ นักปราชญ์ตำหนิคนที่ล้มเหลวเพราะความเพียรย่อหย่อนนั่นเอง^{๓๙}

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย กล่าวว่าวิริยะคือความเพียรขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนเอาธุระไม่ทอดทิ้งจนเป็นการฝึกหัดอบรมตนเองให้มีศักยภาพในการทำงานหรือการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สูงยิ่งๆ ขึ้นไปเป็นขั้นๆ หรือเป็นระดับๆ ไป^{๔๐}

บุญมี แทนแก้ว กล่าวว่า วิริยะ คือ ความเพียรหรือความขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง^{๔๑}

๒.๒.๓ จิตตะ (Thoughtfulness)

บรรดาธรรมเหล่านั้น จิต เป็นไฉน จิตตะ คือ จิต มโน มานัส การทำความพอใจ ความเป็นผู้ประสงค์จะทำความฉลาด มโนวิญญูณธาตุที่เหมาะสมกัน นี้เรียกว่า จิต

สมาธิ เป็นไฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธิทริย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า สมาธิ

ปธานสังขาร เป็นไฉน การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความชวนชวย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่น อย่างไม่ทอดทิ้ง ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะวิริยินทริย์ วิริยะพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ภิกษุผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดีเข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบแล้วด้วยจิตนี้ ด้วยสมาธินี้และด้วยปธานสังขารนี้ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร

จากการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิข้อมูลทุติยภูมิตลอดจนถึงเอกสารตำราต่างๆ และจากข้อความข้างต้นได้มีผู้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของ จิตตะ ไว้ดังนี้

^{๓๙} วคิน อินทสระ, **พุทธปรัชญามหายาน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๓๐), หน้า ๔๓.

^{๔๐} สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, ผศ.ดร., “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต**, หน้า ๒๓๙.

^{๔๑} บุญมี แทนแก้ว, **จริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔๑.

จิตตะ การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายว่า จิตตะ หมายถึง กำลังจิต กำลังสมาธิหรือคุณภาพของจิต คุณภาพส่วนที่พึงปรารถนาของจิตเรียกว่ากำลังจิต หรือกำลังสมาธิ ซึ่งเลยเพ่งเล็งไปแก่ส่วนที่وبرมดีแล้ว คือจิตที่وبرมดีแล้ว เดินมาถูกทางแล้วจึงจะมีคุณสมบัติแล้วมีกำลังมหาศาลของมัน^{๔๒}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายเกี่ยวกับ จิตตะไว้ดังนี้ จิตตะ ความคิดจดจ่อหรือเอาใจใส่ฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพันจดจ่อเฝ้าเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืองานอย่างใดอย่างหนึ่งคนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ใครพูดอะไรในเรื่องอื่นๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องนั้นงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้นงานนั้นขลุกขจวนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจเรื่องอื่นๆ เกิดขึ้นใกล้ๆ บางทีก็ไม่รู้ทำงานลืมวันลืมคืนลืมกินลืมนอน ความมีใจจดจ่อเช่นนี้ย่อมทำให้สมาธิเกิดขึ้นจิตจะแน่วแน่มั่นคงในกิจที่ทำ มีกำลังมาเฉพาะทำจิตนั้นเรียกเป็นจิตตสมาธิพร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย^{๔๓}

ปิ่น มุทุกันต์ พ.อ. ได้อธิบายว่า จิตตะ แปลว่า คิดถึงงานซึ่งบอกความหมายได้หลายคำ เช่น ความสนใจ ความใฝ่ฝันความตั้งใจ ความใส่ใจ ความเอาใจใส่ เป็นต้น คนที่มีจิตตะเป็นที่ไม่ปล่อยปะละเลยกับงานของตน คอยตรวจตรางานอยู่เสมอ การงานจึงไม่บกพร่อง จิตตะจึงมีประโยชน์ที่กำจัดเสียซึ่งความประมาทเลินเล่อ^{๔๔}

บุญมี แท่นแก้ว กล่าวว่า จิตตะคือ ความคิดหรือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยให้ใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป^{๔๕}

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย กล่าวว่า จิตตะ ความคิดมุ่งไป ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาจิตฝักใฝ่ไม่ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้สิ่งที่ทำอย่างมั่นคง^{๔๖}

^{๔๒} พุทธทาสภิกขุ, **โพธิปักขิยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๓.

^{๔๔} พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์ **มงคลชีวิตภาค ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘๔.

^{๔๕} บุญมี แท่นแก้ว, **จริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๑๔๑.

^{๔๖} สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต**, หน้า ๒๓๙.

๒.๒.๔ วิมังสา (Investigation)

บรรดาธรรมเหล่านั้น วิมังสา เป็นไฉน วิมังสา คือ ปัญญา ความรู้ชัด ความเป็นผู้ประสงค์จะทำความฉลาดไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฐิ นี้เรียกว่า วิมังสา

สมาธิ เป็นไฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมถะ สมาธิทริย สมาธิพละ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า สมาธิ

ปธานสังขาร เป็นไฉน การปรารภความเพียรทางใจ ความขมกั้เข้มแข็ง ความบากบั่น ความชวนชวย ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่น อย่างไม่ทอดถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะวิริยีนทรีย์ วิริยะ พละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ภิกษุผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดี เข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขารนี้ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร

จากการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิข้อมูลทุติยภูมิตลอดจนถึงเอกสารตำราต่างๆ และจากข้อความข้างต้นได้มีผู้อธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของ วิมังสา ไว้ดังนี้

วิมังสา การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิมังสาว่า วิมังสา ใช้ปัญญา สอบสวน คือหมั่น ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้นโดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป^{๔๗}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายเกี่ยวกับ วิมังสาไว้ว่า วิมังสา ความสอบสวน ไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือข้อข้องใจเป็นต้นในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดหาเหตุผลขอสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไรก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าเหตุผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ทำไม่ถึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบนี้เข้าไป จะเกิดผลอย่างนี้ ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้วไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไรจะแก้ไขจุดไหน ฯลฯ การคิดหาเหตุผลและสอบสวนทดลอง อย่างนี้ ย่อมช่วยรวมจิตใจให้คอยกำหนดและติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างติดใจตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิ ซึ่งก็จะมีปธานเป็นสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย^{๔๘}

^{๔๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, หน้า ๓๖.

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรม*, หน้า ๘๔๓.

ปิ่น มุกกันต์ พ.อ. ได้ให้ความเห็นว่า สุดยอดของวิธีทำงานให้สำเร็จรวมอยู่ในอิทธิบาทข้อสุดท้ายนี้ คือ วิมังสา แปลว่า พินิจพิเคราะห์ หมายความว่า ทำงานด้วยปัญญา ด้วยสมองคิด ไม่ใช่สักแต่ว่าทำ คนเราถึงจะรักงานเท่าไรบ้างบ้านปานใดและเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา แต่ถ้าขาดการใช้ปัญญาพิจารณางานด้วยแล้วผลงานก็จะไม่เรียบร้อย ต้องมาทำกันใหม่อยู่อย่างนั้นเข้ากับลักษณะที่ว่าทำเสร็จแล้วแต่งานมันยังไม่สิ้นสุด^{๔๙}

สุรางค์ ไคว์ตระกูล ได้อธิบายความคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นการคิดที่เป็นเครื่องมือสำคัญที่สุด ในสังคมประชาธิปไตย ในสมัยสารสนเทศเพื่อจะเป็นผู้ที่มีความฉลาดรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มาจากสื่อสารมวลชนต่างๆ และเพื่อเป็นพลเมืองดีที่มีการตัดสินใจที่ฉลาด ถูกต้อง รวดเร็ว^{๕๐}

บุญมี แพนแก้ว กล่าวว่า วิมังสา คือ ความไตร่ตรองหรือทบทวน ได้แก่ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผนวัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง^{๕๑} เป็นต้น

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย กล่าวว่า วิมังสา ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ^{๕๒}

วูดส์ (Woods) ได้อธิบายว่า สภาเพื่อความเป็นเลิศในการคิดวิจารณ์แห่งชาติ (National Council for Excellence in Critical Thinking) ได้ให้ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่า เป็นกระบวนการทางสติปัญญาที่คล่องแคล่ว และมีทักษะในการสร้างมโนทัศน์ การประยุกต์ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผลจากข้อมูลที่ได้รับรวบรวมมาหรือเป็นกระบวนการทางสติปัญญาที่เกิดจากการสังเกต การมีประสบการณ์ การไตร่ตรอง การใช้เหตุผล หรือการติดต่อสื่อสาร เพื่อที่จะนำไปสู่การเชื่อมหรือการกระทำ^{๕๓}

^{๔๙} พ.อ. ปิ่น มุกกันต์, **มงคลชีวิตภาค ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘๔.

^{๕๐} สุรางค์ ไคว์ตระกูล, **จิตวิทยาการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๒๖.

^{๕๑} บุญมี แพนแก้ว, **จริยศาสตร์**, หน้า ๑๔๑.

^{๕๒} สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต**, หน้า ๒๓๙.

^{๕๓} Woods, A.E., **Affective Learning: One to Critical Thinking**, (Holistic Nursing Practice, 1993), p.65.

เอนนิส (Ennis) ได้กล่าวว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณหมายถึง การคิดพิจารณาอย่างมีเหตุผล มีจุดมุ่งหมายเพื่อการตัดสินใจว่า สิ่งใดควรเชื่อ สิ่งใดไม่ควรเชื่อ สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ เพื่อช่วยให้ตัดสินใจสถานการณ์ได้ถูกต้อง^{๕๔}

พอล (Paul) บุคคลผู้ได้รับซึ่งเอดทศกะเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ได้นิยามการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่า เป็นศิลปะของการคิดเพื่อที่จะทำให้การคิดดีขึ้นชัดเจนขึ้น มีความแม่นยำมากขึ้นหรือป้องกันตนเองได้มากขึ้น นอกจากนั้นยังได้ระบุว่าความคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นการคิดอย่างมีเหตุผลที่คิดด้วยตนเอง ซึ่งยืนยันว่าเรารู้อะไรหรือไม่รู้อะไร^{๕๕}

จากการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิข้อมูลทุติยภูมิตลอดจนถึงเอกสารตำราต่างๆ ดังกล่าวสรุปได้ว่าองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ประกอบไปด้วยหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในด้านการเรียนและด้านอื่นๆ มี ๔ ประการคือ

๑. ฉันทะ คือ ความรักความพอใจในหน้าที่การเรียนและการทำงานของตนที่ได้รับมอบหมาย มีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจ หรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร มีความทุ่มเทเพื่อหวังให้การเรียนหรือการทำงานนั้นออกมาได้เป็นที่ชื่นชอบและพอใจทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย

๒. วิริยะ คือ ความพากเพียรทำ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำให้สำเร็จด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ ความเพียรพยายามในหน้าที่การเรียนหรือการทำงาน ไม่ย่อท้อต่อการเรียนหรือการทำงานไม่ว่าจะยากหรือง่าย ก่อพยายามจนถึงที่สุด ไม่ย่อท้อจนกว่าการเรียนหรือการทำงานนั้นจะประสบความสำเร็จ ไม่ล้มเลิกความเพียรก่อนที่จะได้ลองทำด้วยตนเอง

๓. จิตตะ คือเอาจิตฝึกฝน ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ ทำกิจนั้นงานนั้นอย่างอุทิศใจมีใจฝึกฝนเอาใจใส่ในการทำงานพัฒนาให้เจริญไม่เพิกเฉย ไม่ทอดทิ้ง ไม่ละเลย มีการคิดบ่อยๆ ทำการตรวจสอบและคอยติดตามผล ความเอาใจใส่ในการเรียนหรือการทำงานของตนเอง ไม่คิดไปในเรื่องอื่นนอกจากเรื่องเรียนหรือเรื่องทำงาน มีความใส่ใจเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา คอยตรวจหาข้อบกพร่องอยู่เสมอ เพื่อที่จะได้นำมาแก้ไขให้ดีขึ้นต่อไป

๔. วิมังสา คือใช้ปัญญาสอบสวน หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน ข้อบกพร่องและขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้นโดย รู้จักทดลองวางแผน การ

^{๕๔} Ennis, R.H., A Logical Basis for Measuring Critical Thinking Skill, (Educational Leadership, 1985), p.10.

^{๕๕} Paul, R.W, Taxonomy and Critical Thinking Instruction, (Educational Leadership, 1992), p. 40.

ใคร่ครวญไตร่ตรองหาเหตุผลของความผิดพลาดที่เกิดขึ้นว่ามันเกิดขึ้นได้เพราะอะไร การวัดผลคิดค้นวิธีแก้ไขเพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้น

๒.๓ หลักธรรมที่เกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔

จากการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิข้อมูลทุติยภูมิตลอดจนถึงเอกสารตำราต่างๆ พบว่าหลักธรรมคำสอนว่าด้วยการดำเนินชีวิตเป็นธรรมะที่ปรับได้ คือเลือกที่จะดำเนินให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต การทำงาน การเรียน สังคมและธรรมชาติแวดล้อม หลักคำสอนนี้จึงอยู่กับเงื่อนไขไม่ได้เป็นอิสระ หรือพูดถึงความจริงแท้เหมือนสัจธรรม ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มจริยธรรมไม่ได้มีเฉพาะบุคคล แต่มีลักษณะทั่วไปหรือทางสังคมเป็นหลักการโดยภาพรวม ซึ่งหลักธรรมที่เกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ มีดังนี้

๒.๓.๑ หลักไตรสิกขา

การศึกษาเป็นสาระของการปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา และการปฏิบัตินั้นท่านเรียกว่าสิกขา อันได้แก่ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และ ปัญญา เป็นระบบการปฏิบัติธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีขอบเขตที่ครอบคลุมมรรคทั้งหมดและเป็นการนำเอาเนื้อหาของมรรคไปใช้อย่างหมดสิ้นจบบริบูรณ์ จึงเป็นหมวดธรรมมาตรฐานสำหรับแสดงหลักการปฏิบัติและมักใช้เป็นแม่บทในการบรรยายวิธีปฏิบัติธรรม^{๕๖}

คำว่าไตรสิกขาหรือ สิกขา ๓ แปลว่า ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อที่ปฏิบัติสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน^{๕๗} และมีความหมายคล้ายคำว่า “ภาวนา” ซึ่งแปลว่าทำให้เกิด การทำให้มีให้เป็น การทำให้เจริญ การเพิ่มพูนการอบรมหรือฝึกอบรม

โดยทั่วไปทั่วไปการเรียกสิกขา ๓ นิยมเรียกกันง่ายๆ อย่างไม่เป็นทางการว่า ศีล สมาธิ ปัญญา และเมื่อใช้คำว่า “อิ” นำหน้าจะเปลี่ยนเป็น อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา^{๕๘} ไตรสิกขาเป็นกระบวนการศึกษา (สิกขา) หรือพัฒนาชีวิต (ภาวนา) ในทางปฏิบัติหรือใช้งานจริง

^{๕๖} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พุทธวิธีการสอน** (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๒๙), หน้า ๒๓๑.

^{๕๗} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒๗.

^{๕๘} อจ. ดิ.ก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒.

การนำระบบไตรสิกขามาเป็นกระบวนการศึกษา (teaching method) สำหรับเป็นเครื่องมือจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จึงถือว่าเป็นสาระสำคัญของไตรสิกขาอย่างแท้จริง ระบบไตรสิกขามี ๓ ประการอันได้แก่

๑) ศีล (training in higher morality) เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรมหมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และ วาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง มีผลดีในลักษณะต่างๆ คือ

- (๑) การดำรงตนด้วยดีในสังคม
- (๒) การรักษาระเบียบวินัย
- (๓) การปฏิบัติหน้าที่ และความรับผิดชอบทางสังคมได้ถูกต้อง
- (๔) การมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีงามเกื้อกูลประโยชน์
- (๕) การรักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อมทางสังคม ให้อยู่ในภาวะเอื้ออำนวยแก่การที่ทุกๆ คนจะสามารถดำรงชีวิตที่ดีงาม หรือปฏิบัติตามกันได้ด้วยดี

ศีลโดยทั่วไปคือ “ระเบียบ กฎ วินัย ข้อปฏิบัติ” สำหรับบุคคล หรือ สังคมหนึ่งๆ ที่กำหนดขึ้นเพื่อความสงบเรียบร้อยและดีงาม แปลความถึง “รูปร่าง ลักษณะ ส่วนประกอบ บทบาท, หน้าที่ หรือระบบการทำงานของสิ่งต่างๆ”

๒. สมาธิ (training in higher mentality) เป็นการฝึกปรือในด้านคุณธรรม และมีสมรรถภาพของจิต หมายถึง การฝึกจิตให้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- (๑) มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่
- (๒) ควบคุมตนได้ด้วยดี
- (๓) มีกำลังใจสูง
- (๔) มีสภาพสมองผ่อนคลาย เป็นสุข ปราศจากสิ่งรบกวนหรือให้เศร้าหมอง
- (๕) อยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งานทางปัญญาที่ลึกซึ้งและตรงตามความเป็นจริง

สมาธิโดยทั่วไปคือ เป็นการฝึกฝนด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต เป็นการพัฒนาในแง่คุณค่าความหมายและสิ่งสำคัญของสิ่งนั้นๆ ทั้งในส่วนของเหตุและปัจจัยที่อิงอาศัยเชื่อมโยงกันและกัน

๓. ปัญญา (training in wisdom) เป็นการฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงในลักษณะ คือ

- (๑) รู้แจ้งชัดตรงตามสภาพความเป็นจริง
- (๒) ไม่เป็นความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่ถูกบิดเบือน หรือพรมัว

ปัญญาโดยทั่วไปคือ การฝึกฝนพัฒนาให้เกิดความรู้ความเข้าใจทั้งหลายตามเป็นจริง จนสามารถดำเนินชีวิตมีความสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ๓ ลักษณะ^{๕๙} คือปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม ปัญญาช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ประสบความสำเร็จ และปัญญาก็ช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงาม

๒.๓.๒ หลักอริยสัจ ๔

อริยสัจเป็นความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะหรือความจริงที่ทำให้บุคคลเป็นพระอริยะเจ้า และคำนี้เป็นชื่อบัญญัติธรรมมี ๔ หัวข้อที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบและนำมาเผยแผ่ใคร่ก็ตามที่เมื่อศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วจะต้องศึกษาหัวข้อนี้ด้วย

อริยสัจ ๔ เป็นหมวดธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในทางพระพุทธศาสนา สิ่งหนึ่งที่ถือว่าเป็นลักษณะสำคัญของคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ สอนความจริงที่เป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

อริยสัจเป็นหลักความจริงในรูปแบบที่เสนอตัวต่อปัญญามนุษย์ ในการที่จะสืบสาวค้นคว้าและทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติ หรือเป็นหลักธรรมที่ยกขึ้นมาใช้ในการสั่งสอน เพื่อให้ผู้รับคำสอนทำความเข้าใจอย่างมีระบบ มุ่งให้เกิดผลสำเร็จทั้งการสอนของผู้สอนและผลสำเร็จของผู้รับคำสอน^{๖๐}

ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการนี้ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามกสิกาเทศนา^{๖๑} แปลว่าพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นแสดงเองโดยไม่ต้องปรารภคำถาม หรือการทูลขอร้องของผู้ฟัง อย่างการแสดงธรรมเรื่องอื่นๆ ได้แก่

๑. ทุกข์ (suffering) ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาพที่บีบคั้น ชัดแย้ง บกพร่อง ขาดแก่นสาร และความเที่ยงแท้ไม่ได้ความพอใจแท้จริง

(๑) รู้ว่าปัญหาคืออะไร ตัวปัญหาอยู่ที่ไหน (สังจญาณ)

(๒) รู้ว่าปัญหานี้ต้องเข้าใจสภาพ และขอบเขตเป็นต้นของปัญหา (กิจจญาณ)

(๓) รู้ว่าได้เข้าใจสภาพและขอบเขตของปัญหาแล้ว (กตญาณ)

ทุกข์ คือ ปัญหาที่เกิด สภาพที่เป็นอยู่ แปลความว่า “กำหนดปัญหาสถานการณ์หรือเรื่องราวที่เป็นอยู่ได้”

^{๕๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗ - ๑๙.

^{๖๐} หนังสือเรียน พุทธวิธีการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๗๖.

^{๖๑} อ.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๒๑/๒๕๕.

๒. สมุทัย (the cause of suffering) เหตุเกิดแห่งปัญหา สาเหตุแห่งทุกข์

- (๑) รู้ว่าสาเหตุของปัญหาคืออะไร (สังขญาณ)
- (๒) รู้ว่าจะต้องแก้ไขที่สาเหตุนั้น (กิจจญาณ)
- (๓) รู้ว่าสาเหตุนั้นได้แก้ไขกำจัดแล้ว (กตญาณ)

สมุทัย คือ สาเหตุ เหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น แปลความว่า “กำหนดสาเหตุได้ ลำดับความสำคัญได้ และบอกขอบเขตของรายละเอียดของปัญหาได้”

๓. นิโรธ (the cessation of suffering) สภาวะที่สาเหตุแห่งปัญหาสิ้นไป ภาวะที่เป็นอิสระ

- (๑) รู้ภาวะหมดปัญหาที่ต้องการคืออะไร (สังขญาณ)
- (๒) รู้ว่าภาวะนั้นเป็นจุดหมายที่จะต้องไปให้ถึง (กิจจญาณ)
- (๓) รู้ว่าได้บรรลุจุดหมายแล้ว (กตญาณ)

นิโรธ คือ ความดับ สิ้นสุดแห่งปัญหา จุดมุ่งหมายปลายทางที่จะต้องไปให้ถึง แปลความว่า “กำหนดจุดหมายได้, อธิบายความสำคัญได้ และบอกขอบเขตจุดหมายได้”

๔. มรรค (the path leading to the cessation of suffering) ข้อปฏิบัติ หลักการแนวทางที่จะช่วยให้สามารถดำเนินไปให้ถึงจุดหมายนั้น

- (๑) รู้ว่าวิธีแก้ปัญหานั้นอย่างไร (สังขญาณ)
- (๒) รู้ว่าวิธีการนั้นมีขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไร (กิจจญาณ)
- (๓) รู้ว่าได้ปฏิบัติตามขั้นตอนแห่งวิธีการนั้นๆ แล้ว (กตญาณ)

มรรค คือ แนวทาง วิธีการแก้ปัญหานั้น แปลความว่า “กำหนดวิธีการได้ บอกแนวทางได้ อธิบายขั้นตอนได้ ซึ่งมีความสำคัญและรายละเอียดของวิธีการนั้นๆ ได้”

๒.๓.๓ หลักอนุปุพพิกา

มีพระพุทธคุณบทหนึ่งว่า “สัตถา เทวมนุสสานัง แปลว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” ซึ่งมีความหมายชัดเจนอยู่แล้วว่า พระพุทธองค์เป็นบรมครูสามารถแนะนำพร่ำสอนได้ตั้งแต่คนฉลาดๆ (เทวดา) จนถึงคนธรรมดา (มนุษย์) เป็นที่สุด^{๖๒}

เมื่อเราศึกษาพระไตรปิฎกอันเป็นประมวลคำสอนของพระองค์ ก็มุ่งเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาสาระของหลักธรรม โดยให้ความสำคัญกับพุทธวิธีการสอนและบทบาทความเป็น “บรมครู”

^{๖๒} หนังสือเรียน พุทธวิธีการสอน, หน้า ๗๙.

หลังจากการตรัสรู้พระพุทธองค์ก็เสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เพื่อโปรดปัญจวัคคีย์ ทรงแสดงหลักคำสอน ๒ เรื่อง คือ อัมมจักกัปปวัตตนสูตร และอนัตตลักขณสูตร ที่ประกาศหลักการแห่งพระพุทธศาสนาเอาไว้อย่าง ชัดแจ้งจนปัญจวัคคีย์เป็นอริยบุคคลในเวลาไม่นานนัก

ณ ที่นี้เองมีลูกชายเศรษฐีคนหนึ่งชื่อว่า ยสะ รู้สึกเบื่อหน่ายในการครองเรือน หนีออกจากบ้านเดินเลือนลอยและละเมอ อุทานออกมาต่างๆ ว่า “ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ”

พระพุทธองค์ได้สดับอย่างนั้นแล้ว จึงตรัสสอนไปในทันทีทันใดว่า “ที่นี่ไม่วุ่นวายหนอ ที่นี่ไม่ขัดข้องจงมาเถิด เราจักแสดงธรรมให้ฟัง”^{๖๓}

เมื่อยสกุลบุตรเข้าไปเฝ้าถึงสำนักแล้ว พระพุทธองค์ทรงเล็งเห็นว่ายสะเป็นคนครองเรือน มีครอบครัว (ภรรยา) มีใช้นักบวชที่มุ่งแสดงสัจธรรมอย่างปัญจวัคคีย์ จึงโปรดแสดงหลักธรรมชื่อว่า “อนุปพุทฺธิกา” ก่อนเพื่อปลูกฝังความเลื่อมใสก่อนและปรับพื้นฐานองค์ความรู้ ถัดจากนั้นทรงแสดงหลักธรรมชื่อว่า “อริยสัจ ๔” จนท่านยสะได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบันพระอริยบุคคลขั้นต้น เศรษฐีผู้เป็นบิดาออกตามหาพบพระพุทธองค์ได้ฟังธรรมอนุปพุทฺธิกาและอริยสัจ ๔ ได้ดวงตาเห็นธรรมประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระพุทธพระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะตลอดชีวิต นับเป็นอุบาสกคนแรกในพระพุทธศาสนา

ในขณะนั้น ยสะนั่งอยู่เบื้องหลังของพระพุทธองค์ ได้ฟังพระธรรมเทศนาเรื่องเดิมที่แสดงแก่เศรษฐีผู้เป็นบิดาก็ได้บรรลุธรรมขั้นอรหัตผล และได้ขอบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา

อนุปพุทฺธิกา แปลว่า เรื่องที่กล่าวตามลำดับหรือธรรมเทศนาที่แสดงเนื้อหาความลุ่มลึก ลงไปตามลำดับ (Progressive sermon graduated sermon) เป็นหลักธรรมที่เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่คฤหัสถ์จะทรงแสดงอนุปพุทฺธิกานี้ก่อน เพื่อขัดเกลากิเลสตัณหาของผู้ฟัง ให้ประณีตขึ้น จนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมส่วนลึกซึ้ง (ปรมาตม) ต่อไป

ปุพฺพิกถา มี ๕ ข้อ^{๖๔} ซึ่งพระราชมุนี (ประยูร ปยุตฺโต) ได้อธิบายความแต่ละหัวข้อไว้^{๖๕} ดังนี้คือ

- (๑) ทานกถา เรื่องทาน กล่าวถึงการให้ การเสียสละเผื่อแผ่ แบ่งปันช่วยเหลือกัน
- (๒) สิลกถา เรื่องศีล กล่าวถึงความประพฤติที่ดีงาม
- (๓) สัคคกถา เรื่องสวรรค์ กล่าวถึงความสุขความเจริญและผลที่น่าปรารถนา อันเป็นส่วนดีงามตามหลักธรรมสองข้อข้างต้น

^{๖๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๖/๓๒.

^{๖๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๗๕/๔๒.

^{๖๕} พระราชมุนี (ประยูร ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๒๐๙.

(๔) กามาทีนวกถา เรื่องโทษแห่งกาม กล่าวถึงข้อเสียข้อบกพร่องของกาม พร้อมทั้งผลภัยที่สืบเนื่องมาแต่กาม

(๕) เนกขัมมานิสังสกา เรื่องอานิสงส์แห่งการออกจากกาม กล่าวถึงผลดีของการไม่หมกมุ่นเพติดเพลินอยู่ในกามและให้มีฉันทะที่จะแสวงหาความดีงามและความสุขอันสงบที่ประณีตยิ่งขึ้นไปกว่านั้น

อนุพุททิกถาทั้ง ๕ ประการนี้ ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือสำหรับการดำเนินชีวิตและสังคม ให้งอกงามบรรลุประโยชน์สุขเท่านั้น แต่เป็นธรรมฐาน “หลักศาสนา” ที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งไว้เป็นแบบแผนหลัก

จุดมุ่งหมายที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมชุดนี้ คือการปรับฐานองค์ความรู้ได้แก่ความเข้าใจอันถูกต้องเกี่ยวกับโลกและชีวิต และผู้มีพื้นฐานอย่างนี้เท่านั้นจึงจะสามารถศึกษาค้นคว้าหลักธรรมที่ละเอียดลึกซึ้งและนำไปสู่ความดับทุกข์สิ้นกิเลสต้นหา อันเป็นเป้าหมายสุดท้ายของพระพุทธศาสนา

เนื้อหาของหลักธรรมชุดนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อขัดเกลาอัธยาศัย ทำจิตใจให้พร้อมที่จะรับธรรมชั้นสูง ดุจผ้าขาวที่ซักฟอกสะอาดแล้วควรรับน้ำย้อมสีต่างๆ แต่ในการนำหลักอนุพุททิกถามาใช้เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนก็จะมีผลเปลี่ยนแปลงความดังนี้^{๖๖}

(๑) ทาน (การให้) ได้แก่ บทบาท หน้าที่ของสิ่งนั้น

(๒) ศิล (ระเบียบ) ได้แก่ ส่วนประกอบ โครงสร้าง ลักษณะของสิ่งนั้น

(๓) สักกะ (ผล ข้อดี) ได้แก่ วัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมาย ประโยชน์ของสิ่งนั้น

(๔) กามาทีนวะ (โทษ ข้อเสีย) ได้แก่ โทษ ข้อเสีย ข้อบกพร่องของสิ่งนั้น

(๕) เนกขัมมานิสังสะ (ผลตามมา) ได้แก่ ทางออก ประโยชน์ในระยะยาวหรืออนาคต

๒.๓.๔ หลักพละ ๕

พละ ๕ เป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสระบุโดยตรงว่าเป็นหนทางสู่ความดับทุกข์ หลักธรรมในพละ ๕ พระองค์ทรงยกย่องและทรงย้ำมาก ในขณะที่จะมีการตรัสรู้นั้นทำได้อย่างไร เป็นหลักการปฏิบัติที่มีลักษณะความเชื่อมโยงกันไปสู่ความดับทุกข์ โดยเริ่มจากศรัทธาคือ ความเชื่อ^{๖๗} ศรัทธานี้อาจเป็นความเชื่อในรูปใดรูปหนึ่งก่อน เชื่อเพราะพอใจในเหตุผลเบื้องต้นของคำสอนนั้น หรือ เชื่อโดยการไว้วางใจตัวผู้สอนจึงมีการรับฟังการสอนรับการอบรมเกิดความเข้าใจเพิ่มพูนขึ้นมองเห็นเหตุผลที่ถูกต้องด้วยตนเองซึ่งเรียกคร่าวๆ ว่าสัมมาทิฐิ เมื่อเกิดสัมมาทิฐิก็ลงมือปฏิบัติจน

^{๖๖} หนังสือเรียน พุทธวิธีการศึกษา, หน้า ๘๒.

^{๖๗} พุทธทาสภิกขุ, โพธิปักขิยธรรม ธรรมะสูงสุดแห่งความรู้แจ้ง ๓๗ ประการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา ๒๕๑๒), หน้า ๑๒๑ - ๑๒๒.

เกิดการเห็นอย่างประจักษ์ เห็นด้วยตนเองเป็นขั้นปัญญาเรียกว่าสัมมาญาณะ เป็นขั้นที่หลุดพ้นจาก ศรัทธาและทวิฏฐิเป็นขั้นสุดทางและเข้าถึงจุดหมายซึ่งเรียกว่าสัมมาวิมุตติ ศรัทธาลักษณะนี้เป็นศรัทธา เพื่อปัญญาเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา หรือเชื่อเพราะมีความเข้าใจในเหตุผลเป็นมูลฐานมิได้ หมายถึงความเชื่อแบบมอบใจให้ไปโดยไม่มีเหตุผล ดังนั้นเพื่อควบคุมศรัทธาให้อยู่ในความหมายที่ ถูกต้องแล้ว ธรรมหมวดใดก็ตามในพุทธธรรมถ้ามีศรัทธาเป็นส่วนประกอบข้อหนึ่งแล้ว จะต้อง มีปัญญาเป็นอีกข้อหนึ่งด้วยเสมอ^{๖๘}

พละ ๕ แปลว่า ธรรมอันเป็นกำลัง^{๖๙} ที่เรียกว่า พละ เพราะมีความหมายว่าเป็นพลังทำให้ เกิดความมั่นคงครอบงำเสียซึ่งความไร้ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่านและ ความหลงเป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่อริยมรรค จัดอยู่ในจำพวกโพธิปักขิยธรรม ส่วนคำว่ากำลังในที่นี้คือ กำลังแรงความเข้มแข็งที่ทำให้ข่มจัดได้แม้แต่กำลังแห่งมาร ทำให้สามารถดำเนินชีวิตที่ดั่งามปลอด โปร่งเป็นสุข บำเพ็ญกิจด้วยความบริสุทธิ์และเต็มที่ ไม่มีกิเลสหรือความทุกข์ใดๆ จะสามารถบีบคั้น ครอบงำ ได้แก่ วิมุตติ ความหลุดพ้น หมดสิ้นอาสวะ หรืออรหัตตผล^{๗๐} พละนี้ยังสามารถแปลได้ว่า กำลังที่เป็นพื้นฐานเป็นรากฐานด้วย^{๗๑} พละ ๕ จึงเป็นหลักปฏิบัติทางจิตใจให้ถึงความหลุดพ้นโดยตรง พละ ๕ ประกอบด้วยหลักธรรมดังนี้คือ

- (๑) หลักศรัทธา คือ ความเชื่อ
- (๒) หลักวิริยะ คือ ความเพียร
- (๓) หลักสติ คือ ความระลึกได้
- (๔) หลักสมาธิ คือ ความตั้งจิตมั่น
- (๕) หลักปัญญา คือ ความรู้ทั่วชัด

หลักการปฏิบัติของหลักธรรมในพละ ๕ ต้องสมดุลย์กันคือ ศรัทธาเสมอกับปัญญา วิริยะ เสมอกับสมาธิ ส่วนสติเป็นแกนกลางต้องมีให้มากจึงจะถือว่าเป็นพละ ๕ โดยสมบูรณ์ ดังนั้นพละ ๕ ในแง่ของความหมายและองค์ประกอบรวมทั้งหลักการปฏิบัติต่างๆ นั้น เป็นปัญหาที่ต้องหาคำตอบ ในทางวิชาการเพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติอันจะเกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา

^{๖๘} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๖๔๘.

^{๖๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๖.

^{๗๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๙.

^{๗๑} พุทธทาสภิกขุ, **โพธิปักขิยธรรม ธรรมะสูงสุดแห่งความรู้แจ้ง ๓๗ ประการ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๑๒), หน้า ๑๕๑.

พละ ๕ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทก็คือ พลัง หรือ กำลัง ที่ปราบปรามความไม่มีศรัทธา ปราบปรามความเกียจคร้าน ปราบปรามความหลงลืม ปราบปรามความฟุ้งซ่าน ปราบปรามความหลงมืงค์ประกอบ ๕ อย่าง ได้แก่ ศรัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ

หลักธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้เป็นลักษณะคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา คือ สอนความจริงที่เป็นประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของเราได้ เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ประสบความสำเร็จและช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ติงาม เมื่อนำมาปรับใช้ร่วมกันกับหลักอิทธิบาท ๔ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการทำงานหรือการศึกษาเล่าเรียนก็จะนำพาผู้ปฏิบัตินั้นบรรลุถึงความสำเร็จได้เพราะเป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลกันพอสรุปได้ดังนี้

หลักไตรสิกขา หรือ สิกขา ๓ นั้นหมายถึงข้อที่จะต้องศึกษาข้อที่ปฏิบัติสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด และมีความหมายคล้ายคำว่า “ภาวนา” ซึ่งแปลว่าการทำให้เกิด การทำให้เจริญ การเพิ่มพูน การอบรมหรือฝึกอบรม หลักไตรสิกขา มิใช่เพียงการแสวงหาความรู้ แต่เป็นระบบการปฏิบัติธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีขอบเขตครอบคลุมมรรคทั้งหมดและเป็นการนำเอาเนื้อหาของมรรคไปใช้อย่างหมดล้นจบบริบูรณ์ และสามารถเติมเนื้อหาลงไปก็ได้เพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม ส่วนหลักอิทธิบาท ๔ นั้น คือบาทฐานแห่งความสำเร็จ สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ต้องมีการปรับให้สอดคล้องกับทั้งกลุ่มบุคคลและรายบุคคล หลักธรรมดังกล่าวเป็นหลักธรรมที่นำพาผู้ปฏิบัตินั้นบรรลุถึงความสำเร็จได้

หลักอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ ควรรู้ คือการทำความเข้าใจปัญหาหรือสภาวะที่เป็นทุกข์อย่างตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง เป็นการเผชิญหน้ากับปัญหา สมุทัย ควรละ คือการกำจัดสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ เป็นการแก้ปัญหาคือเหตุต้นตอ นิโรธ ควรทำให้แจ้ง คือการเข้าถึงภาวะดับทุกข์ หมายถึงภาวะที่ไร้ปัญหาซึ่งเป็นจุดหมาย มรรค ควรเจริญ คือการฝึกอบรมปฏิบัติตามทางเพื่อให้ถึงความดับแห่งทุกข์ หมายถึงวิธีการหรือทางที่จะนำไปสู่จุดหมายที่ไร้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับหลักอิทธิบาท ๔ ตรงที่การเข้าใจปัญหาหรือความทุกข์ จึงให้เกิดความพอใจ ความเพียรพยายามหาหนทางออกจากทุกข์ ความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น ตลอดจนจนถึงความหมั่นสวดส้องในเหตุผลของสิ่งนั้น

อนุปุพพิกาทั้ง ๕ ประการ คือ (๑) ทานกถา เรื่องทาน (๒) สีลกถา เรื่องศีล (๓) สัคคกถา เรื่องสวรรค์ (๔) กามาทีนวกถา เรื่องโทษแห่งกาม (๕) เนกขัมมานิสังสกถา เรื่องอานิสงส์แห่งการออกจากกามไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือ สำหรับการดำเนินชีวิตและสังคมให้งอกงามบรรลุประโยชน์สุขเท่านั้น แต่เป็นธรรมฐาน “หลักศาสนา” ที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งไว้เป็นแบบแผนหลัก หลักธรรมนี้เกื้อกูลกับหลักอิทธิบาท ๔ ตรงที่ว่าเป็นหลักธรรมที่ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และความประพฤติ เนื้อหาของหลักธรรมชุดนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อขัดเกลาอัธยาศัยของปวงชน ทำจิตใจให้พร้อมที่จะรับธรรมชั้นสูง

พละ ๕ เป็นหลักธรรมอันเป็นกำลังที่เรียกว่า พละ เพราะมีความหมายว่าเป็นพลังทำให้เกิดความมั่นคงรอบจำเสียซึ่งความไร้ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่านและความหลงเป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่อริยมรรค เป็นหลักธรรมสู่หนทางความดับทุกข์ เป็นหลักการปฏิบัติที่มีลักษณะความเชื่อมโยงกันไปสู่ความดับทุกข์ โดยเริ่มจากศรัทธาคือความเชื่อ ศรัทธานี้อาจเป็นความเชื่อในรูปใดรูปหนึ่งก่อน เชื่อเพราะพอใจในเหตุผลเบื้องต้นของคำสอนนั้น หรือเชื่อโดยการไว้วางใจของตัวผู้สอน จึงมีการรับฟังการสอน รับการอบรมเกิดความเข้าใจเพิ่มพูนขึ้น มองเห็นเหตุผลที่ถูกต้องด้วยตนเอง ซึ่งเรียกคร่าวๆ ว่าสัมมาทิฐิ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทศรัทธา ๕ ก็คือ พลัง หรือ กำลัง ที่ปราบปรามความไม่มีศรัทธา ปราบปรามความเกียจคร้าน ปราบปรามความหลงลืม ปราบปรามความฟุ้งซ่านปราบปรามความหลง เป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนให้มีอิทธิบาท ๔ เกิดขึ้น คือ มีความพอใจ มีความเพียร มีใจจดจ่อ มีการไตร่ตรองหาเหตุผลอยู่เสมอ

สรุปหลักธรรมที่เกื้อกูลกับหลักอิทธิบาท ๔

จากการศึกษาเอกสารดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าหลักธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้ อันได้แก่ หลักไตรสิกขา หลักอริยสัจ ๔ หลักอนุปพิทกา และหลักพละ ๕ เป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลกับหลักอิทธิบาท ๔ เพราะมีขอบเขตครอบคลุมเกื้อกูลกันดังนี้คือ

๑. หลักไตรสิกขา	⇒ หลักไตรสิกขาเป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม การเพิ่มพูน มีขอบเขตครอบคลุมมรรคทั้งหมด เมื่อนำหลักธรรมข้อนี้มาปรับใช้ร่วมกับหลักอิทธิบาท ๔ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการทำงาน การศึกษาเล่าเรียน จะทำให้เกิดผลเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ นำพาให้ประสบความสำเร็จในทุกด้าน แต่ต้องมีการปรับให้สอดคล้องกับทั้งกลุ่มบุคคลและรายบุคคล โดยเฉพาะความพอใจในการทำงานหรือการเรียนรู้ ความพยายาม ความตั้งใจ และพัฒนาอย่างต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวเป็นหลักธรรมที่นำพาผู้ปฏิบัตินั้นบรรลุถึงความสำเร็จ พัฒนาชีวิตและสังคมได้
๒. หลักอริยสัจ ๔	⇒ อริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลหลักอิทธิบาท ๔ เพราะเป็นหลักความจริงอันประเสริฐ หรือหลักความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงเป็นผู้ที่ประเสริฐ ปัญหาของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นปัญหาชีวิตส่วนตัว ปัญหาสังคมหรือปัญหาของโลก โดยข้อเท็จจริงก็คือความทุกข์นั่นเอง ด้วยเหตุนี้วิธีการแก้ปัญหาตามแนวพระพุทธศาสนาจึงเริ่มต้นจากการกำหนดตัวทุกข์ ในฐานะที่เป็นตัวปัญหาของมนุษย์เมื่อกำหนดได้แล้วก็ควรที่จะวิเคราะห์ปัญหา หรือความทุกข์ให้ชัดเจนว่ามีสาเหตุมาจากอะไร พร้อมกันนั้นก็กำหนดเป้าหมายของ

	ตัวเองไปด้วยว่าจะจัดการกับสาเหตุของปัญหานั้นแค่ไหนอย่างไร จากนั้นก็ลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ได้วางไว้ หลักอริยสัจ ๔ จึงเป็นหลักธรรมที่นำพาผู้ปฏิบัติได้บรรลุถึงความสำเร็จได้เช่นเดียวกันกับหลักอิทธิบาท ๔ ถ้านำหลักธรรมดังกล่าวมาปฏิบัติควบคู่กันก็จะเป็นผลดี
๓. หลักอนุปปากิภา	⇒ หลักอนุปปากิภาเป็นเรื่องที่กล่าวตามลำดับหรือธรรมชาติที่แสดงเนื้อหาความลุ่มลึกลงไปตามลำดับ จุดมุ่งหมายที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมชุดนี้ คือการปรับฐานองค์ความรู้ได้แก่ ความเข้าใจอันถูกต้องเกี่ยวกับโลกและชีวิต และผู้มีพื้นฐานอย่างนี้เท่านั้นจึงจะสามารถศึกษาค้นคว้าหลักธรรมที่ละเอียดลึกซึ้งและนำไปสู่ความดับทุกข์สิ้นกิเลสต้นหาอันเป็นเป้าหมายสุดท้ายของพระพุทธศาสนา เนื้อหาของหลักธรรมชุดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อขัดเกลาอหยาศัย ทำจิตใจให้พร้อมที่จะรับธรรมชั้นสูง ดุจผ้าขาวที่ซักฟอกสะอาดแล้วควรรับน้ำย้อมสีต่างๆ เมื่อแปลความแล้วหลักการนั้นก็สอดคล้องกับหลักอิทธิบาท ๔ เมื่อนำกระบวนการนี้ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนหรือทำงานให้ประสบความสำเร็จ เพราะถือเป็นวิธีตามลำดับความยากง่ายลุ่มลึก มีเหตุมีผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับสามารถนำพาผู้ปฏิบัตินั้นบรรลุถึงความสำเร็จได้
๔. หลักพละ ๕	⇒ หลักพละ ๕ เป็นหลักธรรมที่กำจัดการก่อกุศลนิเวศน์และเสริมสร้างกุศลอิทธิบาท หลักธรรมนี้ช่วยเสริมสร้างอิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่นำพาให้ผู้ปฏิบัติไปสู่หนทางแห่งความสำเร็จได้ เป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่ อริยมรรค เป็นหลักธรรมสู่หนทางความดับทุกข์ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับหลักอิทธิบาท ๔ ตรงที่ความมีศรัทธาพละ ความเชื่อ กำลังการควบคุมความสงสัย วิริยะพละ ความเพียร กำลังการควบคุมความเกียจคร้าน สติพละ ความระลึกได้ กำลังการควบคุมความประมาท การไม่ใส่ใจ ใจลอย ไร้สติ สมาธิพละ ความตั้งใจมั่น กำลังการควบคุมการวอกแวกไขว่ไขว่ ฟุ้งซ่าน ปัญญาพละ ความรอบรู้ กำลังการควบคุมเพิกเฉยไม่สนใจ ความหลงมกมาย พละ ๕ มีความหมายว่าเป็นพลังทำให้เกิดความมั่นคงครอบงำเสียซึ่งความไร้ศรัทธา หลักธรรมนี้เสริมสร้างให้เกิดศรัทธา เมื่อมีศรัทธาจึงมีความเชื่อมั่นที่จะทำงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้

สรุปว่าหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่เป็นหมวดๆ มีจุดมุ่งหมายเดิมเพื่อบรรเทาและสํารอกกิเลสทั้งปวง ธรรมแต่ละหมวดเป็นปัจจัยเชื่อมโยงถึงกันจึงจะสำเร็จแก่ผู้ปฏิบัติ ทั้งในเรื่องการทำงานหรือการศึกษาเล่าเรียน เป็นเพียงอาศัยขั้นตอนกระบวนการของ “หลักคำสอน” มาปรับใช้

โดยสอดแทรกเนื้อหาใหม่เท่านั้น อธิบาบท ๔ จึงไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวจากหลักธรรมข้ออื่นๆ อันเป็นองค์รวมและเชื่อมโยงถึงกัน เพียงแต่อธิบายคนละบทบาทเท่านั้นเอง

๒.๔ อานิสงส์ของอธิบาบท ๔

จากการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกข้อมูลปฐมภูมิ และทบทวนเอกสารพบว่าอานิสงส์ของอธิบาบท ๔ มีดังนี้

ในมหาปริณิพพานสูตร เป็นบันทึกพระชนมายุช่วงสุดท้ายของพระพุทธเจ้า ข้อธรรมนั้นเป็นลักษณะที่ชาวบ้านเรียกว่าคำสั่งเสียก่อนตาย พระพุทธองค์ได้ทรงรับสั่งเกี่ยวกับข้อธรรมต่างๆ ที่เป็นประดุจคำสั่งเสียก่อนดับขันธปรินิพพาน เพื่อใช้เป็นแนวทางการรักษามรตค คือพระธรรมวินัยของบรรดาธรรมทายาท พระองค์ตรัสสอนไว้ทั้งหมดเพราะต่อไปเหล่าพระสาวกจะไม่มีโอกาสที่จะได้รับฟังจากพระองค์อีกแล้ว พระสูตรนี้จึงมีเนื้อหาพิเศษล้วนแต่ข้อธรรมที่เป็นหลักวิชาพระศาสนาและสืบทอดพระศาสนาทั้งนั้น ในที่นี้พระองค์ได้ทรงตรัสถึงอานิสงส์ของอธิบาบท ๔ ที่ทรงแสดงในมหาปริณิพพานสูตร ดังนี้

อธิบาบท ๔ ในมหาปริณิพพานสูตรนี้เป็นธรรมที่เป็นตัวกริยา ต้องมีจุดยืนที่จะนำเอาอธิบาบท ๔ นี้เข้าไปใช้ ที่พระพุทธองค์ตรัสบอกว่าเจริญแล้วพึงดำรงอยู่ได้ ๑ กัปนั้น พระองค์ได้ทรงแสดงวิธีเจริญไว้ในมหาปริณิพพานสูตรนี้เองว่า “บัดนี้เราเป็นผู้ชราแก่เฒ่าล่วงกาลมานานผ่านวัยมามาก เรามีวัย ๘๐ ปี ร่างกายของตถาคตประหนึ่งแซมด้วยไม้ไผ่ ยังเป็นไปได้ก็เหมือนกับเกวียนเก่าที่ซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่นั่น ร่างกายของตถาคตสลายขึ้นก็เพราะในเวลาที่ตถาคตเข้าเจโตสมาธิอันไม่มีนิमित เพราะไม่ใส่ใจนิमितทุกอย่าง และเพราะดับเวทนาบางอย่างได้เท่านั้น”^{๗๒} เมื่อเจริญเต็มที่แล้วจะทำให้มีพระชนมายุยืน

มหาปริณิพพานสูตร ว่าด้วยนิमितโอกาส พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่พระอานนท์ชี้ให้เห็นว่า ถ้าพระองค์เจริญอธิบาบทแล้วจะมีพระชนมายุยืน ดังนี้ “อานนท์ กรุงเวสาลีน่ารื่นรมย์ อุเทนเจดีย์น่ารื่นรมย์ โคตรมกเจดีย์น่ารื่นรมย์ สัตตัมพเจดีย์น่ารื่นรมย์ พหุปัตตเจดีย์น่ารื่นรมย์ สารันทพเจดีย์น่ารื่นรมย์ ปาวาลเจดีย์น่ารื่นรมย์ อธิบาบท ๔ ผู้ใดผู้หนึ่งเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สัมสมแล้ว ปรรกฐิแล้ว ผู้นั้นเมื่อมุ่งหวัง พึงดำรงอยู่ได้ ๑ กัป หรือเกินกว่า ๑ กัป อธิบาบท ๔ ตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สัมสมแล้ว ปรรกฐิแล้ว ตถาคตเมื่อมุ่งหวัง พึงดำรงอยู่ได้ ๑ กัป หรือเกินกว่า ๑ กัป”^{๗๓}

บุพพสูตร ว่าด้วยพระดำริก่อนตรัสรู้ เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถีพระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนเราเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดดังนี้ว่า อะไรรหนอเป็นเหตุเป็น

^{๗๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๕/๑๑๐.

^{๗๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๗/๑๑๒.

ปัจจัยแห่งการเจริญอิทธิบาท” ภิคุทั้งหลาย (ต่อมา) เรานั้นได้มีความคิดดังนี้ว่า ภิคุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปานสังขารดังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประคับประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ช่นไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลังเหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือน เบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคั่นเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสัจดี ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่

๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปานสังขารดังนี้ว่า วิริยะของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประคับประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ช่นไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่า เบื้องหลังเหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคั่นเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสัจดีไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่

๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปานสังขารดังนี้ว่า จิตของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประคับประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ช่นไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลังเหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคั่นเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสัจดี ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่

๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปานสังขารดังนี้ว่าวิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประคับประคองเกินไป ไม่หุดหู่ในภายใน ไม่ช่นไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลังเหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคั่นเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสัจดีไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่^{๗๔}

เมื่ออิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่ภิคุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้ว อย่างนี้ภิคุย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏหรือให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง (และ) ภูเขาไปได้ ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นหรือดําลงในแผ่นดินเหมือนไปในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำโดยที่น้ำไม่แยกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ นั่งขัดสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปได้ ใช้ฝ่ามือลูบลำตัววงจันทร์ดวงอาทิตย์อันมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ เมื่ออิทธิบาท ๔ ประการที่ภิคุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ภิคุย่อมได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ด้วยหูทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์

^{๗๔} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๒๓/๓๙๑ - ๓๙๒.

เมื่ออิทธิบาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุย่อมกำหนด ฐิติของสัตว์บุคคลอื่นได้ด้วยจิตของตน คือ จิตมีราคะก็รู้ชัดว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะก็รู้ชัดว่าจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะก็รู้ชัดว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะก็รู้ชัดว่าจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะก็รู้ชัดว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะก็รู้ชัดว่าจิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ก็รู้ชัดว่าจิตหดหู่หรือจิตฟุ้งซ่านก็รู้ชัดว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหัคคตะก็รู้ชัดว่าจิตเป็นมหัคคตะ หรือจิตไม่เป็นมหัคคตะก็รู้ชัดว่าจิตไม่เป็นมหัคคตะ จิตมีสิ่งอื่นยิ่งกว่าก็รู้ชัดว่าจิตมีสิ่งอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีสิ่งอื่นยิ่งกว่าก็รู้ชัดว่าจิตไม่มีสิ่งอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิก็รู้ชัดว่าจิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิก็รู้ชัดว่าจิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้นก็รู้ชัดว่าจิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้นก็รู้ชัดว่าจิตไม่หลุดพ้น

เมื่ออิทธิบาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ภิกษุระลึกชาติ ก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติบ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง ๑,๐๐๐ ชาติบ้าง ๑๐๐,๐๐๐ ชาติ บ้าง ตลอดสังวัฏฏกับเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกับเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับ เป็นอันมากบ้างว่า “ในภพโน้น เราได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมี อายุอย่างนั้นๆ จุตจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้นเราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้นๆ จุตจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้” เธอระลึกชาติก่อนได้ หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้

เมื่ออิทธิบาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุเห็นหมู่สัตว์ผู้ กำลังจุติ (ตาย) กำลังอุบัติ (เกิด) ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งามเกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อัน บริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า “หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และ มโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขา หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก แต่หมู่สัตว์ที่ประกอบกายสุจริตวจีสจจริต และ มโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์” เธอเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังอุบัติ ทั้งชั้นต่ำ และชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้ เป็นไปตามกรรมอย่างนี้แล

เมื่ออิทธิบาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุจึงทำให้แจ้ง เจโตมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน^{๗๔}

มหัปผลสูตร ว่าด้วยการเจริญอิทธิบาทมีผลานิสงส์มาก พระพุทธองค์ได้ทรงรับสั่งตั้งนี้ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก”

^{๗๔} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๒๓/๓๙๒ - ๓๙๔.

อิทธิบาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปานสังขารดังนี้ว่า ฉันทะของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประคับประคองเกินไปไม่หลุดในภายใน ไม่ซ่านไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลังเหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสัจจ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่

๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปานสังขาร

๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปานสังขาร

๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปานสังขารดังนี้ วิมังสาของเราจักไม่ย่อหย่อนนัก ไม่ต้องประคับประคองเกินไปไม่หลุดในภายใน ไม่ซ่านไปในภายนอก และมีความหมายรู้ว่า เบื้องหน้าและเบื้องหลังอยู่ คือ มีความหมายรู้ว่าเบื้องหลังเหมือนเบื้องหน้า เบื้องหน้าเหมือนเบื้องหลัง เบื้องบนเหมือนเบื้องล่าง เบื้องล่างเหมือนเบื้องบน กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสัจจ ไม่มีเครื่องร้อยรัด อบรมจิตให้สว่างอยู่

ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออิทธิบาท ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุจึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”^{๗๖}

จากการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกข้อมูลปฐมภูมิ และทบทวนเอกสารพบว่าอานิสงส์ของหลักอิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท พุทธถึงคนและพุทธถึงอายุกับ ซึ่งหมายถึงช่วงอายุของคนที่อยู่ได้ประมาณ ๑๐๐ ปี ในยุคสมัยนั้น พระพุทธเจ้าตรัส กับ ไม่ได้หมายถึงสิ้นโลกแต่หมายถึงช่วงอายุของคน แทนที่จะอยู่แค่ ๘๐ ปี ก็อยู่ให้เต็ม ๑๐๐ ปี พระพุทธเจ้าตรัสเป็นกลางๆ ไม่ได้ตรัสเฉพาะพระองค์ว่าผู้ใดก็ตามเจริญอิทธิบาท ๔ อย่างนั้นๆ แล้ว ถ้าหวังก็จะอยู่ได้ตลอดกับ พระพุทธองค์ทรงใช้อิทธิบาท ๔ ให้เป็นไปในอนิมิตตเจโตสมาธิอยู่เรื่อยๆ กระทำให้มาก กระทำให้เคยชิน เป็นเวลานานแล้ว ถ้าพระองค์ทรงปรารถนาให้มีอายุยืนยาวถึง ๑ กับหรือเกินกว่า ๑ กับ ก็ย่อมเป็นไปได้ คำว่า กับ

^{๗๖} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๒๔/๓๙๔ - ๓๙๕.

ในที่นี้เป็นอายุกับของมนุษย์ซึ่งกำหนดอายุ ๑๐๐ ปี ถ้าพระพุทธรองค์ทรงเจริญอิทธิบาท ๔ เป็นไปในอนิมิตตเจโตสมาธิแล้ว พระองค์จะทรงมีพระชนมายุต่อไปอีก ๒๐ - ๒๕ ปี

สรุปสาระสำคัญ

จากการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกข้อมูลปฐมภูมิ ทบทวนเอกสาร วารสาร หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักของอิทธิบาท ๔ พอสรุปความหมายของอิทธิบาท ๔ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน หลักอิทธิบาท ๔ ที่ปรากฏในพุทธศาสนาเถรวาทนั้น หมายถึง หลักธรรมที่จะนำพาผู้ปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จ คือ ฉันทะ ความพอใจ มีใจรักในการงานที่ตนทำ ด้วยใจรัก วิริยะ มีความพากเพียร อดทน ต่อความยากลำบาก บากบั่น ไม่ว่าจะเป็นอาชีพใดก็ตามนั้นขอให้ทำอย่างสุจริต จิตตะ เอาจิตฝึกฝน มีใจรักในงานที่ทำ ด้วยความพยายาม ด้วยการเอาจิตพยายามในอาชีพนั้นๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวนในงานที่ตนทำ ตีตรอง หาเหตุผลและปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาด เพื่อให้ประสบความสำเร็จให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป อิทธิบาท ๔ เป็นทางเดินที่จะนำไปสู่ความยิ่งใหญ่ได้ เป็นคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพการทำงานในชีวิตประจำวันหรือแม้กระทั่งการศึกษาเล่าเรียนก็ตาม เพราะเป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อเอาชนะอุปสรรคและปัญหาต่างๆ นานา ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและความก้าวหน้าในหน้าที่การงานตามที่ได้มุ่งหวังเอาไว้ “อิทธิบาท” หากแปลตามคำจึงหมายความว่า วิธีทาง หรือ หลักการ ที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางหรือไปสู่ความสำเร็จได้ ซึ่งมี ๔ ประการ หรือเรียกว่า อิทธิบาท ๔ อิทธิบาท ถือเป็นแนวทางปฏิบัติที่จะทำให้ประสบความสำเร็จตามความประสงค์ ๔ อย่าง ซึ่งเป็นหลักใกล้เคียงกับหลักการพึ่งตนเอง แต่แสดงให้เห็นว่าพึ่งตนเองอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะสำเร็จ ซึ่งคำว่า อิทธิ นอกจากจะแปลว่าสำเร็จแล้ว ยังแปลว่าฤทธิ์ของมนุษย์ที่แสดงได้ จะโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือวิธีการทางจิตศาสตร์ก็ตาม ซึ่งต้องอาศัยหลักอิทธิบาท ๔ ทั้งนี้ ถ้าเราปรารถนาที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตนั้น ไม่ว่าจะเป็นการงานที่ดีการศึกษาที่ดี หรือแม้แต่กิจการงานใดๆ ก็ตาม เราต้องใช้หลักธรรมที่ชื่อว่าอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่การปฏิบัติเกี่ยวข้องกัน ผู้กระทำจะต้องร่วมกันกระทำทั้ง ๔ ข้อถึงจะไปถึงความสำเร็จตามที่หวังไว้ จะทำเพียงข้อใดข้อหนึ่งนั้นไม่ได้ต้องทำให้ครบทุกข้อ ถ้าเรามีการนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานราชการ การทำงานค้าขาย การทำงานอุตสาหกรรม การทำงานเกษตร และการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา หรือแม้กระทั่งการศึกษาเล่าเรียน ถ้ามีความตั้งใจทำก็มีความสุขในการทำงาน ยินดีในสิ่งที่ตนได้กระทำในงานนั้นด้วยความเต็มใจทำ ตั้งใจทำ พอใจในการทำงาน จะทำให้ประสบผลสำเร็จยิ่งๆ ขึ้นไป

บทที่ ๓

บริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ

ในบทนี้จะกล่าวถึงบริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๓.๑ บริบทของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ
- ๓.๒ การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ
- ๓.๓ ปัญหาและอุปสรรคในการสอนวิชาสังคมศึกษา
- ๓.๔ อภิธาน ๔ กับการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

๓.๑ บริบทของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ

๓.๑.๑ ประวัติโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ

ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ^๑

ชื่อสถานศึกษา โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ตั้งอยู่เลขที่ ๑๐๐/๑ ถนนวัวลาย ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ รหัสไปรษณีย์ ๕๐๑๐๐ สังกัดสำนักงานการศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงระดับประถมศึกษาปีที่ ๖ กลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ ๘ โทรศัพท์ / โทรสาร ๐๕๓-๒๗๔๒๐๑ e-mail : khuamwi@hotmail.com

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้บริหารสถานศึกษา

(๑) นางนัยนภา สุจริต ตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา วิทยฐานะ ผอ.ชำนาญการพิเศษ วิชาเอก การบริหารการศึกษา (กศ.ม) ดำรงตำแหน่งในสถานศึกษานี้ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๗ จนถึงปัจจุบัน

(๒) นางณัฐนันท์ ลังการัตน์ ตำแหน่งรองผู้อำนวยการสถานศึกษา วิทยฐานะ รอง ผอ.ชำนาญการพิเศษ วิชาเอก การบริหารการศึกษา (กศ.ม) ดำรงตำแหน่งในสถานศึกษานี้ตั้งแต่วันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ จนถึงปัจจุบัน

^๑ ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา, โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://schoolweb.eduzones.com/Srisuphan/index.php?page=index> [๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑].

ประวัติของสถานศึกษา

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ เป็นโรงเรียนขนาดกลางมีศิษย์เก่าที่มีชื่อเสียงและความก้าวหน้ามากมาย ปัจจุบันได้รับความศรัทธาจากประชาชนนำบุตรหลานมาเข้าเรียนจำนวนมาก นับได้ว่าเป็นสถานศึกษาที่รู้จักของคนทั่วไป มีประวัติความเป็นมาดังนี้^๒

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ (ท.๕) ตั้งอยู่ในบริเวณวัดศรีสุพรรณ เลขที่ ๑๐๐/๑ ถนนวัวลาย ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เปิดทำการสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ โดยมีขุนจรรยา (กิมเส็ง เสียมภักดี) ศึกษาธิการอำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นประธานในพิธี และพระภิกษุอินตา ธรรมวงศ์ เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ สมัยนั้นเป็นครูใหญ่โดยอาศัยศาลาวัดเป็นที่เรียน

ต่อมานักเรียนเพิ่มมากขึ้นสถานที่เรียนไม่พอ ชาวบ้านตำบลหายยาได้ร่วมกันอุทิศเงินจำนวน ๘๔,๗๑๑ บาท สร้างอาคารเรียนแบบครึ่งตึกครึ่งไม้ชั้นเดียว แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

พ.ศ. ๒๕๐๐ สร้างอาคารเรียน ๒ ชั้น กว้าง ๘ เมตร ยาว ๒๙ เมตร จำนวนเงิน ๗๐๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๖ โรงเรียนได้โอนเข้าสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๐๖ พระครูบุญชม สุนันโท (พระครูสถิต บุญญานันท์) เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ พร้อมด้วยคณะกรรมการ ได้หาเงินสมทบทุนสร้างอาคารเรียน ๒ ชั้น เมื่อต้นเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ แล้วเสร็จในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ ปีงบประมาณ ๒๕๐๗ เทศบาลนครเชียงใหม่ได้อนุมัติเงินให้สร้างเพิ่มเติมอีกจำนวน ๕ คูหา เป็นเงิน ๓๖๐,๐๐๐ บาท ต่อมาได้รื้ออาคารเรียนหลังเก่าซึ่งชำรุดไม่สามารถซ่อมแซมได้

พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้รับเงินอุดหนุนจากกระทรวงมหาดไทยให้สร้างอาคารเรียน เป็นอาคารคสล. ๓ ชั้น จำนวน ๑ หลัง มี ๑๙ ห้อง เป็นเงิน ๒,๗๑๔,๗๕๐ บาท ประกอบด้วยห้องเรียน ห้องพักครู ห้องพิเศษ ห้องประชุม และห้องน้ำห้องส้วม ซึ่งอยู่ภายในอาคาร

พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้รับงบประมาณสร้างถนนลาดยางแอสฟัลต์คอนกรีตภายในบริเวณโรงเรียน เป็นเงิน ๘๖๒,๒๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับงบประมาณจากเทศบาลซ่อมแซมห้องน้ำในอาคารเรียน ๓ ชั้น เป็นเงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท สร้างเตาเผาขยะ เป็นเงิน ๔๐,๐๐๐ บาท และได้รับเงินอุดหนุน สร้างโรงอาหาร เป็นเงิน ๔๐๐๐,๐๐๐ บาท

^๒ คู่มือแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา, โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๕), (อัดสำเนา).

พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับงบประมาณปรับปรุงติดตั้งลูกกรงเหล็กชั้นล่าง อาคาร ๓ ชั้น จำนวน ๒๔ ช่อง เป็นเงิน ๒๗,๐๐๐ บาท ปรับปรุงห้องน้ำห้องส้วมในอาคารเรียน ๒ ชั้น จำนวน ๔ ห้อง เป็นเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับงบประมาณต่อเติมโรงอาหาร จำนวน ๓๔๕,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับเงินอุดหนุนซ่อมแซมรางรับน้ำฝน อาคารเรียน ๓ ชั้น และโรงอาหาร จำนวน ๓๐,๐๐๐ บาท ปรับปรุงห้องผู้บริหารและห้องคอมพิวเตอร์ โดยไม่ใช้งบประมาณเทศบาล ซึ่งได้รับบริจาคจากผู้มีเมตตาจิตจำนวน ๘๑,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้รับงบประมาณปรับปรุงห้องวิทยาศาสตร์ จำนวน ๙๐,๐๐๐ บาท ปรับปรุงห้องซาวด์แลป ๑๕๐,๐๐๐ บาท ทาสีอาคาร ๓ ชั้น ทั้งภายในและภายนอกเปลี่ยนกระเบื้องหลังคา เป็นเงิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท ทาสีภายในอาคารเรียน ๒ ชั้น เป็นเงิน ๑๑๙,๐๐๐ บาท ปรับปรุงพื้นห้องเรียนไทยคม ห้องพัสดุ ห้องดุริยางค์ เป็นเงิน ๒๘,๐๐๐ บาท ปรับปรุงพื้นห้องเรียนอนุบาล เป็นเงิน ๑๙,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับงบประมาณปรับปรุงภูมิทัศน์ โดยปูอิฐบล็อกรอบบริเวณโรงเรียนและร่ายยางถนนเข้าโรงเรียน รวมเป็นเงิน ๒,๕๐๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับงบประมาณปรับปรุงห้องสภานักเรียน เป็นเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท และปรับปรุงโรงอาหารเด็กเล็ก เป็นเงิน ๔๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้รับงบประมาณจัดทำแท้งค์น้ำ เป็นเงิน ๑๕๐,๐๐๐ บาท จัดทำเรือนเพาะชำปลูกพืชสมุนไพร เป็นเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท จัดทำที่ใส่ขยะรีไซเคิล เป็นเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้รับงบประมาณสร้างโรงอาหาร ๑ หลัง เป็นเงิน ๑,๔๖๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้รับงบประมาณจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย สร้างอาคาร ๓ ชั้น ๑๒ ห้องเรียน ทดแทนอาคารหลังเดิมที่ชำรุด ตามแบบของ สน.สท. เป็นเงิน ๖๖,๕๑๐,๐๐๐ บาท

ปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของสถานศึกษา

ปรัชญาของโรงเรียน

มุ่งพัฒนา ใฝ่หาความรู้ เชิดชูคุณธรรม

วิสัยทัศน์

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความรู้ อยู่อย่างพอเพียง หลีกเลียงสิ่งเสพติด สุขภาพกายจิตดี เทคโนโลยีก้าวหน้า อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม พร้อมสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

พันธกิจ

๑. จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามมาตรฐานการศึกษา
๒. ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสมรรถนะสำคัญตามหลักสูตร

๓. ส่งเสริมด้านสุขภาพกายและจิตใจอย่างต่อเนื่อง
๔. รณรงค์ต่อต้านยาเสพติด
๕. พัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและแหล่งเรียนรู้ การแสวงหาความรู้
๖. ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน
๗. ส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อม
๘. สืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูลแผนยุทธศาสตร์/ธรรมนูญโรงเรียน

๑. แผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา (วิธีการจัดทำแผน/และสาระของแผน) การจัดทำแผนกลยุทธ์ นำปัญหาหรือจุดด้อยของแต่ละปีมาพิจารณาร่วมกัน จัดทำยุทธศาสตร์ตัวชี้วัดความสำเร็จ จุดมุ่งหมาย แนวทางพัฒนาตามวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง
๒. แผนประจำปีของสถานศึกษา (วิธีการจัดทำแผน/และสาระของแผน) นำยุทธศาสตร์และแนวทางพัฒนาที่จัดทำร่วมกันทั้งโรงเรียนมาจัดทำแผนประจำปีของสถานศึกษา วิธีการจัดทำแผนงานโครงการ เอาจุดด้อยหรือปัญหาจุดสำคัญจัดทำเครื่องมือประเมินโครงการกิจกรรม
๓. เป้าหมายการดำเนินงานตามแผนประจำปี มุ่งผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

การดำเนินการด้านการประกันคุณภาพภายใน

๑. การพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา พัฒนาระบบการเรียนการสอน ๘ กลุ่มสาระจัดทำโครงการ/กิจกรรมเสริมสาระต่างๆ ให้ความรู้คณะครูทั้งการเรียนการสอน การจัดทำสื่อ การวัดผลประเมินผลและนำผลการประเมินมาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ระบบการวิจัยพัฒนา
๒. การติดตามคุณภาพของสถานศึกษา ใช้ระบบการนิเทศติดตามงานทุกงานตามสายช่วงชั้น หัวหน้างาน หัวหน้ากลุ่มสาระประชุมปรึกษาหารือ ร่วมพัฒนาแก้ปัญหาเป็นประจำทุกเดือน
๓. การประเมินคุณภาพภายใน แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินภายใน แต่งตั้งผู้รับผิดชอบมาตรฐานต่างๆ ร่วมกันประเมินมาตรฐาน

จุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา

๑. ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการศึกษา
๒. ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญตามหลักสูตร
๓. ผู้เรียนมีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ
๔. ผู้เรียนปลอดจากสิ่งเสพติดทุกประเภท
๕. ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและแหล่งเรียนรู้
๖. ผู้เรียนนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน

๗. ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาสິงแวดล้อม

๘. ผู้เรียนร่วมสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ระบบโครงสร้างการบริหารสถานศึกษา

โรงเรียนมีการจัดโครงสร้างการบริหารงานออกเป็น ๔ ฝ่าย ๓ งาน ได้แก่

๑. ฝ่ายบริหารงานวิชาการ

๒. ฝ่ายบริหารงานบุคคล

๓. ฝ่ายบริหารงานงบประมาณ

๔. ฝ่ายบริหารงานทั่วไป

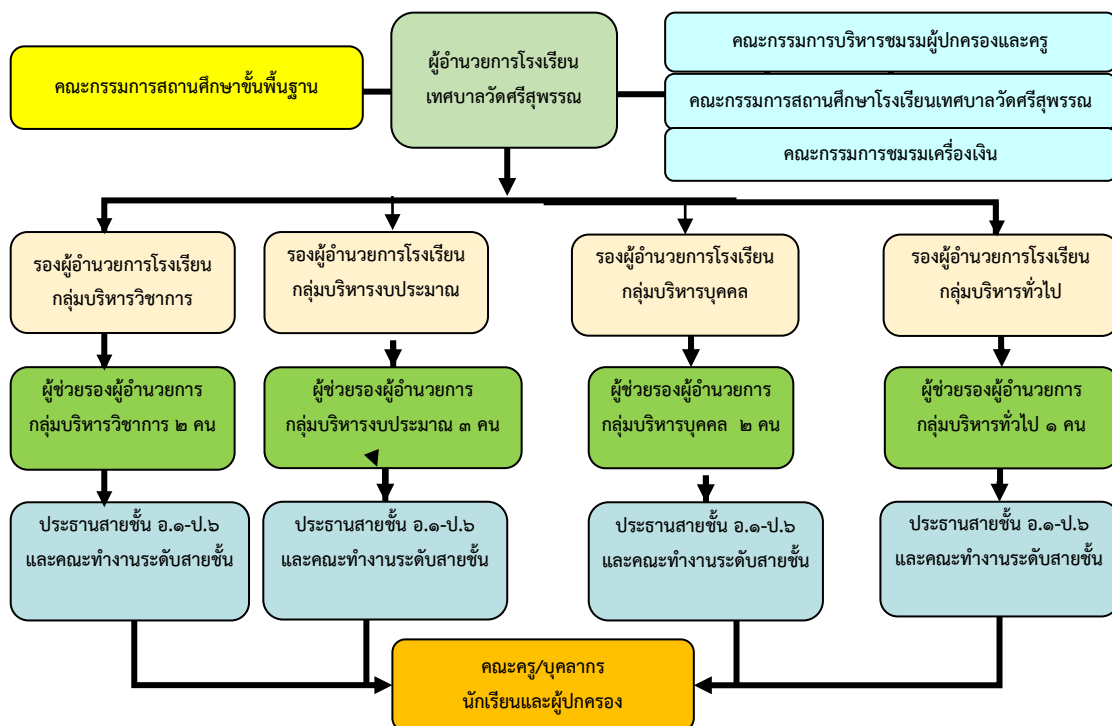
๔.๑ งานกิจการนักเรียน

๔.๒ งานอาคารสถานที่

๔.๓ งานสัมพันธ์ชุมชน

การบริหารงานแบ่งตามขอบข่ายงานของสถานศึกษามีผู้อำนวยการสถานศึกษารับผิดชอบดูแลร่วมกับหัวหน้าฝ่ายทั้ง ๔ ฝ่าย นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และคณะกรรมการสนับสนุนงานวิชาการโรงเรียน ทำหน้าที่กำหนดแผนงานการพัฒนาโรงเรียน มีการประชุมอย่างน้อยอาทิตย์ละ ๑ ครั้ง มีการนิเทศติดตามประเมินงานและพัฒนาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีแผนภูมิการบริหารงาน ดังนี้

โครงสร้างการบริหาร

๓.๑.๒ ลักษณะที่ตั้ง

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณตั้งอยู่ในเขตกำแพงเมืองชั้นนอก อยู่ในชุมชนที่มีอาชีพทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน การหล่อระฆัง เป็นชุมชนที่เป็นศูนย์กลางศิลปหัตถกรรม มีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน สถานศึกษาตั้งอยู่ในบริเวณวัดศรีสุพรรณ ทำให้มีแหล่งเรียนรู้ทางด้านวิชาการงานอาชีพ และด้านคุณนิสัย คุณธรรม จริยธรรม วัด โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือในการพัฒนา ให้ความช่วยเหลือและสืบสานประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้ด้านคว้เงิน - คว้เนียม การตัดจ้อตัดตุง การทำสวดดอก ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่างๆ ทางโรงเรียนได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการสถานศึกษา ชมรมผู้ปกครอง นักเรียนและครูเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานโรงเรียน ทำให้โรงเรียนได้รับชื่อเสียง และนักเรียนได้รับรางวัลทั้งทางด้านวิชาการ วิชาชีพและกีฬามากมาย

๓.๑.๓ บุคลากร

ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนบุคลากร มีข้าราชการครู มีครูอัตราจ้าง มีนักการภารโรง และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้คือ

- พนักงานครู ทั้งหมด ๑๗ คน พนักงานครูช่วยราชการ ๓ คน พนักงานจ้าง (ครู) ๒ คน พนักงานจ้าง (ธุรการ) ๒ คน พนักงานจ้าง (แม่ครัว) ๑ คน นักการภารโรง ๒ คน แม่ครัว ๑ คน ซึ่งมีดังต่อไปนี้

- ๑) นาง น้อยนภา สุจริต ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานศึกษา
- ๒) นาง ญัฐนันท์ ลังการตัน ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการสถานศึกษา
- ๓) นาง ปราณี ฉุยกลัด ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ
- ๔) นาง กันตินันท์ วงษ์เชษฐ ตำแหน่ง ครูเชี่ยวชาญ
- ๕) นาง เพ็ญภา แดงเรือน ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ
- ๖) นาย โกวิท พรหมเสน ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ
- ๗) นาง ทิภากร คงทวี ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ
- ๘) นาง มนต์ธีร พัฒนวงศ์ ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ
- ๙) นาย นิติพงศ์ สุขสว่าง ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ
- ๑๐) น.ส. กาญจนา ไชยกันทะ ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ
- ๑๑) นาง ทิพนันท์ สิทธิวงศ์ ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ
- ๑๒) นาง สุชาดา พิมสวัสดิ์ ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ
- ๑๓) น.ส. อัมพร วิเชียร ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ
- ๑๔) นาย วุฒิชัย รอดชะพรหม ตำแหน่ง ครูชำนาญการ

- ๑๕) นาง จิตรา เมืองโอด ตำแหน่ง ครูชำนาญการ
- ๑๖) น.ส. ณปภัช รอดแก้ว ตำแหน่ง ครูชำนาญการ
- ๑๗) นาง ผุสดี ธัญญเจริญ ตำแหน่ง ครูผู้สอน
- ๑๘) นาง นงคราญ เอกสุวรรณ ตำแหน่ง ครูผู้สอน (ช่วยราชการ)
- ๑๙) นาย อธิวัฒน์ อุทธสาร ตำแหน่ง ครูผู้สอน
- ๒๐) น.ส. ทิพา ไทย ตำแหน่ง ครูผู้สอน
- ๒๑) นาย สุทธิศักดิ์ แสนวิชา ตำแหน่ง ครูผู้สอน
- ๒๒) น.ส. ปณิชา เชื้อตรง ตำแหน่ง พนักงานจ้าง (ครู)
- ๒๓) นาง วิภาดา รัตนวงษ์ ตำแหน่ง พนักงานจ้าง (ครู)
- ๒๔) น.ส. สุภาวรีย์ คำภีระ ตำแหน่ง พนักงานจ้าง (ธุรการ)
- ๒๕) นาย สมพงศ์ ฐระ ตำแหน่ง ภารโรง
- ๒๖) นาย อุดม รักทรัพย์ ตำแหน่ง ภารโรง
- ๒๗) นาง พัทรี นกมีรอด ตำแหน่ง แม่ครัว

- มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน ๑๓ รูป/คน ซึ่งมีดังต่อไปนี้

- ๑) พระ ทักษิณ ศรีธิ ครูภูมิปัญญาด้านเครื่องพิธีกรรมของล้านนา, เครื่องสักการะล้านนา,
- ๒) นาง ประไพ ไชยวุฒิ ครูภูมิปัญญาด้านเครื่องเงิน
- ๓) นาย ดิเรก สิทธิการ ครูภูมิปัญญาด้านเครื่องเงิน การดูแลลาย ต้องลาย
- ๔) นาย สวัสดิ์ มูลเทพ ครูภูมิปัญญาด้านเครื่องเงิน
- ๕) นาย สมชาย ใจคำบุญเรือง ครูภูมิปัญญาด้านเครื่องเงิน
- ๖) นาย สมนึก อุดมวิเศษ ครูภูมิปัญญาด้านเครื่องเงิน
- ๗) นาง สุพรรณ สิทธิการ ครูภูมิปัญญาด้านเครื่องเงิน
- ๘) นาง บุญชู รัตนประดิษฐ์ ครูภูมิปัญญาด้านเครื่องพิธีกรรมล้านนา, งานต้องลาย

กระดาด (จ้อ), ตุง

- ๙) นาง บุญศรี สุริยะวงศ์ ครูภูมิปัญญาด้านเครื่องพิธีกรรมล้านนา, งานตัดจ้อตัดตุงไส้หมู,
- ๑๐) นาง อัมพร โพธิ์สุวรรณ ครูภูมิปัญญาด้านตุงไชย, ตุง ๑๒ ราศี, การทำถาดหรือ

ควักใบตอง

- ๑๑) นาง นันทา สีบวงศ์ ครูภูมิปัญญาด้านเครื่องสักการะล้านนา, การทำบายศรี, ดอกไม้จากใบเตย

๑๒) นาง จันทร์สม เทียงจันทรตา ครูภูมิปัญญาด้านการดูแลลาย ต้องลาย โลหะ (เครื่องเงิน)

๑๓) นาย สมชาย ประสงค์วิทย์ ครูภูมิปัญญาด้านเครื่องพิธีกรรมล้านนา, เครื่องสักการะล้านนา

ข้อมูลนักเรียน

ตารางที่ ๒ จำนวนนักเรียนระดับชั้นอนุบาลและระดับชั้นประถมศึกษา ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ มีทั้งหมด ๒๙๒ คน ชายจำนวน ๑๕๙ คน หญิงจำนวน ๑๓๓ คน จำแนกตามเพศและระดับชั้นดังนี้

ระดับชั้น	จำนวนนักเรียน			จำนวน ห้องเรียน
	ชาย	หญิง	รวม	
อนุบาลปีที่ ๑	๑๒	๑๑	๒๓	๑
อนุบาลปีที่ ๒	๒๔	๑๒	๓๖	๑
อนุบาลปีที่ ๓	๒๐	๑๘	๓๘	๒
รวม	๕๖	๔๑	๙๗	๔
ประถมศึกษาปีที่ ๑	๑๑	๑๕	๒๖	๑
ประถมศึกษาปีที่ ๒	๑๕	๑๗	๓๒	๒
ประถมศึกษาปีที่ ๓	๑๗	๑๒	๒๙	๒
ประถมศึกษาปีที่ ๔	๑๕	๑๘	๓๓	๒
ประถมศึกษาปีที่ ๕	๒๒	๑๖	๓๘	๒
ประถมศึกษาปีที่ ๖	๒๓	๑๔	๓๗	๒
รวมระดับ	๑๐๓	๙๒	๑๙๕	๑๑
จำนวนนักเรียนทั้งหมด	๑๕๙	๑๓๓	๒๙๒	๑๕

ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้

- ๑) จำนวนหนังสือในห้องสมุด ๑๐,๖๐๐ เล่ม
- ๒) มีแหล่งข้อมูลที่สืบค้นทาง Internet ได้ ๔ เครื่อง

ตารางที่ ๒ แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน (นอกจากห้องสมุด) มีดังนี้

แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน	สถิติการใช้ จำนวนครั้ง/ปี	แหล่งเรียนรู้ ภายนอกโรงเรียน	สถิติ การใช้ จำนวน ครั้ง/ปี
ชื่อแหล่งเรียนรู้		ชื่อแหล่งเรียนรู้	
- วัดศรีสุพรรณ	ตลอดปี	- ชุมชนบ้านหมื่นสาร	๒
- สวนสมุนไพร	ตลอดปี	- สวนสัตว์เชียงใหม่	๒
- ชุมชนบ้านศรีสุพรรณ	ตลอดปี	- ขุนตาน	๑
		- กรมธนารักษ์	๑
		- หอศิลปวัฒนธรรม	๑
		- ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียง	๑

ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนอื่น ๆ

๑. มีนักเรียนที่มีความบกพร่องเรียนร่วม	๓๒	คน
๒. มีนักเรียนที่มีภาวะทุพโภชนาการ	-	คน
๓. มีนักเรียนปัญญาเลิศ	-	คน
๔. มีนักเรียนต้องการความช่วยเหลือพิเศษ	๓๒	คน
๕. จำนวนนักเรียนต่อห้อง (เฉลี่ย)	๑๙	คน
๖. อัตราส่วน นักเรียน : ครู	= ๑๕ : ๑	คน
๗. จำนวนนักเรียนที่ลาออกกลางคัน (เฉลี่ย ๓ ปีซ้อนหลัง)		
- ปีการศึกษา ๒๕๕๗	-	คน
- ปีการศึกษา ๒๕๕๘	-	คน
- ปีการศึกษา ๒๕๕๙	-	คน
๘. สถิติการขาดเรียน/เดือน (เฉลี่ยในปีการศึกษาที่ผ่านมา)	๔	คน

ข้อมูลเกี่ยวกับอาคารสถานที่

เนื้อที่ ๒ ไร่ ๒ งาน ๓ ตารางวา ดังนี้

- พื้นที่ปลูกสร้างอาคาร	๑	ไร่
- พื้นที่สนาม/นันทนาการ	๓	งาน

- จำนวนอาคารเรียนถาวร	๓	หลัง
- จำนวนอาคารเรียนชั่วคราว	-	หลัง
- จำนวนสนามกีฬา	-	สนาม
- จำนวนห้องเรียนทั้งหมด	๑๘	ห้อง

เกียรติยศชื่อเสียงและผลงาน/โครงการดีเด่นของโรงเรียนตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ - ปี ๒๕๖๐

- จำนวนครูและนักเรียนที่ทำชื่อเสียงให้โรงเรียน มีดังต่อไปนี้

๑) นาง กันตินันท์ วงษ์เชษฐ ครูผู้สอน ได้รับรางวัลครูดีเด่นสถานศึกษาประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕

๒) นางสาว อัมพร วิเชียร ได้รับรางวัลครูผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมดีเด่นจากคุรุสภา

๓) เด็กหญิง ชุติมณท์ ไชยนันท์ ได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันตอบปัญหาธรรมะชิงโล่เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชฯ พร้อมทุนการศึกษาเนื่องในงานสัปดาห์ส่งเสริมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา ณ พุทธสถาน จังหวัดเชียงใหม่

๔) เด็กชาย ฐานทัฬห มีสุข ได้รับรางวัลชมเชยการแข่งขันตอบปัญหาธรรมะชิงโล่เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชฯ พร้อมทุนการศึกษาเนื่องในงานสัปดาห์ส่งเสริมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา ณ พุทธสถาน จังหวัดเชียงใหม่ และได้ลำดับที่ ๒๑ จาก ๓๓ คน การแข่งขันกีฬา Mind Sport หมากรอกสโอฟีน ในกีฬามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๕) เด็กหญิง วชิร ทุนใจ ได้รับรางวัลชมเชยการแข่งขันตอบปัญหาธรรมะชิงโล่เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชฯ พร้อมทุนการศึกษา เนื่องในงานสัปดาห์ส่งเสริมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา ณ พุทธสถาน จังหวัดเชียงใหม่ และได้ลำดับที่ ๓๑ จาก ๓๓ คน การแข่งขันกีฬา Mind Sport หมากรอกสโอฟีน ในกีฬามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๖) เด็กหญิง พิมพ์มาดา เรือนแก้ว ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับภาคเหนือ การแข่งขันคนเก่งในโรงเรียนท้องถิ่นระดับประถมศึกษา สาขาวิชาสังคมศึกษาตามโครงการแข่งขันคนเก่งในโรงเรียนท้องถิ่น ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕ ได้รับรางวัลเหรียญทองแดงระดับประเทศ การแข่งขันคนเก่งในโรงเรียนท้องถิ่นระดับประถมศึกษา สาขาวิชาสังคมศึกษา ตามโครงการแข่งขันคนเก่งในโรงเรียนท้องถิ่น ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕ ได้รับรางวัลรองชนะเลิศ การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะระดับประถมศึกษา เนื่องในกิจกรรมวันแม่แห่งชาติที่จัดขึ้น ณ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดศรีสุพรรณ ตำบลหนองแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ และได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันตอบปัญหาธรรมะชิงโล่พระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พร้อม

ทุนการศึกษา เนื่องในงานสัปดาห์ส่งเสริมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันมาฆบูชา ณ พุทธสถาน จังหวัดเชียงใหม่

๗) เด็กหญิง หอมนวล จิก๊ะ ได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันวาดภาพพระบายสีไม้ ระดับประถมศึกษา เนื่องในกิจกรรมวันแม่แห่งชาติ ณ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดศรีสุพรรณ ตำบลหนองแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ และได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันนักเรียนคนเก่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาล และได้เป็นตัวแทนของเทศบาลนครเชียงใหม่เข้าแข่งขันระดับประเทศ ณ โรงแรมริเวอร์ไซด์ กรุงเทพมหานคร ในวันที่ ๒๕ - ๒๗ มกราคม ๒๕๕๖

๘) เด็กหญิง อิชยา บุญอินเขียว ได้รับรางวัลรองชนะเลิศ อันดับ ๒ การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะชิงโล่พระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พร้อมทุนการศึกษา เนื่องในงานสัปดาห์ส่งเสริมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันมาฆบูชา ณ พุทธสถาน จังหวัดเชียงใหม่

๙) เด็กชาย ภัทร ลีลาภัทร ได้รับรางวัลรองชนะเลิศ อันดับ ๑ เหรียญเงิน รุ่นอายุ ๑๘ ปี (ชาย) การแข่งขันกีฬา (หมากฮอสไทย) นักเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๓๐ รอบคัดเลือกระดับภาคเหนือ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕ “บางโพเกมส์” ระหว่างวันที่ ๑๕ - ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ณ จังหวัดอุดรธานี และได้ลำดับที่ ๒๓ จาก ๓๓ คน การแข่งขันกีฬา Mind Sport หมากฮอสไอเฟน ในกีฬามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๐) เด็กหญิง ชลิตา พวงทอง ได้รับรางวัลชมเชย อันดับ ๔ รุ่นอายุ ๑๒ ปี (หญิง) การแข่งขันกีฬา (หมากฮอสไทย) นักเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๓๐ รอบคัดเลือกระดับภาคเหนือ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕ “บางโพเกมส์” ระหว่างวันที่ ๑๕ - ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ณ จังหวัดอุดรธานี

๑๑) เด็กหญิง รัชนก ยาป่า ได้รับรางวัลชนะเลิศเหรียญทอง รุ่นอายุ ๑๔ ปี (หญิง) การแข่งขันกีฬา (หมากฮอสไทย) นักเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๓๐ รอบคัดเลือกระดับภาคเหนือ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕ “บางโพเกมส์” ระหว่างวันที่ ๑๕ - ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ณ จังหวัดอุดรธานี

๑๒) เด็กชาย จักริ แกงเขียว ได้รับรางวัลรองชนะเลิศ อันดับ ๑ เหรียญเงิน รุ่นอายุ ๑๒ ปี (ชาย) การแข่งขันกีฬา (หมากฮอสไทย) นักเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๓๐ รอบคัดเลือก ระดับภาคเหนือ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕ “บางโพเกมส์” ระหว่างวันที่ ๑๕ - ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ณ จังหวัดอุดรธานี และได้ลำดับที่ ๑๖ จาก ๓๓ คน การแข่งขันกีฬา Mind Sport หมากฮอสไอเฟน ในกีฬามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๓) เด็กหญิง เมธาวิ วิรุฬห์ศักดิ์สกุล ได้รับรางวัลรองชนะเลิศ อันดับ ๒ เหรียญทองแดง รุ่นอายุ ๑๒ ปี (หญิง) การแข่งขันกีฬา (หมากฮอสไทย) นักเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๓๐ รอบคัดเลือกระดับภาคเหนือ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕ “บางโพเกมส์”

ระหว่างวันที่ ๑๕ - ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ณ จังหวัดอุดรธานี และได้ลำดับที่ ๒๗ จาก ๓๓ คน การแข่งขันกีฬา Mind Sport หมากรุกไทย ในกีฬามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๔) เด็กหญิง กมลทิพย์ แซ่มทรัพย์ ได้รับรางวัลชนะเลิศเหรียญทอง รุ่นอายุ ๑๔ ปี (หญิง) การแข่งขันกีฬา (หมากรุกไทย) นักเรียน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๓๐ รอบคัดเลือกระดับภาคเหนือ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕ “บางโพเกมส์” ระหว่างวันที่ ๑๕ - ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ จังหวัดอุดรธานี

๑๕) เด็กหญิง นริศรา ไชยปัญญา ได้รับรางวัลชนะเลิศเหรียญทอง รุ่นอายุ ๑๖ ปี (หญิง) การแข่งขันกีฬา (หมากรุกไทย) นักเรียน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๓๐ รอบคัดเลือกระดับภาคเหนือ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕ “บางโพเกมส์” ระหว่างวันที่ ๑๕ - ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ณ จังหวัดอุดรธานี และได้ลำดับที่ ๒๙ จาก ๓๓ คน การแข่งขันกีฬา Mind Sport หมากรุกไทย ในกีฬามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๖) เด็กชาย วรรณชัย วิวรรณ ได้ลำดับที่ ๒๔ จาก ๓๓ คน การแข่งขันกีฬา Mind Sport หมากรุกไทย ในกีฬามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๗) เด็กชาย ก้องวสันต์ อ่วมอยู่ ได้ลำดับที่ ๒๕ จาก ๓๓ คน การแข่งขันกีฬา Mind Sport หมากรุกไทย ในกีฬามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๘) เด็กชาย ณัฐกิตติ รุ่งศรีสุขจิต ได้ลำดับที่ ๒๖ จาก ๓๓ คน การแข่งขันกีฬา Mind Sport หมากรุกไทย ในกีฬามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๙) เด็กชาย ภูริพี ภูนาทแก้ว ได้ลำดับที่ ๒๘ จาก ๓๓ คน การแข่งขันกีฬา Mind Sport หมากรุกไทย ในกีฬามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๐) เด็กหญิง พณิตา โชติช่วง ได้ลำดับที่ ๒๘ จาก ๓๓ คน การแข่งขันกีฬา Mind Sport หมากรุกไทย ในกีฬามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๑) เด็กหญิง ชาดา วงศ์หาญ ได้ลำดับที่ ๓๓ การแข่งขันกีฬา Mind Sport หมากรุกไทย ในกีฬามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๒) เด็กชาย ณัฐพล รุ่งศรีสุขจิต ได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันทักษะทางวิชาการ (วาดภาพระบายสี) ระดับ ป.๑ - ป.๓

๒๓) เด็กหญิง ปภาวี รุ่งศรีสุขจิต ได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันทักษะทางวิชาการ (วาดภาพระบายสี) ระดับ ป.๑ - ป.๓

๒๔) เด็กหญิง ภัทรมาย์ ไชยงามเมือง ได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ ระดับประถมศึกษาในงานพุทธศาสน์สัมพันธ์ จังหวัดเชียงใหม่ ณ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๕ ในวันอาทิตย์ ที่ ๓ เดือนกันยายน ๒๕๕๕

๒๕) เด็กหญิง น้ำหวาน ลุงชื่อ ได้รับรางวัลชมเชยการแข่งขันวาดภาพระดับประถมศึกษา
ในงานพุทธศาสน์สัมพันธ์ จังหวัดเชียงใหม่ ณ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
ประจำปี ๒๕๖๐ ในวันอาทิตย์ ที่ ๓ เดือนกันยายน ๒๕๖๐

๒๖) เด็กหญิง นันธิยา กันนารี ได้รับรางวัลชมเชยการแข่งขันกล่าวสุนทรพจน์ระดับ
ประถมศึกษาในงานพุทธศาสน์สัมพันธ์ จังหวัดเชียงใหม่ ณ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๖๐ ในวันอาทิตย์ ที่ ๓ เดือนกันยายน ๒๕๖๐

ข้อมูลเกี่ยวกับเกียรติยศชื่อเสียงและจุดเด่นเฉพาะที่สำคัญของสถานศึกษา

- การส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการสอนเครื่องเงิน (คั่วเงิน
คั่วเนียม) ได้จัดการเรียนการสอนเป็นหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำครูภูมิปัญญาเข้ามาช่วยสอน
ในโรงเรียน

- การส่งเสริมนักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม
- การส่งเสริมกีฬาหมากกรุกไทย

ข้อมูลอื่นๆ ที่น่าสนใจ หรือเป็นเอกลักษณ์ของสถานศึกษา

- โรงเรียนแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓.๒ การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ

๓.๒.๑ เนื้อหาสาระของวิชาสังคมศึกษา

๓.๒.๑.๑ ความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้กำหนดให้กลุ่มสาระการ
เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระที่ ๔ เป็นวิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความ
เข้าใจว่ามนุษย์ดำรงชีวิตได้อย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัว
ตามสภาพแวดล้อม การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องของ
การพัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัย กาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจใน
ตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความเปลี่ยนแปลง และมีคุณธรรมสามารถนำ
ความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมไทยและสังคมโลก

วิชาสังคมศึกษานับเป็นวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนมาตั้งแต่ครั้งอดีตแล้ว
และเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน นับเป็นวิชาที่มีความสำคัญวิชาหนึ่งในหลักสูตรที่ให้นักเรียนเรียนตลอดจน
จบหลักสูตร ความสำคัญของวิชาสังคมศึกษามีดังนี้

๑. เป็นกลุ่มสาระที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ตลอด ๑๒ ปีคือ ระดับประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึง ๖ = ๖ ปี ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึง ๓ = ๓ ปี ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ถึง ๖ = ๓ ปี

๒. เป็นกลุ่มสาระที่ประกอบไปด้วยหลายแขนงหลายวิชา ทำให้มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ เป็นการนำวิชาต่างๆ ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์มารวมเข้าด้วยกัน ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ เป็นต้น

วิชาสังคมศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติ ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคมปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบมีความสามารถทางสังคมมีความรู้มีทักษะและมีคุณธรรม เพื่อเกิดค่านิยมที่เหมาะสมมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามด้านความรู้ โดยจะให้ความรู้แก่ผู้เรียนด้านเนื้อหาสาระความคิดรวบยอดและหลักการสำคัญในสาขาวิชาต่างๆ^๓

สังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีการบูรณาการเนื้อหาแบบสหวิทยาการอยู่แล้วโดยธรรมชาติ เนื่องจากมีเนื้อหาที่ครอบคลุมศาสตร์ในสาขาวิชาต่างๆ อย่างกว้างขวาง อาทิ พุทธศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เป็นต้น โดยผ่านการใช้แหล่งข้อมูลในการจัดรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนและการเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนการสอนในกลุ่มวิชาสังคมศึกษาสามารถบูรณาการได้ทั้งในส่วนของเนื้อหาจากศาสตร์ต่างๆ ประสบการณ์จากชีวิตจริงทั้งที่ต่างเวลาต่างพื้นที่ต่างสังคมต่างวัฒนธรรม ที่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้จากอดีตปัจจุบันและแนวโน้มของอนาคต ทั้งยังสามารถบูรณาการด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและใช้สื่อหรือนวัตกรรมการเรียนการสอนได้อย่างไร้ขีดจำกัด^๔

สรุปว่าวิชาสังคมศึกษามีความสำคัญต่อผู้เรียน เพราะช่วยวางพื้นฐานการดำเนินชีวิตในสังคมให้แก่ผู้เรียน เพื่อสร้างผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพของประเทศและสังคมโลกอย่างแท้จริง เมื่อพลเมืองของประเทศและของโลกมีคุณภาพแล้ว ย่อมเป็นกำลังที่สำคัญในการพัฒนาประเทศและโลกสู่ความเจริญและความมั่นคง วิชาสังคมศึกษามีความสำคัญเพราะเป็นวิชาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต รวมถึงศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม วิชาสังคมศึกษาช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไรและเข้าใจถึงการพัฒนา การ

^๓ ความรู้ดีๆ จาก teacher-for-thailand, เรื่อง ความสำคัญและจุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://teacher-for-thailand.blogspot.com/p/blog-page_27.html [๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑].

^๔ โชติธรรมา จันทรสุนทร, วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๑): ๑๖.

เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยตามกาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองและเข้าใจผู้อื่นยอมรับในความแตกต่าง มีคุณธรรมมีความอดทนอดกลั้นสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต มีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุขเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก อันเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของการเรียนวิชาสังคมศึกษา เพราะความสำเร็จของการเรียนวิชาสังคมศึกษาคือการที่ผู้เรียนเข้าใจและนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ให้เป็นชีวิตที่ดีงามและช่วยสร้างสรรค์สังคม การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมจึงเชื่อมโยงให้เด็กเรียนรู้การใช้ชีวิตที่ถูกต้อง อยู่อย่างมีความสุขโดยเรียนผ่านสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในห้องหรือในโรงเรียน รู้จักการวิเคราะห์จากตัวอย่างสถานการณ์ที่เป็นจริงในสังคม เพื่อให้เด็กฝึกคิดวิเคราะห์รู้ทันการเปลี่ยนแปลงรู้จักตัวเองสามารถจัดการชีวิตของตัวเอง และมีวิถีชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

๓.๒.๑.๒ เนื้อหาสาระของวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิชาสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาได้จัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ซึ่งคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ดำเนินการทบทวนหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ เพื่อพัฒนาไปสู่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยนำข้อมูลจากการศึกษาวิจัย และข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้มีความเหมาะสมและชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและกระบวนการนำหลักสูตรไปปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา^๕

สาระการเรียนรู้สังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีเนื้อหากว้างขวางครอบคลุมถึงสาขาวิชาต่างๆ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ ศาสนา ศิลปกรรม สิ่งแวดล้อม หน้าที่พลเมือง เป็นการรวมหลายๆ วิชาเข้าด้วยกันหรือการบูรณาการ ซึ่งถือเป็นวิชาที่มีความสำคัญ ต่อการพัฒนาตนเองพัฒนาชุมชนและนำไปสู่การพัฒนาประเทศ สาระเหล่านี้เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตการแก้ปัญหาและการปฏิบัติตนในสังคม เพื่อให้ทุกคนมีความเข้าใจในการสร้างเสริมชีวิตให้ดีขึ้น ดังนั้น ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจะต้องมุ่งสร้างความเป็นพลเมืองดี ความมีคุณภาพชีวิตที่ดีพัฒนาตนเองและสังคมได้ โดยการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติที่ดีเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานสังคมที่นักเรียนอาศัยอยู่ การคิดแก้ปัญหาตลอดจนสามารถปรับตัวและดำรงชีวิตอย่างราบรื่นให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกได้อย่างมีความสุข^๖

^๕ คณะกรรมการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๒๕๕๑, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.curriculum51.net [๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑].

^๖ ประณา เทียนศรี, การสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียนชั้นประถมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

สำหรับในที่นี้ผู้วิจัยขอเสนอเพียงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ระดับชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๔ - ๖) ดังต่อไปนี้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้และการแก้ปัญหาการสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ ซึ่งมีสาระสำคัญประกอบด้วยการเปลี่ยนแปลงของโลก สังคม ชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสภาพแวดล้อมการปรับตัวของ มนุษย์ได้เข้ากับสภาพแวดล้อมการขัดเกลาทางสังคม เพื่อสร้างให้คนในสังคมมีความรับผิดชอบรู้เท่า ทนเหตุการณ์ มีพื้นฐานทางการคิดมีทักษะทางสังคม มีวิจารณ์ญาณคุณธรรมและค่านิยม มีความเป็น ไทย ความเป็นสากลสืบทอดวัฒนธรรมที่ดีงาม เห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งกรมวิชาการ (๒๕๕๑) ได้กำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ไว้ดังนี้^๗

๑. ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรมคำสอนไปใช้ปฏิบัติอยู่ร่วมกันได้ เป็นผู้กระทำความดีมีค่านิยมที่ดีงามพัฒนา ตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์กับสังคมส่วนรวม

๒. ยึดมั่นศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมรดกของชาติ เพื่อสันติสุขของสังคมไทย และสังคมโลก

๓. มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพเพื่อดำรงชีวิต อย่างมีคุณภาพและสามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาควิชาภูมิปัญญาในความเป็น ไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็น ระบบและนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

๕. มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเป็นผู้สร้าง วัฒนธรรม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการศึกษาของชาติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในระบบ ใหม่ให้มีคุณภาพการเรียนรู้สูงขึ้น หลักสูตรการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ เป็นหลักสูตร

^๗ กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ สาระและ มาตรฐานการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับสินค้าและ พัสดุภัณฑ์ (ร.พ.ศ.), ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๔.

แกนกลางมุ่งการกระจายอำนาจให้สถานศึกษารับผิดชอบจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องทำความเข้าใจ เพื่อประสิทธิภาพในการบริหารหลักสูตรบรรลุตามเป้าหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา เป็นการที่มุ่งเสริมสร้างการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ที่นักเรียนทุกคนต้องเรียนในทุกช่วงชั้น ตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โดยสาระสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจะประกอบด้วย เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับสังคมศาสตร์ ได้แก่ ศาสนาศีลธรรมจริยธรรม หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และภูมิศาสตร์ ซึ่งกรมวิชาการ (๒๕๕๑) ได้กำหนดเนื้อหาสาระไว้ดังนี้

การคาดหวังผลการเรียนของผู้เรียนช่วงชั้นที่ ๑ (จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓)

๑. ได้เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่อยู่อาศัยและเชื่อมโยงประสบการณ์สู่โลกกว้าง

๒. ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีทักษะกระบวนการ และมีข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบการอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียนและได้ฝึกหัดการตัดสินใจ

๓. ได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ในลักษณะการบูรณาการผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจได้ข้อคิดเกี่ยวกับรายรับ - รายจ่ายครอบครัว เข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้น และวิธีการทางเศรษฐกิจพอเพียง

๔. ได้รับการพัฒนาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรมจริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในขั้นสูงต่อไป

การคาดหวังผลการเรียนของผู้เรียนช่วงชั้นที่ ๒ (จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖)

๑. ได้เรียนรู้ของจังหวัด ภาค และประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครอง และสภาพเศรษฐกิจ โดยเน้นความเป็นไทย

๒. ได้รับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในเรื่องศาสนา ศีลธรรมจริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมในศาสนพิธีและพิธีทางศาสนามากยิ่งขึ้น

๓. ได้ศึกษาและปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาคและประเทศ รวมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นของตนมากยิ่งขึ้น

๔. ได้รับการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่างๆ ของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

๕. ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรมจริยธรรมหน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาคโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนาคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่างๆ เกิดการเข้าใจตนเองและผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้นยอมรับความแตกต่างและมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตัวตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อมเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสมโดยได้กำหนดสาระต่างๆ ไว้ดังนี้

๑. ศาสนา ศีลธรรมจริยธรรม ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ต่างๆ ดังนี้ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรมจริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเองและการอยู่กันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดีมีค่านิยมที่พึงงามพัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

๒. หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ประกอบด้วย สาระการเรียนรู้ต่างๆ ดังนี้ ระบบการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยมด้วยประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิหน้าที่ เสรีภาพ การดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

๓. เศรษฐศาสตร์ ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ต่างๆ ดังนี้ การผลิตการแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพและการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๔. ประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ต่างๆ ดังนี้ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

๕. ภูมิศาสตร์ ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ต่างๆ ดังนี้ ลักษณะกายภาพของโลก แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ในระบอบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประกอบด้วย ๕ สาระ ๑๑ มาตรฐาน ดังนี้^๔

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของ พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตาม หลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรง รักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มี ค่านิยมที่ดีงามและธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคม โลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

^๔ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง, กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตาม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส ๓.๑ เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส ๓.๒ เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส ๔.๒ เข้าใจพัฒนาการของมนุษย์ชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกัน ในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส ๕.๒ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓.๒.๒ การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ

๓.๒.๒.๑ ด้านกระบวนการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยเฉพาะหมวด ๔ แนวทางการจัดการศึกษา เป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา สาระของหมวดนี้ครอบคลุมหลักสาระ และกระบวนการจัดการศึกษาที่เปิดกว้างให้แนวทาง การมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ วิสัยทัศน์ใหม่ทางการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน สาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดตามหมวดนี้เริ่มตั้งแต่มาตรา ๒๒ ถึงมาตรา ๓๐ มีสาระสำคัญ ๘ เรื่องใหญ่ๆ การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดเป็นหลักการสำคัญที่สุด เป็นหลักการสำคัญที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา ๒๒ กำหนดไว้ว่า “หลักการจัดการศึกษาต้องยึดหลักการว่า ผู้เรียนทุกคน

มีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” มาตรา ๒๓ สารการเรียนรู้ ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย การเมือง และการปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งเรื่องการจัดการ ด้านคณิตศาสตร์ ด้านภาษา การประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การใช้และการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ มาตรา ๒๔ กระบวนการเรียนรู้ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นอย่างสมคูล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนและใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มาตรา ๒๕ บทบาทรัฐในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ โดยการส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ มาตรา ๒๗ และ ๒๘ การพัฒนาหลักสูตรแต่ละระดับ ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของครอบครัวชุมชนสังคมและประเทศชาติ หลักสูตรต้องมีลักษณะหลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยสาระของหลักสูตรทั้งด้านวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมคูล ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม มาตรา ๒๙ บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งหาวิธีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด ๔ ได้บัญญัติในเรื่องแนวทางการศึกษา โดยกำหนดให้จัดการศึกษาที่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีที่สุดทำให้ต้องมีการปฏิรูปการเรียนรู้โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่

สมบูรณ์ มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มีความรู้ทั้งในด้านวิชาการ ด้านงานและด้านชีวิตรักการเรียนรู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต^๙

สำหรับในที่นี้นั้นผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ด้านกระบวนการเรียนรู้ครูผู้สอน ในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในรายวิชาสังคมศึกษานั้นเป็นวิชาที่มีการบูรณาการเนื้อหาแบบสหวิทยาการอยู่แล้วโดยธรรมชาติ เนื่องจากมีเนื้อหาที่ครอบคลุมศาสตร์ในสาขาวิชาต่างๆ เช่น วิชาพระพุทธศาสนา หน้าที่พลเมืองวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เป็นต้น โดยผ่านการใช้แหล่งข้อมูลในการจัดรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนและการเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนการสอนในกลุ่มวิชาสังคมศึกษานี้สามารถบูรณาการได้ทั้งในส่วนของเนื้อหาจากศาสตร์ต่างๆ ประสบการณ์จากชีวิตจริง ทั้งที่ต่างเวลา ต่างพื้นที่ ต่างสังคม ต่างวัฒนธรรม ที่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้จากอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มของอนาคต ทั้งยังสามารถบูรณาการด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและใช้สื่อหรือนวัตกรรมการเรียนการสอนได้อย่างไร้ขีดจำกัด รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่ประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ คือ จะมีการสอดแทรกในขั้นตอนของการจัดกระบวนการเรียนการสอนดังต่อไปนี้^{๑๐}

ฉันทะ ทำอย่างไรถึงจะเกิดความพอใจรักใคร่ เกิดความชอบใจ ในการเรียนวิชาสังคมศึกษา นักเรียนมีใจรักในโรงเรียนที่ตนเรียน ครู คือต้นแบบในการผลักดันให้นักเรียนมีความชอบ ชื่นชอบเอาใจใส่และพึงใจใคร่ครวญก่อนทำอะไรเสมอ นักเรียนมีความรับผิดชอบต่องานที่ครูมอบหมายให้ทำ

วิริยะ ทำอย่างไรถึงจะเกิดความเพียรพยายามที่จะใช้เพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมในสถาบันทางสังคม ความเพียรพยายามในการเรียนรู้ ได้แก่ การเรียนรู้ตั้งแต่ตอนเช้าถึงตอนบ่าย ตั้งใจเรียน ต้องมีความรับผิดชอบสูงในการเรียน รวมถึงกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจในอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนมีความพยายามศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ

จิตตะ ทำอย่างไรถึงจะเกิดการเอาใจฝักใฝ่ในการเรียนรู้ การเอาใจใส่อย่างดีในกิจกรรมที่นักเรียนควรรู้และเข้าใจนั้นย่อมเกิดจากความขยันและอดทน มานะในการที่ทำการงานนั้น

^๙ พระมหาสมศักดิ์ วิทยาสิงห์, “วิเคราะห์หลักสูตรพระพุทธศาสนาภายใต้นโยบายปฏิรูปการศึกษา”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางมนต์เธียร พัฒนาวงค์, ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ให้สำเร็จได้ นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชานั้น การที่คนเราจะทำอะไรนั้นจะต้องพร้อมไปด้วย จิตตะ จะทำให้กิจกรรมต่างๆ ลุล่วงไปด้วยดี

วิมังสา ทำอย่างไรจึงจะเกิดการพิจารณาใคร่ครวญใช้ปัญญาตรวจสอบงานที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทำงานด้วยปัญญาด้วยสมองคิด การทำงานทุกอย่างทุกจุดมันต้องมีสูตร ถ้าขาดการใช้ปัญญาพิจารณางานด้วยแล้ว ผลที่สุดงานก็ค้างค้ำและผิดพลาดจนได้

๓.๒.๒.๒ ด้านสื่อการเรียนรู้

จินตนา ไบกาซูยี ให้ความเห็นเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนว่า เป็นเครื่องมือหรือวัสดุที่จัดทำขึ้น ซึ่งมีข้อมูลเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ต่อประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับนำไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนของครูและนักเรียนให้เป็นไปตามหลักสูตร สื่อการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาและทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ อันจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตร^{๑๑}

เรืองวิทย์ นนทะภา และคณะ ได้กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง ตัวกลางที่ใช้ถ่ายทอดความรู้ ความคิด ตลอดจนทักษะต่างๆ ไปยังผู้เรียน ถ้าพิจารณาตามข้อความดังกล่าว สื่อการเรียนการสอนจึงหมายถึง ทุกสิ่งอย่างที่แทรกระหว่าง ความรู้ ความคิด ทักษะกับผู้เรียน เช่น บุคคล วัสดุ แสง อากาศ ฯลฯ^{๑๒}

ศิรินารถ สุดใจนาค ได้กล่าวว่า สื่อการสอนเป็นตัวกลางสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาบทเรียนได้ตรงกับที่ต้องการ การใช้สื่อการสอนทางการศึกษานั้น ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาถึงลักษณะเฉพาะและคุณสมบัติของสื่อการสอนแต่ละประเภท เพื่อเลือกใช้ได้ตรงกับจุดประสงค์ของการเรียนและสามารถจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนอย่างเป็นระบบ จึงจะทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๓}

สำหรับในที่นี้นั้นผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ด้านสื่อการเรียนรู้ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ได้ให้สัมภาษณ์

^{๑๑} จินตนา ไบกาซูยี, การเขียนสื่อการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวิริยสาส์น, ๒๕๓๖), หน้า ๑๑.

^{๑๒} เรืองวิทย์ นนทะภา และคณะ, “เอกสารประกอบการสอน วิชาเลือกและเทคโนโลยีการสอนหลักสูตร”, ประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการสอน, ๒๕๔๐, หน้า ๓๘.

^{๑๓} ศิรินารถ สุดใจนาค, คู่มือการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้และเขียนแผนการสอนประเภทวิชาคหกรรม, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชีพศึกษา ๔, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๑.

ว่าในรายวิชาสังคมศึกษานั้นการใช้สื่อการเรียนการสอนคือสิ่งต่างๆ ที่นำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในการเรียนได้ง่ายขึ้นและสามารถยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้ อีกทั้งทำให้เกิดบรรยากาศการเรียนที่สนุกสนานไม่น่าเบื่อ และช่วยให้ผู้สอนสามารถสอนในเรื่องที่เข้าใจยากได้ง่ายและเร็วขึ้น ตามจุดประสงค์การสอนที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีรูปแบบการใช้สื่อประกอบการสอนที่ประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ คือ จะมีการสอดแทรกในขั้นตอนการใช้สื่อการสอนดังนี้^{๑๔}

๑. ฉันทะ ความพอใจ คือ มีการหาสื่อที่สนุกสนานไม่น่าเบื่อทำให้นักเรียนมีความต้องการที่จะเรียนใฝ่ใจรักในการเรียน ทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาที่จะเรียนให้ผลการเรียนดียิ่งๆ ขึ้นไป

๒. วิริยะ ความเพียร คือ เลือกสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้เรียน สื่อมีเนื้อหาที่มีการปลูกฝังให้เกิดความเพียร ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนต่อการศึกษาเล่าเรียน เอาธุระไม่ทอดทิ้งต่อการเรียน

๓. จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ เลือกสื่อที่ดีให้เข้ากับลักษณะของผู้เรียน เมื่อนำมาประกอบการสอนแล้วทำให้นักเรียนตั้งใจรับรู้ในสิ่งที่เรียนและทำในสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิต ผักใจ ไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้สิ่งที่เรียน

๔. วิมังสา หลังจากทำให้นักเรียนได้ดูสื่อการสอนแล้วนักเรียนได้นำไปคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรอง หรือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อที่ยังหยาบในสิ่งที่ได้เรียนมานั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

๓.๒.๒.๓ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้หมายถึง การปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ กิจกรรมการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง ความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีผลต่อการเรียนมีอยู่ดังนี้^{๑๕}

๑. กิจกรรมช่วยสร้างความสนใจของผู้เรียน

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางมนต์เชียร พัฒนาวงค์, ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๕} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุษา คงทอง พร้อมคณะ คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เทียนวัฒนาพรินท์ติ้ง มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๓), หน้า ๕๗.

๒. กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ
๓. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย
๔. กิจกรรมช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
๕. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
๖. กิจกรรมช่วยให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหว
๗. กิจกรรมจะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้สึกสนุกสนาน
๘. กิจกรรมช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
๙. กิจกรรมช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวาง
๑๐. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมความงอกงามและพัฒนาการของผู้เรียน
๑๑. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมทักษะ
๑๒. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
๑๓. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักทำงานเป็นกลุ่ม
๑๔. กิจกรรมจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในบทเรียน
๑๕. กิจกรรมจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้ง ความงามในเรื่องต่างๆ

สำหรับในที่นี้นั้นผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ได้ให้สัมภาษณ์ว่ามีการสอดแทรกหลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ คือ จะมีการทบทวนความรู้เดิม เพื่อเป็นการดึงความรู้เดิมของผู้เรียนในเรื่องที่จะเรียน ในขั้นตอนนี้ใช้หลัก วิมังสา คือ ความไตร่ตรองในสิ่งที่ทำไปแล้วหรือสิ่งที่ได้เรียนไปแล้ว เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมของตน ซึ่งครูผู้สอนอาจใช้วิธีการต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย เช่น ครูผู้สอนอาจใช้การสนทนาซักถามให้ผู้เรียนเล่าประสบการณ์เดิม หรือให้ผู้เรียนแสดงโครงความรู้เดิมที่ได้เรียนในชั่วโมงที่แล้วของตน การแสวงหาความรู้ใหม่เป็นการแสวงหาข้อมูลความรู้ของผู้เรียนจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ในขั้นตอนนี้ใช้หลัก จิตตะ คือ ความเอาใจใส่จดจ่อต่อสิ่งที่ทำหรือสิ่งที่กำลังจะเรียน มีความพยายามในการศึกษาทำความเข้าใจข้อมูลที่เป็นความรู้ใหม่และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม ในขั้นตอนนี้ใช้หลัก วิริยะ ความพากเพียรไม่ทอดถอนในสิ่งที่ทำหรือสิ่งที่กำลังจะเรียน โดยครูผู้สอนใช้กระบวนการต่างๆ ในการจัดกิจกรรม เช่น กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างลักษณะนิสัย กระบวนการทักษะทางสังคม ฯลฯ ในขั้นตอนนี้ใช้หลัก ฉันทะ ความพอใจในสิ่งที่ทำหรือสิ่งที่เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสร้างความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงผลงาน

การสร้างความรู้ของตนให้ผู้อื่นรับรู้ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้ต่อยอดหรือตรวจสอบความเข้าใจของตน และช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์ อย่างนี้เป็นต้น^{๑๖}

๓.๒.๒.๔ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

หลังจากที่จัดการเรียนการสอนแล้ว สิ่งที่เราไม่ได้คำนึงก็คือการวัดผลและประเมินผล เพื่อจะทำให้รู้ว่าการเรียนการสอนนั้นมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ผู้เรียนนั้นเข้าใจและเกิดการเรียนรู้หรือไม่ ทั้งนี้ได้มีผู้รู้ได้กล่าวถึงการวัดผลและประเมินผลไว้ดังนี้

กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ชี้ให้เห็นว่า การประเมินสภาพจริงเป็นการประเมินจากการปฏิบัติงานหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยงานหรือกิจกรรมที่มอบหมายให้ผู้ปฏิบัติ จะเป็นงานหรือสถานการณ์ที่เป็นจริง (Real Life) หรือใกล้เคียงกับชีวิตจริง จึงเป็นงานที่มีสถานการณ์ซับซ้อน (Complexity) และเป็นองค์รวม (Holistic) มากกว่างานปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนรู้ทั่วไป^{๑๗}

สุวิมล ว่องวานิช ให้ทัศนะว่า การประเมินผลตามสภาพจริงเป็นกระบวนการตัดสินความรู้ความสามารถและทักษะต่างๆ ของผู้เรียนในสภาพที่สอดคล้องกับชีวิตจริง โดยใช้เรื่องราว เหตุการณ์ สภาพจริงหรือคล้ายจริงที่ประสบมาเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้ผู้เรียนตอบสนองโดยการแสดงออกและลงมือทำ หรือผลิตกระบวนการทำงานตามคาดหวังและผลผลิตที่มีคุณภาพจะเป็นการสะท้อนภาพเพื่อลงข้อสรุปถึงความรู้ ความสามารถและทักษะต่างๆ ของผู้เรียนว่ามีมากน้อยเท่าไร เป็นที่พอใจหรือไม่ อยู่ในระดับความสำเร็จมากน้อยเพียงใด^{๑๘}

พนัส หันนาคินทร์ ได้กล่าวถึง การวัดผลประเมินผลไว้ว่า การวัดผลประเมินผลมีความหมายต่างกัน การวัดผล (Measurement) เป็นการเปรียบเทียบที่ได้จากการเรียนกับมาตรฐาน อันหนึ่งที่ยึดถืออยู่ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม คือ จะแสดงผลของการวัดออกมาเป็นตัวเลขเพื่อแสดงว่า นักเรียนมีความรู้มากน้อยเพียงใดจากที่ได้เรียนมาแล้ว และอาจจะบอกได้หลังจากสอบว่า นักเรียนได้คะแนนเท่าไร โดยนำผลที่นักเรียนได้ทำกับคำตอบที่ครูเตรียมเอาไว้เป็นคำตอบที่ถูกไปเปรียบเทียบกับส่วนการประเมินผล (Evaluation) เป็นการกำหนดค่าหรือราคาจากคะแนนที่เราได้จากการวัดผลนั้น

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางมนต์เอียร พัฒนาวงค์, ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๗} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, *แนวทางการวัดและประเมินผลการเรียน*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

^{๑๘} สุวิมล ว่องวานิช, *การประเมินผลการเรียนรู้แนวใหม่*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓.

เช่น เก่งหรือไม่เก่ง ดีหรือไม่ดี คือ เมื่อเราได้คะแนนจากการวัดผลประเมินผลมาแล้วเรายังบอกไม่ได้ว่าคนนี้คนนั้นเก่ง ต้องใช้วิจารณ์ญาณคู่อีก โดยการเปรียบเทียบกับคนอื่นในห้องเดียวกันก่อน^{๑๙}

สำหรับในที่นี้นั้นผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ได้ให้สัมภาษณ์ว่ามีการสอดแทรกหลักอิทธิบาท ๔ ในการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ว่าใช้หลักวิมangsa คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมาอันเกิดจากการมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและมีความรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณ์ญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ สำหรับนักเรียนแล้วต้องรู้จักทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำหรือได้เรียนมา จากผลของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ซึ่งนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งที่ได้ทำที่ผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น^{๒๐}

จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ครูผู้สอนรายวิชาสังคมศึกษา ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ พบว่า การจัดการเรียนการสอนถือเป็นการจัดกิจกรรมด้านวิชาการของสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา รวมทั้งสามารถนำเอาความรู้เหล่านั้นไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ การเป็นครูที่ดีจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีเทคนิคการสอนใหม่ๆ เสมอ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ซึ่งจะทำให้บรรยากาศการเรียนน่าสนใจยิ่งขึ้น ในบริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษานั้นครูผู้สอนได้มีการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ โดยการสอดแทรกในขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนให้ความสำคัญและส่งเสริมความรู้ในด้านอิทธิบาท ๔ ถือว่าเป็นลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งใช้เป็นหลักธรรมนำไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพสูง

๓.๓ ปัญหาและอุปสรรคในการสอนวิชาสังคมศึกษา

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและการสัมภาษณ์บุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการสอนวิชาสังคมศึกษา ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ซึ่งจะได้อธิบายเป็นความเรียงดังต่อไปนี้

การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ๘๐ ชั่วโมงต่อปีการศึกษา ในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๕ สาระ คือ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาเกี่ยวกับ

^{๑๙} พันธ์ หันนาคินทร์, การมัธยมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๒๔), หน้า ๑๙๙ - ๒๐๐

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางมนต์เอียร พัฒนาวงค์, ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

การศึกษาข้อมูลรอบตัว เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข และพัฒนาการอยู่ร่วมกันเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศและของโลก

ปัญหาและอุปสรรคในการสอนวิชาสังคมศึกษานั้นสาเหตุมาจากเนื้อหาในรายวิชาสังคมศึกษาค่อนข้างมาก และเป็นเนื้อหาที่เข้าใจยาก ตัวอย่าง เช่น วิชาพระพุทธศาสนา หลักธรรมเป็นอะไรที่จำได้ยากและเป็นเนื้อหาที่น่าเบื่อ อีกทั้งวิชาหน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ บางทีก็จำเป็นต้องมีสื่อประกอบการสอน เพราะบางทีครูสอนหรือบรรยายเพียงอย่างเดียวเด็กรู้จักยากจะนึกภาพไม่ออก อย่างน้อยมีรูปภาพประกอบเด็กก็จะได้เห็นภาพของสิ่งนั้นๆ เช่น พวกอุปกรณ์ทางภูมิศาสตร์พื้นที่ต่างๆ ที่อยู่ในบทเรียน

นอกจากนี้แล้วนักเรียนก็ยังไม่ค่อยอ่านหนังสือ ขาดความพอใจในเรื่องของการเรียนในรายวิชาสังคมศึกษาที่มากเกินไปด้วยเนื้อหา ทำให้การเข้าถึงเนื้อหาเป็นไปได้ยาก รวมถึงเนื้อหาที่ค่อนข้างเยอะ ทำให้การถ่ายทอดบางเรื่องเป็นไปได้ยาก เพราะนักเรียนจะรอให้ครูป้อนข้อมูลให้อย่างเดียว และปัญหาอีกอย่างที่พบคือ ข้อมูลบางอย่างมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บางเรื่องก็ยังไม่ชัดเจนยังไม่ได้ และปัญหาที่สำคัญที่สุดคือนักเรียนติดโทรศัพท์ ทำให้ไม่มีสมาธิในการเรียนและการเรียนที่มีเนื้อหาเยอะๆ ทำให้นักเรียนรู้สึกเบื่อกับการเรียน

ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ได้ให้สัมภาษณ์ถึงปัญหาและอุปสรรคในการสอนวิชาสังคมศึกษาว่า นักเรียนในห้องเวลาที่ครูสอนในรายวิชาสังคมศึกษารวมถึงวิชาอื่นๆ นักเรียนจะมีสมาธิในการเรียนช่วงต้นชั่วโมง พอช่วงท้ายชั่วโมงนักเรียนจะมีสมาธิไม่ดี ต้องคอยกระตุ้นเพราะนักเรียนทำงานช้าอ่านเขียนไม่คล่อง นักเรียนบางส่วนยังมีคะแนนที่ต่ำกว่าเกณฑ์ ขาดความรับผิดชอบในหลายๆ ด้านด้วยกัน ได้แก่ เด็กบางคนไม่ทำการบ้าน การเข้าเรียนไม่ตรงเวลา การที่เอางานอื่นขึ้นมาทำในขณะที่ครูกำลังทำการสอน นักเรียนส่งงานไม่ทันภายในเวลาที่กำหนด ขอบพูดคุยกันเวลาครูสอน การไม่ติดตามงานและแก้ไขงานให้ถูกต้อง นักเรียนแยกแยะสิ่งที่ครูสอนไม่เป็นและที่สำคัญวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีเนื้อหาค่อนข้างมาก ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้ พฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อนักเรียนเป็นอย่างมาก ทำให้นักเรียนมีผลการเรียนที่ไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียน และทำให้เกิดปัญหาตามมาไม่ว่าจะเป็นปัญหาต่อตนเอง คือเรียนไม่บรรลุผลสำเร็จตามที่ตนเองได้มุ่งหวังเอาไว้ และยังเป็นปัญหาในครอบครัวอีกด้วย^{๒๑}

^{๒๑} สัมภาษณ์ นางมนต์เสียร พัฒนาวงศ์, ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

๓.๔ อธิปไตย ๔ กับการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

๓.๔.๑ การใช้หลักอธิปไตย ๔ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

จากการศึกษาค้นคว้าและทบทวนเอกสารพบว่าหลักธรรมอธิปไตย ๔ สามารถนำมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา และข้อเสนอแนะเพื่อให้นักเรียนเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ดังนี้

การเรียนอย่างมีประสิทธิภาพด้วยหลักอธิปไตย ๔^{๒๒}

“ศึกษา วิรุฬหิ สมปตฺตา” พุทธภาษิตบทนี้แปลความได้ว่า การศึกษาเล่าเรียนเป็นความเจริญงอกงาม หรือ การศึกษาเล่าเรียนช่วยเสริมสร้างความเจริญในทุกด้านของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้พ่อแม่ผู้ปกครองจึงพยายามส่งเสริมให้บุตรหลานมีโอกาสเรียนรู้ เพื่อให้บุตรหลานมีความเจริญงอกงามในทุกๆ ด้าน ส่วนบุตรหลานก็พยายามตอบสนองเจตนาที่ดีของพ่อแม่ผู้ปกครองด้วยการเรียนให้ดีที่สุด การเรียนให้ดีที่สุดหรือให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุดนั้นเป็นเรื่องที่มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง บางคนเห็นว่าการที่จะเรียนได้ดีนั้นผู้เรียนต้องมีสติปัญญาดี แต่บางคนก็แย้งว่าการเรียนได้ดีหรือเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีวิธีการและกลวิธีในการเรียนเป็นสำคัญ สติปัญญานั้นสำคัญก็จริงแต่เป็นเรื่องรองลงมา ต่อให้มีสติปัญญาดีเลิศอย่างไร แต่ถ้าขาดวิธีการเรียนที่ถูกต้อง ประสิทธิภาพก็ย่อมเกิดไม่ได้

จะอย่างไรก็ตามได้มีการศึกษาวิจัยมากมายเพื่อเปรียบเทียบกันเกี่ยวกับวิธีการเรียนของนักเรียนที่เรียนเก่งกับนักเรียนที่เรียนอ่อน พบว่าวิธีการเรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากมีวิธีการเรียนแล้วยังมีเรื่องต่างๆ ที่ส่งเสริมการเรียนให้มีประสิทธิภาพ เช่น สุขภาพดีทั้งกายและใจ การวางแผนการเรียนอย่างเหมาะสม ที่พักอาศัย อาหารการกิน เป็นต้น

ในอดีตจนถึงปัจจุบัน มีผู้รู้มากมายพยายามเสนอแนะด้วยความหวังดีเพื่อให้นักเรียนเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น

การใช้หลัก ส. จิ. ปุ. ลิ. คือ

ส.	มาจากคำว่า	สุต	แปลว่า	ฟัง (รวมทั้งอ่านด้วย)
จิ.	มาจากคำว่า	จินตนะ	แปลว่า	คิด
ปุ.	มาจากคำว่า	ปุจฉา	แปลว่า	ถาม
ลิ.	มาจากคำว่า	ลิขิต	แปลว่า	เขียน

^{๒๒} กระทรวงศึกษาธิการ, การเรียนอย่างมีประสิทธิภาพด้วยหลักอธิปไตย ๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=27230&Key=news_research [๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑].

หลักการนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักเรียนนักศึกษาในการเรียนให้เกิดประสิทธิภาพนั้น ต้องอาศัยการฟัง (อ่าน) ฟังแล้วนำมาคิด ถ้าหากไม่เข้าใจก็ต้องถามหรือค้นคว้าหาคำตอบที่ถูกต้อง และท้ายสุดต้องบันทึกไว้เพื่อให้จดจำได้

การใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนได้แก่

๑. ฉันทะ คือความพอใจ ใฝ่ใจที่จะเรียน
๒. วิริยะ คือความเพียรในการเรียน อุตุนไม่ทอดทิ้งในการเรียน
๓. จิตตะ คือความคิด ตั้งใจรับรู้ในสิ่งที่เรียน
๔. วิมังสา คือความไตร่ตรอง ทดลองตรวจตราใคร่ครวญหาเหตุผล

สรุปได้ว่าการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องมีความพอใจ มีความเพียร หมั่นคิดและค้นคว้าในสิ่งที่เรียน

หลักการข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างที่ผู้รู้เสนอแนะเพื่อให้นักเรียนเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศจำนวนมากให้ความสนใจในเรื่องวิธีการเรียนให้มีประสิทธิภาพ จึงได้รวบรวมวิธีการและกลวิธีในการเรียนและเขียนเผยแพร่กันอย่างกว้างขวาง ซึ่งหากประมวลแล้วอาจสรุปได้ว่าการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพนั้นนักเรียนควรปฏิบัติตนดังนี้

๑. มีความเจตคติดีต่อครู ต่อการเรียนและต่อวิชาที่เรียน (รู้สึกดีมีชัยไปกว่าครึ่ง)
๒. มีเทคนิคหรือกลวิธีในการเรียน ซึ่งได้แก่
 - ๑) รู้จักวิธีการจัดตารางในการใช้เวลา (จัดเวลาดีมีชัยไปกว่าครึ่ง)
 - ๒) หาบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเรียน
 - ๓) พัฒนาทักษะในการอ่าน (อ่านเร็วดีมีชัยไปกว่าครึ่ง)
 - ๔) พัฒนาทักษะในการฟังและบันทึก (ฟังดีบันทึกดีมีชัยไปกว่าครึ่ง)
 - ๕) พัฒนาทักษะในการสื่อสาร เช่น การเขียน การพูด เป็นต้น
 - ๖) พัฒนาทักษะในการจำ
 - ๗) มีการเตรียมตัวสอบที่ดี (เตรียมตัวสอบดีมีชัยไปกว่าครึ่ง)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น สรุปได้ว่าหลักอิทธิบาท ๔ สามารถนำมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและนำมาปรับใช้ในการสอนวิชาสังคมศึกษาได้ เพราะหลักธรรมอิทธิบาท ๔ นี้เป็นแนวทางการเรียน การทำงาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงสดับไว้อย่างแยบคาย อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ ๔ ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา แต่ต้องปฏิบัติได้ครบกระบวนการทั้ง ๔ ข้อ อันเป็น ๔ ขั้นตอนที่ต้องต่อเนื่องหนุนเสริมกันจะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง ๔ ข้อ จึงจะทำให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จได้ตามความมุ่งหวัง อธิบายดังต่อไปนี้

๑. ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่เรียน ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่เรียนจึงจะเกิดผลจริงตามควร

๒. วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเทในการศึกษาเล่าเรียน เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น ถ้าหากกระทำก็จะทำจนเชี่ยวชาญจนเป็นผู้รู้ ถ้าหากศึกษาก็จะศึกษาให้รู้จนถึงรากเหง้าของเรื่องราวต่างๆ ดังนั้น คำว่า “วิริยะ” จึงหมายถึงความเพียรพยายามอย่างสูงที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของตัวเอง

๓. จิตตะ คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบต่อสิ่งที่เรียน เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตาม คำนี้ยิ่งใหญ่มาปัจจุบันสังคมซับซ้อนมีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมายแต่ละคนมีภาระหน้าที่ที่ต้องทำมากมายไม่รู้จะทำอะไรก่อน เวลาอ่านหนังสือก็คิดถึงงานที่รับผิดชอบ เวลาทำงานก็คิดว่าต้องอ่านหนังสือเพื่อเตรียมตัวสอบ ไม่สามารถมีจิตจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้นาน ผลคือทำอะไรก็ไม่มีสักอย่างทำผิดๆ ถูกๆ อยู่อย่างนั้น

๔. วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจากการมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณ์ญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนองค์กรหรือทบทวนขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดในสิ่งที่ได้ทำที่ผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่ร่วมคิดร่วมทำกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

ดังนั้น หลักธรรมอริยบท ๔ จึงมีความหมายสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาเพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา เป็นวิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้น ยอมรับในความแตกต่างและมีคุณธรรมสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก ซึ่งหลักธรรมอริยบท ๔ เป็นทางไปสู่ความสำเร็จในด้านการศึกษาทั้งการดำเนินชีวิตในสังคมและการทำงาน เพราะหากทำได้ตามกระบวนการแล้ว สังคมความรู้ ชุมชนความรู้ และปัจเจกชนความรู้ก็อยู่ไม่ไกลเกินฝัน ประการสำคัญอริยบท ๔ นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวจากหลักธรรมข้ออื่นๆ อันเป็นองค์รวมและเชื่อมโยงถึงกัน เพียงแต่อธิบายคนละบทบาทเท่านั้น สิ่งสำคัญเราได้ใคร่ครวญในเรื่องเหล่านี้มาน้อยเพียงใด เพราะว่าในโลกปัจจุบันโลกที่สังคมวิชามามากจนเกินล้น จนกลายเป็นโลกที่ฉาบฉวยและวุ่นวายสูงสุด นั่นแปลว่าเราต้องฝึกฝนตนเองหลายเท่าตัวเพื่อจะเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมที่ก่อกำเนิดการพัฒนาที่จุดเริ่มต้นของตนเองอย่างแท้จริง

๓.๔.๒ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ให้สำเร็จในการเรียนวิชาสังคมศึกษา

การนำหลักธรรมอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ให้สำเร็จในการเรียนวิชาสังคมศึกษานั้น โดยผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ให้สำเร็จในการเรียนวิชาสังคมศึกษาของครูผู้สอนและนักเรียนเพื่อให้ นักเรียนที่เรียนในรายวิชาสังคมศึกษาประสบผลสำเร็จในการเรียนที่ดี และจะส่งผลให้ งานประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งเอาไว้และดำเนินไปด้วยดี หากว่าครูและนักเรียนสามารถนำเอา หลักธรรมข้อนี้ไปปฏิบัติได้ครบถ้วน จะถือว่าเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ในหลักธรรมอิทธิบาท ๔ ซึ่ง ครูผู้สอนและนักเรียนจะต้องมี เพราะนั่นคือความสำเร็จของการเรียนตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

คำว่า อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมสำคัญของพุทธศาสนาที่ทำให้ผู้ที่นำมาปฏิบัติได้ถึง ความสำเร็จ เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานการศึกษาเล่าเรียน เป็นคุณธรรมที่ เกี่ยวข้องกับการทำงานในชีวิตประจำวันและการศึกษาเล่าเรียน กล่าวคือ หลักธรรมเหล่านี้เป็นปัจจัย สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ความพอใจเพียงอย่างเดียวก็ไม่สร้างเหตุแห่งความสำเร็จ นักเรียนต้องมีความ พพอใจแล้วพยายามขวนขวายหาความสำเร็จของการศึกษาอยู่บ่อยๆ โดยไม่เลิกกลางคัน พิจารณาหา ข้อบกพร่องของการเรียน แล้วปฏิบัติสิ่งที่เกื้อกูลต่อการศึกษานี้เพื่อให้อบรมความสำเร็จ ต้อง แสวงหาความรู้ฝึกฝนตนเอง อดทนอดกลั้น พินิจเพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ อิทธิบาท ๔ นับว่าเป็น สิ่งที่สำคัญต่อความสำเร็จของการเรียนวิชาสังคมศึกษา ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวแบ่งออกเป็น ๔ ด้านที่ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้สำเร็จในการเรียนวิชาสังคมศึกษา^{๒๓} คือ

๑. ด้านฉันทะ เป็นการกระทำที่แสดงถึง ความสนใจใฝ่รู้ในรายวิชาสังคมศึกษา ความรัก ความพอใจในสิ่งที่เรียน และผลของการเรียน มีความมุ่งมั่นในสิ่งที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่นั้นบรรลุ เป้าหมายและการใช้วิธีที่ถูกต้องในการบรรลุเป้าหมาย

๒. ด้านวิริยะ เป็นการกระทำที่แสดงถึง ความรู้สึกที่ต้องการศึกษาเล่าเรียนวิชาสังคม ศึกษาให้สำเร็จลงโดยที่ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ ที่เกิดขึ้น โดยมองว่าอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ ทำลายในการศึกษาเล่าเรียนให้สำเร็จต่อไป

๓. ด้านจิตตะ เป็นการกระทำที่แสดงถึง ความรู้สึกที่มีความมุ่งมั่นในการเรียนวิชาสังคม ศึกษาด้วยความแน่วแน่ จดจ่อในสิ่งที่เรียนนั้น เมื่อมีสิ่งใดมารบกวนก็ไม่ละทิ้งงานนั้นได้ ด้วยเห็นว่ การเรียนวิชาสังคมศึกษานั้นมีความสำคัญต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ตลอดจนรวมถึงสภาพแวดล้อมด้วย จึงได้ อุทิศกายและจิตใจในเรื่องนั้นๆ

^{๒๓} สุมน อมรวิวัฒน์, *หลักบูรณาการทางการศึกษาตามแนวพุทธธรรม*, โครงการกิตติเมธีสาขาวชิรา ศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๗๔.

๔. ด้านวิม้งสา เป็นการกระทำที่แสดงถึงความรู้สึกที่ได้ใช้ปัญญาในการพิจารณาใคร่ครวญ การค้นหาและแก้ไขข้อบกพร่องในการเรียนวิชาสังคมศึกษา โดยได้มีการค้นคว้าหาแนวทางใหม่ๆ เพื่อที่จะได้นำมาใช้ในการเรียนส่งเสริมให้งานเสร็จสิ้น และบรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์เรียบร้อยเป็นขั้นเป็นตอน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นจะเห็นได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมของอิทธิบาท ๔ ที่กล่าวมานั้นมีหลัก ฉันทะ และวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้ได้โดยมี จิตตะและวิม้งสา เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งในที่สุดแล้วก็จะช่วยเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคมากขึ้นนั่นเอง เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้งความคิดเห็นและการกระทำภายในสถานการณ์ที่กำหนด เกิดการเรียนรู้และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นอันดับต่อไป

๓.๔.๓ ผลที่เกิดจากการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่คอยผลักดันอุปสรรคต่อความสำเร็จและเป็นแรงเสริมกำลังใจที่คอยผลักดันการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่ง วิเชียร พากเพียร ได้กล่าวถึงประโยชน์ของอิทธิบาท ๔ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้^{๒๔}

๑. ประโยชน์ของ ฉันทะ คือเป็นข้าศึกกับความเบื่อหน่าย ทำให้ไม่เบื่องาน ไม่ท้อถอย มีกำลังใจต่อสู้ป้องกันสร้างสรรค์สิ่งที่ดีตนรัก ทำให้งานหนักกลายเป็นงานเบา ที่ยากก็กลายเป็นง่าย ถ้าขาดฉันทะ ทำให้ขาดกำลังใจ เบื่องาน ทอดทิ้งงาน กลายเป็นคนจืดจาง ไม่ก้าวหน้า

๒. ประโยชน์ของ วิริยะ คือ กำจัดความเกียจคร้าน ทำให้งานต่อเนื่อง ถ้าขาดวิริยะจะทำให้เป็นคนอ่อนแอหนีที่ยากไปหาที่ง่าย ทำอะไรไม่สำเร็จขาดความก้าวหน้ามีแต่งานค้าง กลายเป็นคนหย่อนสมรรถภาพ

๓. ประโยชน์ของ จิตตะ คือ ทำให้ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหาสามารถแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันที่ ถ้าขาดจิตตะงานอาจเสียหายได้ง่ายโดยไม่รู้ตัวหรือรู้ตัวเมื่อสายเกินแก้ไขแล้ว

๔. ประโยชน์ของ วิม้งสา คือ ช่วยให้งานไม่ผิดพลาด และทำให้มองเห็นช่องทางที่จะทำงานให้ได้ผลดี ถ้าขาดวิม้งสาจะทำงานถูกๆ ผิดๆ เปลืองทุน เปลืองแรง เปลืองเวลา และทำให้โง่เขลา หลักธรรมอิทธิบาท ๔ นี้ก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้

^{๒๔} วิเชียร พากเพียร, “การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท ๔ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้า ๓๖.

๑) ทำให้เป็นคนมีนิสัยรักงาน ใฝ่ใจติดตามผลงานอย่างเพิลิตเพลิน

๒) รู้จักรับผิดชอบงานที่ทำด้วยมีระเบียบและสมเหตุสมผล

๓) มีประสบการณ์จัดเจนในกิจกรรมหลายสาขา สามารถแก้ปัญหาได้เฉียบขาด ถูกต้องและรอบคอบ

๔) ทำให้กิจการซึ่งไม่เหลือบ่ากว่าแรงบรรลุเป้าหมายสำเร็จ คุ่มค่าและทันเหตุการณ์

จากประโยชน์ของหลักอิทธิบาท ๔ ที่กล่าวมานี้ ถ้านำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาก็จะเกิดผลดีทั้งครูและนักเรียนเป็นอย่างมาก เพราะจะเห็นได้ว่า ฉันทะ และวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี เมื่อนำมาปรับใช้ก็จะทำให้มีความสามารถในการเผชิญปัญหาไม่ว่ายากหรือง่าย โดยมีจิตตะและวิมังสาเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการเรียนหรือการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จนในที่สุดแล้วก็จะช่วยเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคมากขึ้นนั่นเอง ดังนั้นหากเรานำหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาและถือเป็นหลักธรรมหนึ่งในการเรียนด้วยหลักธรรมข้อนี้ ก็จะทำให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการเรียนหรือการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลดีต่อทั้งโรงเรียนและตัวนักเรียนด้วย

สรุปได้ว่า หลักอิทธิบาท ๔ เป็นแนวทางนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนวิชาสังคมศึกษา และช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนสำเร็จตามความมุ่งหมาย ซึ่งประกอบไปด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ มีใจรักในการเรียน วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม เข้มแข็ง อดทน ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม ไม่ทอดถอยในการเรียน จิตตะ คือ ความคิดมุ่งไป อุทิศตัว อุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ มีความตั้งใจ สนใจในการเรียน วิมังสา คือ การไตร่ตรองหรือทบทวน ใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหาในการเรียนวิชาสังคมศึกษาอย่างมีเหตุผล โดยนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ ไปสอดแทรกจะทำให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหาในการเรียน มีความสนใจในการเรียน มีความเพียรพยายาม ตั้งใจทำกิจกรรมในชั้นเรียนและมีผลการเรียนที่ดีขึ้น

๓.๔.๔ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท ๔

การศึกษาเล่าเรียนอย่างถูกต้องและเหมาะสมจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องอาศัยหลักจริยธรรมเป็นข้อนำทาง จึงมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท ๔ ดังนี้คือ

๑. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมคนดีและคนเก่งสามารถสรุปออกมาในรูปของทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมซึ่งวิเคราะห์ได้ว่ามีองค์ประกอบทางจิตเกี่ยวข้องอยู่ ๘ จิตลักษณะ โดยแบ่งเป็น ๒ ประเภทคือจิตลักษณะที่เป็นพื้นฐานทางจิตใจ ๓ ด้าน และลักษณะที่เป็นสาเหตุทางจิต

อีก ๕ ด้าน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกันเมื่อนำไปประกอบเป็นภาพต้นไม้จะแบ่งเป็น ๓ ส่วนคือ ๑) ส่วนดอกและผลไม้บนต้นไม้ ๒) ส่วนลำต้นของต้นไม้ ๓) ส่วนรากของต้นไม้มีรายละเอียด ดังนี้^{๒๕}

๑. ส่วนดอกและผลไม้บนต้นไม้คือพฤติกรรมประเภทต่างๆ ที่รวมเข้าเป็นพฤติกรรมของคนดี คนเก่ง พฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมการทำความดีและละเว้นความชั่ว พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศและพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ผลที่ออกมาเป็นพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าปรารถนาที่มีสาเหตุมาจากสาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนของต้นไม้และลักษณะทางพื้นฐานทางจิตใจที่เป็นส่วนของรากต้นไม้

๒. ส่วนลำต้นของต้นไม้คือสาเหตุทางจิตใจของพฤติกรรมประกอบด้วยจิตลักษณะ ๕ ด้าน ได้แก่

๒.๑ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมคือมีความซื่อสัตย์สุจริตมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่มีระเบียบวินัยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ประเทศชาติมนุษยชาติและหลักการมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

๒.๒ จิตลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน คือ รู้จักคาดการณ์ไกลรู้จักควบคุมตัวเองได้ สามารถอดได้รอได้ มีความภูมิใจในการทำความดีแม้จะไม่มีใครเห็น

๒.๓ ความเชื่ออำนาจในตนคือเชื่อว่าผลที่เกิดกับตนมาจากการกระทำของตนเอง ไม่ใช่เกิดจากความบังเอิญหรือโชคเคราะห์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือบุคคลอื่นบันดาลให้

๒.๔ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จตามจุดหมาย โดยที่ไม่ย่อท้อ

๒.๕ ทศนคติคุณธรรมค่านิยม คือ (ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมหรือค่านิยมนั้นๆ) คือ มองเห็นและเข้าใจในคุณค่าประโยชน์ความดีของการปฏิบัติหน้าที่เกิดความพึงพอใจมีความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

๓. ส่วนรากของต้นไม้คือลักษณะพื้นฐานทางจิตใจของพฤติกรรมประกอบด้วยจิตลักษณะ ๓ ด้าน ได้แก่

๓.๑ สติปัญญาคือความเฉลียวฉลาดมีการรู้คิดที่เหมาะสมกับอายุเมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็มีความสามารถทางความคิดที่เป็นนามธรรมขั้นสูงได้กล่าวคือคิดแบบเป็นระบบได้เมื่อผู้ใหญ่

๓.๒ มีสุขภาพจิตที่ดี ได้แก่ มีความสุขในการทำงานมีการปรับตัวที่ดี มีความวิตกกังวลน้อยเหมาะสมกับเหตุการณ์มีอารมณ์มั่นคง มีความพึงพอใจในสภาพแวดล้อมของการทำงาน

^{๒๕} ดวงเดือน พันธุนาวิน, **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: องค์การส่งเสริมการค้าผ่านศึก, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔.

๓.๓ มีประสบการณ์ทางสังคมสูงคือการเข้าใจมนุษย์และสังคมรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราได้รับประสบการณ์อย่างเพียงพอ เหมาะสมตามอายุถ้าบุคคลมีลักษณะทางจิตใจ ๓ ด้านที่เป็นส่วนรากของต้นไม้ในปริมาณที่สูง เหมาะสมกับอายุและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้านทางโรงเรียนและทางสังคมที่เหมาะสม ก็จะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาทางจิตลักษณะทั้ง ๕ ด้านอันเป็นสาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้ได้

๒. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพค (Peck)

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพค (Peck) ได้แบ่งขั้นของพัฒนาการทางจริยธรรมไว้ ดังนี้^{๒๖}

ขั้นที่ ๑ ไม่มีจริยธรรมอะไรเลยขาดความรู้ ความสำนึกกว่าสิ่งใดก็ตามที่ตัวเองกระทำลงไปนั้นดีหรือไม่ดีหรือผลเสียต่อบุคคลอื่นอย่างไร ผู้มีจริยธรรมอยู่ในขั้นนี้ได้แก่ ทารก ในหมู่นักเรียนอาจมีอยู่บ้างแต่น้อย

ขั้นที่ ๒ เป็นการกระทำด้วยตนเองเอา ใจใส่ในเรื่องของตนเองว่าตนเองมีความต้องการอะไรบ้างทำตามอารมณ์หรือความพอใจของตนเองฝ่ายเดียวทั้งๆ ที่รู้ว่าสิ่งที่ตนพอใจนั้นคนอื่นไม่พอใจ

ขั้นที่ ๓ เป็นการกระทำตามเพื่อฝูง หรือทำตามแบบแผนที่หมู่คณะเขาปฏิบัติกันโดยไม่ใคร่ไตร่ตรองว่าสิ่งที่ทำนั้นดีหรือไม่ เป็นผลเสียแก่บุคคลอื่นไหม

ขั้นที่ ๔ เป็นการกระทำตามระเบียบแต่ขาดความเข้าใจในเรื่องเหตุผลว่าทำไมต้องทำในสิ่งนั้น

ขั้นที่ ๕ เป็นการกระทำอย่างมีเหตุผลและมีสติสัมปชัญญะขั้นนี้เป็นขั้นสูงสุด เป็นการปฏิบัติที่เป็นผลดีต่อทุกๆ คน แม้ว่าบางครั้งจะละเมิดระเบียบแบบแผนหรือผิดไปจากหลักการปฏิบัติตามหมู่คณะก็ตาม

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปว่า เหตุผลทางจริยธรรมก็เป็นส่วนประกอบอีกอย่างหนึ่งในการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูเพื่อให้เกิดผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพสูงสุด จริยธรรมเป็นเครื่องจูงใจและเป็นปัจจัยที่จะผลักดันให้นักเรียนได้นำเอาหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาเล่าเรียนอย่างถูกต้องและเหมาะสม หลักจริยธรรมนั้นเป็นข้อปฏิบัติที่นักเรียนจะเลือกหลักธรรมไปใช้ประกอบในการศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ หลักจริยธรรมดังกล่าวนี้หากนำไปใช้ในการศึกษาแล้วจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ มากน้อยเพียงใดนั้นต้องขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักเรียนและจะต้องสอดคล้องกับหลักอิทธิบาท ๔ การศึกษาเล่าเรียนหลักจริยธรรมและอิทธิบาท ๔ ต้องใช้ควบคู่กันไปเสมอ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด วิธีทางในการนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ปฏิบัติจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องอาศัยหลักจริยธรรมเป็นข้อนำทาง ขอบข่ายของหลักอิทธิบาทมีความหมายกว้างขวางนักเรียน

^{๒๖} Peck, R.F.; & R.J. Harighurst, *The Psychology of Character Development*, (New York: Wiley, 1960), pp. 79-50.

ต้องมีวิจารณ์ญาณและปัญหาหาเหตุผลกลั่นกรองที่จะนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษา เป็นตรรกะที่บ่งชี้ที่จะบอกถึงความสำเร็จ ในการศึกษาเล่าเรียนตามเป้าหมายที่ตนเองกำหนดไว้

๓.๔.๕ สาเหตุของการขาดหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้น ป. ๔ - ๖

จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา และผู้ปกครอง นักเรียนของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ พบว่าสาเหตุของการขาดหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ มีสาเหตุดังต่อไปนี้

ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้สัมภาษณ์ว่า สาเหตุของการขาดหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนนั้น ส่วนหนึ่งมาจากตัวของนักเรียนเอง คือยังไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจในหลักอิทธิบาท ๔ ว่าเป็นธรรมในการนำไปพัฒนาให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน เนื่องจากว่าสภาพครอบครัวที่ยากจน พ่อแม่ต้องทำงานไม่ได้ส่งเสริมบุตรหลานให้เข้าวัดฟังธรรมหรือเข้ารับการอบรมคุณธรรมจริยธรรม นอกจากที่ทางโรงเรียนจัดให้เท่านั้น ที่สำคัญนักเรียนที่โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษา ยังอยู่ในวัยเด็กชอบเล่นมากกว่าศึกษาธรรมะ ถ้าไม่ได้ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนช่วยชี้ทางหรือครูช่วยสอน นักเรียนก็จะไม่เข้าใจเรื่องของหลักอิทธิบาท ๔ เลย เมื่อนักเรียนอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมายก็ทำด้วยความชอบของตนเอง โดยไม่รู้ว่าสิ่งที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยหลักอิทธิบาท ๔ จึงจะทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ตั้งมานั้นได้^{๒๗}

รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้สัมภาษณ์ในทำนองเดียวกันว่า สาเหตุของการขาดหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนนั้น เป็นเพราะว่านักเรียนยังมีความรู้ความเข้าใจในหลักอิทธิบาท ๔ ยังไม่เพียงพอ แม้จะอยู่ในเนื้อหาที่ได้เรียนมาก็ตาม นอกจากที่ครูสอนแล้วยังมีการปลูกฝังในเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียน ทั้งนี้ครอบครัวก็ต้องเป็นจุดเริ่มต้นช่วยปลูกฝังพื้นฐาน แนะนำนักเรียนให้เข้าวัด ฟังธรรม ไหว้พระ สวดมนต์ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในด้านหลักธรรม แต่ถ้าไม่ช่วยกันส่งเสริมในด้านนี้แล้วก็จะกลายเป็นสาเหตุหลักของการขาดหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญต่อความสำเร็จของนักเรียน^{๒๘}

ส่วนครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้สัมภาษณ์ว่า จากประสบการณ์สอนวิชาสังคมศึกษามานานหลายปี พบว่าสาเหตุของการขาดหลักธรรมอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนนั้นมาจากตัวของนักเรียนเองและมาจากสภาพครอบครัวของนักเรียนด้วย เนื่องจากนักเรียนที่โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณมักจะเป็นนักเรียนที่

^{๒๗} สัมภาษณ์ นางน้อยนภา สุจริต, ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นางณัฏฐนันท์ ลังการัตน์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ขาดแคลน ผู้ปกครองมีรายได้ที่น้อย ย้ายที่ทำงานบ่อยไม่มีเวลาอบรมลูกในเรื่องของแนวทางการเรียน และการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ผู้ปกครองส่วนหนึ่งไม่มีความรู้เรื่องหลักอิทธิบาท ๔ และอ่านหนังสือไม่ออกเลยยกหน้าที่ให้โรงเรียนหรือครูผู้สอน พอโรงเรียนเลิกและนักเรียนกลับบ้านก็ไม่ได้รับการสานต่อจึงเป็นเหตุให้นักเรียนขาดหลักอิทธิบาท ๔^{๒๙}

นอกจากนี้ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้สัมภาษณ์ว่า สาเหตุของการขาดอิทธิบาท ๔ ในครอบครัวมาจากสาเหตุที่ว่าขาดการเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ขาดการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ผู้ปกครองซึ่งยังไม่รู้วิธีการที่จะสอน เพราะในบางครั้งผู้ปกครองเองก็มีภาระหน้าที่ในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ที่สำคัญผู้ปกครองเองก็มีความรู้ที่น้อยจะสอนให้มีความรู้ก็เป็นไปได้ยาก ทำให้นักเรียนต้องเรียนรู้เฉพาะแต่ในโรงเรียน ส่วนผู้ปกครองทำได้แต่เพียงพานักเรียนเข้าวัดทำบุญตามโอกาสต่างๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อรับฟังโอวาทหรือหลักธรรมในบางข้อเท่านั้นเอง^{๓๐}

ในประเด็นเดียวกันนี้ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์ผู้ปกครองท่านอื่นซึ่งได้ให้ความเห็นว่า สาเหตุของการขาดอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนมาจากความไม่เอาใจใส่ ไม่รับผิดชอบงานในหน้าที่ของตนเอง และขาดแรงจูงใจของนักเรียน ในยุคปัจจุบันที่ขาดอิทธิบาท ๔ ในตนเองมาจากสาเหตุ เพราะอบายมุขต่างๆ ไม่สนใจการเรียนชี้แจงทำงานติดเกมออนไลน์ ส่วนผู้ปกครองเองก็ไม่มีความรู้ด้านของหลักธรรมที่จะชี้แนะให้นักเรียนประสบความสำเร็จได้ นอกจากบอกให้นักเรียนมีความขยันอ่าน ขยันค้นคว้าด้วยตนเอง^{๓๑}

สรุปสาระสำคัญ

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและการสัมภาษณ์บุคลากรทางการศึกษา พบว่าโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตวัดศรีสุพรรณ แม้จะไม่ใช่โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธแต่ก็ไม่ต่างกับโรงเรียนวิถีพุทธ เพราะจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการหลักพระพุทธศาสนา มีการสอนวิชาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีการส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียน ตลอดจนถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญตามหลักสูตร นักเรียนได้รับรางวัลชมเชยการแข่งขันตอบปัญหาธรรมะชิงโล่พระราชทาน เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชฯ พร้อมทุนการศึกษาเนื่องในงานสัปดาห์ส่งเสริมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา ณ พุทธสถาน จังหวัดเชียงใหม่ นักเรียนได้รับรางวัลการแข่งขันตอบ

^{๒๙} สัมภาษณ์ นางมนต์เฌียร พัฒนาวงค์, ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นางสาวสิรินภา ปราบภัย, ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายจรรยา สุดไยยา, ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ปัญหาธรรมะซึ่งโล่พระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารีพร้อมทุนการศึกษา เนื่องในงานสัปดาห์ส่งเสริมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันมาฆบูชา รางวัลชนะเลิศการแข่งขันกล่าวสุนทรพจน์ระดับประถมศึกษา ในงานพุทธศาสตร์สัมพันธ์ จังหวัดเชียงใหม่ ณ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อย่างนี้เป็นต้น

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้มีบริบทในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ให้เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานปีพุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยจัดการศึกษากลุ่มวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๘๐ ชั่วโมงต่อปีการศึกษา ประกอบด้วย ๕ สาระวิชาคือ ศาสนา ศีลธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาดังกล่าวนี้นี้ ได้มีการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอน เนื่องด้วยพบสาเหตุของการขาดหลักอริยบท ๔ ของนักเรียนอันเป็นสาเหตุที่ทำให้เป็นปัญหาต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังพบปัญหาและอุปสรรคในการสอนวิชาสังคมศึกษา

ทั้งนี้ครูได้ประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ด้วยการสอดแทรกหลักธรรมนี้เข้าไปในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ซึ่งเห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักอริยบท ๔ นี้ สามารถนำมาพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายได้ หลักธรรมที่มีความเหมาะสมกับการเรียนให้เกิดผลสำเร็จมากที่สุดก็คือ หลักอริยบท ๔ เพราะเป็นธรรมะที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทำให้ประสบความสำเร็จ จึงต้องมีการศึกษาค้นคว้าหาแนวทางเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาให้เกิดผลดีมากที่สุด

บทที่ ๔

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการสอนวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณไว้ ดังต่อไปนี้

๔.๑ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔

๔.๒ ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียนในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา

๔.๓ ผลการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียน

๔.๑ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ในโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ให้เจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๔ ด้านดังนี้ คือ

๔.๑.๑ ด้านกระบวนการเรียนรู้

เรื่องแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ในด้านกระบวนการเรียนรู้ ผู้ให้สัมภาษณ์ได้อธิบายถึงแนวทางไว้ดังนี้คือ

ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในด้านกระบวนการเรียนรู้นั้น มีการจัดการเรียนการสอนจากประสบการณ์ตรง หรือศึกษากรณีตัวอย่างจากชีวิตจริงให้ผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างผู้ดำเนินชีวิตตามหลักอิทธิบาท ๔ กับผู้ที่ไม่ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการดำเนินชีวิต เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของนักเรียนและการปฏิบัติตนในการศึกษาเล่าเรียนโดยยึดหลักอิทธิบาท ๔ ว่าเป็นแนวทางให้ประสบความสำเร็จ

ในด้านการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาหรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ ด้านกระบวนการเรียนรู้นั้น ได้

ส่งเสริมให้นำหลักอิทธิบาท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปบูรณาการด้านกระบวนการเรียนรู้ ในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้^๑

ในประเด็นเดียวกันนี้รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ท่านได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในด้านกระบวนการเรียนรู้นั้น ต้องเริ่มจากการทำแผนการจัดการเรียนรู้ของครู ต้องระบุการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา และการสอนในทุกรายวิชา

ส่วนในด้านการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาหรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาอื่นๆ ในด้านกระบวนการเรียนรู้นั้น ได้ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาขั้นตอนกระบวนการครบถ้วนในทุกรายวิชา มีการสอดแทรกหลักอิทธิบาท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปประยุกต์ด้านกระบวนการเรียนรู้ ในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้^๒

นอกจากนี้ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ยังมีวิธีการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ในด้านกระบวนการเรียนรู้ คือการนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ทบทวนความรู้ในขั้นนำ การสอนเพื่อชี้ให้นักเรียนพบกับความสำเร็จด้านการเรียนและการทำงาน เล่านิทานที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับแนวทางที่ทำให้ประสบความสำเร็จโดยการสอดแทรกคุณธรรม บริหารจิตและเจริญปัญญา สอนด้วยการใช้คำถามหรือการให้ทำแผนที่ความคิด (My Mapping) เป็นวิธีการบันทึกความคิดเพื่อให้เห็นภาพของความคิดที่หลากหลายมุมมอง กระบวนการทั้งหลายเหล่านี้สามารถสอดแทรกหลักของอิทธิบาท ๔ เข้าไปด้วยได้^๓

๔.๑.๒ ด้านสื่อการเรียนรู้

เรื่องแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ในด้านสื่อการเรียนรู้ ผู้ให้สัมภาษณ์ได้อธิบายถึงแนวทางไว้ดังนี้คือ

ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในด้านสื่อการเรียนรู้นั้น วิชาพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา การเรียนการสอนในลักษณะบรรยายเป็นส่วนใหญ่ นั้น นักเรียนยังไม่เห็นภาพเท่าที่ควร การใช้สื่อวีดิทัศน์มาประกอบการสอน เช่น

^๑ สัมภาษณ์ นางน้อยนภา สุจริต, ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^๒ สัมภาษณ์ นางณัฐนันท์ ลังการัตน์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^๓ สัมภาษณ์ นางมนต์เฌียร พัฒนาวงค์, ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

เรื่องของพุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา อุบาสก อุบาสิกา และชาวพุทธตัวอย่าง รวมไปถึง เรื่องของการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี และการอยู่รวมกันกับศาสนาอื่น จึงทำให้ถ่ายทอดความรู้จาก ครูผู้สอน หรือแหล่งความรู้ไปยังนักเรียนได้ดี นักเรียนเกิดความพอใจสนุกสนาน มีความเพียรพยายาม ในการเรียนเพิ่มมากขึ้นจากการได้ดูประวัติพุทธสาวก เช่น พระโสณะโกลิวิสะ ที่เป็นตัวอย่างของ ความเพียร การที่นักเรียนได้ดูสื่อการเรียนรู้อื่นๆ จะมีความตั้งใจที่จดจ่อในการเรียนรู้มากขึ้น เนื่องจากว่าสื่อในปัจจุบันนี้มีหลายรูปแบบ ซึ่งอยู่ในรูปแบบของภาพยนตร์ แบบการ์ตูน ที่ดึงดูดความ สนใจของผู้เรียนได้มากยิ่งขึ้น หลังจากที่ได้ดูสื่อการเรียนรู้อื่นๆ จบลงไปแล้วครูก็ได้สรุปสาระสำคัญให้นักเรียน ได้เกิดการทบทวนและนำเอาหลักธรรมนั้นๆ มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและในการศึกษาเล่าเรียน การใช้สื่อการเรียนรู้นั้นสามารถทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักของ อธิปไตย ๔ ได้

ในด้านการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอธิปไตย ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียน การสอนวิชาสังคมศึกษาหรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ ด้านสื่อการเรียนรู้นั้น ได้มีการส่งเสริมให้นำหลักอธิปไตย ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปบูรณาการด้านสื่อการ เรียนรู้ในสาระสังคมศึกษา รวมไปถึงการใช้สื่อคุณธรรมและจริยธรรมที่สอดคล้องกับตัวชีวิตในทุกกลุ่ม สาระการเรียนรู้^๔

ในประเด็นเดียวกันนี้รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในด้านสื่อการเรียนรู้นั้นให้ครูที่ทำการสอนในรายวิชาสังคมศึกษาและรายวิชาอื่นๆ ได้จัดทำสื่อการ เรียนรู้ที่ฝึกให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด การแก้ปัญหาตามหลักอธิปไตย ๔

ส่วนด้านการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอธิปไตย ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการ สอนวิชาสังคมศึกษาหรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาอื่นๆ ด้านสื่อการเรียนรู้นั้น ได้มีการ ส่งเสริมให้ครูจัดทำสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะด้านต่างๆ แก่ผู้เรียน โดยการนำหลักอธิปไตย ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปบูรณาการด้านสื่อการเรียนรู้นั้นในสาระสังคมศึกษาและทุกกลุ่มสาระ การเรียนรู้^๕

นอกจากนี้ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาล วัดศรีสุพรรณได้ให้สัมภาษณ์ว่า ครูมีการประยุกต์ใช้หลักอธิปไตย ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษา ด้านสื่อการเรียนรู้นั้นคือ นำเอาสื่อวีดิทัศน์บุคคลตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ที่มี ความสุขในชีวิตครอบครัวการทำงาน การช่วยเหลือสังคมมาให้นักเรียนได้ศึกษาเป็นตัวอย่าง และครูก็ช่วย

^๔ สัมภาษณ์ นางน้อยนภา สุจริต, ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^๕ สัมภาษณ์ นางณัฏฐนันท์ ลังการัตน์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ชี้แนะแนวทางการนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในแต่ละขั้นตอน เพื่อให้นักเรียนได้เกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้^๖

๔.๑.๓ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

เรื่องแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ในด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้ให้สัมภาษณ์ได้อธิบายถึงแนวทางไว้ดังนี้คือ

ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในด้านกิจกรรมการเรียนรู้นั้น มีการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กับการสอน โดยใช้กิจกรรมการสอนที่หลากหลาย เช่น การสอนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วยการบันทึกความดี การบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและสาระอื่นๆ บูรณาการพระพุทธศาสนาส่งเสริมพิธีกรรม ประเพณีล้านนา การยกระดับจิตใจด้วยการฝึกสมาธิ นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วครูผู้สอนก็มีการสอดแทรกคุณธรรม หรือหลักธรรมที่นำพาให้ผู้เรียนนั้นประสบความสำเร็จด้วยหลักอิทธิบาท ๔ เพราะหากครูผู้สอนในสถานศึกษาสอดแทรกหลักธรรมคำสอนในรายวิชาต่างๆ บูรณาการพระพุทธศาสนากับการศึกษาจะเกิดการพัฒนาด้านจิตใจทำให้ผู้เรียนเกิดคุณธรรมจริยธรรมด้วย

ในด้านการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาหรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ได้มีการส่งเสริมให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดความเข้าใจในหลักอิทธิบาท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมธรรมบรรยายเพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ เป็นการส่งเสริมให้มีคุณธรรมและจริยธรรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนและการดำเนินชีวิตได้^๗

ในประเด็นเดียวกันนี้รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในด้านกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ทำกิจกรรมกลุ่มที่ใช้หลักอิทธิบาท ๔ มาฝึกทักษะในการคิดความเป็นเหตุเป็นผล กระบวนการแก้ปัญหาและการวิเคราะห์พัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่อก้าวไปสู่หนทางแห่งความสำเร็จในการเรียน

ส่วนในด้านการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาหรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ได้มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการสอดแทรกหลักอิทธิบาท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ค้นคว้าด้วยความตั้งใจ

^๖ สัมภาษณ์ นางมนต์เอียร พัฒนาวงค์, ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ นางน้อยนภา สุจริต, ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

และใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาต่างๆ จนเกิดเป็นองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนและการดำเนินชีวิตได้^๔

นอกจากนี้ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้สัมภาษณ์ว่า ครูมีการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในด้านกิจกรรมการเรียนรู้คือ ครูมีวิธีการสอนที่หลากหลายให้มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ของนักเรียนตามศักยภาพ มีความตั้งใจรักและเอาใจใส่ต่อนักเรียนทุกคน พยายามหาวิธีการช่วยเหลือนักเรียน ด้วยวิธีการช่วยส่งเสริมให้นักเรียนนั้นประสบความสำเร็จในการเรียน และการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนในสังคมได้อย่างมีความสุข ด้วยการนำเอาแนวทางตามหลัก อิทธิบาท ๔ มาย้าเตือนนักเรียนให้ประพฤติปฏิบัติตามอยู่บ่อยๆ จะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิต^๕

๔.๑.๔ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

เรื่องแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ในด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ผู้ให้สัมภาษณ์ได้อธิบายถึงแนวทางไว้ดังนี้คือ

ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้นั้น มีการสังเกตประสิทธิภาพในการเรียนโดยภาพรวม ด้านฉันทะ ว่าจะมีความพอใจในการเรียนอยู่ในระดับใด ด้านวิริยะ มีความเพียรพยายามในการเรียนมากน้อยแค่ไหน ด้านจิตตะ มีจิตใจที่จดจ่อในการเรียนมากน้อยเพียงใด ด้านวิมังสา มีการใช้ปัญญาสอบสวนแก้ไขข้อบกพร่องในการเรียนหรือไม่ เป็นผู้รักในการเรียนเอาใจใส่กระตือรือร้นในการเรียน เพิ่มพูนวิชาความรู้ความสามารถในการศึกษา มีความมุ่งมั่นที่จะเรียนในรายวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากในการเรียน เมื่อเกิดอุปสรรคหรือปัญหาแล้วนักเรียนหาวิธีการแก้ปัญหานั้นอย่างไร ให้สำเร็จโดยติดตามประเมินผลจากงานที่มอบหมายให้นักเรียนทำ

ในด้านการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาหรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้นั้น ได้มีการส่งเสริมให้ครูยึดหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มุ่งให้ผู้ปฏิบัติประสบความสำเร็จทั้งด้านการเรียนการทำงานการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยการสังเกต ถ้านักเรียนมีความสนใจในด้านการเรียน

^๔ สัมภาษณ์ นางณัฐนันท์ ลังการัตน์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^๕ สัมภาษณ์ นางมนต์เชียร พัฒนาวงค์, ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ก็แสดงว่ามีความพอใจด้านการเรียนในรายวิชานั้นๆ บ่งบอกถึงความมีฉันทะ ถ้ามีความขยันหมั่นเพียร ด้านการเรียนในรายวิชานั้นๆ บ่งบอกถึงความมีวิริยะ ถ้านักเรียนมีความเอาใจใส่ด้านการเรียนในรายวิชานั้นๆ บ่งบอกถึงความมีจิตตะ ถ้ามีการไตร่ตรองหาวิธีที่จะให้การเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ นั้นดีขึ้นบ่งบอกถึงความมีวิมังสา^{๑๐}

ในประเด็นเดียวกันนี้รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้นั้น เป็นกระบวนการตัดสินความรู้ความสามารถและทักษะต่างๆ ของผู้เรียน ผลผลิตที่มีคุณภาพจะเป็นการสะท้อนภาพเพื่อลงข้อสรุปถึงความรู้ความสามารถและทักษะต่างๆ ของผู้เรียนว่ามีมากน้อยเพียงใด การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้โดยใช้หลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นคุณธรรมนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนและการทำงานวัดได้ดังนี้

ด้านฉันทะ วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้จากความสนใจใฝ่รู้ ความรักความพอใจในสิ่งที่เรียน และผลของการเรียนความมุ่งมั่นในสิ่งที่เรียนนั้น บรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด

ด้านวิริยะ วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้จากการกระทำ ที่แสดงถึงความรู้สึกที่ต้องการเรียนให้ประสบความสำเร็จ โดยที่ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ ที่เกิดขึ้นและมองว่าอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ท้าทายในการศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จ

ด้านจิตตะ วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้จากการกระทำที่แสดงถึงความรู้สึก ที่มีความมุ่งมั่นในการศึกษาเล่าเรียนด้วยความแน่วแน่ จดจ่อในสิ่งนั้น ไม่ละทิ้งการเรียนด้วยเห็นว่าการเรียนนั้นมีความสำคัญต่อตนเอง จึงได้อุทิศกายและจิตใจในการเรียนจนกว่าจะประสบความสำเร็จ

ด้านวิมังสา วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้จากการกระทำที่แสดงถึงการใช้ปัญญาในการพิจารณาใคร่ครวญและการแก้ไขข้อบกพร่องในการเรียน โดยที่มีการทดลองและหาแนวทางใหม่ๆ มาใช้ในการเรียนส่งเสริมให้งานเสร็จสิ้นและบรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์เรียบร้อยอย่างนี้เป็นต้น

ส่วนด้านการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาหรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้นั้น ได้มีการส่งเสริมให้ครูยึดหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ เน้นการวิเคราะห์นักเรียนในแต่ละด้าน ส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยในชั้นเรียนแบบบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และนำผลการวิจัยไปแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ^{๑๑}

นอกจากนี้ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้สัมภาษณ์ว่า ครูมีการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการ

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางน้อยนภา สุจริต, ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางณัฏฐนันท์ ลังการรัตน์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

เรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้นั้น ครูมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การอ่าน, การเล่า, การเขียน, การทำชิ้นงาน, การสอบทั้งอัตนัยและปรนัย, ซึ่งวิธีการทั้งหลายเหล่านี้จะบ่งบอกถึงระดับความพึงพอใจในการเรียนของนักเรียน ความมีวิริยะอุตสาหะความเพียรพยายาม ความมีใจรักในการเรียน และการทบทวนความรู้มากน้อยแค่ไหน เป็นสิ่งที่ชี้ชัดให้เห็นว่าจะบรรลุเป้าหมายไปสู่ความสำเร็จนั้นมีมากน้อยเพียงใด^{๑๒}

สรุปว่าจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูผู้สอนพบว่าการนำเอาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาทั้ง ๔ ด้านนั้น ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ได้มีแนวทางที่จะช่วยปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักอิทธิบาท ๔ อย่างยั่งยืน คือการนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ มาปรับใช้หรือสอดแทรกในการจัดการเรียนการสอน เพราะหลักอิทธิบาท ๔ นั้นมีความหมายกับการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ เป็นอย่างมาก ที่สำคัญนักเรียนสามารถสรุปสิ่งที่เรียนมาทั้งหมดได้อย่างถูกต้อง ได้รับหลักการแนวคิดที่ชัดเจน มีแนวทางข้อเสนอหลายๆ ด้านที่เป็นประโยชน์ และสามารถปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะด้านจริยธรรมของนักเรียนจะพัฒนาได้สูงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ครูจะต้องพยายามสนับสนุนติดตามให้นักเรียนนำความรู้ ความคิด ทักษะต่างๆ ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของนักเรียนแต่ละคนทั้งในห้องเรียนครอบครัวและชุมชนของเขา เพราะนักเรียนที่ต้องการจะเดินทางไปสู่ความสำเร็จในชีวิตและการทำงาน หากทำตามกระบวนการแล้ว ก็จะประสบความสำเร็จในสิ่งที่ทำและในสิ่งที่ปรารถนา ด้วยความมุ่งมั่น ไม่ท้อถอย ย่อมมีหนทางนำไปสู่ความสำเร็จได้

๔.๒ ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียนในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่นอกจากได้ทราบผลการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาทั้ง ๔ ด้าน ที่ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดังที่ได้พรรณามาในข้างต้นนั้นแล้ว ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองรวมถึงนักเรียนยังได้ให้ข้อเสนอแนะ ในประเด็นที่จะประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมความเห็นเหล่านั้นเพื่อนำเสนอในประเด็นต่อไปนี้

^{๑๒} สัมภาษณ์ นางมนต์เจียร พัฒนาวงค์, ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

๑. มาตรการและแนวทางที่จะช่วยปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักอิทธิบาท ๔ อย่างยั่งยืน

ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้ความคิดเห็นว่า มีความความพอใจในสิ่งที่เรียน มีความความพากเพียรในการเรียน มีการเอาใจใส่ในสิ่งที่เรียน และไตร่ตรองใช้ปัญญาสอบสวนในสิ่งที่เรียน ด้วยการฝึกอบรมครูผู้สอนด้านเทคนิคการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจพอใจในสิ่งที่เรียน มีความความพากเพียร มีความเอาใจใส่ในเรื่องที่เรียน มีการตรวจสอบข้อบกพร่องและหาทางแก้ไขข้อผิดพลาดนั้น ดังต่อไปนี้คือ^{๑๓}

ฉันทะ มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น ที่พร้อมไปด้วยฉันทะ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาในเรื่องของการเรียน เพื่อให้เกิดความพอใจ ความไม่รู้สึกเบื่อหน่ายในการเรียนโดยเฉพาะวิชาสังคมศึกษาซึ่งเป็นรายวิชาที่มีเนื้อหาค่อนข้างมากประกอบด้วยหลายวิชา เมื่อนักเรียนมีหน้าที่ต้องศึกษาเล่าเรียนแล้วต้องมีความพอใจที่จะเรียน เพราะถ้ามีใจรักที่จะเรียนแล้วย่อมจูงใจให้เกิดความสนใจเอาใจใส่ในการเรียนให้ดีขึ้น และประสบผลสำเร็จได้ตามความมุ่งหมาย

วิริยะ มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษาหรือกลุ่มสาระอื่นๆ จัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย วิริยะ คือความเพียรพยายามที่จะใช้ความแกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคและความยากลำบากในการที่จะศึกษาเล่าเรียน เมื่อนักเรียนได้รู้ว่าสิ่งใดมีค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่ตัวนักเรียนแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนักมีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานแค่ไหนก็ตาม เขาก็จะไม่ทอดถอนใจกลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ และทำให้สำเร็จตามที่มุ่งหวัง มีความเพียรพยายามในการศึกษาเล่าเรียน ไม่หยุดกลางคันขณะเล่าเรียนให้สำเร็จวิธีการทำให้เกิดความเพียรพยายามในการเรียน ต้องพอใจในการเรียน ไม่ทอดทิ้งการเรียน พยายามในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เสมอต้นเสมอปลาย

จิตตะ มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษาหรือกลุ่มสาระอื่นๆ มีความคิดที่ชัดเจน เอาใจใส่ให้นักเรียนมีจิตผูกพันและมีใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน นอกจากนี้แล้วยังส่งเสริมให้ครูได้จัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจในอิทธิบาท ๔ ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาที่พร้อมไปด้วย จิตตะ เป็นการเอาใจใส่ในการเรียน ถ้าไม่เอาใจใส่ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาอื่นๆ แล้ว ในแต่ละชั้นของการเรียนนั้นก็จะไม่ประสบผลสำเร็จตามที่นักเรียนมุ่งหวัง วิธีการที่จะทำให้เกิดการเอาใจใส่ในการเรียนนั้นให้ถือว่า การที่มีรูปร่างนั้นก็เปรียบเสมือนว่ามีทรัพย์ ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องของการศึกษาเล่าเรียน คนผู้นั้นก็จะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ความมีใจจด

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางน้อยนภา สุจริต, ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

จ่อฝึกฝนเช่นนี้ย่อมทำให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในสิ่งที่กำลังเรียน เรียกว่าเป็นจิตตะสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

วิมังสา มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของหลักอภิธิบาท ๔ ในการเรียนวิชาสังคัมศึกษาที่พร้อมไปด้วยวิมังสา ของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาในเรื่องของการเรียน เพื่อให้เกิดการไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องในเรื่องของการเรียนวิชาสังคัมศึกษาและวิชาอื่นๆ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาในการชักนำสมาธิจะเห็นได้ไม่ยาก ซึ่งคนที่มิวิมังสาจะชอบคิดค้นหาเหตุผลชอบสอบสวนทดลอง มีการคิดพิจารณาทดสอบไป เช่น คิดว่าผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ วิมังสานั้นเป็นการเรียนที่นักเรียนควรพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจหาเหตุผลในการเรียนว่าอะไรควรและไม่ควรที่จะรับรู้ คือหาเหตุผลที่ดีหรือวิธีการสร้างการพิจารณาใคร่ครวญในการศึกษาเล่าเรียน ต้องดูเหตุปัจจัยองค์ประกอบที่จะทำให้ นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนได้

ในประเด็นเดียวกันนี้รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ก็ได้มีมาตรการและแนวทางที่จะช่วยปลูกจิตสำนึกให้นักเรียน มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักอภิธิบาท ๔ อย่างยั่งยืน คือ มีความความพอใจในสิ่งที่เรียน มีความความพากเพียรในการเรียน มีการเอาใจฝึกฝนในสิ่งที่เรียน และไตร่ตรองใช้ปัญญาสอบสวนในสิ่งที่เรียน ด้วยการฝึกอบรมพัฒนาผู้เรียนให้เรียนรู้ถึงหลักอภิธิบาท ๔ เพื่อนำไปใช้ในการเรียนและชีวิตประจำวันเพื่อให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามลักษณะอันพึงประสงค์^{๑๔}

๒. การประยุกต์ใช้หลักอภิธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคัมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ จะส่งผลให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่อนักเรียนในโรงเรียนดังนี้ คือ

ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้ความคิดเห็นว่า การประยุกต์ใช้หลักอภิธิบาท ๔ ในการเรียนวิชาสังคัมศึกษาของนักเรียนที่พร้อมไปด้วยหลักอภิธิบาท ๔ ในการเรียนรู้จะทำให้ประสบความสำเร็จได้นั้นต้องประกอบด้วย^{๑๕}

ฉันทะ มีความพอใจในการศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่ต้นจนกว่าจะประสบความสำเร็จ การศึกษาในระดับชั้นต่างๆ

วิริยะ มีความเพียรพยายามที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง มีความพยายามพอสมควรที่จะเรียนรู้

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางณัฐนันท์ ลังการตัน, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางน้อยนภา สุจริต, ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

จิตตะ มีการเอาใจใส่ในการเรียนรู้เป็นประจำอยู่ทุกวันตั้งแต่เกิดมาก็เรียนรู้ตลอดมา

วิมังสา มีการไตร่ตรองหาวิธีที่จะให้การเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ สิ่งที่น่าสนใจ เทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ ที่จะทำให้ระบบการเรียนของนักเรียนเปลี่ยนแปลงไป

ในประเด็นเดียวกันนี้รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ได้ให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่า การประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่พร้อมไปด้วยหลักอริยบท ๔ ในการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ พอใจในสิ่งที่เรียน มีความเพียร ความเอาใจใส่ และความมีเหตุผลในการทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ หากสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนก็จะมีพฤติกรรมตามลักษณะอันพึงประสงค์อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น^{๑๖}

๓. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษา และเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ในโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ คือ

ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้ให้ความคิดเห็นว่า การเรียนอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีความพอใจ ใฝ่ใจที่จะเรียน มีความเพียรพยายามในการเรียน อดทนไม่ทอดทิ้งในการเรียน หมั่นคิดและค้นคว้าในสิ่งที่เรียน ไตร่ตรอง ทดลองตรวจสอบไตร่ตรองหาเหตุผล ซึ่งการเรียนรู้อตามหลักอริยบท ๔ นั้นสามารถทำให้นักเรียนมีความมุ่งมั่น และมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนที่ดีขึ้น^{๑๗}

ในประเด็นเดียวกันนี้รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ได้ให้ความเห็นว่าการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ในการเรียนรู้ของนักเรียนจำเป็นต้องฝึกให้ผู้เรียนเกิดทักษะความรู้เรื่องอริยบท ๔ ที่สำคัญต้องมีความเพียรพยายามในการเรียน ใช้เหตุผลให้มากกว่าการเรียนรู้จึงจะบรรลุตามวัตถุประสงค์^{๑๘}

นอกจากนี้ทางผู้บริหารโรงเรียน ยังได้มีข้อเสนอแนะอื่นๆ เช่น ผู้บริหารและครูผู้สอนควรนำหลักอริยบท ๔ ไปใช้ในทุกรายวิชา เพราะเป็นคุณธรรมแห่งความสำเร็จให้เกิดการเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ดังนั้นแนวทางที่จะช่วยปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักอริยบท ๔ นั้น ต้องเริ่มจากการทำแผนการจัดการเรียนรู้ของครู ต้องระบุหลักการนำอริยบท ๔ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษาและในการสอนทุกรายวิชา ส่งเสริมให้ครูที่ทำการสอนในรายวิชาสังคมศึกษาและรายวิชาอื่นๆ ได้จัดทำสื่อการเรียนรู้ที่ฝึกให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางณัฐนันท์ ลังการัตน์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางน้อยนภา สุจริต, ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางณัฐนันท์ ลังการัตน์, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

การแก้ปัญหาตามหลักอริยาบท ๔ โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ทำกิจกรรมกลุ่มที่ใช้หลักอริยาบท ๔ มาฝึกทักษะในการคิดความเป็นเหตุเป็นผล กระบวนการแก้ปัญหาและการวิเคราะห์ พัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อก้าวไปสู่หนทางแห่งความสำเร็จในการเรียน หลักอริยาบท ๔ ในการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ พอใจในสิ่งที่เรียน มีความเพียร ความเอาใจใส่ และความมีเหตุผลในการทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ หากสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนก็จะมีพฤติกรรมตามลักษณะอันพึงประสงค์อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ส่วนข้อเสนอแนะการประยุกต์ใช้หลักอริยาบท ๔ เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียน ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ที่ทำการสอนประจำอยู่จำนวน ๑ ท่าน ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะในประเด็นต่อไปนี้

๑. การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจในหลักอริยาบท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย ฉันทะ

ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษาได้อธิบายว่า กิจกรรมที่ทำให้รู้และเข้าใจใน ฉันทะ นักเรียนมีความพอใจในการศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น มีความเข้าใจว่าถ้าตนเองมีความรักความพอใจในการเรียนวิชาสังคมและวิชาอื่นๆ ไม่ว่าจะทำกิจการงานใดก็ตามก็จะทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จได้ นักเรียนบางคนมีความสามารถด้านการคิด มีความพอใจที่จะบรรพชาหรือบวชเนกขัมมะ (ชีพรหมณ์) ในช่วงปิดภาคเรียน เพื่อตอบแทนผู้มีพระคุณบิดามารดา ระลึกถึงพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเด็กในกลุ่มนี้จะมีโอกาสได้เข้าถึงพระรัตนตรัยมากยิ่งขึ้น ได้ใกล้ชิดธรรมะได้เรียนรู้หลักธรรมอริยาบท ๔ หรือหลักธรรมในข้ออื่นๆ จากพระวิทยากรผู้จัดการอบรม โดยผู้ปกครองนักเรียนที่เป็นชาวไทยใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ให้ความร่วมมือในการนำบุตรหลานเข้าบรรพชา^{๑๙}

๒. แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจในหลักอริยาบท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย วิริยะ

ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษาได้อธิบายว่า กิจกรรมที่ทำให้รู้และเข้าใจใน วิริยะ ครูมีความเพียรพยายามที่จะใช้ วิริยะ เพื่อแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน ที่เป็นปัญหาคิดถึงความสำเร็จของนักเรียนในชั้นที่ทำการสอนคือ พยายามยกตัวอย่างในการทำ ความดี ความขยันหมั่นเพียร ฝึกทำงาน ฝึกทำการบ้าน มีความมุ่งมั่นในการทำงานทุกอย่างที่ได้รับมอบหมายจนกว่าจะประสบความสำเร็จ ค่อยๆ ทำ ค่อยๆ คิด เพื่ออนาคตของตนเอง เพราะการศึกษาจะช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่รู้คิดในสิ่งที่ดีงาม

โดยที่ครูมีวิธีการปลูกฝัง วิริยะ (ความเพียรพยายาม) ให้กับนักเรียนในชั้นที่ทำการสอน ด้วยการย้ำเตือนนักเรียนอยู่เสมอว่า นอกจากจะศึกษาหาความรู้แล้วต้องพยายามทำหน้าที่การทำงานที่

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางมนต์เสียร พัฒนาวงศ์, ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖, ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ได้รับมอบหมายนั้นอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ให้มีความอดทน ไม่ท้อถอยเมื่อพบกับปัญหาและอุปสรรค ต้องขยันควบคู่กับการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา

๓. แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจ ในหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย จิตตะ

ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษาได้อธิบายว่า กิจกรรมที่ทำให้รู้และเข้าใจใน จิตตะ ครูมีวิธีการปลูกฝัง จิตตะ (เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งที่ทำ) ให้กับนักเรียนในชั้นที่ทำการสอนคือ การฝึกให้นักเรียนได้นั่งสมาธิ ฝึกควบคุมจิตใจ อารมณ์ให้ตั้งมั่น ให้มีใจจดจ่อต่อสิ่งที่เรียน เปิดใจยอมรับตั้งใจทำงาน ตั้งใจมั่นไม่โลเล แล้วการเรียนก็จะประสบความสำเร็จ

๔. แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจ ในหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย วิมังสา

ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษาได้อธิบายว่า กิจกรรมที่ทำให้รู้และเข้าใจใน วิมังสา ครูมีวิธีการปลูกฝัง วิมังสา (ไตร่ตรอง ใช้ปัญญาสอบสวน) ให้กับนักเรียนในชั้นที่ทำการสอนคือ ให้นักเรียนหมั่นพิจารณาต่อสิ่งที่ตนเองได้กระทำ ปลูกฝังนิสัยด้วยการเขียนทบทวนการกระทำของตนเองว่าวันนี้ได้ทำความดีอะไรบ้าง อะไรที่ควรทำและอะไรที่ไม่ควรทำในแต่ละวัน ก่อนนอนทุกคืนควรมีการทบทวนกิจวัตรประจำวันของตนเอง และวันต่อไปควรที่จะทำได้ดีกว่าเดิม

นอกจากนี้ทางครูผู้สอน ยังได้มีข้อเสนอแนะอื่นๆ เช่น การสอนหลักอิทธิบาท ๔ นั้นเป็นเรื่องที่นักเรียนผู้ปกครองครูและทุกสาขาอาชีพต้องนำมาใช้เป็นคุณธรรมพื้นฐานของชีวิต ควรปลูกฝังให้นักเรียนมีความมุ่งมั่นในการทำงาน ผู้ปกครองผู้ใหญ่ควรทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีปลูกฝังนิสัยให้นักเรียนให้ลูก จะทำให้การดำเนินชีวิตก้าวหน้าไม่ว่าด้านการศึกษาหรือด้านอาชีพก็ตาม ก็จะประสบความสำเร็จตามที่ตนเองมุ่งหวังเอาไว้

ส่วนข้อเสนอแนะการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียน ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ปกครองของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะในประเด็นต่อไปนี้

๑. ผู้ปกครองได้มีการส่งเสริมให้นักเรียนในความปกครองเกิดความพอใจในการศึกษาเล่าเรียนดังต่อไปนี้คือ (ฉันทะ)

ฉันทะ ในฐานะที่เป็นผู้ปกครองนักเรียนที่เรียนอยู่โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ก็ได้มีการส่งเสริมให้นักเรียนในความปกครองทำความเข้าใจในการเรียนวิชาสังคมศึกษา ให้มีความพอใจรักใคร่มีความรักความชอบในเรื่องการเรียนวิชาสังคมศึกษา เพราะมีความสำคัญช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์เราจะดำรงชีวิตอย่างไร ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรมสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเป็น

พลเมืองที่ดีของประเทศ^{๒๐} นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้นักเรียนเข้าหาธรรมชาติคือมีความพอใจที่จะบรรพชาในภาคฤดูร้อนหรือว่าบวชนกขัมมะ มีความพอใจที่จะบวชชีพรหมณ์ เพราะจะได้จิตใจสงบ จดจ่อในงานที่ทำจะส่งผลให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในทุกๆ ด้าน^{๒๑}

๒. ผู้ปกครองได้มีความเพียรพยายามที่จะใช้ วิธีะ เพื่อแก้ปัญหาการขาดเรียน การไม่สนใจศึกษาเล่าเรียน การไม่อยากไปเรียน และขาดความรับผิดชอบในหลายๆ ด้าน ของนักเรียนในความปกครองดังนี้คือ (วิธีะ)

วิธีะ ในฐานะที่เป็นผู้ปกครองนักเรียนที่เรียนอยู่โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ก็จะสอนให้นักเรียนมีความเพียรพยายามมี วิธีะ ที่จะใช้เพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมขาดเรียนการไม่สนใจศึกษาเล่าเรียน การไม่อยากไปเรียนและขาดความรับผิดชอบในหลายๆ ด้าน ให้เขามีความเพียรพยายามในการเรียนรู้ ได้แก่ การเรียนรู้แต่เช้าไม่ว่าจะเป็นวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาใดๆ ก็ตาม ขอให้มีความตั้งใจเรียน ต้องมีความรับผิดชอบสูงขึ้น แม้จะเรียนไม่เก่งแต่ขอให้มีความขยันในการเรียน รวมถึงกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจในอิทธิบาท ๔ ด้วย^{๒๒} การเรียนรู้ออกมาแต่ละอย่างจะไม่สำเร็จภายในวันเดียวต้องค่อยๆ ศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจในการเรียนมากขึ้น เห็นว่าในรายวิชาสังคมศึกษานั้นมีเนื้อหาค่อนข้างมากและเป็นวิชาที่สำคัญอยู่มากพอสมควร ผู้ปกครองเองก็พยายามส่งเสริมให้นักเรียนมีความเพียรอยู่เหมือนกัน เพราะอยากให้เด็กเรียนในความปกครองซึ่งเป็นบุตรหลานนั้นได้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดความเพียรก็จะเกิดปัญหาค้างกับตนเองและสถาบันต่างๆ คนเราควรจะมีวิธีะในการแก้ปัญหาทุกปัญหา^{๒๓}

๓. ผู้ปกครองได้มีวิธีการปลูกฝังให้กับนักเรียนในความปกครอง ให้รู้จักเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งที่ทำ หรือในสิ่งที่ควรศึกษาเล่าเรียนดังนี้คือ (จิตตะ)

จิตตะ การเอาใจฝักใฝ่ข้อนี้สำคัญในการเรียนมาก คนที่ไม่เรียนหนังสือบางเรื่องก็เข้าใจยาก เช่น เรื่องความตั้งใจการเอาใจใส่จดจ่อกับงานที่ทำอยู่ ให้มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย เป็นความตั้งใจที่อยากทำงานให้ดีที่สุด ในฐานะที่เป็นผู้ปกครองนักเรียนที่เรียนอยู่โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ก็จะมีการถามนักเรียนอยู่เสมอว่าโตขึ้นอยากเป็นอะไร ถ้านักเรียนตอบว่าอยากเป็นครูอยากเป็นหมอหรืออาชีพต่างๆ ที่สามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ ผู้ปกครองก็จะคอยส่งเสริมและคอยสอนว่าให้มีการเอาใจใส่ในการศึกษาให้มากๆ แล้วจะสมหวังตามที่ตั้งใจเอาไว้^{๒๔} วิธีการสร้างให้มีการเอาใจใส่ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาอื่นๆ ให้มองถึงผลเสียที่เกิ

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายสมชัย อินัน, ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายหล้า ตปนิยธาด, ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายนาวิน มณีนวรงค์, ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายทุน ลุงซื่อ, ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นางนุช ลุ่มหม่อง, ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ว่าวิชาสังคมศึกษานั้นมีความสำคัญ ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์เราจะดำรงชีวิตอย่างไร ถ้าไม่เอาใจใส่ในเรื่องนี้ก็จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างยากลำบาก ดังนั้นแล้วจึงต้องทำความเข้าใจให้ได้ จะต้องมีการประสบการณ์เรียนมาพอสมควรจึงจะทำได้ และจะต้องเรียนรู้เพิ่มเติมมากขึ้น เพราะจิตใจที่ฝึกฝนในการเรียนรู้นั้น แม้แต่การทำงานทุกอย่างก็ย่อมสำเร็จไปได้ด้วยดี^{๒๕}

๔. ผู้ปกครองได้มีวิธีการปลูกฝังให้กับนักเรียนในความปกครอง ให้รู้จักไตร่ตรองใช้ปัญญาสอบสวน ดังนี้คือ (วิมังสา)

วิมังสา การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในการเรียนในรายวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาอื่นๆ ข้อนี้ที่สำคัญ ในฐานะที่เป็นผู้ปกครองนักเรียนที่เรียนอยู่โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ก็จะส่งเสริมช่วยชี้แนะให้นักเรียนพิจารณาใคร่ครวญ ในสิ่งที่เรียนว่าวันนี้ได้เรียนเรื่องอะไรไปบ้าง ใน ๕ สาระ ครูได้สอนหรือให้ทำอะไรไปบ้าง^{๒๖} การเรียนรู้นั้นจะต้องศึกษาให้เข้าใจ ใคร่ครวญถึงวิธีการนำเอาความรู้ที่ได้เรียนมานั้น ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันของเราได้อย่างไร ต้องพิจารณาตรวจสอบหาข้อผิดพลาดเป็น เช่น^{๒๗}

วิชาศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เรียนแล้วได้อะไร ต้องรู้จักหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และนำเอาหลักปฏิบัตินั้นมาปฏิบัติตามเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้อย่างไร

วิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ต้องเข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่พึงงามธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทยดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุขได้อย่างไร

วิชา เศรษฐศาสตร์ ต้องเข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพได้อย่างไร

วิชาประวัติศาสตร์ ต้องเข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย เมื่อเรียนแล้วนักเรียนต้องมีการทบทวนอยู่เสมอ เนื่องจากว่ามีเนื้อหาที่ต้องใช้ความจำอยู่มากพอสมควร

วิชาภูมิศาสตร์ ต้องเข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกัน ในระบบของธรรมชาติใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไร

ซึ่งความรู้เหล่านี้มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียนเป็นอย่างมาก เมื่อเรียนแล้วนำมาปรับใช้ก็จะเป็นประโยชน์สูงสุดกับตัวนักเรียนเอง จึงต้องมีการใคร่ครวญถึงวิธีการนำเอา

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางอัญชลี เทนอิสระ, ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นางสาวแสง แก้วทอง, ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นางสาวสิรินภา ปราบภัย, ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ความรู้ที่ได้เรียนนั้นมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันของเรา ด้วยการประยุกต์ใช้หลักธรรมด้านวิมangsa คือ การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในการเรียนอยู่เสมอ^{๒๘}

นอกจากนี้ทางผู้ปกครองยังได้มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เช่น ปัญหาการเรียน ของนักเรียนนั้นเกิดจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นที่ตัวนักเรียนเองและสภาพแวดล้อมการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งปัญหาเหล่านี้อาจจะส่งผลให้นักเรียนเรียนไม่เก่งพยายามเร่งก็ไม่ทันเพื่อน ขาดความมั่นใจ รู้สึกว่า ตนเองทำไม่ได้ ไม่อยากไปโรงเรียน ดังนั้นผู้ปกครองส่วนหนึ่งจึงได้ให้ข้อเสนอแนะมาว่า อยากให้มีการ ประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อจัดการเรียนการสอนในรายวิชาอื่นๆ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ ภายในและภายนอกของนักเรียนไปพร้อมๆ กัน การเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง เมื่อเด็กมีประสบการณ์ตรงต่อสิ่งที่เขาเรียนรู้ก็จะเกิดการจดจำได้ดียิ่งกว่าการท่องจำจากหนังสือ เด็กก็ จะสามารถคิดพิจารณาอย่างใคร่ครวญด้วยตนเองได้ว่า เขาสามารถนำเอาความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ในกลุ่มของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ผู้วิจัย ได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ให้ความคิดเห็นและมีข้อเสนอแนะในประเด็นต่อไปนี้

๑. นักเรียนมีข้อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียน การสอนวิชาสังคมศึกษา ดังนี้

นักเรียนอยากให้ทางโรงเรียนส่งเสริมการจัดกิจกรรมกลุ่มเกลา (ซิมซัป) ด้านคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดกับผู้เรียน เช่น การนิมนต์พระในวัดศรีสุพรรณมาที่โรงเรียนในตอนเช้า เพื่อให้ความรู้ ในเรื่องหลักอิทธิบาท ๔ และวิธีการนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนวิชาสังคมศึกษา เพราะการได้เห็น บรรยายากแบบนี้จะช่วยซิมซัปให้มีจิตใจละเอียดอ่อนรักในธรรมะ^{๒๙}

นักเรียนอยากให้มีการจัดกิจกรรมให้สวดมนต์ไหว้พระตอนเช้า ตอนเย็น ก่อนทำ กิจกรรมสำคัญในวันสิ้นสุดสัปดาห์โดยการนิมนต์พระมาสอน ทุกครั้งควรสร้างให้มีบรรยากาศที่สงบ เยือกเย็น ด้วยการจัดกิจกรรมให้นักเรียนนั่งสมาธิในช่วงเวลาที่เหมาะสม สร้างบรรยากาศที่จะทำให้ นักเรียนเกิดอารมณ์สมาธิอย่างแท้จริง คือสภาวะจิตที่มีความบริสุทธิ์มั่นคง กายอยู่ที่ไหนใจอยู่ที่นั่นให้ มีสติเสมอและพยายามเชื่อมโยงไปสู่การเรียนด้วยหลักอิทธิบาท ๔^{๓๐}

นักเรียนอยากให้มีการส่งเสริมให้สวดมนต์และนั่งสมาธิก่อนนอนทุกคืน โดยมีกิจกรรม เสริมแรงและติดตามการปฏิบัติของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง^{๓๑}

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายจรรยา สุดไชยา, ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๒๙} สัมภาษณ์ เด็กหญิงจิตาภา จงเทพ, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๐} สัมภาษณ์ เด็กหญิงอรพิน นันตา, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๑} สัมภาษณ์ เด็กหญิงอภิญา พุ่มหล้า, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

นักเรียนอยากให้มีการจัดกิจกรรมเวทีคนเก่ง ตอบปัญหาด้านธรรมะโดยเน้นถึงหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จเป็นหลัก รวมทั้งส่งนักเรียนไปแข่งขันด้านคุณธรรมจริยธรรมในเวทีต่างๆ ด้วย^{๓๒}

นักเรียนอยากให้มีการพาไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในโอกาสสำคัญต่างๆ เพื่อเป็นการกล่อมเกล่าให้เกิดการซึมซับและต้องทำอย่างต่อเนื่อง^{๓๓}

นักเรียนอยากให้มีการจัดกิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรมภาคเรียนละ ๑ ครั้ง บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนหรือจัดโครงการบวชนกขัมมะบารมี ซึ่งเป็นกิจกรรมกล่อมเกล่าอย่างหนึ่ง เพื่อที่จะได้ใกล้ชิดกับธรรมะ ได้เรียนรู้หลักธรรมและนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ ให้ประสบความสำเร็จ^{๓๔}

นอกจากนี้ทางนักเรียนยังได้มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เช่น ให้ครูทุกคนแม้จะสอนในรายวิชาใดก็ตามตระหนักว่าต้องมีหน้าที่ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมด้วย มีการส่งเสริมให้นักเรียนเข้าเรียนและสอบตามหลักสูตรธรรมศึกษา โดยการสมัครเข้าเรียนและสอบตามหลักสูตรนักธรรม ตรี - โท - เอก จะได้ทั้งความรู้และกล่อมเกล่าด้านจิตใจไปด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจแต่ควรมีการวางแผนและดูแลให้บรรลุตามเป้าหมาย การใช้ดนตรี กีฬา ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือกล่อมเกล่าจิตใจนักเรียน การใช้สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนธรรมะให้นักเรียนได้เรียนในเรื่องที่เหมาะสม รวมทั้งอาจมีเกมธรรมะ สื่อธรรมะที่สนุกๆ ให้นักเรียนเกิดความสนใจ และได้เรียนรู้ด้านหลักธรรมมากยิ่งขึ้น

สรุปแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ เรื่อง แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียน ในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ของผู้อำนวยการโรงเรียน
ด้านฉันทะ มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของหลักอริยบท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาในเรื่องของการเรียน ให้เกิดความพอใจในการเรียนโดยเฉพาะวิชาสังคมศึกษา ด้านวิริยะ มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษาหรือกลุ่มสาระอื่นๆ จัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของอริยบท ๔ ที่พร้อมไปด้วย วิริยะ คือความเพียรพยายามที่จะใช้ความแกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคและความยากลำบากในการที่จะศึกษาเล่าเรียน

^{๓๒} สัมภาษณ์ เด็กหญิงยอดศิริ หวังเจริญ, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์ เด็กหญิงนันทิยา กันนารี, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๔} สัมภาษณ์ เด็กหญิงวิภาดา แก้วทอง, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ด้านจิตตะ มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษาหรือกลุ่มสาระอื่นๆ มีความคิดที่ชัดเจน เอาใจใส่นักเรียนมีจิตผูกพันและมีใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน นอกจากนี้แล้วยังส่งเสริมให้ครูได้จัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจในอิทธิบาท ๔ ที่พร้อมไปด้วย จิตตะ เป็นการเอาใจใส่ในเรื่องของการสอน ด้านวิมังสา มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของหลักอิทธิบาท ๔ ที่พร้อมไปด้วยวิมังสาของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาในเรื่องของการเรียน เพื่อให้เกิดการไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องในเรื่องของการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ
แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของรองผู้อำนวยการโรงเรียน
ด้านฉันทะ มีการปลูกฝังให้นักเรียนสนใจใฝ่รู้ มีความรักความพอใจในสิ่งที่เรียน ให้มีความมุ่งมั่นในสิ่งที่เรียน ไม่ว่าเรื่องนั้นจะมีความยากง่ายเพียงใดก็ตาม ขอให้มีความรักและพยายามจนกว่าจะประสบความสำเร็จ ด้านวิริยะ มีการปลูกฝังให้นักเรียนได้มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนให้ประสบความสำเร็จ โดยที่ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ ที่เกิดขึ้นและมองว่าอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ท้าทายในการศึกษาวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ด้านจิตตะ มีการปลูกฝังให้นักเรียนได้มีความมุ่งมั่นในการศึกษาเล่าเรียนด้วยความแน่วแน่ จดจ่อในสิ่งนั้น ไม่ละทิ้งการเรียนด้วยเห็นว่าการเรียนนั้นมีความสำคัญต่อตนเอง จึงได้อุทิศกายและจิตใจในการเรียนจนกว่าจะประสบความสำเร็จ ด้านวิมังสา มีการปลูกฝังให้นักเรียนได้มีการใช้ปัญญาในการพิจารณาใคร่ครวญและการแก้ไขข้อบกพร่องในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ โดยที่มีการทดลองและหาแนวทางใหม่ๆ มาใช้ในการเรียนส่งเสริมให้งานเสร็จสิ้นและบรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์เรียบร้อย
แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา
ด้านฉันทะ ครูมีใจรักในสิ่งที่สอน ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่สอน จึงจะเกิดผลจริงตามควร ด้านวิริยะ ครูมีความมุ่งมั่นทุ่มเทในการถ่ายทอดความรู้ เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะถ่ายทอดความรู้และทำให้ศิษย์ได้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น ด้านจิตตะ ครูมีใจที่จดจ่อและรับผิดชอบต่อสิ่งที่สอน เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตามมา ด้านวิมังสา ครูมีการทบทวนในสิ่งที่ได้สอนมา อันเกิดจากการมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณญาณอย่างรอบรู้

และรอบคอบ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดในสิ่งที่ได้ทำที่ผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของผู้ปกครองนักเรียน

ด้านฉันทะ ส่งเสริมให้นักเรียนในความปกครองทำความเข้าใจในการเรียนวิชาสังคมศึกษา ให้มีความพอใจรักใคร่มีความรักความชอบในเรื่องการเรียนวิชาสังคมศึกษา เพราะมีความสำคัญช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์เราจะดำรงชีวิตอย่างไร

ด้านวิริยะ สอนให้นักเรียนมีความเพียรพยายามมี วิริยะ ที่จะใช้เพื่อแก้ปัญหา พฤติกรรมการขาดเรียนการไม่สนใจศึกษาเล่าเรียน การไม่ยอมไปเรียนและขาดความรับผิดชอบ ในหลายๆ ด้าน ให้เขามีความเพียรพยายามในการเรียนรู้

ด้านจิตตะ คอยส่งเสริมและคอยสอนว่าให้มีการเอาใจใส่ในการศึกษาให้มากๆ แล้วจะสมหวังตามที่ตั้งใจเอาไว้ วิธีการสร้างให้มีการเอาใจใส่ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาอื่นๆ ต้องทำความเข้าใจให้ได้ และจะต้องเรียนรู้เพิ่มเติมมากขึ้น เพราะจิตใจที่ฝึกฝนในการเรียนรู้นั้น แม้แต่การทำงานทุกอย่างก็ย่อมสำเร็จไปได้ด้วยดี

ด้านวิมังสา ช่วยส่งเสริมช่วยชี้แนะให้นักเรียนพิจารณาใคร่ครวญ ในสิ่งที่เรียนว่าวันนี้ได้เรียนเรื่องอะไรไปบ้าง ครูได้สอนหรือให้ทำอะไรไปบ้าง การเรียนรู้นั้นจะต้องศึกษาให้เข้าใจ ใคร่ครวญถึงวิธีการนำเอาความรู้ที่ได้เรียนมานั้น ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันของเราได้อย่างไร ต้องพิจารณาตรวจสอบหาข้อผิดพลาดเป็น

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียน

ด้านฉันทะ สร้างฉันทะให้เกิดขึ้น เพื่อให้มีใจรักในสิ่งที่เรียน ฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ จึงจะเกิดผลจริงตามสมควร

ด้านวิริยะ สร้างวิริยะให้เกิดขึ้น มีความมุ่งมั่นทุ่มเทในการวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น ใช้ความเพียรพยายามให้สูงที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของตัวเอง

ด้านจิตตะ สร้างจิตตะให้เกิดขึ้น มีใจที่จดจ่อและรับผิดชอบต่อการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตามมา หมั่นศึกษาเรียนรู้อยู่เป็นเนืองนิตย์ ติดตามข่าวสารบ้านเมืองสม่ำเสมอ อ่านหนังสืออย่าให้ขาดและหลากหลายโดยไม่ยึดติดกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ด้านวิมังสา สร้างวิมังสาให้เกิดขึ้น มีการทบทวนในเรื่องที่ได้คิดได้เรียนมา อันเกิดจากการมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้

วิจารณ์อย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเองเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองรวมถึงนักเรียนได้ให้ข้อเสนอแนะในอีกหลายๆ ประเด็นที่จะประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา อันเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้มีการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนในการเรียนวิชาสังคมศึกษา ซึ่งความรู้เหล่านี้มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้นทางผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองจึงได้มีการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความพอใจในการศึกษาเล่าเรียน รวมถึงนักเรียนเองก็ได้มีข้อเสนอแนะแนวทางอันเป็นประโยชน์ เมื่อเรียนแล้วนำมาปรับใช้ก็จะเป็นประโยชน์สูงสุดสามารถนำเอาความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๔.๓ ผลการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียน

ผลของการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนสามารถสรุปได้จากความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ดังนี้คือ

๔.๓.๑ ด้านฉันทะ

ผลการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในด้านฉันทะ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ พบว่าการเรียนรู้ของนักเรียนในวิชาสังคมศึกษานั้น ส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ดีมาก นักเรียนมีความพอใจและชอบใจในเรื่องที่เรียน^{๓๕} การเรียนวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาอื่นๆ มีความพอใจและมีความรับผิดชอบต่องานที่ครูมอบหมายให้ทำ^{๓๖} มีความพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของครูผู้สอน^{๓๗} สามารถทำงานกลุ่มและพอใจที่จะทำงานกลุ่มร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี^{๓๘} มีความภาคภูมิใจและรักในโรงเรียนที่ตนเรียนมาก^{๓๙} ในการเรียนวิชาสังคมศึกษานั้น บิดามารดาและครูคือต้นแบบในการฝึกสอนให้นักเรียนมีความชอบ^{๔๐} ขยันเอาใจใส่ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาอีกทั้งคอยแนะนำให้นักเรียนมีความพอใจในการเรียน ด้วยการใช้อิทธิบาท ๔ อยู่เสมอ นักเรียนจึงพอใจในการเรียนในรายวิชาสังคมศึกษาและทุกรายวิชา

^{๓๕} สัมภาษณ์ เด็กชายธงชัย ลุ่มหม่อง, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๖} สัมภาษณ์ เด็กชายพิพัฒน์ แซ่เต๋อง, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๗} สัมภาษณ์ เด็กชายสมชาย ทองพันทา, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๘} สัมภาษณ์ เด็กชายวสิน ปรกรณ์พงศ์ศิริดี, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๙} สัมภาษณ์ เด็กชายสาณที เขียวคำฟู, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๔๐} สัมภาษณ์ เด็กชายกานต์ สุขสันต์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

๔.๓.๒ ด้านวิริยะ

ผลการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในด้านวิริยะ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ พบว่าการเรียนรู้ของนักเรียนในวิชาสังคมศึกษานั้น ส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ดี นักเรียนมีความพากเพียร ขยัน ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้งในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ^{๔๑} เมื่อรู้สึกท้อในเวลาเรียนหรือเหนื่อยกับการเรียนวิชาสังคมศึกษา ซึ่งเป็นวิชาที่มีเนื้อหาค่อนข้างมากจะเตือนตนด้วยการสร้างแรงกระตุ้นให้กับตนเอง^{๔๒} ขณะที่เรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ จะมีความอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้งไม่พุดคุยเรื่องอื่นใดที่นอกเหนือจากเรื่องที่ครูสอน^{๔๓} พยายามตั้งใจเรียนวิชาสังคมศึกษาและในทุกรายวิชาเสมอ^{๔๔} มีความเพียรพยายามในการเรียนวิชาสังคมศึกษา ถึงแม้ว่าเรื่องที่เรียนอยู่จะยากเพียงใดก็ตาม^{๔๕} การเรียนรู้ตั้งแต่ตอนเช้าตั้งใจเรียนมีความรับผิดชอบสูงมีความพยายามศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ และมีความเพียรพยายามที่จะใช้วิริยะเพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมในสถาบันทางสังคม^{๔๖} มีความพากเพียรไม่ย่อท้อต่อการเรียน ที่สำคัญครู บุติมารดา เพื่อนๆ มีส่วนสำคัญต่อนักเรียนในการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาปรับใช้ให้มีความพากเพียรในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและทุกรายวิชา

๔.๓.๓ ด้านจิตตะ

ผลการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในด้านจิตตะ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ พบว่าการเรียนรู้ของนักเรียนในวิชาสังคมศึกษานั้น ส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ดีมาก นักเรียนเอาใจใส่ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ ทำให้กิจกรรมต่างๆ ลุล่วงไปด้วยดี^{๔๗} มีความพยายาม เอาจิตฝึกฝนศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ^{๔๘} มีจิตใจตั้งมั่นกับเรื่องที่กำลังเรียนมากกว่าที่จะทำเรื่องอื่นๆ^{๔๙} มีความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชาสังคมศึกษามีจิตใจฝึกฝนในการเรียนรู้^{๕๐} มีความคิดที่จะปฏิบัติต่อกฎและระเบียบของโรงเรียน^{๕๑} การเอาใจฝึกฝนในการเรียนรู้หรือกิจกรรมที่

^{๔๑} สัมภาษณ์ เด็กชายสิริวิชญ์ มณีวงศ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๔๒} สัมภาษณ์ เด็กชายพรชัย อินปิ่น, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๔๓} สัมภาษณ์ เด็กหญิงวรดา ตปนิยธาด, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๔๔} สัมภาษณ์ เด็กหญิงน้ำหวาน ลุงซื่อ, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๔๕} สัมภาษณ์ เด็กชายพิชยะ สุวรรณเดช, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๔๖} สัมภาษณ์ เด็กชายภูษณะ ชัยวงศ์ญาติ, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๔๗} สัมภาษณ์ เด็กชายโอภาส ใจสว่าง, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๔๘} สัมภาษณ์ เด็กหญิงพัชรพร ใจติยะ, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๔๙} สัมภาษณ์ เด็กหญิงณัฐญาณต์ มาตา, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๕๐} สัมภาษณ์ เด็กหญิงปัทมยา สุริยา, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๕๑} สัมภาษณ์ เด็กชายวรชัย พนาสันต์ขจี, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ควรรู้นั้นย่อมเกิดจากความอดทน มานะ ในการที่จะเรียนนั้นให้ประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องพร้อมไปด้วย จิตตะ แม้แต่การทำงานทุกอย่างย่อมสำเร็จไปด้วยดี^{๕๒} การเรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการใช้หลักอภิปาธ ๔ เป็นแนวทางทำให้ประสบความสำเร็จและมีความเห็นชอบฝึกฝนในการเรียนได้

๔.๓.๔ ด้านวิมังสา

ผลการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอภิปาธ ๔ ในด้านวิมังสา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ พบว่าการเรียนรู้ของนักเรียนในวิชาสังคมศึกษานั้น ส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ดี นักเรียนมีการไตร่ตรองทบทวนหรือมีการวางแผนในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ^{๕๓} มีการตรวจสอบงานที่ครูมอบหมายให้ทำก่อนส่งและส่งงานสม่ำเสมอ^{๕๔} เมื่อเรียนวิชาสังคมศึกษาแล้วรู้จักการคิดพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลที่ถูกต้องพร้อมกับการแก้ไขปัญหาดังๆ ด้วยเหตุผลที่เหมาะสม^{๕๕} รู้จักการใช้ปัญหาพิจารณาใคร่ครวญก่อนลงมือทำงาน และมีการตรวจตราหาเหตุผลเพิ่มมากขึ้นทุกครั้ง^{๕๖} มีการตรวจสอบข้อยังหย่อนในสิ่งที่ทำและคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงข้อผิดพลาด^{๕๗} มีการพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลเพิ่มมากขึ้นตลอดจนถึงมีความรู้ความสามารถในการอ่าน มีความสนใจกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจหลักอภิปาธ ๔ ในการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ^{๕๘} มีความเพียรในการศึกษาเล่าเรียน มีความคิดที่ฉลาดใช้ปัญญาในการรอบรู้อย่างขึ้น

สรุปผลการประยุกต์ใช้หลักอภิปาธ ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียน

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอภิปาธ ๔ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ที่ทางผู้บริหารโรงเรียนครูผู้สอนรวมถึงผู้ปกครองได้มีการส่งเสริมด้านอภิปาธ ๔ ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงผลการประยุกต์ใช้หลักอภิปาธ ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ผลของการประยุกต์ใช้หลักอภิปาธ ๔ ของนักเรียน
ด้านฉันทะ ทำให้นักเรียนมีความพอใจและชอบใจในการเรียนวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาอื่นๆ ตั้งแต่ต้นจนกว่าจะประสบความสำเร็จการศึกษาในระดับชั้นต่างๆ ด้านวิริยะ ทำให้นักเรียนมีความพากเพียร ขยัน ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้งในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ มีความเพียรพยายามที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง มีความพยายามที่จะเรียนรู้จนกว่าจะประสบความสำเร็จ

^{๕๒} สัมภาษณ์ เด็กหญิงอารยา จันละคน, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๕๓} สัมภาษณ์ เด็กหญิงพัชรพร โอวอย, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๕๔} สัมภาษณ์ เด็กหญิงจิรนนท์ แสนเชื่อน, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๕๕} สัมภาษณ์ เด็กหญิงณัฐชญา บุญตั้ง, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๕๖} สัมภาษณ์ เด็กหญิงกัลยา ศาสนมิตติ, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๕๗} สัมภาษณ์ เด็กหญิงรุ่งนภา ปันทะ, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๕๘} สัมภาษณ์ เด็กหญิงภัครมัย ไชยงามเมือง, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ด้านจิตตะ ทำให้นักเรียนมีการเอาใจใส่ในการเรียนรู้เป็นประจำอยู่ทุกวัน มีจิตใจตั้งมั่นกับเรื่องที่กำลังเรียนมากกว่าที่จะทำเรื่องอื่นๆ มีมานะในการที่จะเรียนให้ประสบความสำเร็จ

ด้านวิมังสา ทำให้นักเรียนรู้จักการคิดพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลที่ถูกต้องพร้อมกับการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุผลที่เหมาะสม มีการไตร่ตรองหาวิธีที่จะให้การเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ นั้นประสบความสำเร็จ

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอภิปาธ ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ที่กล่าวมานั้น ฉันทะและวิริยะเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะและวิมังสาเป็นหลักปฏิบัติสามารถคิดพิจารณาอย่างใคร่ครวญด้วยตนเองและช่วยให้การเอาชนะปัญหาอุปสรรคในการเรียน เกิดการเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ครูยังเป็นต้นแบบในการผลักดันให้นักเรียนมีความชอบ ชื่นเอาใจใส่ และรู้จักพินิจใคร่ครวญในเรื่องของการเรียน ครูเป็นผู้คอยแนะนำให้นักเรียนมีความเพียรในการศึกษา มีความคิดที่ฉลาด ใช้ปัญญาในการใคร่ครวญเรื่องที่เรียน อีกทั้งสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ครู บิดามารดา เพื่อนๆ มีส่วนสำคัญต่อนักเรียนในการนำหลักอภิปาธ ๔ มาใช้ในการเรียนวิชาสังคมศึกษา บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ เป็นผู้คอยแนะนำให้นักเรียนใช้หลักอภิปาธ ๔ อยู่เสมอ ผลของการเรียนด้วยการใช้หลักอภิปาธ ๔ จึงเป็นแนวทางทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ ได้

สรุปสาระสำคัญ

จากการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอภิปาธ ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ที่กล่าวมานั้น ผู้บริหารและครูผู้สอนมีแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอภิปาธ ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ด้วยการช่วยปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักอภิปาธ ๔ คือการนำเอาหลักอภิปาธ ๔ มาปรับใช้หรือสอดแทรกในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ มีใจรักในการเรียนวิชาสังคมศึกษาต้องทำความเข้าใจเพราะเป็นวิชาที่มีเนื้อหาค่อนข้างมาก นักเรียนต้องสนใจและต้องทำให้สำเร็จ หรือมีประสิทธิภาพในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและในรายวิชาอื่นๆ วิริยะ คือมีความเพียรพยายามในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ ต้องเป็นคนที่มีเจตน์ จิตตะ การเอาใจใส่ในการเรียนและเอาใจจดจ่อต่อเรื่องที่กำลังเรียนเพราะการเรียนนั้นต้องเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ วิมังสา ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและในรายวิชาอื่นๆ นักเรียนต้องรู้จักพิจารณาใคร่ครวญ

การนำหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา สามารถแก้ปัญหาและอุปสรรคโดยใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผล รู้จักกาลเทศะ รู้จักบุคคลและสิ่งแวดล้อม เคารพความจริงและหลักการ โดยยึดหลักอิทธิบาท ๔ เป็นหลักคือ ต้องสร้างฉันทะให้เกิดขึ้นในใจของตนเองเป็นเบื้องต้นแรกก่อน เพื่อให้เกิดความชอบหรืออยากที่จะเรียนในรายวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ จากนั้นต้องใช้วิริยะ คือความเพียรพยายามความอดทนในการต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ ในด้านการเรียน วิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ เพื่อที่จะทำให้การเรียนที่มีเนื้อหาค่อนข้างมากนั้น ได้ประสบความสำเร็จ ในขณะที่เรียนก็ต้องมีจิตตะ คือความเอาใจใส่กับเรื่องที่เรียนมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับ มอบหมายจากครูผู้สอน เพื่อให้ได้ผลงานที่ดีมีคุณภาพและสุดท้ายต้องใช้วิมังสา รู้จักการพิจารณา ไตร่ตรองในสิ่งที่ทำอย่างรอบคอบรอบด้าน มีการตรวจสอบหาข้อผิดพลาดข้อบกพร่องอยู่เสมอจากนั้นก็หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อให้การเรียนมีประสิทธิภาพสูงสุด

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าผลของการประยุกต์ใช้ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียน ในด้าน ฉันทะ นักเรียนมีความพอใจและชอบใจในเรื่องที่เรียน ในด้านวิริยะ นักเรียนมีความความพยายาม เข้มแข็งอดทนเอาธุระไม่ทอดทิ้งในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ ในด้านจิตตะ นักเรียนเอาใจ ใส่ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ ทำให้กิจกรรมต่างๆ ลุล่วงไปได้ด้วยดี ในด้านวิมังสา นักเรียนรู้จักการตรวจสอบงานที่ครูมอบหมายให้ทำก่อนส่งและส่งงานสม่ำเสมอ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”

ผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาหลักอิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนา เถรวาท ๒) เพื่อศึกษาบริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายหมายถึงที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ชนิดโครงสร้าง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายจำนวน ๔๒ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีพรรณนาและนำเสนอด้วยความเรียง สรุปผลการวิจัย ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ หลักอิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักการและแนวคิดในการเรียนให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพด้วยหลักอิทธิบาท สามารถนำมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและนำมาปรับใช้ในการสอนวิชาสังคมศึกษาได้ เพราะหลักธรรมอิทธิบาท ๔ นี้เป็นแนวทางการเรียนการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ที่พระพุทธองค์ได้ทรงสืบทอดไว้อย่างแยบยลคล้าย อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ ๔ ข้อ คือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) วิมังสา (ความไตร่ตรอง) นับเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนเองปรารถนา แต่ต้องปฏิบัติได้ครบกระบวนการทั้ง ๔ ข้อ อันเป็น ๔ ขั้นตอนที่ต้องต่อเนื่องหนุนเสริมกันจะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ อิทธิบาท จึงเป็นรากฐานแห่งความสำเร็จความเจริญ ความอภิลักขิต เป็นเส้นทางอุปายเครื่องบรรลุนิพพานหรือความสำเร็จเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายในการเรียน จากการศึกษาพบว่า

อิทธิบาท ๔ ที่ปรากฏในพุทธศาสนาเถรวาทนั้น เป็นหลักธรรมที่จะนำพาผู้ปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาถึงอิทธิบาท ๔ ประการ คือ เจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย ฉันทสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่น เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย วิริยสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย จิตตสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย วิมังสาสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้น อิทธิบาท ๔ มีองค์ประกอบ ดังนี้ ฉันทะ หมายถึง สร้างความพอใจในกุศล คือ ความประสงค์จะทำยิ่งขึ้น ความพอใจในธรรม วิริยะ หมายถึง การปรารถนาความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ จิตตะ หมายถึง มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความเพียรที่มุ่งมั่นปรารถนาความเพียร ประคองจิต ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งธุระ วิมังสา หมายถึง ปัญญาภิรยาที่รู้ชัดความไม่หลงความวิจยธรรม อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล เพราะได้เจริญได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้ เขาจึงเรียกตลาคว่าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่ไม่เคยล้าสมัย เป็นหลักแห่งความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ ๔ ประการ จะเห็นได้ว่าหลักธรรมอายุ ๒ พันกว่าปีนี้ ไม่มีใครว่าใดที่จะเรียกว่าล้าสมัย หลักความสำเร็จปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการ ที่เรียกว่า อิทธิบาท เป็นทางให้บรรลุถึงความสำเร็จ

อิทธิบาท ๔ จึงเป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ในการประกอบกิจ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จโดยความหมายของความสำเร็จนั้น ควรเป็นความสำเร็จในทางที่ดีทางสร้างสรรค์มากกว่าความชั่วทางทำลาย หลักธรรมข้อนี้เรียกอีกอย่างว่าธรรมสามัคคี เป็นหลักธรรมที่การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกัน ผู้กระทำจะต้องร่วมกันกระทำทั้ง ๔ ข้อ ถึงจะพบกับความสำเร็จที่หวังไว้

๕.๑.๒ บริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณได้มีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนา มีการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในวันอาทิตย์ มีการส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนตลอดจนถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญตามหลักสูตร มีบริบทในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาให้เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีพุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยจัดการศึกษากลุ่มวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๘๐ ชั่วโมงต่อปีการศึกษา ประกอบด้วย ๕ สาระวิชาคือ ศาสนา ศีลธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาดังกล่าวนี้นี้ ได้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอน ด้วยการสอดแทรกหลักอิทธิบาท ๔ เข้าไปในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ใน ๔ ด้านดังนี้คือ

๑. ด้านกระบวนการเรียนรู้ มีการสอดแทรกในขั้นตอนของการจัดกระบวนการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา คือ ฉันทะ มีความพอใจรักใคร่ เกิดความชอบใจ ในการเรียนวิชาสังคมศึกษา วิริยะ มีความเพียรพยายามที่จะใช้เพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมในสถาบันทางสังคม จิตตะ มีการเอาใจฝักใฝ่ในการเรียนรู้ การเอาใจใส่อย่างดีในกิจกรรมที่นักเรียนควรรู้ วิมังสา มีการพิจารณาใคร่ครวญใช้ปัญหาตรวจสอบงานที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทำงานด้วยปัญญาด้วยสมองค์

๒. ด้านสื่อการเรียนรู้ มีการสอดแทรกในขั้นตอนการใช้สื่อการสอนวิชาสังคมศึกษาดังนี้ ๑) ฉันทะ มีการหาสื่อที่สนุกสนานไม่น่าเบื่อทำให้นักเรียนมีความต้องการที่จะเรียน ใฝ่ใจรักในการเรียน ๒) วิริยะ เลือกสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้เรียน สื่อมีเนื้อหาในการปลูกฝังให้เกิดความเพียร ๓) จิตตะ เลือกสื่อที่ดีให้เข้ากับลักษณะของผู้เรียน เมื่อนำมาประกอบการสอนแล้ว ทำให้นักเรียนตั้งใจรับรู้ในสิ่งที่เรียนและทำในสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาใจจดใฝ่ ๔) วิมังสา หลังจากทำให้นักเรียนได้ดูสื่อการสอนแล้วนักเรียนได้นำไปคิดวิเคราะห์ไตร่ตรอง

๓. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ มีการสอดแทรกในขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ดังนี้ ฉันทะ) สร้างความพอใจในสิ่งที่ทำหรือสิ่งที่เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสร้างความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง วิริยะ) สร้างความพากเพียรไม่ทอดทิ้งในสิ่งที่ทำหรือสิ่งที่กำลังจะเรียน จิตตะ) สร้างความเอาใจใส่จดจ่อต่อสิ่งที่ทำหรือสิ่งที่กำลังจะเรียน วิมังสา) สร้างให้นักเรียนรู้จักมีความไตร่ตรองในสิ่งที่ทำไปแล้วหรือสิ่งที่ได้เรียนไปแล้ว

๔. ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ มีการสอดแทรกในขั้นตอนการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ดังนี้ วิมังสา) คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมาอันเกิดจากการมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณ์อย่างรอบรู้และรอบคอบ สำหรับนักเรียนแล้วต้องรู้จักทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำหรือได้เรียนมาเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

ปัญหาและอุปสรรคในการสอนวิชาสังคมศึกษานั้น สาเหตุมาจากเนื้อหาในรายวิชาสังคมศึกษาค่อนข้างมากและเป็นเนื้อหาที่เข้าใจยากพอสมควร ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้ง่าย นอกจากนี้นักเรียนยังแยกแยะสิ่งที่ครูสอนไม่เป็น เด็กนักเรียนส่วนใหญ่ยังมีคะแนนที่ต่ำกว่าเกณฑ์ขาดความรับผิดชอบในหลายๆ ด้านด้วยกัน ได้แก่ การเข้าเรียนไม่ตรงเวลา การที่เอางานอื่นขึ้นมาทำในขณะที่ครูกำลังทำการสอน นักเรียนส่งงานไม่ทันภายในเวลาที่กำหนด ชอบพูดคุยกันเวลาครูสอน การไม่ติดตามงานและแก้ไขงานให้ถูกต้อง พฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อนักเรียนเป็นอย่างมาก ทำให้นักเรียนมีผลการเรียนที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน และทำให้เกิดปัญหาตามมาไม่ว่าจะเป็นปัญหาต่อตนเอง คือเรียนไม่บรรลุผลสำเร็จตามที่ตนเองได้มุ่งหวังเอาไว้ และยังเป็นปัญหาในครอบครัวอีกด้วย

ดังนั้นการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ให้สำเร็จในการเรียนวิชาสังคมศึกษา เพื่อให้ นักเรียนที่เรียนในรายวิชาสังคมศึกษาประสบผลสำเร็จในการเรียนที่ดี และส่งผลให้งานประสบ ผลสำเร็จตามที่ตั้งเอาไว้และดำเนินไปด้วยดี หากว่าครูและนักเรียนสามารถนำเอาหลักธรรมข้อนี้ไป ปฏิบัติได้ครบถ้วน จะถือว่าเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ในหลักธรรมอิทธิบาท ๔ ซึ่งครูผู้สอนและนักเรียน จะต้อง มี เพราะเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานการศึกษาเล่าเรียน เป็นคุณธรรมที่ เกี่ยวข้องกับการทำงานในชีวิตประจำวันและการศึกษา กล่าวคือหลักธรรมเหล่านี้เป็นปัจจัยสัมพันธ์ซึ่ง กันและกัน อิทธิบาท ๔ นับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญต่อความสำเร็จของการเรียนวิชาสังคมศึกษา เพราะนั่นคือ ความสำเร็จของการเรียนตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

๕.๑.๓ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

จากการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชา สังคมศึกษา ทั้ง ๔ ด้านพบว่า

๑. ด้านกระบวนการเรียนรู้

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้มีการจัดการเรียนการสอนจากประสบการณ์ตรง หรือศึกษา กรณีตัวอย่างจากวีดิทัศน์ ให้ผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างผู้ดำเนินชีวิตตามหลัก อิทธิบาท ๔ กับผู้ที่ไม่ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการดำเนินชีวิต เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ของนักเรียนและการปฏิบัติตนในการศึกษาเล่าเรียนโดยยึดหลักอิทธิบาท ๔ ไว้เป็นแนวทางให้ประสบ ความสำเร็จ โดยมีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการ สอนวิชาสังคมศึกษา หรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ และได้ส่งเสริมให้นำหลัก อิทธิบาท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปบูรณาการด้านกระบวนการเรียนรู้ ในสาระการ เรียนรู้สังคมศึกษาและทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ นอกจากนี้ผู้อำนวยการโรงเรียนยังมีมาตรการและ แนวทางที่ช่วยปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้วยการ ฝึกอบรมครูผู้สอนด้านเทคนิคการสอนตามหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจ พอใจในสิ่งที่ เรียน มีความพากเพียร มีความเอาใจใส่ในเรื่องที่เรียน มีการตรวจสอบข้อบกพร่องและหาทางแก้ไข ข้อผิดพลาดนั้น

รองผู้อำนวยการโรงเรียนได้มีแนวทางจากการเริ่มทำแผนการจัดการเรียนรู้ของครู โดย ต้องระบุการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษาและในการ สอนทุกรายวิชา มีการส่งเสริมให้ครูประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษาหรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีมาตรการและ แนวทางที่ช่วยปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักอิทธิบาท ๔ คือ มีความ พอใจในสิ่งที่เรียน มีความความพากเพียรในการเรียน มีการเอาใจใส่ในสิ่งที่เรียน

และไตร่ตรองใช้ปัญญาสอบสวนในสิ่งที่เรียน ด้วยการฝึกอบรมพัฒนาผู้เรียนให้เรียนรู้ถึงหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อนำไปใช้ในการเรียนและชีวิตประจำวัน

ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษามีการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ด้วยการนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ทบทวนความรู้ในชั้นนำการสอนเพื่อชี้ให้นักเรียนพบกับความสำเร็จด้านการเรียนและการทำงาน

๒. ด้านสื่อการเรียนรู้

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้มีการใช้สื่อวีดิทัศน์มาประกอบการสอน เช่น เรื่องของพุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา อุบาสก อุบาสิกา ชาวพุทธตัวอย่าง รวมไปถึงเรื่องของการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี และการอยู่รวมกันกับศาสนาอื่น จึงทำให้ถ่ายทอดความรู้จากครูหรือแหล่งความรู้ไปยังนักเรียนได้ดี โดยมีการส่งเสริมให้นำหลักอิทธิบาท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปบูรณาการด้านสื่อการเรียนรู้ในสาระสังคมศึกษา รวมไปถึงการใช้สื่อคุณธรรมและจริยธรรมที่สอดคล้องกับตัวชีวิตในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

รองผู้อำนวยการได้ให้ครูที่ทำการสอนในรายวิชาสังคมศึกษาและรายวิชาอื่นๆ จัดทำสื่อการเรียนรู้ที่ฝึกให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด การแก้ปัญหาตามหลักอิทธิบาท ๔ และส่งเสริมให้ครูประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ด้วยการจัดทำสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะด้านต่างๆ แก่ผู้เรียนโดยการนำหลักอิทธิบาท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปบูรณาการด้านสื่อการเรียนรู้ในสาระสังคมศึกษาและทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษามีการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในด้านสื่อการเรียนรู้ คือ นำเอาสื่อวีดิทัศน์บุคคลตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ที่มีความสุขในชีวิตครอบครัวการทำงานช่วยเหลือสังคม มาให้นักเรียนได้ศึกษาเป็นกรณีตัวอย่างและครูก็ช่วยชี้แนะแนวทาง การนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในแต่ละขั้นตอน

๓. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้มีการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเป็นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กับการสอน โดยใช้กิจกรรมการสอนที่หลากหลาย เช่น การสอนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วยการ บันทึกความดี การบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและสาระอื่นๆ มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ด้วยการให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดความเข้าใจในหลักอิทธิบาท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมธรรมบรรยาย เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เป็นการส่งเสริมให้มีคุณธรรมและจริยธรรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนและการดำเนินชีวิตได้

รองผู้อำนวยการโรงเรียนได้ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ทำกิจกรรมกลุ่มที่ใช้หลักอิทธิบาท ๔ มาฝึกทักษะในการคิดความเป็นเหตุเป็นผล กระบวนการแก้ปัญหาและการวิเคราะห์

พัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่อก้าวไปสู่หนทางแห่งความสำเร็จในการเรียน มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอภิปาธ ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาหรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ

ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษามีการประยุกต์ใช้หลักอภิปาธ ๔ ด้วยวิธีการสอนที่หลากหลาย ให้มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ของนักเรียนตามศักยภาพ มีความตั้งใจรักและเอาใจใส่ต่อนักเรียนทุกคน พยายามหาวิธีการช่วยเหลือนักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนประสบความสำเร็จในด้านการเรียน ด้วยการนำเอาแนวทางตามหลักอภิปาธ ๔ มาย้าเตือนนักเรียนให้ประพฤติปฏิบัติตามอยู่บ่อยๆ จะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิตได้

๔. ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

ผู้อำนวยการโรงเรียนมีการสังเกตประสิทธิภาพในการเรียนโดยภาพรวมในด้าน ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ว่าเป็นผู้รักในการเรียนเอาใจใส่กระตือรือร้นในการเรียน เพิ่มพูนวิชาความรู้ความสามารถในการศึกษาและมุ่งมั่นที่จะเรียน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากในการเรียน เมื่อเกิดอุปสรรคหรือปัญหาแล้วนักเรียนหาวิธีการแก้ปัญหาอย่างไรให้สำเร็จ โดยติดตามประเมินผลจากงานที่มอบหมายให้นักเรียนทำ ส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอภิปาธ ๔ ในด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้นั้น ให้ครูยึดหลักอภิปาธ ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มุ่งให้ผู้ปฏิบัติประสบความสำเร็จ

รองผู้อำนวยการโรงเรียนมีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ โดยใช้หลักอภิปาธ ๔ ซึ่งเป็นคุณธรรมนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนและการทำงานวัดได้ดังนี้ ด้านฉันทะ วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้จากความสนใจใฝ่รู้ ความรักความพอใจในสิ่งที่เรียน และผลของการเรียนความมุ่งมั่นในสิ่งที่เรียนนั้น บรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด ด้านวิริยะ วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้จากการกระทำที่แสดงถึงความรู้สึที่ต้องการเรียนให้ประสบความสำเร็จ ด้านจิตตะ วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้จากการกระทำที่แสดงถึงความรู้สึที่มีความมุ่งมั่นในการศึกษาเล่าเรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยความแน่วแน่จดจ่อในสิ่งนั้น ด้านวิมังสา วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้จากการกระทำที่แสดงถึงการใช้ปัญญาในการพิจารณาใคร่ครวญและการแก้ไขข้อบกพร่องในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอภิปาธ ๔ ในด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ โดยให้ครูยึดหลักอภิปาธ ๔ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ เน้นการวิเคราะห์นักเรียนในแต่ละด้าน ส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยในชั้นเรียนแบบบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และนำผลการวิจัยไปแก้ไขปัญหเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษามีการประยุกต์ใช้หลักอภิปาธ ๔ ในด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การอ่าน, การเล่า, การเขียน, การทำชิ้นงาน,

การสอบทั้งอัตนัยและปรนัย, ซึ่งวิธีการทั้งหลายเหล่านี้จะบ่งบอกถึงระดับความพึงพอใจในการเรียนของนักเรียน ความมีวิริยะอุตสาหะความเพียรพยายาม ความมีใจรักในการเรียน และการทบทวนความรู้มากน้อยแค่ไหน เป็นสิ่งที่ชี้ชัดให้เห็นว่าจะบรรลุเป้าหมายไปสู่ความสำเร็จนั้นมีมากน้อยเพียงใด

ผู้ปกครองนักเรียนได้มีการส่งเสริมให้นักเรียนในความปกครองใช้หลักอริยบท ๔ ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาคือ ด้านฉันทะ ให้มีความพอใจรักใคร่มีความรักความชอบในเรื่องการเรียนวิชาสังคมศึกษา เพราะมีความสำคัญช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ว่ามนุษย์เราจะดำรงชีวิตอย่างไร ด้านวิริยะ สอนให้นักเรียนมีความเพียรพยายาม มีวิริยะที่จะใช้เพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมกาขาดเรียนการไม่สนใจเรียน ด้านจิตตะ ผู้ปกครองคอยส่งเสริมและคอยสอนว่าให้มีการเอาใจใส่ในการศึกษาให้มากๆ แล้วจะสมหวังตามที่ตั้งใจเอาไว้ วิธีการสร้างให้มีการเอาใจใส่ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาอื่นๆ ให้มองถึงผลเสียหากเกิดขึ้นว่าวิชาสังคมศึกษานั้นมีความสำคัญ ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์เราจะดำรงชีวิตอย่างไร ถ้าไม่เอาใจใส่ในเรื่องนี้ก็จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างยากลำบาก ด้านวิมังสา ช่วยส่งเสริมช่วยชี้แนะให้นักเรียนพิจารณาใคร่ครวญในสิ่งที่เรียนว่าวันนี้ได้เรียนเรื่องอะไรไปบ้าง ใน ๕ สาระ ครูได้สอนหรือให้ทำอะไรไปบ้าง การเรียนรู้นั้นจะต้องศึกษาให้เข้าใจ ใคร่ครวญถึงวิธีการนำเอาความรู้ที่ได้เรียนมานั้น ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันของเราได้อย่างไร ต้องพิจารณาตรวจสอบหาข้อผิดพลาดเป็น

นักเรียนได้เสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาคือ อยากรให้ทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมกลุ่มเกลา (ซิมซับ) ด้านคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดแก่ผู้เรียน เช่น การนิมนต์พระในวัดศรีสุพรรณมาที่โรงเรียนในตอนเช้า เพื่อให้ความรู้ในเรื่องหลักอริยบท ๔ และวิธีการนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนวิชาสังคมศึกษา การส่งเสริมให้สวดมนต์และนั่งสมาธิก่อนนอนทุกคืน โดยมีกิจกรรมเสริมแรงและติดตามการปฏิบัติของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง มีการจัดกิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรมภาคเรียนละ ๑ ครั้ง บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนหรือจัดโครงการบวชเนกขัมมะบารมี เพื่อที่จะได้ใกล้ชิดกับธรรมะ ได้เรียนรู้หลักธรรมและนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ ให้ประสบความสำเร็จได้

ผลการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอริยบท ๔ ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ในด้านฉันทะ พบว่านักเรียนมีความพอใจและชอบใจในเรื่องที่เรียน การเรียนวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาอื่นๆ ซึ่งบิดามารดาและครูคือต้นแบบในการฝึกฝนให้นักเรียนมีความชอบ ชื่นชอบเอาใจใส่ในการเรียนวิชาสังคมศึกษา ในด้านวิริยะ พบว่านักเรียนมีความพากเพียรเอาธุระไม่ทอดถอนในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ เมื่อรู้สึกท้อในเวลาเรียนหรือเหนื่อยกับการเรียนวิชาสังคมศึกษาซึ่งเป็นวิชาที่มีเนื้อหาค่อนข้างมาก จะเตือนตนด้วยการสร้างแรงกระตุ้นให้กับตนเอง ที่สำคัญครูบิดามารดาเพื่อนๆ มีส่วนสำคัญต่อนักเรียน ในการนำหลักอริยบท ๔ มาปรับใช้ให้

มีความพากเพียรในการเรียนวิชาสังคมศึกษา ในด้านจิตตะ พบว่า มีการเอาใจใส่ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ ทำให้กิจกรรมต่างๆ ลุล่วงไปได้ด้วยดี มีความพยายามเอาจิตฝึกฝนศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ในด้านวิมังสา พบว่าการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษานั้น นักเรียนมีการไตร่ตรองทดลอง หรือมีการวางแผนในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ เมื่อเรียนวิชาสังคมศึกษาแล้วรู้จักการคิดพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลที่ถูกต้องพร้อมกับการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุผลที่เหมาะสม

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) จากการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา สามารถพัฒนาการเรียนของนักเรียนให้ประสบความสำเร็จได้ จึงควรส่งเสริมให้ครูนำหลักธรรมข้อนี้ มาประยุกต์ใช้กับกระบวนการจัดการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ด้วยการทำหลักสูตรให้ชัดเจน ปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรอยู่เสมอ และให้สอดคล้องกับผู้เรียน

๒) ด้านการเรียนการสอนควรมีกิจกรรมเสริมหลักสูตร เน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ในเรื่องของอิทธิบาท ๔ ให้กับนักเรียน ด้านสื่อการเรียนการสอนควรมีงบประมาณสนับสนุนสื่อการเรียนการสอน ให้เพียงพอและพัฒนาให้ทันสมัยอยู่เสมอ สอดคล้องกับหลักอิทธิบาท ๔ และสถานการณ์ปัจจุบัน ด้านบรรยากาศการเรียนการสอนควรมีแหล่งเรียนรู้รอบๆ ห้องเรียนหรือในโรงเรียนให้เพียงพอต่อการเรียนรู้ เช่น วัด หรือห้องเรียนธรรมศึกษาเพื่อเสริมสร้างพัฒนาบรรยากาศ และแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อผู้เรียน

๓) ควรมีการวัดและประเมินผลของนักเรียนตามสภาพความเป็นจริง โดยการประเมินผลก่อนเรียนและหลังเรียนอยู่เสมอ มีวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่แท้จริง เพื่อให้เกิดความชำนาญเกิดความคล่องตัว ในการใช้หลักอิทธิบาท ๔ และนำไปพัฒนาด้านอื่นๆ เพื่อการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ต่อผู้เรียนสืบต่อไป

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นี้ยังมีประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่า ควรนำมาศึกษาเพิ่มเติมและทำการวิจัยดังต่อไปนี้

๑) ควรมีการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอน ในรายวิชาอื่นๆ ที่นักเรียนประสบความสำเร็จได้ยาก เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาภาษาอังกฤษ วิชาภาษาไทย เป็นต้น

๒) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องการใช้หลักธรรมข้ออื่นๆ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียน การสอน เช่น การสอนโดยหลักไตรสิกขาเหมือนที่โรงเรียนวิถิพุทธใช้อยู่ในปัจจุบัน หลักการสร้าง ศรัทธาและโยนิโสมนสิการ เป็นต้น

๓) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้วยการประยุกต์ใช้หลัก อิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาอื่นๆ

๔) ควรมีการติดตามผลระยะยาวหลังจากเสร็จสิ้นการวิจัยไปแล้ว เพื่อดูว่าการ ประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา นั้นส่งผลให้นักเรียนพัฒนา ตนเองให้ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

๕) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง เทคนิควิธีการพัฒนาสมรรถภาพทางการเรียนรู้ด้วยหลัก อิทธิบาท ๔ ของนักเรียนในระดับชั้นต่างๆ หรือในสถานศึกษาอื่นๆ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.) ๒๕๕๑.

_____. แนวทางการวัดและประเมินผลการเรียน, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๕.

คณะกรรมการประเมินศึกษาแห่งชาติ. คู่มือการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐.

คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เทียนวัฒนา พรินท์ติ้ง มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๓.

คู่มือแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา. โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๕.

จินตนา ไบกาซูย์. การเขียนสื่อการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวิริยสาร, ๒๕๓๖.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการพัฒนาเด็กพฤติกรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๗.

ดวง พันธุมนาวิน. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๔๔.

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง. กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒.

ทิตินา แคมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

บุญชม ศรีสะอาด. การพัฒนาการสอน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก, ๒๕๔๕.

_____. การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

_____. การวิจัยสำหรับครู. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๖.

บุญมี แทนแก้ว. จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.

ประณาท เทียนศรี. การสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียนชั้นประถมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ประกาศรี สีอำไพ. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์, ๒๕๓๕.

ปิ่น มุกขนันต์ พ.อ. ปฏิบัติตามธรรมะประสบความสำเร็จ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มงคลสาร, ๒๕๓๙.

_____. มงคลชีวิตภาค ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙.

ปริญญ์ จงวัฒนา. พุทธธรรมเพื่อกล่าวนมิตร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ บจก. ศิลป์สยามบรรจุกุณธ์และการพิมพ์, ๒๕๕๐

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุษา คงทอง พร้อมคณะ. คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้. พิมพ์ครั้งที่ ๑. โรงพิมพ์เทียนวัฒนาพรินท์ติ้ง : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๓.

พ. สุวรรณ. โพชนงค์ พุทธศาสดาต่ออายุ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้อยทอง, ๒๕๓๑.

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. พฤติกรรมกลุ่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๒.

พนัส หันนาคินทร์. การมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิษเนศ, ๒๕๒๔.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตาโณ). ความสำเร็จ หลักรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). ทำอย่างไรจึงจะเรียนเก่ง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

_____. วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๒๘.

- ธรรมนุญชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๔๕.
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค. ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐.
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระพุทธศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง, ๒๕๔๐.
- พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมมิกจำกัด, ๒๕๔๖.
- พุทธวิธีการสอน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๒๙.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล). การบริหารวัด. นครปฐม: บริษัทเพชรเกษมการพิมพ์จำกัด, ๒๕๕๑.
- พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). คู่มือปฏิบัติธรรมพระและอาทิศย์. วัดมหาพฤฒาราม. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอพริ้นท์แอนด์แพ็ค จำกัด, ๒๕๕๒.
- พุทธทาสภิกขุ. โพธิปักขิยธรรม ธรรมะสูงสุดแห่งความรู้แจ้ง ๓๗ ประการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา ๒๕๑๒.
- โพธิปักขิยธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- กามารมณ์และชีวิตคู่ตามหลักพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๗.
- ขราวาสธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๗.
- สุนฺดารา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๑๘.
- พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ. คุณธรรมของชีวิตที่ดีงาม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. **พระมหาชนก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นาน มีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

เรืองวิทย์ นนทะภา และคณะ. “เอกสารประกอบการสอน วิชาเลือกและเทคโนโลยีการสอน หลักสูตร”. **ประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการสอน**. ๒๕๔๐.

วสิน อินทสระ. **พุทธปรัชญามหายาน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๓๐.

ศิรินารถ สุดใจนาค. **คู่มือการจัดการเรียนการสอนวิชาชีฟตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้และ เขียนแผนการสอนประเภทวิชาคหกรรม**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและพัฒนา อาชีวศึกษา ๔, ๒๕๔๘.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **สารานุกรมพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). **มาตรฐานตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การพิจารณาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่ ๒ (๒๕๔๙ - ๒๕๕๓)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานรับรองมาตรฐานและ ประเมินคุณภาพการศึกษา, ๒๕๔๙.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สมน อมรวิวัฒน์. **การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์, ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๒.

_____. **หลักสูตรทางการศึกษาตามแนวพุทธธรรม**. โครงการกิตติเมธีสาขาวิชา ศึกษาสาตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. นทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช, ๒๕๔๔.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

สุวิมล ว่องวานิช. **การประเมินผลการเรียนรู้แนวใหม่**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

หนังสือเรียน **พุทธวิธีการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๕.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

ฉัตรกร วรณโก. “ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนวิชา สังคมศึกษาในโรงเรียน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

นางสาวณิชาภัทร เงินจตุรัส. “การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ใช้ในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนวรรณรัตน์ศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

บุญมี บุญเยี่ยม. “ศึกษาการนำอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานของพนักงานศูนย์ควบคุมการบินภูเก็ต”. บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา, ๒๕๔๔.

พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์. “ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

พระดณัย อนาวีโล. “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสถานศึกษา : กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาสมคิด โครธา. “การใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. (การอุดมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗.

ไพบุลย์ ตั้งใจ. “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน ตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษาบริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. (การบริหารจัดการคณะสงฆ์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

วิเชียร พกเพียร. “การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท ๔ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๐.

สุขชี ดีสงคราม. “สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑๐”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต**. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.

สุรพล เครือมะโนรมย์. “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาการบริหาร การศึกษา: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.

เสกสันต์ บุญยะ. “การใช้อิทธิบาท ๔ ในการบริหารบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม ขนาดเล็กแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๔”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

(๓) สารนิพนธ์ :

พระมหาสมศักดิ์ วิทยาสิงห์. “วิเคราะห์หลักสูตรพระพุทธศาสนาภายใต้นโยบายปฏิรูปการศึกษา”.

สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม. บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๖.

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎี บัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

(๔) บทความ :

โชติธรม์ จันทรสุคนธ์. **วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๑). พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). “อิทธิบาทกถา” พุทธจักร โลกร่มเย็นดับเชื้อได้ด้วย ศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

กระทรวงศึกษาธิการ. **การเรียนรู้มีประสิทธิภาพด้วยหลักอิทธิบาท ๔**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=27230&Key=news_research.

ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา. **โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://schoolweb.eduzones.com/Srisuphan/index.php?page=index>.

คณะกรรมการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๒๕๕๑**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.curriculum51.net.

ความรู้ดีๆ จาก teacher-for-thailand. **เรื่อง ความสำคัญและจุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://teacher-for-thailand.blogspot.com/p/blog-page_27.html.

ความรู้พระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาตนเอง. ศาสตร์แห่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: [http://www.kalyanamitra.org / th / article_detail.php?i = 9719](http://www.kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=9719).

อิทธิบาท ๔. **บาทฐานแห่งความสำเร็จ**. เมื่อนำ PDCA. มาเทียบกับอิทธิบาท ๔ มันคือเรื่องเดียวกัน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/431477>.

(๖) ภาษาอังกฤษ :

Ennis, R.H. “A Logical Basis for Measuring Critical Thinking Skill”. Educational Leadership. 1985.

Paul, R.W. “Taxonomy and Critical Thinking Instruction”. Educational Leadership. 1992.

Peck, R.F.; & R.J. Harigurst. **The Psychology of Character Development**. New York : Wiley.1960.

Woods, A.E. “Affective Learning: One to Critical Thinking”. Holistic Nursing Practice. 1993.

(๗) สัมภาษณ์ :

๑) สัมภาษณ์ผู้บริหาร N : ๒

สัมภาษณ์ นางนัยนภา สุจริต. ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ. ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางณัฐนันท์ ลังการรัตน์. รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ. ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

๒) สัมภาษณ์ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา N : ๑

สัมภาษณ์ นางมนต์เจียร พัฒนาวงค์. ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ – ๖. ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

๓) สัมภาษณ์ผู้ปกครอง N : ๙

สัมภาษณ์ นายสมชัย อินปัน. ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔. ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายนาวัน มณีวงศ์. ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔. ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางนุช ลุ่มหม่อง. ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔. ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายหล้า ตปนิยธาดุ. ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายทุน ลุงซื่อ. ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางอัญชลี เทนอิสระ. ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสาว แก้วทอง. ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสาวสิรินภา ปราบภัย. ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายจรรณ สุทธิไชยา. ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

๔) สัมภาษณ์นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ N : ๓๐

สัมภาษณ์ เด็กชายธงชัย ลุ่มหม่อง. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔. ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กชายพิพัฒน์ แซ่เต๋อน. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔. ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กชายสิริวิทย์ มณีวงศ์. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔. ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กชายพรชัย อินปิ่น. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔. ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กชายโอภาส ใจสว่าง. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔. ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงพัชรพร ใจติยะ. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔. ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงพัชรพร ไหว้อย. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔. ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงจิรนนท์ แสนเชื่อน. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔. ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงจิตาภา จงเทพ. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔. ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงยอดศิริ หวังเจริญ. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔. ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กชายสมชาย ทองพันหา. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กชายวสิน ปกรณ์พงศ์ศิริดี. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงวรดา ตปนิยธาดุ. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงน้ำหวาน ลุงชื้อ. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงณัฐญกานต์ มาตา. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงปพิชญา สุริยา. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงณัฐชญา บุญตั้ง. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงกัลยา ศาสนมิต. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงอรพิน นันตา. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงนันธิยา กันนารี. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕. ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กชายสายนที เขียวคำฟู. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กชายกานต์ สุขสันต์. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กชายพิชยะ สุวรรณเดช. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กชายภูษณะ ชัยวงศ์ญาติ. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กชายวรชัย พนาสันธ์ขจี. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงอารยา จันละคน. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงรุ่งนภา ปันทะ. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงภัครมัย ไชยงามเมือง. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงอภิษฎา พรั่งหล้า. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงวิภาดา แก้วทอง. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เรื่อง “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ปีการศึกษา ๒๕๖๐ สังกัดสำนักงานเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน ๓ ท่าน ประกอบด้วย

๑. อาจารย์ ดร. พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์

อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ สาขาศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 อาจารย์พิเศษประจำศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร เชียงใหม่
 สถานที่ทำงานปัจจุบัน : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒. รองศาสตราจารย์ สนิท สัตโยภาส

อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ ภาควิชาหลักสูตรและการสอน มจร เชียงใหม่
 อาจารย์พิเศษประจำศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร เชียงใหม่
 อาจารย์พิเศษคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา มจร เชียงใหม่
 สถานที่ทำงานปัจจุบัน : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร. วรวิทย์ นิเทศศิลป์

อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ สาขาการสอนสังคมศึกษา มจร เชียงใหม่
 อาจารย์ประจำศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร เชียงใหม่
 สถานที่ทำงานปัจจุบัน : คณะครุศาสตร์ มจร เชียงใหม่

ภาคผนวก ข.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ ว ๘๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๖, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๖๕ มือถือ ๐๘๓-๑๘๕๖๓๖๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติโครงการในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงการงานวิจัย

จำนวน ๑ ชุด

๒. เครื่องมือวิจัย

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระเกรียงศักดิ์ กมนสุทฺธ (ตีกิตติ) เลขประจำตัวนิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๐๓ เป็นนิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริย ๔
ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
AN APPLICATION OF IDDHIPADA IN TEACHING THE SOCIAL STUDIES COURSE FOR WAT SRISUPAN
MUNICIPAL SCHOOL IN CHIANGMAI PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่
ขออนุมัติโครงการจากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบ
มาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขออนุมัติโครงการในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ดร.พิสิษฐ์
13-12-2560

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๔๖๗ ต่อ ๓๑๑

ติดต่อ นิสิต พระเกรียงศักดิ์ กมนสุทฺธ (ตีกิตติ) โทร. ๐๘๑-๒๘๐๗๔๕๗

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ว ๘๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๓๘๖๖๗, ๒๓๕๑๔๕, ๒๓๐๔๕๑,
๒๓๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๗๓๗๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๓๐๔๕๒

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน รศ.สนิท สัตโยภาส

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๑ ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๑ ชุด

ด้วย พระเกรียงศักดิ์ กมมสุทฺโธ (ตีกิตติ) เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๐๓ เป็นนิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริย ๔
ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
AN APPLICATION OF IDDHIPADA IN TEACHING THE SOCIAL STUDIES COURSE FOR WAT SRISUPAN
MUNICIPAL SCHOOL IN CHIANGMAI PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่
ขออนุญาตเคราะห้จากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบ
มาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเคราะห้ในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ศ.ดร.กนก ใจใส
ส.ดร. สัตโยภาส
18 ธ.ค. 60

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันยยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาการเลขาธิการบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

ติดต่อนิสิต พระเกรียงศักดิ์ กมมสุทฺโธ (ตีกิตติ) โทร. ๐๘๑-๒๘๐๗๔๙๗

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ว ๘๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๘๖๖, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๗๓๗๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติโครงการในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ.ดร.วรวิทย์ นิตะศิลป์

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๑ ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๑ ชุด

ด้วย พระเกรียงศักดิ์ กมนสุทโธ (ตีกิตติ) เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๐๓ เป็นนิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริย ๔
ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
AN APPLICATION OF IDDHIPADA IN TEACHING THE SOCIAL STUDIES COURSE FOR WAT SRISUPAN
MUNICIPAL SCHOOL IN CHIANGMAI PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่
ขออนุมัติโครงการจากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบ
มาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขออนุมัติโครงการในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๘๖๗ ต่อ ๓๑๑

ติดต่อ นิสิต พระเกรียงศักดิ์ กมนสุทโธ (ตีกิตติ) โทร. ๐๘๑-๒๘๐๗๔๔๗

ภาคผนวก ค.

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน

ช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +๑ เห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง ๐ ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -๑ ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+๑	๐	-๑	
๑	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
๒	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓			
๓	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
๔	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓			
๕	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓			
๖	จำนวนคำถามของแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
๗	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓			
๘	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓			
๙	คำถามในแบบสัมภาษณ์กะทัดรัด สามารถตอบได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
๑๐	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
	รวม				

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(.....)

ตำแหน่ง.....
13-12-2560

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่เราได้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน

ช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +๑ เห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง ๐ ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -๑ ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+๑	๐	-๑	
๑	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
๒	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓			
๓	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
๔	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓			
๕	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓			
๖	จำนวนคำถามของแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
๗	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓			
๘	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓			
๙	คำถามในแบบสัมภาษณ์กะทัดรัด สามารถตอบได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
๑๐	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
	รวม				

ลงชื่อ..... ศิริกานต์ สีสุภาภรณ์ ผู้ประเมิน

(นางศิริกานต์ สีสุภาภรณ์)

ตำแหน่ง..... รองศาสตราจารย์

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน

ช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +๑ เห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง ๐ ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -๑ ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+๑	๐	- ๑	
๑	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
๒	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓			
๓	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
๔	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย		✓		
๕	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓			
๖	จำนวนคำถามของแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย			✓	
๗	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓			
๘	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓			
๙	คำถามในแบบสัมภาษณ์กะทัดรัด สามารถตอบได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย		✓		
๑๐	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
	รวม				

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(.....)

ตำแหน่ง.....

ภาคผนวก ง.

หนังสือขออนุญาตแจกแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๒๔/ ๖๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๖๖๗, ๒๗๕๑๔๕, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๓๕ มือถือ ๐๘๗-๑๕๕๖๓๗๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ

ด้วย พระเกรียงศักดิ์ กมมสุโท (ตีกิตติ) เลขประจำตัว ๕๙๐๕๒๐๕๐๐๓ เป็นนิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคปกติ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ใน
การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ AN
APPLICATION OF IDDHIPADA IN TEACHING THE SOCIAL STUDIES COURSE FOR WAT SRISUPAN
MUNICIPAL SCHOOL IN CHIANGMAI PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันย๊ะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร.๐-๕๓๒๗-๘๕๖๗ ต่อ ๓๑๑

ภาคผนวก จ.
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง : แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน

๑. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ สังกัดสำนักงานเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อ นิสิต ครูผู้สอน และนักเรียน สามารถประยุกต์ใช้กับการเรียนการดำรงชีวิตและการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ต่อไป โดยไม่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของครู และการเรียนของนักเรียนแต่อย่างใด ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์ โปรดตอบแบบสัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริงให้ครบถ้วนทุกข้อคำถาม

๒. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยนี้ จัดทำขึ้นเพื่อสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑ ชุด

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ในการให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้เป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณแก่ท่านมา ณ โอกาสนี้

(พระเกรียงศักดิ์ ตีเก็ดติ)

นิสิตปริญญาโทรุ่นที่ ๑๙

หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๐

ติดต่อประสานงาน

มือถือ ๐๘๑-๒๘๐๗๔๙๗

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง : แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยครั้งนี้ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยแนวทางการสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น ๒ ตอนคือ

ตอนที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปตามสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ ๑ คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปตามสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลทั่วไปตามสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ.....
นามสกุล.....อายุ.....ปี วุฒิทางการศึกษาปริญญา.....สถานที่ทำงาน
โรงเรียน.....ตำบล.....อำเภอ.....
จังหวัด.....ประสบการณ์ทำงาน.....ปี ตำแหน่งหน้าที่.....

ตอนที่ ๒ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงใหม่ ดังนี้

๒.๑ ท่านมีมาตรการและแนวทางอย่างไร ที่จะช่วยปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนมี
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักอิทธิบาท ๔ อย่างยั่งยืน คือ มีความความพอใจในสิ่งที่เรียน มี
ความความภาคภูมิใจในการเรียน มีการเอาใจใส่ใฝ่ในสิ่งที่เรียน และไตร่ตรองใช้ปัญญาสอบสวนในสิ่ง
ที่เรียน

ตอบ.....

.....
.....
.....

๒.๒ ท่านคิดว่าควรมีแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ในโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ให้เจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้อย่างไร

๒.๒.๑ ด้านกระบวนการเรียนรู้

.....

.....

.....

๒.๒.๒ ด้านสื่อการเรียนรู้

.....

.....

.....

๒.๒.๓ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

.....

.....

.....

๒.๒.๔ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

.....

.....

.....

๒.๓ ท่านคิดว่าการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ จะส่งผลให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่อนักเรียนในโรงเรียนของท่านได้อย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

๒.๔ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศึกษา และเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๔ - ๖ ในโรงเรียนของท่าน

ตอบ.....

.....

.....

.....

๒.๕ ท่านได้มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาหรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ น้อย่างไรบ้าง

๒.๕.๑ ด้านกระบวนการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

๒.๕.๒ ด้านสื่อการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

๒.๕.๓ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

๒.๕.๔ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

๒.๖ หลังจากที่คุณวิจัยได้ศึกษาหาแนวทางจนสำเร็จแล้ว ท่านอยากให้ผู้อื่นวิจัยได้นำแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศึกษา และเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนของท่านหรือไม่อย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณที่ได้รับความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัยในครั้งนี้

พระเกรียงศักดิ์ ตีจิกตติ

พระนิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง : แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ครูผู้สอน

๑. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ สังกัดสำนักงานเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อ นิสิต ครูผู้สอน และนักเรียน สามารถประยุกต์ใช้กับการเรียนการดำรงชีวิตและการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ต่อไป โดยไม่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของครู และการเรียนของนักเรียนแต่อย่างใด ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์ โปรดตอบแบบสัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริงให้ครบถ้วนทุกข้อคำถาม

๒. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยนี้ จัดทำขึ้นเพื่อสัมภาษณ์ครูผู้สอน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑ ชุด

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ในการให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้เป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณแก่ท่านมา ณ โอกาสนี้

(พระเกรียงศักดิ์ ตีจิกตติ)

นิสิตปริญญาโทรุ่นที่ ๑๙

หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๐

ติดต่อประสานงาน

มือถือ ๐๘๑-๒๘๐๗๔๙๗

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง : แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ครูผู้สอนซึ่งมีทั้งหมด ๗ ตอนคือ

๑. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
๒. สัมภาษณ์ข้อมูล: สาเหตุของการขาดอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖
๓. สัมภาษณ์ข้อมูล: การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจ
ในหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย **ฉันทะ**
๔. สัมภาษณ์ข้อมูล: การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจ
ในหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย **วิริยะ**
๕. สัมภาษณ์ข้อมูล: การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจ
ในหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย **จิตตะ**
๖. สัมภาษณ์ข้อมูล: การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจ
ในหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย **วิมังสา**
๗. สัมภาษณ์ข้อมูล: การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอน
วิชาสังคมศึกษา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑.๑ ชื่อ - สกุล.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
- ๑.๒ ที่อยู่ปัจจุบัน.....
- ๑.๓ วุฒิทางการศึกษา.....
- ๑.๔ อาชีพ.....ศาสนา.....
- ๑.๕ สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ ☐ครูผู้สอน ☐ครูพี่เลี้ยง ☐อื่นๆ (ระบุ).....
- ๑.๖ วัน/เวลา/ปี ที่เก็บข้อมูล.....

ตอนที่ ๒. สัมภาษณ์ข้อมูลสาเหตุหลักของการขาดอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

- ๒.๑ ท่านคิดว่าสาเหตุของการขาดอิทธิบาท ๔ ของนักเรียน มาจากสาเหตุและแรงจูงใจใดบ้าง

ตอบ.....

.....

.....

.....

๒.๒ ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ท่านคิดว่าสาเหตุของการขาดอติธิบาท ๔ ของนักเรียนที่ท่านทำการสอน มาจากสาเหตุใดบ้าง

ตอบ.....

.....

.....

.....

๒.๓ ท่านคิดว่าสาเหตุของการขาดอติธิบาท ๔ ในระดับสถานศึกษามาจากสาเหตุอะไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

๒.๔ ท่านคิดว่าสาเหตุของการขาดอติธิบาท ๔ ในการเรียนมาจากสาเหตุอะไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

๒.๕ ท่านคิดว่าเมื่อนักเรียนขาดอติธิบาท ๔ ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาแล้วจะเกิดผลกระทบต่อนักเรียนอย่างไรบ้าง

ตอบ.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ สัมภาษณ์ข้อมูล การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจในหลักอติธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย ฉันทะ

๓.๑ กิจกรรมที่ทำให้รู้และเข้าใจใน ฉันทะ

๑.) ท่านคิดว่านักเรียนมีความพอใจในการศึกษาเล่าเรียน หรือไม่ อย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

๒) ท่านคิดว่านักเรียนมีความพอใจที่จะบรรพชาเพื่อตอบแทนผู้มีพระคุณใช่หรือไม่ อย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

๓.) ท่านคิดว่านักเรียนมีความพอใจที่จะบรรพชา หรือ บวชเนกขัมมะ (ชีพรามณ์) ในช่วงปิดภาคเรียนหรือไม่ อย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ สัมภาษณ์ข้อมูล แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจในหลักอทิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย **วิริยะ**

๔.๑ ท่านมีความเพียรพยายามที่จะใช้ วิริยะ เพื่อแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นความสำเร็จของนักเรียนในชั้นที่ท่านทำการสอนได้อย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

๔.๒) ท่านมีวิธีการปลูกฝัง วิริยะ (ความเพียรพยายาม) ให้กับนักเรียนในชั้นที่ท่านทำการสอนได้อย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๕ สัมภาษณ์ข้อมูล การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจในหลักอทิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย **จิตตะ**

๕.๑ ท่านมีวิธีการปลูกฝัง จิตตะ (เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งที่ทำ) ให้กับนักเรียนในชั้นที่ท่านทำการสอนได้อย่างไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๖ สัมภาษณ์ข้อมูล การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจหลัก
 อภิธาน ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย **วิม้งสา**

๖.๑ ท่านมีวิธีการปลูกฝัง วิม้งสา (ไตร่ตรอง ใช้ปัญญาสอบสวน) ให้กับนักเรียนในชั้นที่ท่านทำ
 การสอนได้อย่างไร

ตอบ.....

.....

ตอนที่ ๗ สัมภาษณ์ข้อมูล ครูมีการประยุกต์ใช้หลักอภิธาน ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอน
 วิชาสังคมศึกษาน้อย่างไรบ้าง

๔.๑) ด้านกระบวนการเรียนรู้

.....

๔.๒) ด้านสื่อการเรียนรู้

.....

๔.๓) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

.....

๔.๔) ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

.....

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณที่ได้รับความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัยในครั้งนี้

พระเกรียงศักดิ์ ตีเก็ดติ

พระนิสิตปริญญาโท สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง : แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน

๑. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ สังกัดสำนักงานเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อ นิสิต ครูผู้สอน และนักเรียน สามารถประยุกต์ใช้กับการเรียนการดำรงชีวิตและการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ต่อไป โดยไม่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของครู และการเรียนของนักเรียนแต่อย่างใด ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ถูกสัมภาษณ์ โปรดตอบแบบสัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริงให้ครบถ้วนทุกข้อคำถาม

๒. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยนี้ จัดทำขึ้นเพื่อสัมภาษณ์ผู้ปกครอง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณอำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่จำนวน ๑ ชุด

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ในการให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้เป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณแก่ท่านมา ณ โอกาสนี้

(พระเกรียงศักดิ์ ตีเก็ดติ)

นิสิตปริญญาโทรุ่นที่ ๑๙

หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๐

ติดต่อประสานงาน

มือถือ ๐๘๑-๒๘๐๗๔๙๗

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง : แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๓ ตอน

๑. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๒. สัมภาษณ์ข้อมูล : สาเหตุหลักของการขาดอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนในความปกครองของท่าน

๓. สัมภาษณ์ข้อมูล : กิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจในอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ - สกุล.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

๑.๒ ที่อยู่ปัจจุบัน.....

๑.๓ การศึกษา.....เป็นผู้ปกครองนักเรียนชั้น.....

๑.๔ อาชีพ.....ศาสนา.....

๑.๕ สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ ☐บิดา ☐มารดา ☐อื่นๆ (ระบุ).....

๑.๖ วัน/เวลา/ปี ที่เก็บข้อมูล.....

ตอนที่ ๒ สัมภาษณ์ข้อมูล สาเหตุหลักของการขาดอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนในความปกครองของท่าน

๒.๑ ท่านคิดว่าสาเหตุของการขาดอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนในความปกครองของท่านมาจากสาเหตุใด

ตอบ.....

.....

๒.๒ ท่านคิดว่าสาเหตุและแรงจูงใจของนักเรียนในความปกครองของท่านที่ขาดอิทธิบาท ๔ ในตัวเองมาจากสาเหตุใดบ้าง

ตอบ.....

.....

๒.๓ ท่านคิดว่าสาเหตุหลักของการขาดอติบาท ๔ ในครอบครัวมาจากสาเหตุใดมากที่สุด เพราะอะไร

ตอบ.....

.....

.....

.....

๒.๔ ท่านคิดว่าสาเหตุของการขาดอติบาท ๔ ในระดับสถานศึกษามาจากสาเหตุอะไร

ตอบ.....

.....

.....

๒.๕ ท่านคิดว่าเมื่อนักเรียนในความปกครองของท่านขาดอติบาท ๔ ในการเรียนแล้วจะเกิดผลกระทบต่อนักเรียนอย่างไรบ้าง

ตอบ.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ สัมภาษณ์ข้อมูล กิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจในอติบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

๓.๑ ท่านได้มีการส่งเสริมให้นักเรียนในความปกครองของท่านเกิดความพอใจในการศึกษาเล่าเรียน ใช่หรือไม่ อย่างไร (ฉันทะ)

ตอบ.....

.....

.....

๓.๒ ท่านมีความเพียรพยายามที่จะใช้ วิริยะ เพื่อแก้ปัญหาการขาดเรียน การไม่สนใจศึกษาเล่าเรียน การไม่ยอมไปเรียน และขาดความรับผิดชอบในหลายๆ ด้าน ของนักเรียนในความปกครองของท่านอย่างไร (วิริยะ)

ตอบ.....

.....

.....

๓.๓ ท่านมีวิธีการปลูกฝังให้กับนักเรียนในความปกครองของท่านให้รู้จักเอาใจใส่ในสิ่งที่ทำ
หรือในสิ่งที่ควรศึกษาเล่าเรียน ได้อย่างไร (จิตตะ)

ตอบ.....

.....

.....

.....

๓.๔ ท่านมีวิธีการปลูกฝังให้กับนักเรียนในความปกครองของท่านให้รู้จัก ไตร่ตรอง ใช้ปัญญา
สอบสวน ได้อย่างไร (วิมังสา)

ตอบ.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณที่ได้รับความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัยในครั้งนี้

พระเกรียงศักดิ์ ตีกรัตติ

พระนิสิตปริญญาโท สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง : แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์นักเรียน

๑. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยครั้งนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ สังกัดสำนักงานเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อ นิสิตครูผู้สอน และนักเรียน สามารถประยุกต์ใช้กับการเรียนการดำรงชีวิตและการตัดสินใจในเรื่องต่างๆต่อไป ไม่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของครู และการเรียนของนักเรียนแต่อย่างใด ดังนั้นขอให้นักเรียนตอบได้อย่างอิสระตามความคิดเห็นของนักเรียน และขอความกรุณาตอบให้ครบทุกข้อด้วย

๒. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ สถานภาพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

ตอนที่ ๒ สัมภาษณ์ข้อมูล : ความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๔ - ๖

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ในการให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้เป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณแก่ท่านมา ณ โอกาสนี้

(พระเกรียงศักดิ์ ตีจิกิตติ)

นิสิตปริญญาโทรุ่นที่ ๑๙

หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๐

ติดต่อประสานงาน

มือถือ ๐๘๑-๒๘๐๗๔๙๗

ตอนที่ ๑ สถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

๑.๒ เรียนอยู่ระดับชั้น

☐ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ☐ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ☐ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

ตอนที่ ๒ แบบแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็น ที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ด้าน ความพอใจ, วิริยะ ความพากเพียร อดทน, จิตตะ เอาใจใส่ฝึกฝนสิ่งที่ทำ, วิมังสา ไตร่ตรอง ใช้ปัญญาสอบสวน,

คำชี้แจง ๑. ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง () หน้าข้อความที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของนักเรียน ๒. ระดับความรับผิดชอบ ๕ ระดับ คือ (๕) มากที่สุด (๔) มาก (๓) ปานกลาง (๒) น้อย (๑) น้อยที่สุด

๑. ด้านฉันทะ	ระดับความคิดเห็น				
	๕ มากที่สุด	๔ มาก	๓ ปานกลาง	๒ น้อย	๑ น้อยที่สุด
๑. เมื่อนักเรียนเรียนในวิชาสังคมศึกษาจะมีความพอใจและชอบใจในเรื่องที่เรียน					
๒. ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาอื่นๆ นักเรียนมีความพอใจและมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ครูมอบหมายให้ทำ					
๓. นักเรียนมีความพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของครูผู้สอน					
๔. นักเรียนสามารถทำงานกลุ่มและพอใจที่จะทำงานกลุ่มร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี					
๕. นักเรียนมีความภาคภูมิใจและรักในโรงเรียนที่ตนเรียนมาก					
๒. ด้านวิริยะ	๕ มากที่สุด	๔ มาก	๓ ปานกลาง	๒ น้อย	๑ น้อยที่สุด
๖. นักเรียนมีความพากเพียร ขยัน ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้งในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ					

๗. เมื่อนักเรียนรู้สึกท้อในเวลาเรียน หรือเหนื่อยกับการเรียนวิชาสังคมศึกษา นักเรียนจะเตือนตนด้วยการสร้างแรงกระตุ้นให้กับตนเอง					
๘. ขณะที่เรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ นักเรียน อุดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ไม่พูดคุยเรื่องอื่นใดที่นอกเหนือจากเรื่องที่ครูสอน					
๙. นักเรียนพยายามตั้งใจเรียนวิชาสังคมศึกษาและในทุกรายวิชาเสมอ					
๑๐. นักเรียนมีความเพียรพยายามในการเรียนวิชาสังคมศึกษา ถึงแม้ว่าเรื่องที่เรียนอยู่จะยากเพียงใดก็ตาม					
๓. ด้านจิตตะ	๕ มากที่สุด	๔ มาก	๓ ปานกลาง	๒ น้อย	๑ น้อยที่สุด
๑๑. นักเรียนเอาใจใส่ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ อยู่เสมอ					
๑๒. นักเรียนมีความพยายาม เอาจิตฝึกฝนศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ					
๑๓. นักเรียนมีจิตใจตั้งมั่นกับเรื่องที่นักเรียนกำลังเรียนมากกว่าที่จะทำเรื่องอื่นๆ					
๑๔. นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ					
๑๕. นักเรียนมีความคิดที่จะปฏิบัติต่อกฎและระเบียบของโรงเรียนอยู่เสมอ					
๔. ด้านวิม้งสา	๕ มากที่สุด	๔ มาก	๓ ปานกลาง	๒ น้อย	๑ น้อยที่สุด
๑๖. นักเรียนมีการไตร่ตรองทดลองหรือมีการวางแผน ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ อยู่เสมอ					

๑๗. นักเรียนมีการตรวจสอบงานที่ครูมอบหมายให้ทำก่อนส่งและส่งงานสม่ำเสมอ					
๑๘. เมื่อนักเรียนเรียนวิชาสังคมศึกษาแล้วนักเรียนจะคิดพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลที่ถูกต้องพร้อมกับการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุผลที่เหมาะสมอยู่เสมอ					
๑๙. นักเรียนใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญก่อนลงมือทำงาน และมีการตรวจตราหาเหตุผลเพิ่มมากขึ้นทุกครั้ง					
๒๐. นักเรียนมีการตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำและคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ					
ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ หลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียน การสอนวิชาสังคมศึกษา	๕ มาก ที่สุด	๔ มาก	๓ ปาน กลาง	๒ น้อย	๑ น้อย ที่สุด
๒๑. ครูเป็นต้นแบบในการผลักดันให้นักเรียนมีความชอบ ขยันเอาใจใส่ และรู้จักพินิจใคร่ครวญอยู่เสมอ					
๒๒. สภาพแวดล้อมของโรงเรียน ครู บิดามารดา เพื่อนๆ มีส่วนสำคัญต่อนักเรียนในการนำหลักอริยบท ๔ มาใช้ในการเรียนวิชาสังคมศึกษา					
๒๓. บิดามารดาญาติผู้ใหญ่เป็นผู้คอยแนะนำให้นักเรียนใช้หลักอริยบท ๔ อยู่เสมอ					
๒๔. ครูเป็นผู้คอยแนะนำให้นักเรียนมีความเพียรในการศึกษา มีความคิดที่ฉลาดใช้ปัญญาในการใคร่ครวญเรื่องที่เรียนเสมอ					
๒๕. ผลของการเรียนด้วยการใช้หลักอริยบท ๔ เป็นแนวทางทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ เสมอ					

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเพื่อให้โอกาสผู้ตอบแบบสอบถาม เสนอแนะปัญหาอุปสรรค และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยาบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

คำชี้แจง โปรดให้ข้อมูลปัญหาอุปสรรค และเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยาบท ๔ ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ตามความคิดเห็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

ปัญหา/อุปสรรค

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยาบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณที่ได้รับความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัยในครั้งนี้

พระเกรียงศักดิ์ ตีเก็ดติ

พระนิสิตปริญญาโท สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ฉ.

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (The original data)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น ๔๒ คน

The original data

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (ผู้อำนวยการโรงเรียน)

คำถามข้อที่ ๑. ท่านมีมาตรการและแนวทางอย่างไร ที่จะช่วยปลูกจิตสำนึกให้นักเรียน มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักอิทธิบาท ๔ อย่างยั่งยืน คือ มีความความพอใจในสิ่งที่เรียน มีความความพากเพียรในการเรียน มีการเอาใจใส่ในสิ่งที่เรียน และไตร่ตรองใช้ปัญญาสอบสวนในสิ่งที่เรียน

คำตอบ มาตรการและแนวทางที่จะช่วยปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักอิทธิบาท ๔ อย่างยั่งยืน คือ มีความความพอใจในสิ่งที่เรียน มีความความพากเพียรในการเรียน มีการเอาใจใส่ในสิ่งที่เรียน และไตร่ตรองใช้ปัญญาสอบสวนในสิ่งที่เรียน ด้วยการฝึกอบรมครูผู้สอนด้านเทคนิคการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจ พอใจในสิ่งที่เรียน มีความพากเพียร มีความเอาใจใส่ในเรื่องที่เรียน มีการตรวจสอบข้อบกพร่องและหาทางแก้ไขข้อผิดพลาดนั้น ดังต่อไปนี้คือ

ฉันทะ มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น ที่พร้อมไปด้วยฉันทะ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาในเรื่องของการเรียน เพื่อให้เกิดความพอใจ ความไม่รู้สึกเบื่อหน่ายในการเรียนโดยเฉพาะวิชาสังคมศึกษาซึ่งเป็นรายวิชาที่มีเนื้อหาค่อนข้างมากประกอบด้วยหลายวิชา เมื่อนักเรียนมีหน้าที่ต้องศึกษาเล่าเรียนแล้วต้องมีความพอใจที่จะเรียน เพราะถ้ามีใจรักที่จะเรียนแล้วย่อมจูงใจให้เกิดความสนใจเอาใจใส่ในการเรียนให้ดีขึ้น และประสบผลสำเร็จได้ตามความมุ่งหมาย

วิริยะ มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษาหรือกลุ่มสาระอื่นๆ จัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของอิทธิบาท ๔ ในการเรียนของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย วิริยะ คือความเพียรพยายามที่จะใช้ความแกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคและความยากลำบากในการที่จะศึกษาเล่าเรียน เมื่อนักเรียนได้รู้ว่าสิ่งใดมีค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่ตัวนักเรียนแล้ว แม้ได้ยืนว่จุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนักมีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานแค่ไหนก็ตาม เขาก็จะไม่ท้อถอยกลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ และทำให้สำเร็จตามที่มุ่งหวัง มีความเพียรพยายามในการศึกษาเล่าเรียน ไม่หยุดกลางคันขณะเล่าเรียนให้สำเร็จวิธีการทำให้เกิดความเพียรพยายามในการเรียน ต้องพอใจในการเรียน ไม่ทอดทิ้งการเรียน พอใจในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เสมอต้นเสมอปลาย

จิตตะ มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษาหรือกลุ่มสาระอื่นๆ มีความคิดที่จดจ่อ เอาใจใส่นักเรียนมีจิตผูกพันและมีใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน นอกจากนี้แล้วยัง

ส่งเสริมให้ครูได้จัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจในอิทธิบาท ๔ ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาที่พร้อมไปด้วย จิตตะ เป็นการเอาใจใส่ใฝ่ใฝ่ในการเรียน ถ้าไม่เอาใจใส่ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาอื่นๆ แล้ว ในแต่ละชั้นของการเรียนนั้นก็จะไม่ประสบผลสำเร็จตามที่นักเรียนมุ่งหวัง วิธีการที่จะทำให้เกิดการเอาใจใส่ในการเรียนนั้นให้ถือว่า การที่มีรูปร่างนั้นก็เปรียบเสมือนว่ามีทรัพย์ ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องของการศึกษาเล่าเรียน คนผู้นั้นก็จะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ความมีใจจดจ่อใฝ่ใฝ่เช่นนี้ย่อมทำให้เกิดสมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในสิ่งที่กำลังเรียน เรียกว่าเป็นจิตตะสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

วิมังสา มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาที่พร้อมไปด้วยวิมังสา ของนักเรียนในแต่ละระดับชั้นเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาในเรื่องของการเรียน เพื่อให้เกิดการไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องในเรื่องของการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาในการชักนำสมาธิจะเห็นได้ไม่ยาก ซึ่งคนที่มีวิมังสาจะชอบคิดค้นหาเหตุผลชอบสอบสวนทดลอง มีการคิดพิจารณาทดสอบไป เช่น คิดว่าผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ วิมังสานั้นเป็นการเรียนที่นักเรียนควรพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจหาเหตุผลในการเรียนว่าอะไรควรและไม่ควรที่จะรับรู้ คือหาเหตุผลที่ดีหรือวิธีการสร้างการพิจารณาใคร่ครวญในการศึกษาเล่าเรียน ต้องดูเหตุปัจจัยองค์ประกอบที่จะทำให้ให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนได้

คำถามข้อที่ ๒. ท่านคิดว่าควรมีแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ในโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ให้เจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้อย่างไร

ด้านกระบวนการเรียนรู้

คำตอบ ในด้านกระบวนการเรียนรู้ นั้น มีการจัดการเรียนการสอนจากประสบการณ์ตรง หรือศึกษากรณีตัวอย่างจากชีวิตที่ให้ผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างผู้ดำเนินชีวิตตามหลักอิทธิบาท ๔ กับผู้ที่ไม่ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการดำเนินชีวิต เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของนักเรียนและการปฏิบัติตนในการศึกษาเล่าเรียนโดยยึดหลักอิทธิบาท ๔ ไว้เป็นแนวทางให้ประสบความสำเร็จ

ด้านสื่อการเรียนรู้

คำตอบ ในด้านสื่อการเรียนรู้ นั้น วิชาพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา การเรียนการสอนในลักษณะบรรยายเป็นส่วนใหญ่นั้น นักเรียนยังไม่เห็นภาพเท่าที่ควร การใช้สื่อวีดิทัศน์มาประกอบการสอน เช่น เรื่องของพุทธประวัติ ประวัตินักบวช พุทธสาวิกา อุบาสก อุบาสิกา และชาวพุทธตัวอย่าง รวมไปถึงเรื่องของการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี และ

การอยู่รวมกันกับศาสนาอื่น จึงทำให้ถ่ายทอดความรู้จากครูผู้สอน หรือแหล่งความรู้ไปยังนักเรียนได้ดี นักเรียนเกิดความพอใจสนุกสนาน มีความเพียรพยายามในการเรียนเพิ่มมากขึ้นจากการได้ดูประวัติ พุทธสาวก เช่น พระโสณะโกลิวิสะ ที่เป็นตัวอย่างของความเพียร การที่นักเรียนได้ดูสื่อการเรียนรู้ส่วนใหญ่จะมีจิตใจที่จดจ่อในการเรียนรู้มากขึ้น เนื่องจากว่าสื่อในปัจจุบันนี้มีหลายรูปแบบ ซึ่งอยู่ในรูปแบบของภาพยนตร์ แบบการ์ตูน ที่ดึงดูดความสนใจของผู้เรียนได้มากยิ่งขึ้น หลังจากที่ได้ดูสื่อการเรียนรู้จบไปแล้วครูก็ได้สรุปสาระสำคัญให้นักเรียนได้เกิดการทบทวนและนำเอาหลักธรรมนั้นๆ มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและในการศึกษาเล่าเรียน การใช้สื่อการเรียนรู้นั้นสามารถทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักของอิทธิบาท ๔ ได้

ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

คำตอบ ในด้านกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น มีการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเป็นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กับการสอน โดยใช้กิจกรรมการสอนที่หลากหลาย เช่น การสอนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วยการบันทึกความดี การบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและสาระอื่นๆ บูรณาการพระพุทธศาสนาส่งเสริมพิธีกรรมประเพณีล้านนา การยกระดับจิตใจด้วยการฝึกสมาธิ นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วครูผู้สอนก็มีการสอดแทรกคุณธรรม หรือหลักธรรมที่น่าพาให้ผู้เรียนนั้นประสบความสำเร็จด้วยหลักอิทธิบาท ๔ เพราะหากครูผู้สอนในสถานศึกษาสอดแทรกหลักธรรมคำสอนในรายวิชาต่างๆ บูรณาการพระพุทธศาสนากับการศึกษาจะเกิดการพัฒนาด้านจิตใจทำให้ผู้เรียนเกิดคุณธรรมจริยธรรมด้วย

ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

คำตอบ ในด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ นั้น มีการสังเกตประสิทธิภาพในการเรียนโดยภาพรวม ด้านฉันทะ ว่ามีความพอใจในการเรียนอยู่ในระดับใด ด้านวิริยะ มีความเพียรพยายามในการเรียนมากน้อยแค่ไหน ด้านจิตตะ มีจิตใจที่ จดจ่อในการเรียนมากน้อยเพียงใด ด้านวิมังสา มีการใช้ปัญญาสอบสวนแก้ไขข้อบกพร่องในการเรียนหรือไม่ เป็นผู้รักในการเรียนเอาใจใส่ กระตือรือร้นในการเรียน เพิ่มพูนวิชาความรู้ความสามารถในการศึกษา มีความมุ่งมั่นที่จะเรียนในรายวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากในการเรียน เมื่อเกิดอุปสรรคหรือปัญหาแล้วนักเรียนหาวิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้นอย่างไร ให้สำเร็จโดยติดตามประเมินผลจากงานที่มอบหมายให้นักเรียนทำ

คำถามข้อที่ ๓. ท่านคิดว่าการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ จะส่งผลให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่อนักเรียนในโรงเรียนของท่านได้อย่างไร

คำตอบ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่พร้อมไปด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้นั้นต้องประกอบด้วย

ฉันทะ มีความพอใจในการศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่ต้นจนกว่าจะประสบความสำเร็จการศึกษาในระดับชั้นต่างๆ

วิริยะ มีความเพียรพยายามที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง มีความพยายามพอสมควรที่จะเรียนรู้

จิตตะ มีการเอาใจใส่ในการเรียนรู้เป็นประจำอยู่ทุกวันตั้งแต่เกิดมาก็เรียนรู้ตลอดมา

วิมังสา มีการไตร่ตรองหาวิธีที่จะให้การเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ สิ่งที่ทันสมัย เทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ ที่จะทำให้ระบบการเรียนของนักเรียนเปลี่ยนแปลงไป

คำถามข้อที่ ๔. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศึกษา และเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๔ - ๖ ในโรงเรียนของท่าน

คำตอบ การเรียนอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีความพอใจ ใฝ่ใจที่จะเรียน มีความเพียรพยายามในการเรียน อุตุนไม่ทอดทิ้งในการเรียน หมั่นคิดและค้นคว้าในสิ่งที่เรียน ไตร่ตรอง ทดลอง ตรวจสอบใคร่ครวญหาเหตุผล ซึ่งการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท ๔ นั้นสามารถทำให้นักเรียนมีความมุ่งมั่น และมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนที่ดีขึ้น

คำถามข้อที่ ๕. ท่านได้มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาหรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ นี้ อย่างไรบ้าง

ด้านกระบวนการเรียนรู้

คำตอบ ด้านการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาหรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ ด้านกระบวนการเรียนรู้นั้น ได้ส่งเสริมให้นำหลักอิทธิบาท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปบูรณาการด้านกระบวนการเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

ด้านสื่อการเรียนรู้

คำตอบ ได้มีการส่งเสริมให้นำหลักอิทธิบาท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปบูรณาการด้านสื่อการเรียนรู้ในสาระสังคมศึกษา รวมไปถึงการใช้สื่อคุณธรรมและจริยธรรมที่สอดคล้องกับตัวชี้วัดในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

คำตอบ ได้มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดความเข้าใจในหลักอิทธิบาท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมธรรมบรรยายเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ เป็นการส่งเสริมให้มีคุณธรรมและจริยธรรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนและการดำเนินชีวิตได้

ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

คำตอบ ได้มีการส่งเสริมให้ครูยึดหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มุ่งให้ผู้ปฏิบัติประสบความสำเร็จทั้งด้านการเรียนการทำงานการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยการสังเกต ถ้านักเรียนมีความสนใจในการเรียนก็แสดงว่ามีความพอใจด้านการเรียนในรายวิชานั้นๆ บ่งบอกถึงควมมีฉันทะ ถ้ามีความขยันหมั่นเพียรด้านการเรียนในรายวิชานั้นๆ บ่งบอกถึงควมมีวิริยะ ถ้านักเรียนมีความเอาใจใส่ด้านการเรียนในรายวิชานั้นๆ บ่งบอกถึงควมมีจิตตะ ถ้ามีการไตร่ตรองหาวิธีที่จะให้การเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ นั้นดีขึ้นบ่งบอกถึงควมมีวิมังสา

คำถามข้อที่ ๖. หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาหาแนวทางจนสำเร็จแล้ว ท่านอยากให้ผู้วิจัยได้นำแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศึกษา และเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนของท่านหรือไม่อย่างไร

คำตอบ ควรมีการติดตามผลระยะยาวหลังจากเสร็จสิ้นการวิจัยไปแล้ว เพื่อดูว่าการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา นั้นส่งผลให้นักเรียนพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด และควรมีการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาอื่นๆ ที่นักเรียนประสบความสำเร็จได้ยาก เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาภาษาอังกฤษ วิชาภาษาไทย หรือควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องการนำหลักธรรมข้ออื่นๆ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น การสอนโดยหลักไตรสิกขาเหมือนที่โรงเรียนวิถิพุทธใช้อยู่ในปัจจุบัน และนำแนวทางนั้นมาประยุกต์ใช้ต่อไป

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (รองผู้อำนวยการโรงเรียน)

คำถามข้อที่ ๑. ท่านมีมาตรการและแนวทางอย่างไร ที่จะช่วยปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักอิทธิบาท ๔ อย่างยั่งยืน คือ มีความความพอใจในสิ่งที่เรียน มีความความพากเพียรในการเรียน มีการเอาใจใส่ในสิ่งที่เรียน และไตร่ตรองใช้ปัญญาสอบสวนใน สิ่งที่เรียน

คำตอบ มาตรการและแนวทางที่จะช่วยปลูกจิตสำนึกให้นักเรียน มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักอิทธิบาท ๔ อย่างยั่งยืน คือ มีความความพอใจในสิ่งที่เรียน มีความความพากเพียรในการเรียน มีการเอาใจใส่ในสิ่งที่เรียน และไตร่ตรองใช้ปัญญาสอบสวนในสิ่งที่เรียน ด้วยการฝึกอบรมพัฒนาผู้เรียนให้เรียนรู้ถึงหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อนำไปใช้ในการเรียนและชีวิตประจำวันเพื่อให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามลักษณะอันพึงประสงค์

คำถามข้อที่ ๒. ท่านคิดว่าควรมีแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ในโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ให้เจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้อย่างไร

ด้านกระบวนการเรียนรู้

คำตอบ ต้องเริ่มจากการทำแผนการจัดการเรียนรู้ของครู ต้องระบุนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา และการสอนในทุกรายวิชา

ด้านสื่อการเรียนรู้

คำตอบ ให้ครูที่ทำการสอนในรายวิชาสังคมศึกษาและรายวิชาอื่นๆ ได้จัดทำสื่อการเรียนรู้ที่ฝึกให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด การแก้ปัญหาตามหลักอิทธิบาท ๔

ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

คำตอบ ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ทำกิจกรรมกลุ่มที่ใช้หลักอิทธิบาท ๔ มาฝึกทักษะในการคิดความเป็นเหตุเป็นผล กระบวนการแก้ปัญหาและการวิเคราะห์พัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่อก้าวไปสู่หนทางแห่งความสำเร็จในการเรียน

ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

คำตอบ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ นั้น เป็นกระบวนการตัดสินความรู้ ความสามารถและทักษะต่างๆ ของผู้เรียน ผลผลิตที่มีคุณภาพจะเป็นการสะท้อนภาพเพื่อลงข้อสรุปถึง ความรู้ความสามารถและทักษะต่างๆ ของผู้เรียนว่ามีมากน้อยเพียงใด การวัดผลและประเมินผล การเรียนรู้โดยใช้หลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นคุณธรรมนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนและการทำงานวัดได้ดังนี้

ด้านฉันทะ วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้จากความสนใจใฝ่รู้ ความรักความพอใจในสิ่งที่เรียน และผลของการเรียนความมุ่งมั่นในสิ่งที่เรียนนั้น บรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด

ด้านวิริยะ วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้จากการกระทำ ที่แสดงถึงความรู้สึกที่ต้องการเรียนให้ประสบความสำเร็จ โดยที่ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ ที่เกิดขึ้นและมองว่าอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ท้าทายในการศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จ

ด้านจิตตะ วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้จากการกระทำที่แสดงถึงความรู้สึก ที่มีความมุ่งมั่นในการศึกษาเล่าเรียนด้วยความแน่วแน่ จดจ่อในสิ่งนั้น ไม่ละทิ้งการเรียนด้วยเห็นว่าการเรียนนั้นมีความสำคัญต่อตนเอง จึงได้อุทิศกายและจิตใจในการเรียนจนกว่าจะประสบความสำเร็จ

ด้านวิมังสา วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้จากการกระทำที่แสดงถึงการใช้ปัญญาในการพิจารณาใคร่ครวญและการแก้ไขข้อบกพร่องในการเรียน โดยที่มีการทดลองและหาแนวทางใหม่ๆ มาใช้ในการเรียนส่งเสริมให้งานเสร็จสิ้นและบรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์เรียบร้อยอย่างนี้เป็นต้น

คำถามข้อที่ ๓. ท่านคิดว่าการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ จะส่งผลให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่อนักเรียนในโรงเรียนของท่านได้อย่างไร

คำตอบ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่พร้อมไปด้วยหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ พอใจในสิ่งที่เรียน มีความ

เพียร ความเอาใจใส่ และความมีเหตุผลในการทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ หากสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในตัว ของนักเรียนก็จะมีพฤติกรรมตามลักษณะอันพึงประสงค์อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

คำถามข้อที่ ๔. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอริยาบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศึกษา และเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๔ - ๖ ในโรงเรียนของท่าน

คำตอบ การเรียนอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ในการเรียนรู้ของนักเรียนจำเป็นต้องฝึกให้ ผู้เรียนเกิดทักษะความรู้เรื่องอริยาบท ๔ ที่สำคัญต้องมีความเพียรพยายามในการเรียน ใช้เหตุผลให้ มากการเรียนรู้จึงจะบรรลุตามวัตถุประสงค์

คำถามข้อที่ ๕. ท่านได้มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนประยุกต์ใช้หลักอริยาบท ๔ ในรูปแบบ การจัดการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศึกษาหรือในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในวิชาอื่นๆ นี้ อย่างไรบ้าง

ด้านกระบวนการเรียนรู้

คำตอบ ได้ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาขั้นตอนกระบวนการ ครบถ้วนในทุกรายวิชา มีการสอดแทรกหลักอริยาบท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไป ประยุกต์ด้านกระบวนการเรียนรู้ ในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

ด้านสื่อการเรียนรู้

คำตอบ ได้มีการส่งเสริมให้ครูจัดทำสื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะด้าน ต่างๆ แก่ผู้เรียน โดยการนำหลักอริยาบท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปบูรณาการด้าน สื่อการเรียนรู้ในสาระสังคมศึกษาและทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

คำตอบ ได้มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการสอดแทรกหลัก อริยาบท ๔ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ค้นคว้า ด้วยความตั้งใจและใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาต่างๆ จนเกิดเป็นองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองสามารถนำไป ประยุกต์ใช้กับการเรียนและการดำเนินชีวิตได้

ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

คำตอบ ได้มีการส่งเสริมให้ครูยึดหลักอริยาบท ๔ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนการ วัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ เน้นการวิเคราะห์นักเรียนในแต่ละด้าน ส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยใน ชั้นเรียนแบบบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และนำผลการวิจัยไปแก้ไขพัฒนา ผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

คำถามข้อที่ ๖. หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาหาแนวทางจนสำเร็จแล้ว ท่านอยากให้ผู้วิจัยได้นำแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศึกษา และเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนของท่านหรือไม่อย่างไร

คำตอบ ควรมีการติดตามผลระยะยาวหลังจากเสร็จสิ้นการวิจัยไปแล้ว เพื่อดูว่าการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา นั้นส่งผลให้นักเรียนพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์หรือไม่

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ผู้บริหารและครูผู้สอนควรนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในทุกรายวิชา เพราะเป็นคุณธรรมแห่งความสำเร็จให้เกิดการเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นแนวทางที่จะช่วยปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักอิทธิบาท ๔ นั้น ต้องเริ่มจากการทำแผนการจัดการเรียนรู้ของครู ต้องระบุหลักการนำอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษาและในการสอนทุกรายวิชา ส่งเสริมให้ครูที่ทำการสอนในรายวิชาสังคมศึกษาและรายวิชาอื่นๆ ได้จัดทำสื่อการเรียนรู้ที่ฝึกให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด การแก้ปัญหาตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ทำกิจกรรมกลุ่มที่ใช้หลักอิทธิบาท ๔ มาฝึกทักษะในการคิดความเป็นเหตุเป็นผล กระบวนการแก้ปัญหาและการวิเคราะห์ พัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อก้าวไปสู่หนทางแห่งความสำเร็จในการเรียน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (ครูผู้สอน)

คำถามข้อที่ ๑. ท่านคิดว่าสาเหตุของการขาดอิทธิบาท ๔ ของนักเรียน มาจากสาเหตุ และแรงจูงใจใดบ้าง

คำตอบ สาเหตุของการขาดหลักธรรมอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนนั้นมาจากตัวของนักเรียนเองและมาจากสภาพครอบครัวของนักเรียนด้วย เนื่องจากนักเรียนที่โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ มักจะเป็นนักเรียนที่ขาดแคลน ผู้ปกครองมีรายได้ที่น้อย ย้ายที่ทำงานบ่อยไม่มีเวลาอบรมลูกในเรื่องของแนวทางการเรียนและการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ผู้ปกครองส่วนหนึ่งไม่มีความรู้เรื่องหลักอิทธิบาท ๔ และอ่านหนังสือไม่ออกเลยยกหน้าที่ให้โรงเรียนหรือครูผู้สอน พอโรงเรียนเลิกและนักเรียนกลับบ้านก็ไม่ได้รับการสานต่อจึงเป็นเหตุให้นักเรียนขาดหลักอิทธิบาท ๔

คำถามข้อที่ ๒. ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ท่านคิดว่าสาเหตุของการขาดอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนที่ท่านทำการสอน มาจากสาเหตุใดบ้าง

คำตอบ สาเหตุของการขาดหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสภาพครอบครัวที่ยากจน พ่อแม่ต้องทำงานไม่ได้ส่งเสริมบุตรหลานให้เข้าวัดฟังธรรมหรือเข้ารับการอบรมคุณธรรมจริยธรรม นอกจากที่ทางโรงเรียนจัดให้เท่านั้น ที่สำคัญนักเรียนที่โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ

เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษา ยังอยู่ในวัยเด็กชอบเล่นมากกว่าศึกษาธรรมะ ถ้าไม่ได้ครูพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนช่วยชี้ทางหรือครูช่วยสอน นักเรียนก็จะไม่เข้าใจเรื่องของหลักอิทธิบาท ๔ เลย เมื่อนักเรียนอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมายก็ทำด้วยความชอบของตนเอง โดยไม่รู้ว่าสิ่งที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยหลักอิทธิบาท ๔ จึงจะทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ตั้งใจได้

คำถามข้อที่ ๓. ท่านคิดว่าสาเหตุของการขาดอิทธิบาท ๔ ในระดับสถานศึกษามาจากสาเหตุอะไร

คำตอบ สาเหตุของการขาดหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนนั้น ส่วนหนึ่งมาจากตัวของนักเรียนเอง คือยังไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจในหลักอิทธิบาท ๔ ว่าเป็นธรรมในการนำไปพัฒนาให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน

คำถามข้อที่ ๔. ท่านคิดว่าสาเหตุของการขาดอิทธิบาท ๔ ในการเรียนมาจากสาเหตุอะไร

คำตอบ สาเหตุของการขาดหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนนั้น เป็นเพราะว่านักเรียนยังมีความรู้ความเข้าใจในหลักอิทธิบาท ๔ ยังไม่เพียงพอ แม้จะอยู่ในเนื้อหาที่ได้เรียนมาก็ตาม นอกจากที่ครูสอนแล้วยังมีการปลูกฝังในเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียน ทั้งนี้ครอบครัวก็ต้องเป็นจุดเริ่มต้นช่วยปลูกฝังพื้นฐาน แนะนำนักเรียนให้เข้าวัด ฟังธรรม ไหว้พระ สวดมนต์ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในด้านหลักธรรม แต่ถ้าไม่ช่วยกันส่งเสริมในด้านนี้แล้วก็จะกลายเป็นสาเหตุหลักของการขาดหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญต่อความสำเร็จของนักเรียน

คำถามข้อที่ ๕. ท่านคิดว่าเมื่อนักเรียนขาดอิทธิบาท ๔ ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาแล้วจะเกิดผลกระทบต่อนักเรียนอย่างไรบ้าง

คำตอบ ทำให้นักเรียนไม่ส่งงาน เรียนตามเพื่อนไม่ทัน เกียจคร้านการทำงาน การเรียนไม่ประสบความสำเร็จ เพราะไม่ได้ชอบในสิ่งที่ทำ ผู้ที่มีความพอใจในสิ่งที่เรียน จะไม่เสียใจหากเรียนแล้วไม่ได้ผลตามหวังก็ยังอยากจะทำต่อไปให้ดีขึ้นเพราะความชอบนั่นเอง ทำนองเดียวกันหากมีความเพียรจะไม่มานั่งจับจذبกับผลของการเรียน แต่จะพยายามให้มากขึ้นโดยไม่มีข้อแม้เมื่อมีความมุ่งมั่น เอาใจใส่ดูแล คิดแต่ว่าเรียนอย่างไรจึงจะดีที่สุดและใคร่ควรหาข้อปรับปรุงให้ดีขึ้น

คำถามข้อที่ ๖. การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจในหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย ฉันทะ

ท่านคิดว่านักเรียนมีความพอใจในการศึกษาเล่าเรียน หรือไม่ อย่างไร

คำตอบ นักเรียนมีความพอใจในการศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น มีความเข้าใจว่าถ้าตนเองมีความรักความพอใจในการเรียนวิชาสังคมและวิชาอื่นๆ ไม่ว่าจะทำกิจการงานใดก็ตามก็จะทำให้นั้นประสบความสำเร็จได้ นักเรียนบางคนมีความสามารถด้านการคิด

ท่านคิดว่านักเรียนมีความพอใจที่จะบรรพชาเพื่อตอบแทนผู้มีพระคุณใช่หรือไม่ อย่างไร

คำตอบ มีความพอใจที่จะบรรพชาหรือบวชเนกขัมมะ (ชีพรามณ์) ในช่วงปิดภาคเรียน เพื่อตอบแทนผู้มีพระคุณบิดามารดา ระลึกถึงพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเด็กในกลุ่มนี้จะมีโอกาสได้เข้าถึงพระรัตนตรัยมากยิ่งขึ้น

ท่านคิดว่านักเรียนมีความพอใจที่จะบรรพชา หรือ บวชเนกขัมมะ (ชีพรามณ์) ในช่วงปิดภาคเรียนหรือไม่ อย่างไร

คำตอบ มีความพอใจเพราะได้ใกล้ชิดธรรมะได้เรียนรู้หลักธรรมอริยบท ๔ หรือ หลักธรรมในข้ออื่นๆ จากพระวิทยากรผู้จัดการอบรม โดยผู้ปกครองนักเรียนที่เป็นชาวไทยใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ให้ความร่วมมือในการนำบุตรหลานเข้าบรรพชา

คำถามข้อที่ ๗. แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้ และเข้าใจในหลักอริยบท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย วิริยะ

ท่านมีความเพียรพยายามที่จะใช้ วิริยะ เพื่อแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนที่เป็นปัญหา กีดกันความสำเร็จของนักเรียนในชั้นที่ท่านทำการสอนได้อย่างไร

คำตอบ ครูมีความเพียรพยายามที่จะใช้ วิริยะ เพื่อแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน ที่เป็นปัญหา กีดกันความสำเร็จของนักเรียนในชั้นที่ท่านทำการสอนคือ พยายามยกตัวอย่างในการทำ ความดี ความขยันหมั่นเพียร ฝึกทำงาน ฝึกทำการบ้าน มีความมุ่งมั่นในการทำงานทุกอย่างที่ได้รับมอบหมาย จนกว่าจะประสบความสำเร็จ ค่อยๆ ทำ ค่อยๆ คิด เพื่ออนาคตของตนเอง เพราะการศึกษาจะช่วยให้ นักเรียนเป็นผู้ที่รู้คิดในสิ่งที่ตั้งถาม

ท่านมีวิธีการปลูกฝัง วิริยะ (ความเพียรพยายาม) ให้กับนักเรียนในชั้นที่ท่านทำการสอนได้อย่างไร

คำตอบ ครูมีวิธีการปลูกฝัง วิริยะ (ความเพียรพยายาม) ให้กับนักเรียนในชั้นที่ท่านทำการสอนด้วยการย้ำเตือนนักเรียนอยู่เสมอว่า นอกจากจะศึกษาหาความรู้แล้วต้องพยายามทำหน้าที่ การงานที่ได้รับมอบหมายนั้นอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ให้มีความอดทน ไม่ท้อถอยเมื่อพบกับปัญหาและอุปสรรค ต้องขยันควบคู่กับการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา

คำถามข้อที่ ๘. การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจ ในหลักอริยบท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย จิตตะ

ท่านมีวิธีการปลูกฝัง จิตตะ (เอาใจใส่ในสิ่งที่ทำ) ให้กับนักเรียนในชั้นที่ท่านทำการสอนได้อย่างไร

คำตอบ ครูมีวิธีการปลูกฝัง จิตตะ (เอาใจใส่ในสิ่งที่ทำ) ให้กับนักเรียนในชั้นที่ท่านทำการสอนคือ การฝึกให้นักเรียนได้นั่งสมาธิ ฝึกควบคุมจิตใจ อารมณ์ให้ตั้งมั่น ให้มีใจจดจ่อต่อสิ่งที่เรียน เปิดใจยอมรับตั้งใจทำงานตั้งใจมั่นไม่โลเล แล้วการเรียนก็จะประสบความสำเร็จ

คำถามข้อที่ ๙. การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาที่ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนที่พร้อมไปด้วย วิมังสา

ท่านมีวิธีการปลูกฝัง วิมังสา (ไตร่ตรอง ใช้ปัญญาสอบสวน) ให้กับนักเรียนในชั้นที่ท่านทำการสอนได้อย่างไร

คำตอบ ครูมีวิธีการปลูกฝัง วิมังสา (ไตร่ตรอง ใช้ปัญญาสอบสวน) ให้กับนักเรียนในชั้นที่ทำการสอนคือ ให้นักเรียนหมั่นพิจารณาต่อสิ่งที่ตนเองได้กระทำ ปลูกฝังนิสัยด้วยการเขียนบทวนการกระทำของตนเองว่าวันนี้ได้ทำความดีอะไรบ้าง อะไรที่ควรทำและอะไรที่ไม่ควรทำในแต่ละวัน ก่อนนอนทุกคืนควรมีการทบทวนกิจวัตรประจำวันของตนเองและวันต่อๆ ไป ควรที่จะทำให้ดีกว่าเดิม

คำถามข้อที่ ๑๐. ครูมีการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา น้อย่างไรบ้าง

ด้านกระบวนการเรียนรู้

คำตอบ การนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ทบทวนความรู้ในชั้นนำการสอนเพื่อชี้ให้นักเรียนพบกับความสำเร็จด้านการเรียนและการทำงาน เล่านิทานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางที่ทำให้ประสบความสำเร็จโดยการสอดแทรกคุณธรรม บริหารจิตและเจริญปัญญา สอนด้วยการใช้คำถามหรือการให้ทำแผนที่ความคิด (My Mapping) เป็นวิธีการบันทึกความคิดเพื่อให้เห็นภาพของความคิดที่หลากหลายมุมมอง กระบวนการทั้งหลายเหล่านี้สามารถสอดแทรกหลักของอิทธิบาท ๔ เข้าไปด้วยได้

ด้านสื่อการเรียนรู้

คำตอบ นำเอาสื่อวีดิทัศน์บุคคลตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ที่มีความสุขในชีวิตครอบครัวการทำงาน การช่วยเหลือสังคมมาให้นักเรียนได้ศึกษาเป็นตัวอย่าง และครูก็ช่วยชี้แนะแนวทางการนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในแต่ละขั้นตอน เพื่อให้นักเรียนได้เกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

คำตอบ ครูมีวิธีการสอนที่หลากหลายให้มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ของนักเรียนตามศักยภาพ มีความตั้งใจรักและเอาใจใส่ต่อนักเรียนทุกคน พยายามหาวิธีการช่วยเหลือนักเรียน ด้วยวิธีการช่วยส่งเสริมให้นักเรียนนั้นประสบความสำเร็จในด้านการเรียน และการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนในสังคมได้อย่างมีความสุข ด้วยการนำเอาแนวทางตามหลัก อิทธิบาท ๔ มาย้าเตือนนักเรียนให้ประพฤติปฏิบัติตามอยู่บ่อยๆ จะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิต

ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

คำตอบ ครูมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การอ่าน, การเล่า, การเขียน, การทำชิ้นงาน, การสอบทั้งอัตนัยและปรนัย, ซึ่งวิธีการทั้งหลายเหล่านี้จะบ่งบอกถึงระดับความพึงพอใจในการเรียนของนักเรียน ความมีวิริยะอุตสาหะความเพียรพยายาม ความมีใจรัก

ในการเรียน และการทบทวนความรู้มากน้อยแค่ไหน เป็นสิ่งที่ชี้ชัดให้เห็นว่าจะบรรลุเป้าหมายไปสู่ความสำเร็จนั้นมีมากน้อยเพียงใด

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

การสอนหลักอิทธิบาท ๔ นั้นเป็นเรื่องที่นักเรียนผู้ปกครองครูและทุกสาขาอาชีพต้องนำมาใช้เป็นคุณธรรมพื้นฐานของชีวิต ควรปลูกฝังให้นักเรียนมีความมุ่งมั่นในการทำงาน ผู้ปกครองผู้ใหญ่ควรทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีปลูกฝังนิสัยให้นักเรียนให้ลูก จะทำให้การดำเนินชีวิตก้าวหน้าไม่ว่าด้านการศึกษาหรือด้านอาชีพก็ตาม ก็จะประสบความสำเร็จตามที่ตนเองมุ่งหวังเอาไว้

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (ผู้ปกครองนักเรียน)

การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ จำนวน ๙ คน ได้ให้ความเห็นในการสัมภาษณ์ โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

คำถามข้อที่ ๑. ท่านคิดว่าสาเหตุของการขาดอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนในความปกครองของท่านมาจากสาเหตุใด

คำตอบ สาเหตุของการขาดอิทธิบาท ๔ ในครอบครัวมาจากสาเหตุที่ว่าขาดการเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ขาดการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ผู้ปกครองซึ่งยังไม่รู้วิธีการที่จะสอน เพราะในบางครั้งผู้ปกครองเองก็มีภาระหน้าที่ในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ที่สำคัญผู้ปกครองเองก็มีความรู้จะสอนให้มีความรู้ก็เป็นไปได้ยาก ทำให้นักเรียนต้องเรียนรู้เฉพาะแต่ในโรงเรียน ส่วนผู้ปกครองทำได้แต่เพียงพานักเรียนเข้าวัดทำบุญตามโอกาสต่างๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อรับฟังโอวาทหรือหลักธรรมในบางข้อเท่านั้นเอง

คำถามข้อที่ ๒. ท่านคิดว่าสาเหตุและแรงจูงใจของนักเรียนในความปกครองของท่านที่ขาดอิทธิบาท ๔ ในตัวเอง มาจากสาเหตุใดบ้าง

คำตอบ สาเหตุของการขาดอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนมาจากความไม่เอาใจใส่ ไม่รับผิดชอบงานในหน้าที่ของตนเองและขาดแรงจูงใจของนักเรียน

คำถามข้อที่ ๓. ท่านคิดว่าสาเหตุหลักของการขาดอิทธิบาท ๔ ในครอบครัวมาจากสาเหตุใดมากที่สุด เพราะอะไร

คำตอบ เพราะผู้ปกครองเองก็ไม่มีความรู้ด้านของหลักธรรมที่จะชี้ให้นักเรียนประสบความสำเร็จได้ นอกจากบอกให้นักเรียนมีความขยันอ่านขยันค้นคว้าด้วยตนเอง

คำถามข้อที่ ๔. ท่านคิดว่าสาเหตุของการขาดอิทธิบาท ๔ ในระดับสถานศึกษามาจากสาเหตุอะไร

คำตอบ ในยุคปัจจุบันที่ขาดอิทธิบาท ๔ ในตนเองมาจากสาเหตุ เพราะอบายมุขต่างๆ ไม่สนใจการเรียนขี้เกียจทำงานติดเกมออนไลน์

คำถามข้อที่ ๕. ท่านคิดว่าเมื่อนักเรียนในความปกครองของท่านขาดอิทธิบาท ๔ ในการเรียนแล้วจะเกิดผลกระทบต่อนักเรียนอย่างไรบ้าง

คำตอบ ทำให้ผลการเรียนไม่ดีขึ้น นักเรียนซึ่งเคยทำการบ้าน การเรียนก็จะไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งใจเอาไว้

คำถามข้อที่ ๖. ท่านได้มีการส่งเสริมให้นักเรียนในความปกครองของท่านเกิดความพอใจในการศึกษาเล่าเรียน ใช่หรือไม่ อย่างไร (ฉันทะ)

คำตอบ ได้มีการส่งเสริมให้นักเรียนในความปกครองทำความเข้าใจในการเรียนวิชา สังคมศึกษา ให้มีความพอใจรักใคร่มีความรักความชอบในเรื่องการเรียนวิชาสังคมศึกษา เพราะมีความสำคัญช่วยให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์เราจะดำรงชีวิตอย่างไร ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรมสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้นักเรียนเข้าหาธรรมะ คือมีความพอใจที่จะบรรพชาในภาคฤดูร้อนหรือว่าบวชนกขัมมะ มีความพอใจที่จะบวชชีพรหมณ์ เพราะจะได้จิตใจสงบ จดจ่อในงานที่ทำงานส่งผลให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในทุกๆ ด้าน

คำถามข้อที่ ๗. ท่านมีความเพียรพยายามที่จะใช้ วิธียะ เพื่อแก้ปัญหาการขาดเรียน การไม่สนใจศึกษาเล่าเรียน การไม่ยอมไปเรียน และขาดความรับผิดชอบในหลายๆ ด้าน ของนักเรียนในความปกครองของท่านอย่างไร (วิธียะ)

คำตอบ สอนให้นักเรียนมีความเพียรพยายามมี วิธียะ ที่จะใช้เพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรม การขาดเรียนการไม่สนใจศึกษาเล่าเรียน การไม่ยอมไปเรียนและขาดความรับผิดชอบในหลายๆ ด้าน ให้เขามีความเพียรพยายามในการเรียนรู้ ได้แก่ การเรียนรู้แต่เช้าไม่ว่าจะเป็นวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาใดๆ ก็ตาม ขอให้มีความตั้งใจเรียน ต้องมีความรับผิดชอบสูงขึ้น แม้จะเรียนไม่เก่งแต่ขอให้มีความขยันในการเรียน รวมถึงกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจในอิทธิบาท ๔ ด้วย การเรียนรู้ออกมาแต่ละอย่างจะไม่สำเร็จภายในวันเดียวต้องค่อยๆ ศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจในการเรียนมากขึ้น เห็นว่าในรายวิชาสังคมศึกษานั้นมีเนื้อหาค่อนข้างมากและเป็นวิชาที่สำคัญอยู่มากพอสมควร ผู้ปกครองเองก็พยายามส่งเสริมให้นักเรียนมีความเพียรอยู่เหมือนกัน เพราะอยากให้เด็กเรียนในความปกครองซึ่งเป็นบุตรหลานนั้นได้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดความเพียรก็จะเกิดปัญหาค้นกับตนเองและสถาบันต่างๆ คนเราควรจะมีวิธียะในการแก้ปัญหาทุกปัญหา

คำถามข้อที่ ๘. ท่านมีวิธีการปลูกฝังให้กับนักเรียนในความปกครองของท่านให้รู้จักเอาใจฝึกฝนในสิ่งที่ทำ หรือในสิ่งที่ควรศึกษาเล่าเรียน ได้อย่างไร (จิตตะ)

คำตอบ มีการถามนักเรียนอยู่เสมอว่าโตขึ้นอยากเป็นอะไร ถ้านักเรียนตอบว่าอยากเป็นครูอยากเป็นหมอหรืออาชีพต่างๆ ที่สามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ ผู้ปกครองก็จะคอยส่งเสริมและคอยสอนว่าให้มีการเอาใจใส่ในการศึกษาให้มากๆ แล้วจะสมหวังตามที่ตั้งใจเอาไว้ วิธีการสร้างให้

มีการเอาใจใส่ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาอื่นๆ ให้มองถึงผลเสียหายที่เกิดขึ้นว่าวิชาสังคมศึกษานั้นมีความสำคัญ ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์เราจะดำรงชีวิตอย่างไร ถ้าไม่เอาใจใส่ในเรื่องนี้ก็จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างยากลำบาก ดังนั้นแล้วจึงต้องทำความเข้าใจให้ได้ จะต้องมีการประสบการณ์เรียนมาพอสมควรจึงจะทำได้ และจะต้องเรียนรู้เพิ่มเติมมากขึ้น เพราะจิตใจที่ฝึกฝนในการเรียนรู้นั้น แม้แต่การทำงานทุกอย่างก็ย่อมสำเร็จไปได้ด้วยดี

คำถามข้อที่ ๙. ท่านมีวิธีการปลูกฝังให้กับนักเรียนในความปกครองของท่านให้รู้จักไตร่ตรอง ใช้ปัญญาสอบสวน ได้อย่างไร (วิม้งสา)

คำตอบ ช่วยส่งเสริมช่วยชี้แนะให้นักเรียนพิจารณาใคร่ครวญ ในสิ่งที่เรียนว่าวันนี้ได้เรียนเรื่องอะไรไปบ้าง ใน ๕ สาระ ครูได้สอนหรือให้ทำอะไรไปบ้าง การเรียนรู้นั้นจะต้องศึกษาให้เข้าใจ ใคร่ครวญถึงวิธีการนำเอาความรู้ที่ได้เรียนมานั้น ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันของเราได้อย่างไร ต้องพิจารณาตรวจสอบหาข้อผิดพลาดเป็น เช่น

วิชาศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เรียนแล้วได้อะไร ต้องรู้จักหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และนำเอาหลักปฏิบัตินั้นมาปฏิบัติตามเพื่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้อย่างไร

วิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ต้องเข้าใจและปฏิบัติตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงามธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทยดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุขได้อย่างไร

วิชา เศรษฐศาสตร์ ต้องเข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพได้อย่างไร

วิชาประวัติศาสตร์ ต้องเข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย เมื่อเรียนแล้วนักเรียนต้องมีการทบทวนอยู่เสมอ เนื่องจากว่ามีเนื้อหาที่ต้องใช้ความจำอยู่มากพอสมควร

วิชาภูมิศาสตร์ ต้องเข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกัน ในระบบของธรรมชาติใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไร

ซึ่งความรู้เหล่านี้มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียนเป็นอย่างมาก เมื่อเรียนแล้วนำมาปรับใช้ก็จะเป็นประโยชน์สูงสุดกับตัวนักเรียนเอง จึงต้องมีการใคร่ครวญถึงวิธีการนำเอาความรู้ที่ได้เรียนนั้น มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันของเราด้วยการประยุกต์ใช้หลักธรรมด้านวิม้งสา คือ การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในการเรียนอยู่เสมอ

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ปัญหาการเรียนของนักเรียนนั้นเกิดจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นที่ตัวนักเรียนเองและสภาพแวดล้อมการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งปัญหาเหล่านี้อาจจะส่งผลให้นักเรียนเรียนไม่เก่งพยายามแรงก็ไม่ทันเพื่อน ขาดความมั่นใจ รู้สึกว่าตนเองทำไม่ได้ ไม่อยากไปโรงเรียน ดังนั้นผู้ปกครองส่วนหนึ่งจึงได้ให้ข้อเสนอแนะมาว่า อยากให้มีการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อจัดการเรียนการสอนในรายวิชาอื่นๆ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพภายในและภายนอกของนักเรียนไปพร้อมๆ กัน การเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง เมื่อเด็กมีประสบการณ์ตรงต่อสิ่งที่เขาเรียนรู้ก็จะเกิดการจดจำได้ดียิ่งกว่าการท่องจำจากหนังสือ เด็กก็จะสามารถคิดพิจารณาอย่างใคร่ครวญด้วยตนเองได้ว่า เขาสามารถนำเอาความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (นักเรียน)

การสัมภาษณ์ความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ ใน ๔ ด้าน คือ ฉันทะ ความพอใจ, วิริยะ ความพากเพียร, จิตตะ เอาใจใส่ในสิ่งที่ทำ, วิมังสา ไตร่ตรอง ใช้ปัญญาสอบสวน, กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ คนได้ให้ความเห็นในแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยออกแบบเป็นตารางความคิดเห็น ทำให้ทราบผลการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียนโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

ผลการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ของนักเรียน

ด้านฉันทะ

พบว่าการเรียนรู้ของนักเรียนในวิชาสังคมศึกษานั้น ส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ดีมาก นักเรียนมีความพอใจและชอบในเรื่องที่เรียน การเรียนวิชาสังคมศึกษาหรือวิชาอื่นๆ มีความพอใจและมีความรับผิดชอบต่องานที่ครูมอบหมายให้ทำ มีความพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของครูผู้สอน สามารถทำงานกลุ่มและพอใจที่จะทำงานกลุ่มร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี มีความภาคภูมิใจและรักในโรงเรียนที่ตนเรียนมาก ในการเรียนวิชาสังคมศึกษานั้น บิดามารดาและครูคือต้นแบบในการฝึกสอนให้นักเรียนมีความชอบ ชื่นชอบเอาใจใส่ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาอีกทั้งคอยแนะนำให้นักเรียนมีความพอใจในการเรียน ด้วยการใช้อิทธิบาท ๔ อยู่เสมอ นักเรียนจึงพอใจในการเรียนในรายวิชาสังคมศึกษาและทุกรายวิชา

ด้านวิริยะ

พบว่าการเรียนรู้ของนักเรียนในวิชาสังคมศึกษานั้น ส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ดี นักเรียนมีความพากเพียร ชยัน ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้งในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ เมื่อรู้สึกท้อในเวลาเรียนหรือเหนื่อยกับการเรียนวิชาสังคมศึกษา ซึ่งเป็นวิชาที่มีเนื้อหาค่อนข้างมากจะเตือนตนด้วยการสร้างแรงกระตุ้นให้กับตนเอง ขณะที่เรียนวิชาสังคม

ศึกษาและวิชาอื่นๆ จะมีความอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้งไม่ทอดคุดเรื่องอื่นใดที่นอกเหนือจากเรื่องที่ครูสอน พยายามตั้งใจเรียนวิชาสังคมศึกษาและในทุกรายวิชาเสมอ มีความเพียรพยายามในการเรียนวิชาสังคมศึกษา ถึงแม้ว่าเรื่องที่เรียนอยู่จะยากเพียงใดก็ตาม การเรียนรู้ตั้งแต่ตอนเช้าต้องตั้งใจเรียนมีความรับผิดชอบสูงมีความพยายามศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ และมีความเพียรพยายามที่จะใช้วิธียะเพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมในสถาบันทางสังคม มีความพากเพียรไม่ย่อท้อต่อการเรียน ที่สำคัญครู บิดามารดา เพื่อนๆ มีส่วนสำคัญต่อนักเรียนในการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาปรับใช้ให้มีความพากเพียรในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและทุกรายวิชา

ด้านจิตตะ

พบว่าการเรียนรู้ของนักเรียนในวิชาสังคมศึกษานั้น ส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ดีมาก นักเรียนเอาใจใส่ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ ทำให้กิจกรรมต่างๆ ลุล่วงไปด้วยดี มีความพยายาม เอาจิตฝึกฝนศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ มีจิตใจตั้งมั่นกับเรื่องที่กำลังเรียนมากกว่าที่จะทำเรื่องอื่นๆ มีความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชาสังคมศึกษามีจิตใจฝึกฝนในการเรียนรู้ มีความคิดที่จะปฏิบัติต่อกฎและระเบียบของโรงเรียน การเอาใจฝึกฝนในการเรียนรู้หรือกิจกรรมที่ควรรู้นั้นยอมเกิดจากความอดทน มานะ ในการที่จะเรียนนั้นให้ประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องพร้อมไปด้วย จิตตะ แม้แต่การทำงานทุกอย่างย่อมสำเร็จไปด้วยดี การเรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการใช้หลักอิทธิบาท ๔ เป็นแนวทางทำให้ประสบความสำเร็จและมีความเห็นชอบฝึกฝนในการเรียนได้

ด้านวิมังสา

พบว่าการเรียนรู้ของนักเรียนในวิชาสังคมศึกษานั้น ส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ดีนักเรียนมีการไตร่ตรองทบทวนหรือมีการวางแผนในการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ มีการตรวจสอบงานที่ครูมอบหมายให้ทำก่อนส่งและส่งงานสม่ำเสมอ เมื่อเรียนวิชาสังคมศึกษาแล้วรู้จักการคิดพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลที่ถูกต้องพร้อมกับการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุผลที่เหมาะสม รู้จักการใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญก่อนลงมือทำงาน และมีการตรวจตราหาเหตุผลเพิ่มมากขึ้นทุกครั้ง มีการตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำและคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงข้อผิดพลาด มีการพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลเพิ่มมากขึ้นตลอดจนถึงมีความรู้ความสามารถในการอ่าน มีความสนใจกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจหลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ มีความเพียรในการศึกษาเล่าเรียน มีความคิดที่ฉลาดใช้ปัญญาในการรอบรู้อย่างขึ้น

ปัญหา/อุปสรรค

คำตอบ พบว่าบางครั้งก็ไม่มีสมาธิในการเรียนและไม่อยากอ่านหนังสือ เพราะอ่านหนังสือแล้วแต่จำไม่แม่น วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีเนื้อหาค่อนข้างมาก โดยเฉพาะวิชาพระพุทธศาสนานั้น หลักธรรมจำยากมากที่สุด ทำให้ไม่เข้าใจในเนื้อหาบ้าง บางทีก็เรียนไม่ทันเพื่อนเร่งดูหนังสือแค่ช่วงก่อนสอบ ละเลยหรือทิ้งวิชาที่ยากๆ ทั้งหมดนี้เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการเรียนวิชาสังคมศึกษา

ข้อเสนอแนะ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชา สังคมศึกษา

อยากให้ทางโรงเรียนส่งเสริมการจัดกิจกรรมกล่อมเกลา (ซึมซับ) ด้านคุณธรรมจริยธรรมให้ เกิดแก่ผู้เรียน เช่น การนิมนต์พระในวัดศรีสุพรรณมาที่โรงเรียนในตอนเช้า เพื่อให้ความรู้ในเรื่องหลัก อิทธิบาท ๔ และวิธีการนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนวิชาสังคมศึกษา เพราะการได้เห็นบรรยากาศแบบนี้ จะช่วยซึมซับให้มีจิตใจละเอียดอ่อนรักในธรรมะ

อยากให้มีการจัดกิจกรรมให้สวดมนต์ไหว้พระตอนเช้า ตอนเย็น ก่อนทำกิจกรรมสำคัญ ในวันสิ้นสุดสัปดาห์โดยการนิมนต์พระมาสอน ทุกครั้งควรสร้างให้มีบรรยากาศที่สงบเยือกเย็น ด้วย การจัดกิจกรรมให้นักเรียนนั่งสมาธิในช่วงเวลาที่เหมาะสม สร้างบรรยากาศที่จะทำให้นักเรียนเกิด อารมณ์สมาธิอย่างแท้จริง คือสภาวะจิตที่มีความบริสุทธิ์มั่นคง กายอยู่ที่ไหนใจอยู่ที่นั่นให้มีสติเสมอ และพยายามเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ด้วยหลักอิทธิบาท ๔

อยากให้มีการส่งเสริมให้สวดมนต์และนั่งสมาธิก่อนนอนทุกคืน โดยมีกิจกรรมเสริมแรง และติดตามการปฏิบัติของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

อยากให้มีการจัดกิจกรรมเวทีคนเก่ง ตอบปัญหาด้านธรรมะโดยเน้นถึงหลักธรรมที่จะ นำไปสู่ความสำเร็จเป็นหลัก รวมทั้งส่งนักเรียนไปแข่งขันด้านคุณธรรมจริยธรรมในเวทีต่างๆ ด้วย

อยากให้มีการพาไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในโอกาสสำคัญต่างๆ เพื่อเป็นการกล่อม เกลาให้เกิดการซึมซับและต้องทำอย่างต่อเนื่อง

อยากให้มีการจัดกิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรมภาคเรียนละ ๑ ครั้ง บรรพชาสามเณรภาค ฤดูร้อนหรือจัดโครงการบวชนกขัมมะบารมี ซึ่งเป็นกิจกรรมกล่อมเกลาอย่างหนึ่ง เพื่อที่จะได้ใกล้ชิด กับธรรมะ ได้เรียนรู้หลักธรรมและนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนวิชาสังคมศึกษาและวิชาอื่นๆ ให้ ประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

นักเรียนได้มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เช่น ให้ครูทุกคนแม้จะสอนในรายวิชาใดก็ ตาม ตระหนักว่าต้องมีหน้าที่ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมด้วย มีการส่งเสริมให้นักเรียนเข้าเรียนและ สอบตามหลักสูตรธรรมศึกษา โดยการสมัครเข้าเรียนและสอบตามหลักสูตรนักธรรม ตรี - โท - เอก จะได้ ทั้งความรู้และกล่อมเกลาด้านจิตใจไปด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจแต่ควรมีการวางแผนและดูแลให้บรรลุ ตามเป้าหมาย การใช้ดนตรี กีฬา ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือกล่อมเกลาจิตใจนักเรียน การใช้ สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนธรรมะให้นักเรียนได้เรียนในเรื่องที่เหมาะสม รวมทั้งอาจมีเกมธรรมะ สื่อธรรมะ ที่สนุกๆ ให้นักเรียนเกิดความสนใจและได้เรียนรู้ด้านหลักธรรมมากยิ่งขึ้น

ภาคผนวก ข.

ภาพประกอบการสัมภาษณ์ในการลงพื้นที่ภาคสนาม

ศึกษาบริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วัน จันทร์ ที่ ๑๒ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ เกี่ยวกับ
บริบทการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วัน จันทร์ ที่ ๑๒ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

จัดธรรมบรรยาย เรื่อง “อิทธิบาท ๔ แนวทางการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ”

โดยเน้นการประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๔ - ๖ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ
บรรยายโดย พระอาจารย์ ปิง กลยาโน วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร, วัน พุธ ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์

พ.ศ. ๒๕๖๑

ครูและนักเรียนในระดับชั้น ป. ๔ - ๖ ได้เข้ารับฟัง ธรรมบรรยายเพื่อให้เกิดความรู้
และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ มากยิ่งขึ้น วัน พุธ ที่ ๑๔ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ เกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์
ใช้หลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วัน จันทร์ ที่ ๑๙ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

สัมภาษณ์รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ เกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์
ใช้หลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วัน จันทร์ ที่ ๑๙ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ครูผู้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ๖
เกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา
ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วันจันทร์ที่ ๑๙ เดือนกุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์
ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วัน อังคาร ที่ ๒๐ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์
ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วัน พุธ ที่ ๒๑ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์
ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วัน พฤหัสบดี ที่ ๒๒ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วัน พฤหัสบดี ที่ ๒๒ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

สัมภาษณ์นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วัน จันทร์ ที่ ๒๖ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

สัมภาษณ์นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์
ใช้หลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วัน อังคาร ที่ ๒๗ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

สัมภาษณ์นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการประยุกต์
ใช้หลักอริยบท ๔ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วัน พุธ ที่ ๒๘ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระเกรียงศักดิ์ กम्मสุโท (ตีกิตติ)
- เกิด : วันจันทร์ ที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๘
- สถานที่เกิด : บ้านแม่ศึก เลขที่ ๕๑ หมู่ที่ ๖ ตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
- การศึกษา : จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนบ้านแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๑
- : จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จากโรงเรียนบ้านแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๔
- : จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนมัธยมแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๗
- : สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก พ.ศ. ๒๕๕๖ สำนักเรียนวัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่)
- : สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัน จันทร์ ที่ ๓๐ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘
- ผลงานทางวิชาการ : Class room Research Award ด้วยผลงานวิจัยเรื่อง “การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การเรียนให้มีวินัยและความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ปีการศึกษา ๒๕๕๗ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ เทศบาลนครเชียงใหม่” ในการประชุมและปัจฉิมนิเทศนิสิตฝึกปฏิบัติการสอน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ปีการศึกษา ๒๕๕๗
- อุปสมบท : วันที่ ๑๕ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ณ พัทธสีมาวัดสองยอด เลขที่ ๓๗ หมู่ที่ ๖ ตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระครูญาณกิตติคุณ เจ้าคณะอำเภอแม่แจ่ม เจ้าอาวาสวัดกุ้งสันหนอง เป็นพระอุปัชฌาย์
- สังกัด : วัดสองยอด ตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
- ปีที่เข้าศึกษา : ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดพวกแต้ม เลขที่ ๒๐ ซอย ๗ ถนนสามล้าน ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
- โทรศัพท์ : ๐๘๑ - ๒๘๐๗๔๙๗
- E-Mail/Facebook : 445dang@gmail.com / tum03@outlook.com